

**ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ**

**Регіональна доповідь про стан
навколишнього природного середовища
Кіровоградської області
у 2024 році**

2025 рік

ЗМІСТ

**Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища
Кіровоградської області у 2024 році**

	Вступне слово	7
1	Загальні відомості	8
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості території	8
1.2	Соціальний та економічний розвиток території	9
2	Атмосферне повітря	21
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	21
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	22
2.1.2	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	26
2.2	Транскордонне забруднення атмосферного повітря	29
2.3	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	30
2.4	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	32
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	33
2.6	Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря	35
3	Зміна клімату	41
3.1	Тенденції зміни клімату	41
3.2	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату	42
3.3	Політиката заходи у сфері охорони озонового шару	44
4	Водні ресурси	46
4.1	Водні ресурси та їх використання	46
4.1.1	Загальна характеристика	46
4.1.2	Водокористування та водовідведення	48
4.2	Забруднення поверхневих вод	50
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	50
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	52
4.2.3	Транскордонне забруднення поверхневих вод	53
4.3	Стан поверхневих вод	53
4.3.1	Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	53
4.3.2	Хімічний стан масивів поверхневих вод	55
4.3.3	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	65
4.3.4	Радіаційний стан поверхневих вод	72
4.4	Екологічний стан Азовського та Чорного морів	73
4.5	Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	73

5	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	75
5.1	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	75
5.1.1	Загальна характеристика	75
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	76
5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	76
5.1.4	Формування національної екомережі	78
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	79
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	80
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	80
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	82
5.2.3	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	89
5.2.4	Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	96
5.2.5	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	97
5.2.6	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці	98
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	99
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	99
5.3.2	Стан і ведення мисливського господарства	101
5.3.3	Стан і ведення рибного господарства	103
5.3.4	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	104
5.3.5	Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	114
5.3.6	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці	115
5.4	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	117
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області	118
5.4.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	124
5.4.3	Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	126
5.4.4	Формування Смарагдової мережі	126
5.5	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	127
5.6	Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	130
6	Земельні ресурси і ґрунти	132

6.1	Структура та стан земель	132
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	132
6.1.2	Стан ґрунтів	133
6.1.3	Деградація земель	136
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	137
6.3	Державна політика та заходи у сфері охорони земель	137
6.3.1	Практичні заходи	137
6.3.2	Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво	138
7	Надра	140
7.1	Мінерально-сировинна база	140
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	140
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	143
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	145
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	147
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	151
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	154
7.5	Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	157
8	Відходи	160
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	160
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	162
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	168
8.4	Державна політика та заходи у сфері поведження з відходами	169
9	Екологічна безпека	172
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	172
9.2	Об'єкти підвищеної небезпеки	173
9.3	Радіаційна безпека	173
9.3.1	Стан радіоактивного забруднення області	176
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	186
9.4	Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	189
9.4.1	Шкода, завдана земельним ресурсам	190
9.4.2	Втрати надр	190
9.4.3	Збитки, завдані водним ресурсам	190
9.4.4	Шкода, завдана атмосферному повітрю	191
9.4.5	Втрати лісового фонду	191
9.4.6	Збитки, завдані природно-заповідному фонду	192
9.5	Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки	192
10	Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище	195
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	195
10.2	Вплив на навколишнє середовище	198

10.2.1	Гірничодобувна промисловість	198
10.2.2	Металургійна промисловість	201
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість	202
10.2.4	Харчова промисловість	203
10.3	Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	204
11	Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище	205
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	205
11.2	Вплив на навколишнє середовище	207
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	207
11.2.2	Використання пестицидів	208
11.2.3	Зрошення та осушення земель	209
11.2.4	Тенденції в тваринництві	210
11.3	Органічне сільське господарство	213
11.4	Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства	213
12	Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище	215
12.1	Структура виробництва та використання енергії	216
12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	216
12.3	Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище	217
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	219
12.5	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	220
13	Транспорт та його вплив на навколишнє природне середовище	222
13.1	Транспортна мережа області	222
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	223
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	225
13.2	Вплив транспорту на навколишнє середовище	227
13.3	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	229
14	Стале споживання та виробництво	232
14.1	Тенденції та характеристика споживання	232
14.2	Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	232
15	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	235
15.1	Національна та регіональна екологічна політика	235
15.2	Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	237
15.3	Державний нагляд(контроль)у сфері охорони навколишнього природного середовища	238
15.4	Виконання державних цільових екологічних програм	242

15.5	Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	243
15.6	Оцінка впливу на довкілля	245
15.7	Економічні засади природокористування	247
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	247
15.7.2	Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища	248
15.8	Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	250
15.9	Державне регулювання у сфері природокористування	252
15.10	Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища	253
15.11	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища	256
15.12	Екологічна освіта та інформування	261
15.13	Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища	288
	Висновки	289

ВСТУПНЕ СЛОВО

Під навколишнім природним середовищем розуміють сукупність природних і змінних природних умов існування людини і виробничої діяльності суспільства.

У процесі виробничої і побутової діяльності людське суспільство неминуче впливає на навколишнє середовище, яке негайно або через певний час реагує на цей вплив та здійснює зворотну позитивну чи негативну дію.

Збройна агресія росії ще більше загострює екологічні проблеми в Україні, завдає величезної шкоди навколишньому середовищу. Як наслідок – зменшення та погіршення стану природних екосистем, хімічне та промислове забруднення, замінування територій, нищівна шкода для біорізноманіття. Обстріли та руйнування збільшують екологічні ризики, а кількість утворених відходів, у тому числі небезпечних і будівельних, стає все більшою проблемою.

Захист навколишнього середовища є складовою частиною концепції сталого і гармонійного розвитку людського суспільства, що означає тривалий безперервний розвиток, який забезпечує потреби людей, що нині живуть, без шкоди задоволенню потреб майбутніх поколінь.

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2024 році містить 15 розділів, у яких описані стан та динаміка змін, що стосуються атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, надр, лісів. Значну увагу приділено питанню збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, розвитку природно-заповідного фонду та формування національної екомережі, поводження з відходами, впливу промисловості, енергетики, транспорту на стан довкілля та здоров'я населення. Вказано інформацію про шкоду природним ресурсам внаслідок збройної агресії проти України.

Окреслено основні напрямки державної політики в екологічній сфері та заходи їх реалізації в області, проаналізовано превентивні заходи, здійснені правоохоронними та контролюючими органами. Висвітлено інформацію щодо вжитих заходів щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища. Визначено головні проблеми в галузі захисту довкілля та шляхи їх розв'язання.

Доповідь сприятиме підвищенню екологічної свідомості громадян та спонукатиме їх ставати активними учасниками екологічних ініціатив, відповідальними за збереження довкілля не лише на рівні цінностей, а й реальних практиках.

Видання може використовуватися для підготовки уроків екології та природознавства. Воно розраховане на студентів природничо-географічних та екологічних факультетів, учнівську молодь і на усі зацікавлені верстви населення.

1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Кіровоградська область була утворена згідно з Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР 10 січня 1939 року, одночасно із Запорізькою і Сумською областями. Її площа складає 24,6 тис. кв. км, що становить 4,07 % від території України та на даний час нараховує 4 райони: Голованівський, Кропивницький, Новоукраїнський та Олександрійський.

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території

Область розташована в центральній частині України, займаючи стратегічно важливе положення в межах внутрішньої території держави. Її протяжність із півночі на південь становить майже 148 км, а із заходу на схід – 335 км, що свідчить про значну площу регіону в широтному напрямку. Відстань до узбережжя Чорного моря складає приблизно 130 км, що забезпечує області певну близькість до морських транспортних шляхів.

Географічний центр України розташований на відстані близько 100 км на захід від адміністративного центру області – міста Кропивницького, що підкреслює центральне положення регіону. Переважна частина території області знаходиться в межах Правобережної України, тоді як лише селище Власівка Олександрійського району розташоване на лівому березі річки Дніпро, що є винятком із загальної географічної картини.

Крайні географічні точки Кіровоградської області визначаються відповідно до її адміністративно-територіального поділу. Північна межа області проходить на території Олександрійського району, північніше селища Власівка. Південна точка розташована в межах Кропивницького району, на південь від села Юр'ївка. Західна крайня точка знаходиться в Голованівському районі, на північний захід від села Котовка. Східна точка – в акваторії Кам'янського водосховища, приблизно за 5,7 км на схід від села Куцеволівка Олександрійського району.

Кіровоградщина межує з шістьма областями: на півночі – з Черкаською (протяжність кордону – 381 км), на північному сході – з Полтавською (60 км), на сході та південному сході – з Дніпропетровською (379 км), на півдні – з Миколаївською (379 км), на південному заході – Одеською (54 км), на заході – з Вінницькою (48 км). Крім сухопутних кордонів, межі області проходять також по акваторії Кременчуцького водосховища. Їх протяжність становить 84 км.

Рельєф області переважно рівнинний. Основну частину території займає Придніпровська височина, яка характеризується хвилястими рівнинами, пологими пагорбами та балками. Висоти тут коливаються від 150 до 200 метрів над рівнем моря, а найвищі точки сягають близько 250 метрів. У південній частині області рельєф поступово переходить у Причорноморську низовину, що має більш рівнинний характер.

Річкові долини, зокрема Інгулу, Інгульця та Синюхи, прорізають територію області, створюючи мальовничі ландшафти з крутими берегами та терасами.

Регіон належить до перехідної природної зони, що охоплює межу між південним лісостепом і північним степом. Така зональність зумовлює значну різноманітність ґрунтового покриву області. Основу ґрунтового фонду становлять чорноземи, серед яких переважають звичайні (58,7%), типові (23%) та реградовані (11,1%), а також опідзолені чорноземи (2,6%). У меншій кількості представлені темно-сірі та ясно-сірі лісові ґрунти, лучні, лучно-болотні, дернові, болотні, чорноземно-лучні, чорноземи на елювії корінних порід і на щільних глинах, а також солонцюваті чорноземи. Така строкатість ґрунтів є наслідком складної геоморфологічної будови території та різноманітних природних умов, що формують агрокліматичні особливості області.

Клімат області помірно-континентальний, з добре вираженими порами року. Зима малосніжна м'яка, з частими відлигами. Літо спекотне з невеликими опадами.

2024 рік увійшов в історію Кіровоградщини як найтепліший за всю історію спостережень 1945-2024 років, з численними температурними рекордами та тривалим періодом посухи. Середня річна температура повітря на території Кіровоградської області 2024 року становила +11,5-12,4°C, що на три градуси вище кліматичної норми. Середньомісячні показники перевищували кліматичну норму на +1-3°C, лютий, липень та вересень на +4-7°C, і лише травень був в межах норми.

Серед несприятливих кліматичних явищ – пилові бурі, посухи, суховії, град, зливи; серед природних процесів: ерозія, обвали, зсуви. Найбільша еродованість земель (понад 50%) у прилеглий до Дніпра смузі. Спостерігаються абразія берегів водосховищ, по заплавах річок заболочування та засолювання.

1.2 Соціальний та економічний розвиток території

Дата утворення _____	10 січня 1939 року
Територія, кв.км _____	24588,0 (4,1% від території України)
Кількість адміністративно-територіальних одиниць _____	1029
Кількість міст _____	12*
Кількість селищ _____	27*
Кількість сільських населених пунктів _____	990*
Чисельність населення, тис. осіб _____	903,712
з них:	
міське _____	575,858
сільське _____	327,854
Щільність населення, тис. осіб на 1 кв.км _____	-

* За даними офіційного WEB-сайту Верховної Ради України (станом на 01.01.2022 року)

Чисельність населення Кіровоградської області
станом на 01 січня 2022 року*

Таблиця 1.2.1

Назва одиниці адміністративно-територіального устрою	Чисельність наявного населення, тис. осіб		
	усього	міське	сільське
1	2	3	4
Міські територіальні громади			
Благовіщенська міська ТГ	21,052	5,825	15,227
Бобринецька міська ТГ	11,158	10,396	0,762
Гайворонська міська ТГ	24,286	14,010	10,276
Долинська міська ТГ	26,087	19,316	6,771
Знам'янська міська ТГ	27,602	26,231	1,371
Кропивницька міська ТГ	228,007	228,007	0
Маловисківська міська ТГ	14,828	9,960	4,868
Новомиргородська міська ТГ	26,239	13,145	13,094
Новоукраїнська міська ТГ	19,429	16,080	3,349
Олександрійська міська ТГ	85,307	80,692	4,615
Помічянська міська ТГ	9,738	8,608	1,130
Світловодська міська ТГ	53,582	50,388	3,194
Усього	547,315	482,658	64,657
Сільські територіальні громади			
Аджамська сільська ТГ	5,851	0	5,851
Великоандрусівська сільська ТГ	7,670	0	7,670
Великосеверинівська сільська ТГ	6,045	0	6,045
Ганнівська сільська ТГ	3,473	0	3,473
Глодоська сільська ТГ	4,057	0	4,057
Гурівська сільська ТГ	5,471	0	5,471
Дмитрівська сільська ТГ	6,316	0	6,316
Злинська сільська ТГ	5,603	0	5,603

1	2	3	4
Катеринівська сільська ТГ	5,481	0	5,481
Кетрисанівська сільська ТГ	12,689	0	12,689
Мар'янівська сільська ТГ	5,051	0	5,051
Надлацька сільська ТГ	4,142	0	4,142
Первозванівська сільська ТГ	8,398	0	8,398
Перегонівська сільська ТГ	4,404	0	4,404
Підвисоцька сільська ТГ	6,330	0	6,330
Піщанобрідська сільська ТГ	5,868	0	5,868
Рівнянська сільська ТГ	10,033	0	10,033
Попельнастівська сільська ТГ	8,234	0	8,234
Соколівська сільська ТГ	9,946	0	9,946
Суботцівська сільська ТГ	11,568	0	11,568
Тишківська сільська ТГ	3,736	0	3,736
Усього	140,366	0	140,366
Селищні територіальні громади			
Вільшанська селищна ТГ	10,957	4,526	6,431
Голованівська селищна ТГ	15,897	5,646	10,251
Добровеличківська селищна ТГ	13,173	5,358	7,815
Завалівська селищна ТГ	10,738	5,988	4,750
Компаніївська селищна ТГ	14,237	4,323	9,914
Кам'янецька (Новгородківська) селищна ТГ	14,256	5,425	8,831
Новоархангельська селищна ТГ	12,161	5,882	6,279
Новопразька селищна ТГ	8,669	6,266	2,403
Онуфрійвська селищна ТГ	16,626	8,166	8,460
Олександрівська селищна ТГ	24,709	10,230	14,479
Пантаївська селищна ТГ	5,060	2,536	2,524
Петрівська селищна ТГ	22,134	7,639	14,495
Побузька селищна ТГ	8,836	5,694	3,142
Приютівська селищна ТГ	12,200	3,045	9,155
Смолінська селищна ТГ	14,614	9,243	5,371
Устинівська селищна ТГ	11,764	3,233	8,531
Усього	216,031	93,200	122,831

* З урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» (Закон) та постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», отримання територіальними органами Держстату адміністративних даних щодо реєстрації актів цивільного стану щодо народження і смерті, а також даних про декларування/реєстрацію та зняття із задекларованого/зареєстрованого місця проживання у повному обсязі наразі є неможливим. Чисельність населення Кіровоградської області (за оцінкою), станом на 01 січня 2022 року, за наявними даними Головного управління статистики у Кіровоградській області.

У 2024 році Кіровоградська область демонструвала поступове відновлення соціально-економічних показників на тлі триваючих викликів воєнного часу. Активно підтримувалися галузі соціально-культурної сфери: основні видатки обласного бюджету були спрямовані на освіту, охорону здоров'я та соціальний

захист населення. Економічна активність відновлювалася завдяки стабільній роботі сільського господарства, малого бізнесу та комунального сектору.

Водночас залишалися проблеми, пов'язані з пошкодженням інфраструктури, дефіцитом робочої сили та потребою у відновленні промислового потенціалу. Загалом область зберегла керованість у фінансовій і соціальній сферах та продовжує адаптацію до умов воєнної економіки.

Промисловий комплекс Кіровоградської області є важливою складовою регіональної економіки та забезпечує діяльність у низці стратегічних галузей. Індекс промислової продукції області у 2024 році (оперативні дані) склав 104,4 % порівняно з 2023 роком (2023 рік – 116,5 %).

На основі поданої звітності (неповне коло підприємств) збільшено обсяги виробництва промислової продукції у переробній промисловості – на 8,9 %, зокрема у:

машинобудуванні – у 1,9 разів;

виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 21,8 %;

виробництві харчових продуктів, напоїв – на 6,2 %;

виготовленні виробів із деревини, виробництві паперу та поліграфічної діяльності – на 3 %;

постачанні електроенергії, газу, пари – на 5,1 %.

Разом з цим, має місце зменшення виробництва промислової продукції у:

добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 22,2 %, що зумовлено скороченням видобутку руд кольорових металів на 22,2 %, добування каменю, піску – на 18,7 % та інших корисних копалин – на 46,3 %;

в окремих галузях переробної промисловості, зокрема у:

виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 4,7 %, за рахунок зменшення виробництва іншої хімічної продукції – на 22,1 % та виробництва фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик – на 13,9 %;

текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 13 % через зменшення у виробництві одягу – на 26,5 % (трикотажного та в'язаного одягу);

металургії – на 0,1 % через зменшення виробництва готових металевих виробів (крім машин і устаткування) – на 14,8 %.

Основними причинами нестабільної роботи підприємств є: проведення воєнних дій на території України, порушення налагоджених логістичних ланцюжків та втрата як постачальників, так і ринку збуту, відсутність сировини, замовлень, обмеження в енергопостачанні, обмежені можливості у використанні кредитних ресурсів, мобілізація працівників до лав ЗСУ та підрозділів територіальної оборони, від'їзд деяких працівників до західних регіонів України або за кордон тощо.

Водночас підприємствами області у 2024 році реалізовано промислової продукції на суму 66 млрд грн, що на 10 млрд грн більше порівняно з 2023 роком.

Агропромисловий комплекс

Однією із базових галузей економіки області є сільське господарство.

Частка галузі сільського господарства у валовій доданій вартості найбільша порівняно з іншими частками за видами економічної діяльності області. Функціонування аграрного сектору має стратегічне значення для підтримки економіки області, особливо в період збройної агресії. До того, ж цей сектор, формує основу продовольчої, а значною мірою – економічної та екологічної безпеки, а також формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

В агропромисловому комплексі області функціонує понад 3,4 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 2,6 тис. – економічно активні фермерські господарства та 116,8 тис. одноосібні фермерські господарства.

У масштабі України на Кіровоградську область припадає 2,7 % сільського населення і 4,8 % сільськогосподарських угідь, а питома вага області в загальному обсязі виробництва валової продукції сільського господарства України стабільно утримується на рівні 5-6 %.

У галузі сільського господарства створюється 25,2 % валової доданої вартості області та зайнято понад 114 тис. осіб, що становить понад 28 % від загальної чисельності зайнятих осіб.

У сільськогосподарському виробництві задіяно 1 768,9 тис. га ріллі, що становить 5,4 % від загальної площі ріллі України.

Область посідає 9-те місце серед регіонів України за обсягом виробництва валової продукції сільського господарства, її питома вага – 6,1 %.

У структурі валового виробництва сільського господарства області рослинництво займає 90,7 %, тваринництво – 9,3 %.

Індекс обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за 2024 рік (оперативні дані) склав 85,6 % до рівня 2023 року (2023 рік – 110,2 %), за рахунок зменшення обсягів виробництва продукції в галузі рослинництва на

16,2 % (83,8 % до 2023 року). Водночас обсяги виробництва продукції у галузі тваринництва зросли на 2,3 % (у 2023 році – 99,3 %).

Основною причиною зменшення виробництва валової продукції стали несприятливі погодно-кліматичні умови, спричинені спекою в літній період та відсутністю достатньої кількості опадів. За таких погодних умов запаси продуктивної вологи в ґрунті під пізніми сільськогосподарськими культурами, починаючи з другої половини липня, були недостатніми для нормального росту та розвитку рослин, а впродовж серпня зменшились до незадовільних показників.

У галузі рослинництва (за оперативними даними) аграрні підприємства області намолочено зернових та зернобобових культур (з кукурудзою) – 3,13 млн тонн (середня урожайність становить 41,7 ц/га). Соняшнику намолочено 1,4 млн тонн (середня урожайність – 21,7 ц/га). Цукрового буряку накопано 315,7 тис. тонн коренеплодів, з середньою урожайністю – 322,3 ц/га.

За оперативними даними, станом на 01 січня 2025 року в усіх категоріях господарств налічувалося:

великої рогатої худоби – 59 тис. голів, в т. ч. корів – 33,6 тис. голів, свиней – 184,9 тис. голів, овець і кіз – 22 тис. голів, птиці – 3432 тис. голів;

за 2024 рік вироблено: м'яса – 79 тис. тонн, молока – 261,3 тис. тонн, яєць – 437,7 млн шт.

Для забезпечення стабільної ситуації у галузі сільського господарства здійснювалося сприяння суб'єктам господарювання в отриманні державної допомоги. Станом на 01 січня 2025 року 46 агрогосподарств області отримали 87,5 млн грн банківських кредитів на розвиток, з них за державною програмою «Доступні кредити 5–7–9» профінансовано 55 господарств на суму 181,1 млн грн.

У 2024 році експорт продовольчих товарів та сировини в області склав 757,1 млн дол. США (на 0,5 % більше порівняно з 2023 роком), в тому числі:

живі тварини, продукти тваринного походження – 2,1 млн дол. США (63,2 % до 2023 року);

продукти рослинного походження – 210,5 млн дол. США (84,5 %);

жири та олія тваринного або рослинного походження – 417,8 млн дол. США (112,1 %);

готові харчові продукти – 126,7 млн дол. США (98,7 %).

Будівництво

Обсяг виробництва будівельної продукції у 2024 році склав 1671,5 млн грн, що на 28,2 % більше порівняно з 2023 роком.

Збільшення обсягів відбулося за рахунок будівництва житлових будівель – у 1,5 рази, нежитлових будівель – на 27,4 % та інженерних споруд на 14,3 %.

Нове будівництво склало 34,4 % загального обсягу виробленої будівельної продукції, ремонт (капітальний та поточний) – 58,7 %, реконструкція та технічне переоснащення – 6,9 %.

Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у 2024 році (нове житлове

будівництво) склав 72 тис. кв. м, та збільшився у 2 рази порівняно з 2023 роком.

У міських поселеннях обсяг прийнятого в експлуатацію житла склав 55,6 тис. кв. м (77,2 % від загального обсягу області), у сільській місцевості – 16,4 тис. кв. м (22,8 % від загального обсягу).

У 2024 році прийнято в експлуатацію 938 квартир, з них 783 квартир – у міській місцевості, 155 – у сільській місцевості.

Обсяг прийнятих в експлуатацію нежитлових будівель у 2024 році склав 65,8 тис. кв. м, у тому числі будівлі нежитлові – 33,4 тис. кв. м, промислові – 20,6 тис. кв. м.

Зовнішньоекономічна діяльність

У 2024 році зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 132 країн світу. Зовнішньоторговельний оборот товарами області склав 1062 млн дол. США, у тому числі: експорт – 817,8 млн дол. США, імпорт – 224,2 млн дол. США. Позитивне сальдо складає 593,4 млн дол. США.

Обсяг експорту товарів до країн ЄС у 2024 році збільшився порівняно з відповідним періодом 2023 року на 23,2 % і склав 422,8 млн дол. США.

Основу товарної структури експорту склали: жири та олії тваринного або рослинного походження, продукти рослинного походження, готові харчові продукти, машини, обладнання та механізми, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, продукти тваринного походження.

Найбільші експортні поставки здійснювалися до Іспанії – 10,2 % загального обсягу експорту, Італії – 7,4 %, Польщі – 7,3 %, Румунії – 5,2 %, Лівії – 5,1 %, Туреччини – 4,3 %, Нідерландів – 4,2 %, Болгарії – 4 %, Єгипту – 3,8 %, Китаю – 3,3 %.

Житлово-комунальне господарство

У 2024 році підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства області здійснено ремонт та реконструкцію 6,5 км водопровідних мереж, 1,5 км каналізаційних мереж, ремонт п'яти водопровідних об'єктів та 11-ти об'єктів каналізаційного господарства, заміну та ремонт насосного обладнання та водонапірних башт.

ОКВП «Дніпро-Кіровоград» здійснювалася реалізація п'яти проєктів, виконано роботи на загальну суму 3,2 млн дол. США та 23,3 млн грн, а саме:

завершено реалізацію та введено в експлуатацію два проєкти:

«Реконструкція водопровідних насосних станцій». Здійснено модернізацію технологічного обладнання на 10-ти об'єктах водопостачання;

«Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кропивницького». Здійснено модернізацію очисних споруд продуктивністю 33 тис. куб. м/добу з будівництвом нової повітродувної насосної станції, камер переключення та облаштуванням трансформаторних підстанцій;

продовжено реалізацію трьох проєктів:

«Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ «Дніпро-Кіровоград». Запроектовано будівництво блоку основних технологічних споруд, будівлі з обробки осаду та ТП5 (6/0,4 кВт), забезпечення збудованих об'єктів інженерними мережами і комунікаціями, вирішення транспортно-планувальних питань, благоустрій, огороження. Потужність ВОС – 100 тис. куб. м/добу;

«Реконструкція каналізаційних насосних станцій». Здійснено модернізацію технологічного обладнання на 19-ти об'єктах водовідведення. Проєкт на завершальній стадії.

«Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП «Дніпро-Кіровоград». Встановлено 104 комерційних та 55 технологічних електрорічильників відповідно до улаштування автоматизованої системи комерційного та технічного обліку електроенергії підприємства. Проведено пусконаладжувальні роботи системи СКАДА. Проєкт на завершальній стадії.

Проведена робота по відновленню та ремонту:

мереж зовнішнього освітлення: замінено 4783 одиниці енергозберігаючих світлоточок на суму 66,6 млн грн та відремонтовано 3,1 км мереж зовнішнього освітлення;

житлового фонду: забезпечено належний технічний стан житлового фонду на суму 6 млн грн, у тому числі капітально відремонтовано 50 ліфтів, здійснено заміну одного ліфта та експертне обстеження 67 ліфтів;

вулично-дорожньої мережі: капітальний та поточний ремонт (у т.ч. виготовлення ПКД) на суму 128,5 млн грн, на утримання використано 100,6 млн грн.

Створено 581 об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), на утриманні яких перебуває 653 житлові будинки, з них у 2024 році створено 24 ОСББ у 27-ми житлових будинках.

В управлінні управителів перебуває 1913 житлових будинків, з яких у 1533 будинках управителі призначені за результатами конкурсу органів місцевого самоврядування та у 368 будинках управителів обрано співвласниками самостійно.

У 2024 році забезпечено реалізацію заходів по впровадженню в населених пунктах роздільного збирання побутових відходів, забезпечення утилізації відходів, зокрема:

послугами зі збирання побутових відходів охоплено 64,8 % населення області;

роздільним збиранням охоплено до 33 % населення, об'єм зібраних ресурсоцінних компонентів становить до 11 % загального об'єму відходів, утворених у даних населених пунктах. Для забезпечення роздільного збирання використовується 1394 спеціалізованих контейнери у 30 населених пунктах на територіях 18 громад.

На території області експлуатується 399 місць видалення побутових відходів.

Спеціалізованими підприємствами області для збирання та вивезення твердих побутових відходів використовується 89 сміттєвозів, з них комунальної власності – 73 од.

Альтернативна енергетика

В області вживаються заходи, спрямовані на підвищення енергетичної незалежності, енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики. Зокрема, у 2024 році:

приватними домогосподарствами області введено у дію 382 сонячні електростанції (СЕС) загальною потужністю 9,2 МВт;

встановлено дві СЕС на водозаборі і на водопровідній насосній станції, потужністю по 20 кВт і 30 кВт відповідно (Долинська міська громада);

завершується будівництво другої черги наземної СЕС потужністю 750 кВт (Олександрійська міська громада);

впроваджено новітню систему теплогенерації КСО «Sinvest» (комплексна система опалення) на базі будівлі лікарняного закладу (Кам'янецька селищна громада);

продовжується будівництво сонячної електростанції, потужністю 30 кВт (Приютівська селищна громада) у рамках проекту «Відновлювані джерела енергії для стійкої України»;

продовжується реконструкція комплексу будівель (м. Кропивницький) з добудовою паросилової дільниці з когенераційною установкою (корисний відпуск електроенергії з біомаси по зеленому тарифу планується в обсязі 227,8 млн кВт/рік).

Станом на 01 січня 2025 року впроваджено енергоефективні заходи на 42 об'єктах державної та комунальної форм власності на загальну суму 24,4 млн грн.

В області продовжуються заходи з впровадження системи енергетичного менеджменту в бюджетних установах області. До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 об'єкти бюджетної сфери (заклади культури, освіти, молоді та спорту, соціального захисту та заклади охорони здоров'я).

Дорожно-транспортний комплекс

У 2024 році підрядними організаціями виконано будівельно-ремонтні роботи та експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування державного значення на загальну суму 772,3 млн грн, зокрема, завершено роботи з:

капітального ремонту а/д Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка (об'єкт введено в експлуатацію – 12,2 км);

поточного ремонту Південний обхід м. Кропивницького а/д загального користування державного значення Н-14 Олександрівка – Кропивницький – Миколаїв (об'єкт введено в експлуатацію 0,526 км);

капітального ремонту шляхопроводів на а/д Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка (введено 149,7 п. м. мосту) та Знам'янка – Луганськ – Ізварине (введено 40,26 п. м. мосту).

Маршрутна мережа області складається із 297 автобусних маршрутів загального користування, з них 179 маршрутів: міжміських внутрішньообласних – 90, приміських – 89 (організатор перевезень – обласна військова адміністрація) та 118 маршрутів: міських – 73, приміських – 45 (організатори перевезення – органи місцевого самоврядування).

Перевезення пасажирів здійснюють 95 автоперевізників.

На даний час рівень охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів становить 92 %.

Доходи населення, соціальні стандарти та гарантії

За оперативно-розрахунковими даними, розмір середньомісячної заробітної плати за 2024 рік склав 16161 грн, що на 22,4 % більше порівняно з 2023 роком.

Середній розмір пенсійних виплат станом на 01 січня 2025 року склав 5234,8 грн і зріс на 10,5 % порівняно з відповідним періодом минулого року та у 2,2 рази перевищив прожитковий мінімум для осіб пенсійного віку.

У 2024 році було забезпечено своєчасне та у повному обсязі фінансування виплат пенсій та грошової допомоги пенсіонерам.

Станом на 01 січня 2025 року державну допомогу малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, особам з інвалідністю, прийомним сім'ям отримують 50,3 тис. сімей (12,3 % сімей області), яку виплачено на суму 1916,4 млн грн, або 100 % від потреби (станом на 01 січня 2024 року – 52,1 тис. сімей на суму 1701,9 млн грн).

За січень – грудень 2024 року за зверненнями громадян, у тому числі, які надійшли через портал «Дія» в рамках надання комплексної послуги «ЄМалятко» призначено: допомогу при народженні дитини – 4479 особам (у 2023 році – 4742 особам), допомогу на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях – 1243 сім'ям (у 2023 році – 1266 сім'ям), відшкодування вартості послуги по догляду за дитиною до 3-х років «муніципальна няня» – 22 особам (у 2023 році – 21 особі).

З метою соціальної підтримки ветеранів, в тому числі Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Захисників, в області діє обласна комплексна програма соціальної підтримки учасників АТО/ООС, членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) учасників АТО/ООС, постраждалих учасників Революції Гідності, учасників-добровольців, які брали участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету на Сході України та увічнення пам'яті загиблих (померлих) ветеранів у Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затверджена рішенням обласної ради від 19 лютого 2021 року № 56. Для реалізації Програми у 2024 році в обласному бюджеті передбачені видатки у сумі 84521,40 тис грн.

В громадах області забезпечено реалізацію місцевих програм соціальної підтримки Захисників, із загальним фінансовим ресурсом – майже 182,0 млн грн, за рахунок яких надано допомогу 25 тис. особам на суму 171,4 млн грн.

З першого дня повномасштабної війни по 2024 рік в області знайшли прихисток понад 185,3 тис. осіб, з яких обліковано 82,1 тис. осіб як внутрішньо переміщені особи, у тому числі 75,3 тис. осіб, які перемістилися після 24 лютого 2022 року та інформація про яких внесено до Єдиної інформаційної бази внутрішньо переміщених осіб.

Для розміщення внутрішньо переміщених осіб у 31 громаді області визначено 76 об'єктів для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Визначені об'єкти налічують 2864 ліжко-місць, в яких наразі проживає 2361 особа.

На виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 року № 312-р в області було розроблено та затверджено розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 17 липня 2023 року № 779-р «Регіональну програму підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб Кіровоградської області».

Районними військовими адміністраціями, міськими, селищними та сільськими радами забезпечено прийом документів та формування особових справ внутрішньо переміщених осіб для отримання одноразової матеріальної допомоги вищезазначених категорій. У 2024 році одноразову матеріальну допомогу отримали 3333 особи на суму 9,99 млн грн.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» станом на 01 січня 2025 року допомогу на проживання нараховано 19,6 тис. сімей на суму 952,3 млн грн (у 2023 році – 1865,1 млн грн).

Виплату допомоги фінансує Мінсоцполітики. Заборгованість з виплати відсутня.

Оздоровлення дітей області здійснювалось за рахунок коштів державного бюджету в державному підприємстві України «Міжнародний дитячий центр «Артек».

Загальна сума коштів виділених з державного бюджету на оздоровлення 116 дітей складає 2 416 512,00 грн (вартість 1 путівки – 20 832 грн).

На організацію оздоровлення та відпочинку дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, у 2024 році з місцевих бюджетів 12-ти територіальних громад області виділено 5,7 млн грн. Передбачені кошти громади спрямовували на організацію літнього відпочинку дітей у пришкільних таборах області, оздоровлення та відпочинку в інших регіонах України, зокрема карпатському.

Демографія*

Офіційна статистична інформація щодо демографічної ситуації в області за 2024 рік відсутня.

За наявними статистичними даними (попередні дані) чисельність населення області на 01 січня 2022 року становила 903, 7 тис. осіб.

**Довідково: відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» (Закон) та постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», отримання у 2024 році територіальними органами Держстату адміністративних даних щодо реєстрації актів цивільного стану щодо народження і смерті, а також даних про декларування/реєстрацію та зняття із задекларованого/зареєстрованого місця проживання у повному обсязі було неможливим. Формування органами державної статистики об'єктивної статистичної інформації щодо чисельності населення, починаючи з даних станом на 01 березня 2022 року, призупинено.*

Тому офіційна статистична інформація щодо демографічної ситуації в області за 2024 рік відсутня. Оприлюднення статистичної інформації щодо чисельності населення (за оцінкою) його природного та міграційного рухів після завершення встановленого Законом терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

Враховуючи зазначене, обласна військова адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2024 рік у розділ 1.2 «Соціальний та економічний розвиток території».

2 АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря – викиди будь-яких речовин, що потрапляють у повітря пилогазовим потоком внаслідок виробничого процесу юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Це можуть бути як і парникові гази так і пил, речовини внаслідок спалювання палива, специфічні речовини.

Законодавство України у сфері охорони атмосфери передбачає впровадження комплексної системи правових заходів, які мають забезпечувати охорону атмосферного повітря від забруднення. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» є правовим фундаментом діяльності, яка спрямована на запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на навколишнє середовище та здоров'я людини, забезпечення екологічної безпеки, формування сприятливих умов життєдіяльності.

Одним з основних механізмів регулювання у сфері охорони атмосферного повітря є видача дозволів на викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу на викиди, виданого суб'єкту господарювання.

Причинами надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є: робота підприємств в умовах зношеності основних фондів, недосконалість технологічних процесів базових галузей промисловості,

недостатня забезпеченість останніх очисними спорудами для уловлювання та утилізації забруднюючих речовин, введення в дію нових підприємств.

Залишається гострою проблема забруднення повітря пересувними джерелами, і особливо, автомобільним транспортом. Надходження шкідливих речовин від автотранспорту домінують над викидами від стаціонарних джерел, що надходять в атмосферне повітря.

З метою збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище визначено правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел Кіровоградської області у 2024 році склали 7,4 тис. т.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел показав, що обсяги викидів у 2024 році порівняно з 2023 роком зменшились на 0,1 тис. т (Діаграма 2.1.1.1).

Крім цього, суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини за 2024 рік отримано 121 дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 25 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування і 96 об'єктів, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

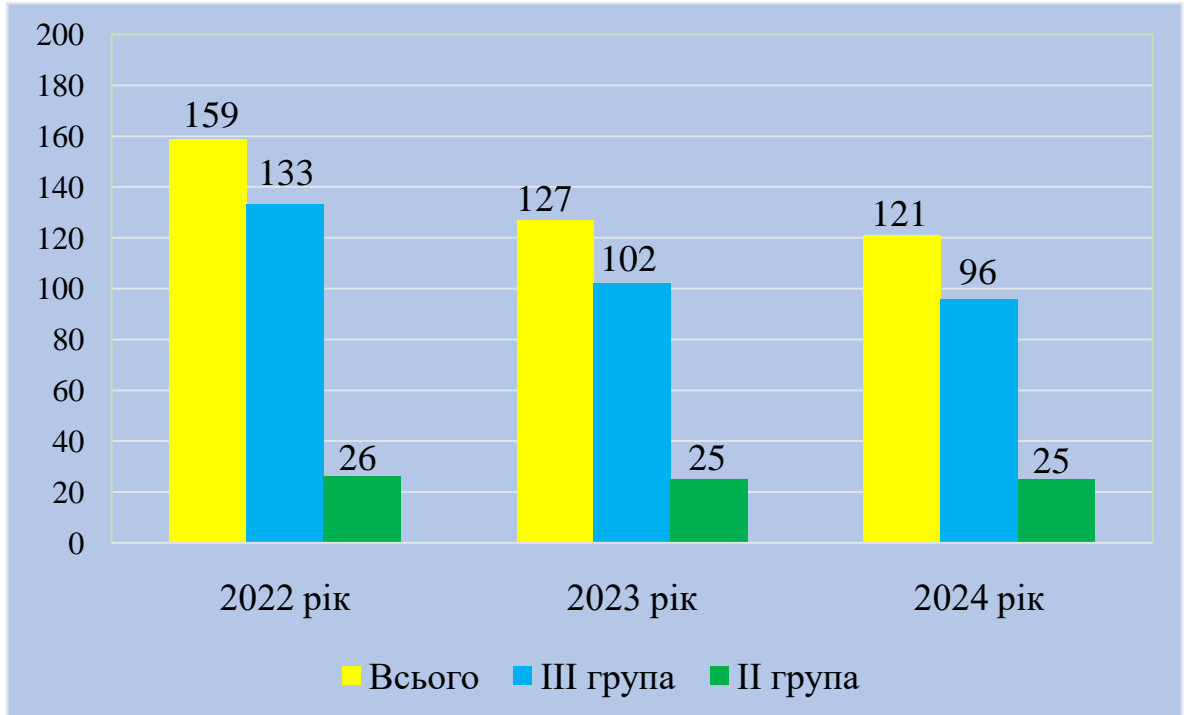
Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2024 рік та два попередніх роки

Таблиця 2.1.1.1

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	159	127	121
другої групи	26	25	25
третьої групи	133	102	96
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	8,4	7,5	7,4
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	*	*	*
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	*	*	*

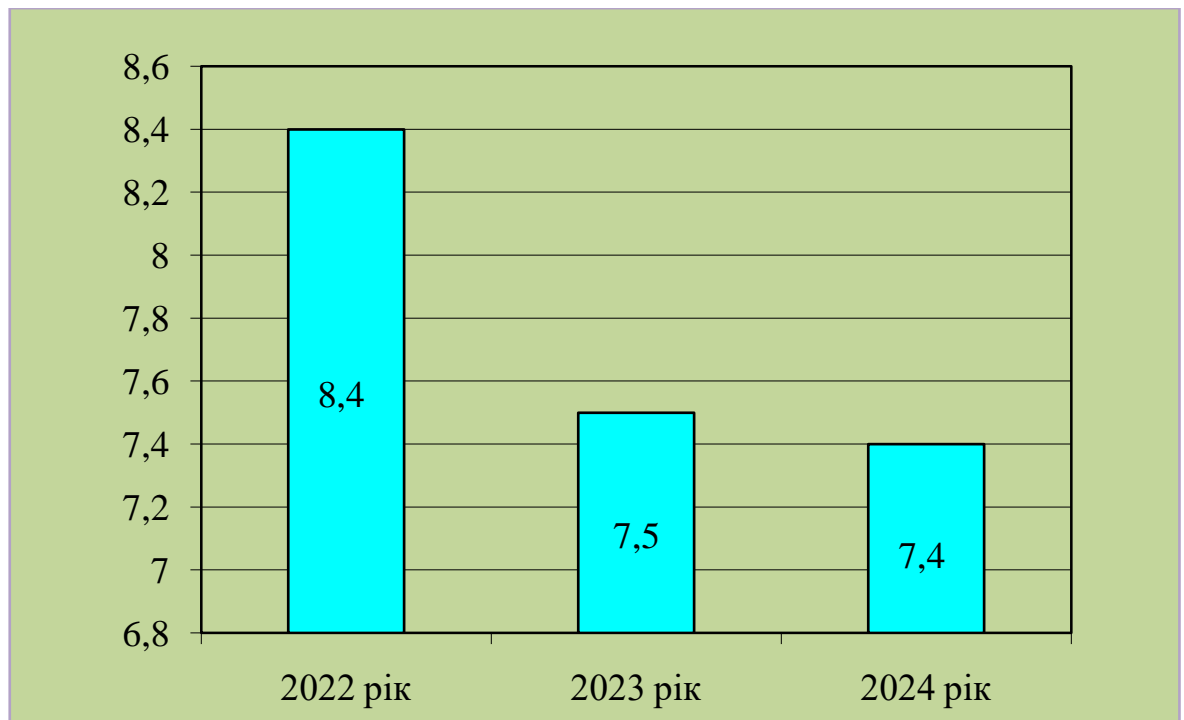
* Головним управлінням статистики у Кіровоградській області триває опрацювання даних державного статистичного спостереження «Викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря».

*Викиди забруднюючих речовин та парникових газів
від стаціонарних джерел, тис. т*

Діаграма 2.1.1.1

Кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за роками, од.

Діаграма 2.1.1.2

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в т. ч. щільність та на душу населення, в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. т

Таблиця 2.1.1.2

	Всього, т	У % до 2023 року	Збільшення/ зменшення
			(-) проти 2023
Кіровоградська область	7409,680	98,8	-86,268
райони:			
Голованівський	323,779	75,2	-106,728
Кропивницький	3683,828	106,3	218,892
Новоукраїнський	985,040	91,1	-95,679
Олександрійський	2417,033	95,9	-102,753

*Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення по населених пунктах Кіровоградської області у 2024 році**

Таблиця 2.1.1.3

Населений пункт	Кількість викидів		
	всього, тонн	у % до попереднього року	збільшення/зменшення проти 2023 року
1	2	3	4
КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ	7409,680	98,8	-86,268
Богданове	0,137	58,3	-0,098
Лозувата	4,489	81,8	-1,000
Гайворон	21,063	115,8	2,879
Долинівка	0,578	100,0	0,000
Хащувате	0,366	58,7	-0,257
Голованівськ	145,187	63,3	-84,235
Межирічка	0,024	2,0	-1,180
Наливайка	0,706	145,9	0,222
Ємилівка	44,124	100,0	0,000
Завалля	27,911	105,7	1,493
Салькове	8,841	124,0	1,712
Могильне	0,043	30,7	-0,097
Новоархангельськ	44,445	122,5	8,169
Мар'янівка	1,841	90,3	-0,197
Скалівські Хутори	5,772	100,0	0,000
Побузьке	18,252	34,8	-34,139
Бобринець	8,510	77,3	-2,502
Високі Байраки	0,248	52,8	-0,222
Підгайці	6,351	0	6,351
Созонівка	12,580	45,5	-15,069
Дмитрівка	56,262	121,8	10,065
Іванківці	2,919	100,0	0,000
Долинська	4,187	114,9	0,544
Марфівка	21,349	0	21,349
Новогригорівка Друга	1,307	100,0	0,000

1	2	3	4
Новогригорівка			
Перша	0,330	118,3	0,051
Знам'янка	64,505	95,0	-3,367
Катеринівка	15,031	188,1	7,039
Грузьке	0,920	35,2	-1,691
Олексіївка	1,465	330,7	1,022
Чарівне	9,374	92,5	-0,764
Компаніївка	836,222	103,4	27,373
Подільський	518,263	114,9	67,023
Фортечний	1547,870	98,2	-27,629
Нове	229,383	123,4	43,509
Кам'янець	82,145	0	82,145
Вершино-Кам'янка	2,200	100,0	0,000
Куцівка	3,766	95,3	-0,185
Олександрівка	4,756	90,8	-0,481
Гайдамацьке	0,432	0	0,432
Біляївка	2,696	127,2	0,577
Бірки	1,726	100,0	0,000
Веселе	5,908	82,2	-1,275
Гайове	55,505	0	55,505
Михайлівка	1,136	330,2	0,792
Цвітне	65,284	178,8	28,772
Клинці	0,081	24,9	-0,244
Неопалимівка	36,998	105,0	1,766
Покровське	4,853	48,0	-5,252
Соколівське	39,823	137,9	10,955
Ганнинське	1,505	108,7	0,120
Суботці	17,606	170,4	7,276
Богданівка	0,070	66,7	-0,035
Топило	0,278	100,0	0,000
Устинівка	0,206	48,7	-0,217
Докучаєве	12,377	100,0	0,000
Криничне	1,401	49,3	-1,439
Криничуватка	6,000	100,0	0,000
Ганнівка	5,116	100,0	0,000
Григорівка	2,699	100,0	0,000
Добровеличківка	15,680	96,7	-0,531
Злинка	10,169	96,9	-0,323
Плетений Ташлик	18,075	39,4	-27,833
Мала Виска	6,618	44,1	-8,398
Лозуватка	8,408	227,5	4,712
Мануйлівка	0,001	100,0	0,000
Велика Виска	0,334	100,0	0,000
Олексіївка	58,637	101,1	0,620
Капітанівка	515,609	80,8	-122,357
Йосипівка	4,893	95,7	-0,219
Коробчине	169,835	124,9	33,895
Панчеве	4,925	135,6	1,294
Новоукраїнка	59,301	72,4	-22,565
Кам'яний Міст	0,125	33,6	-0,247

1	2	3	4
Піщаний Брід	13,289	103,8	0,485
Кирилівка	7,267	443,1	5,627
Олексіївка	25,020	300,2	16,685
Помічна	22,265	84,4	-4,119
Веселий Кут	2,087	196,3	1,024
Смоліне	34,687	427,4	26,571
Великоандрусівська	60,952	100,0	0,000
Ганнівка	63,703	0	63,703
Глинськ	7,746	113,1	0,900
Подорожнє	0,486	100,0	0,000
Нова Прага	1,800	100,0	0,000
Шарівка	10,091	141,1	2,940
Олександрія	299,993	74,3	-103,879
Головківка	262,656	103,4	8,645
Королівка	0,351	13,3	-2,283
Онуфріївка	7,657	100,0	0,000
Павлиш	55,020	96,5	-1,993
Петрове	774,424	119,6	127,094
Володимирівка	0,627	38,2	-1,014
Луганка	29,638	80,9	-6,997
Новий Стародуб	58,667	81,6	-13,214
Попельнасте	10,262	100,0	0,000
Добронадіївка	6,027	80,6	-1,454
Долинське	0,193	100,0	0,000
Улянівка	1,348	100,0	0,000
Приютівка	351,896	58,7	-247,637
Косівка	44,924	147,5	14,467
Світловодськ	71,441	110,0	6,478
Власівка	218,741	91,0	-21,638
Миронівка	14,687	279,2	9,426
Павлівка	63,703	0	63,703

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області.

2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

За видами економічної діяльності найбільша кількість викидів припадає на підприємства переробної промисловості (3489,2 т), сільського, лісового та рибного господарства (1754,2 т) та добувної промисловості і розроблення кар'єрів (1208 т). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.2.1.

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря Кіровоградщини вносять промислові підприємства, які є найбільшими забруднювачами, а саме: ТОВ «Марлен-КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод» ТОВ «Новомиргородський цукор», ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1», ТОВ «УкрАгроКом», ТОВ ВКФ «Велта», КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради, ТОВ «ОЕЗ Градоля»,

ТОВ «Фалькон Агро Груп», ПП «Віктор і К», ТОВ «Відродження», ТОВ «Капро Ойл», КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ Фірма «ОЛТО», ТОВ «Гідросенд», ТОВ «Прогрес». Інформація щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від основних забруднювачів області наведені в таблиці 2.1.2.2.

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Кіровоградській області в 2024 році (7,4 тис. т), обумовлене, головним чином, зменшенням обсягів виробництв найбільшими підприємствами забруднювачами атмосферного повітря в порівнянні з 2023 роком (обсяг викидів 7,5 тис. т).

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.1.2.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		тонн	у % до 2023 року
1	2	3	4
Усього		7409,7	98,8
1.	Сільське, лісове та рибне господарство	1754,2	102,6
2.	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1208,0	117,7
3.	Переробна промисловість	3489,2	91,9
4.	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	271,7	89,8
5.	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	*	*
6.	Будівництво	*	*
7.	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	34,1	73,2
8.	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	422,0	136,6
9.	Тимчасове розміщування й організація харчування	*	*
10.	Інформація та телекомунікації	*	*
11.	Фінансова та страхова діяльність	*	*
12.	Операції з нерухомим майном	15,0	112,7
13.	Професійна, наукова та технічна діяльність	1,1	39,1
14.	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	*	*
15.	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	98,8	62,3
16.	Освіта	35,0	88,7
17.	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	80,6	88,1
18.	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	*	*
19.	Надання інших видів послуг	*	*

* У зв'язку з тим, що підприємства за 2023 рік не були залучені до сукупності з даним видом економічної діяльності, відсоток неможливо порахувати.

Основні забруднювачі атмосферного повітря за 2024 рік

Таблиця 2.1.2.2

№ з / п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газочисними установками (ГОУ)	Ефективність роботи ГОУ, %	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік*	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %	до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	ТОВ «Марлен-КД»	827,051	100	98,9	1	88,1	***	***
2.	ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»	772,126	100	99,7	**	**	**	**
3.	ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод»	598,244	100	28,95	33,64 %	91,95-99,51	***	***
4.	ТОВ «Новомиргородський цукор»	515,609	100	100	10 %	80	2,9	1,35
5.	ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод»	439,498	100	21,27	20,97 %	90,1-96,3	***	***
6.	ТОВ «Олександрійський цукровий завод»	351,896	100	100	10	90	0,192	0,192
7.	ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1»	321,869	100	15,58	100 %	90	350,01	120
8.	ТОВ «УкрАгроКом»	262,456	100	10,86	5	91,0-95,8	0,8	0,07
9.	ТОВ ВКФ «Велта»	169,835	100	17,24	100 %	94,7	0,249	0,197
						97,2	1,352	1,326
						96,6	1,458	1,425
						96,4	1,533	1,498
						94,9	1,549	1,497
10.	КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради	159,111	100	7,7	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	заходи не передбачено	заходи не передбачено
11.	ТОВ «ОЕЗ ГРАДОЛІЯ»	156,844	100	7,59	47 %	96-98	***	***
12.	ТОВ «Фалькон Агро Груп»	156,490	100	68,2	29,27 %	92,395	0,01	0,01

1	2	3	4	5	6	7	8	9
13.	ПП «Віктор і К»	147,164	100	67,28	35	96,9	64,2	56,1
14.	ТОВ «Відродження»	115,035	100	79,23	35	93,67	заходи не передбачено	заходи не передбачено
15.	ТОВ «КАПРО ОЙЛ»	104,207	100	5,04	12	84,4-89,8	***	***
16.	КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради	82,352	100	27,45	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	***	***
17.	ТОВ «Кіровоградпостач»	66,984	100	3,24	100%	92.9-97	0,2	0,2
18.	ТОВ Фірма «ОЛТО»	65,202	100	99,87	13 %	90	0,115	0,117
					13 %	90	0,111	0,110
19.	ТОВ «ГІДРОСЕНД»	63,563	100	29,05	6	98,65	3,61	2,68
20.	ТОВ «ПРОГРЕС»	61,552	100	74,93	100 %	100	1,5	1,5

*Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

** Суб'єкт господарювання віднесено до об'єктів I групи підприємств, дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами видано Міндовкілля України.

*** Відсутні перевищення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Транскордонне забруднення атмосферного повітря – це забруднення, яке переноситься через державні кордони. Тобто, джерело забруднення знаходиться в одній країні, а його наслідки відчуваються в іншій. Таке забруднення є серйозною екологічною проблемою, оскільки може призводити до негативних наслідків для здоров'я населення та навколишнього середовища в різних країнах.

Важливим міжнародним документом в галузі охорони атмосферного повітря є Конвенція про транскордонне забруднення атмосферного повітря на великі відстані (Convention on Long-range Transboundary Air Pollution – CLRTAP), розроблена під егідою Європейської економічної комісії ООН та підписана в м. Женеві (Швейцарія) 1979 року. Конвенція набула чинності для України 16 березня 1983 року.

Перший протокол, який був підписаний в рамках Конвенції, це Женевський протокол 1984 року про довгострокове фінансування Спільної програми моніторингу та оцінки поширення забруднювачів повітря на великі відстані в Європі (ЄМЕП). Протокол підписали 47 сторін, для України він набув чинності ще 28 січня 1988 року.

Незважаючи на російську військову агресію та ведення бойових дій, Україна продовжує виконувати міжнародні зобов'язання у сфері охорони атмосферного повітря.

З 27 по 31 травня 2024 року в Женеві відбулось 62 засідання Робочої групи по стратегіях та огляду Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані.

Делегація України проінформувала учасників про завдану шкоду довкіллю внаслідок російської військової агресії, закликала забезпечити адекватну відповідь на ці злочини та запросила доєднатись до реалізації Формули Миру, щоб об'єднати дії та зусилля для відновлення безпечного довкілля для всіх.

Україну у своїх промовах підтримали представники Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади, Грузії, Норвегії, Швейцарії та Сполучених Штатів Америки.

Основна робота в рамках засідання Робочої групи була націлена на розроблення Плану перегляду Протоколу про боротьбу з підкисленням, евтрофікацією та приземним озоном (Гетеборзький Протокол) Конвенції, який буде прийнято в грудні 2024 року на засіданні Виконавчого органу. Протягом 2024-2026 років будуть проходити переговори щодо оновлення положень та додатків Гетеборзького Протоколу, а також розроблення нових механізмів гнучкості для стимулювання його ратифікації іншими країнами.

У рамках оновлення та перегляду протоколу будуть розглядатися:

- ✓ нові зобов'язання щодо скорочень викидів речовин, які є в протоколі;
- ✓ технічні додатки (обхват та рівень амбіцій);
- ✓ подальші скорочення чорного карбону;
- ✓ розгляд щодо доповнення новими зобов'язаннями зі скорочення викидів метану, додаткові скорочення викидів аміаку;
- ✓ нові гнучкості для ратифікації та імплементації протоколу;
- ✓ нагальні, колективні цілі, засновані на ризику (здоров'я та екосистеми, біорізноманіття);
- ✓ інтеграційний підхід до політик зміни клімату, енергетики та охорони повітря.

Українська делегація запевнила, що готова брати участь у відповідній роботі, адже перегляд протоколу є важливим процесом. Нові гнучкості та зміни в Протоколі нададуть можливість ратифікувати його, внести свій вклад в цілі Конвенції та стати на крок ближче до вступу України в ЄС.

2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах області проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології на п'яти стаціонарних постах спостережень та визначають:

- ✓ у місті Кропивницькому (пункт спостереження ПСЗ-1): пил неорганічний, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту, сажа, формальдегід;
- ✓ у місті Кропивницькому (пункт спостереження ПСЗ-2): пил неорганічний, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, сажа;

✓ у місті Кропивницькому (пункт спостереження ПСЗ-4): пил неорганічний, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид вуглецю, діоксид азоту, сажа;

✓ у місті Олександрії (пункт спостереження ПСЗ-6): пил неорганічний, діоксид сірки, діоксид азоту, сажа та розчинні сульфати;

✓ у місті Світловодську (пункт спостереження ПСЗ-1): пил неорганічний, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, формальдегід.

До найбільш розповсюджених видів промислового забруднення повітря відносяться: пил, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид азоту, сажа, формальдегід, бенз(а)пірен, оксид вуглецю, діоксид азоту.

Дізнатися поточний стан атмосферного повітря за категоріями та ключові рекомендації в місті Кропивницькому по пунктах спостереження (із зображенням на карті міста) можна на офіційному сайті департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації або за посиланням Eco-City.org.ua (Громадський моніторинг стану якості повітря).

Окрім цього, актуальні дані про головного забрудника повітря – дрібнодисперсного пилу фракції PM2.5 у містах України можна дізнатися на сайті [SaveEcoBot](http://SaveEcoBot.com) (Єдина екологічна система України).

Варто зазначити, що великий вплив на забруднення повітря міста спричиняє його промислова зона, а також використання підприємствами та споживачами старого та несправного автотранспорту.

Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні та агломерації (агломераціях)

Таблиця 2.3.1

Назва забруднюючої речовини	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин	Зафіксовані перевищення інформаційного або порогів небезпеки забруднюючих речовин в ГДК
1	2	3	4	5
м. Кропивницький				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	0,23	0,7	1,4
Діоксид сірки		0,019	0,058	0,1
Оксид вуглецю		2,7	8,0	1,6
Діоксид азоту		0,03	0,085	0,4
Сажа		0,04	0,20	1,3
Формальдегід		0,004	0,022	0,6
Пил неорганічний	ПСЗ-2	0,3	0,8	1,6
Діоксид сірки		0,019	0,072	0,1
Оксид вуглецю		2,8	8,0	1,6
Діоксид азоту		0,03	0,12	0,6
Оксид азоту		0,02	0,08	0,2
Сажа		0,02	0,13	0,9
Пил неорганічний	ПСЗ-4	0,2	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,018	0,057	0,1
Розчинні сульфати		0,01	0,02	*

1	2	3	4	5
Оксид вуглецю		2,3	6,0	1,2
Діоксид азоту		0,025	0,11	0,6
Сажа		0,02	0,13	0,9
м. Олександрія				
Пил неорганічний	ПСЗ-6	0,25	0,7	1,4
Діоксид сірки		0,019	0,082	0,2
Розчинні сульфати		0,01	0,03	*
Діоксид азоту		0,03	0,09	0,45
Сажа		0,05	0,15	1,0
м. Світловодськ				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	0,06	0,30	0,60
Діоксид сірки		0,023	0,147	0,29
Розчинні сульфати		0,005	0,02	*
Оксид вуглецю		1,1	2,0	0,40
Діоксид азоту		0,03	0,12	0,60
Оксид азоту		0,03	0,10	0,24
Формальдегід		0,003	0,039	1,108

* За інформацією Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології значення ГДК по сульфатам не визначено.

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології, значення радіаційного фону за останні роки не перевищують рівнів природного фону та становлять 9-13 мкР/год (при контрольному рівні природного гамма-фону 25 мкР/год).

*Середньорічне значення гамма-фону за населеними пунктами
Кіровоградської області, мкР/год*

Таблиця 2.4.1

№	Населений пункт	2022 рік	2023 рік	2024 рік
1.	м. Світловодськ	0,010	0,009	0,009
2.	м. Новомиргород	0,012	0,012	0,012
3.	м. Знам'янка	0,012	0,012	0,013
4.	м. Кропивницький	0,013	0,013	0,013
5.	м. Гайворон	0,012	0,011	0,011
6.	м. Помічна	0,012	0,012	0,012
7.	м. Долинська	0,012	0,012	0,012
8.	м. Бобринець	0,013	0,013	0,013

*Радіоактивні випадки з атмосфери (за даними спостережень метеостанції
м. Бобринця)*

Таблиця 2.4.2

Показник	Щільність випадів, Бк/кв.м- місяць												Сума за 2024 рік
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
¹³⁷ Cs	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,15	0,2	0,2	0,15	0,2	2,3
⁹⁰ Sr	I кв-0,04			II кв-0,10			III кв-0,08			IV кв-0,09			0,31

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Господарська діяльність людини все частіше стає основним джерелом забруднення атмосфери. У довкілля в значних обсягах потрапляють газоподібні, рідкі та тверді відходи промислових підприємств та токсичні викиди двигунів внутрішнього згоряння від автотранспорту. Транспорт є однією з основних причин утворення парникового ефекту внаслідок спалювання пального.

Зростання надходжень токсичних речовин у навколишнє середовище, перш за все, впливає на здоров'я населення, погіршується якість продуктів сільського господарства, відбувається вплив на клімат окремих регіонів і стан озонового шару землі, загибель флори і фауни.

Дослідження атмосферного повітря на території Кіровоградської області здійснюється лабораторіями Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я» (Кропивницьким та Олександрійським районними відділами, Світловодським та Гайворонським відділеннями) (далі - Центр).

Моніторингові дослідження атмосферного повітря в м. Кропивницький проводяться на маршрутному посту у фіксованій точці, яка знаходиться на території житлової забудови по вулиці Тобілевича, 24. Лабораторні дослідження здійснюються санітарно-гігієнічною лабораторією Центру.

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, вимірювання проводяться щоденно (2 рази на день). Атмосферне повітря досліджується на вміст азоту діоксиду, сірчистого ангідриду, вуглецю оксиду, пилу 10 РМ частинки, пилу 2,5 РМ частинки, пилу недиференційованого за складом та формальдегіду. За період 2024 року Центром проведено 6476 моніторингових досліджень атмосферного повітря, з яких 130 досліджень не відповідали нормативним значенням (2 %).

Крім вищезазначених досліджень також виконуються вимірювання інших показників, а саме: аміаку, кислоти сірчаної, сірководню, марганцю, хрому, фенолу, метану, вуглецю діоксиду. Протягом 2024 року лабораторіями досліджено 8121 зразок, із них 7118 зразків атмосферного повітря в міських населених пунктах та 1003 зразки у сільських населених пунктах. Перевищення гранично допустимих концентрацій зафіксовано у 131 випадку (в міських поселеннях). Точками моніторингових досліджень атмосферного повітря були перехрестя вулиць завантажених автотранспортом, межі санітарно-захисних зон промислових підприємств, житлова забудова.

Головним джерелом забруднення атмосферного повітря є викиди твердопаливних котелень, промислових підприємств та автотранспорту. Із введенням воєнного стану в країні, вплив промислових підприємств на стан атмосферного повітря в регіоні дещо зменшився у зв'язку зі зниженням потужності роботи підприємств.

Науково доведено, що забруднення навколишнього середовища і, насамперед, атмосферного повітря у населених пунктах (особливо у містах),

хімічними речовинами різного походження, може призвести до зростання рівнів захворюваності населення. Тривалий вплив забруднення атмосферного повітря токсичними речовинами: пилом, діоксидом азоту, формальдегідом та іншими хімічними сполуками, негативно впливає на здоров'я людини. При цьому зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням, перш за все, органів дихання (бронхіальна астма, хронічний бронхіт, алергічний риніт та інші неспецифічні хвороби легень). Особливо викиди шкідливих речовин, як від стаціонарних, так і пересувних джерел, є небезпечними для здоров'я дітей. За умов забруднення атмосферного повітря, знижуються адаптивні можливості дитячого організму, що призводить до зміни дихальних функцій і збільшення рівня легеневої патології.

За результатами лабораторних досліджень, упродовж 2024 року спостерігалися сезонні коливання концентрації хімічних показників. Зафіксовані перевищення середньомісячних концентрацій пилу в місті Кропивницькому. Насамперед під час пилових бур, які двічі спостерігались на території області протягом 2024 року. При цьому, виявляли перевищення гранично допустимих концентрацій за вмістом пилу в 1,6 рази. Проведення моніторингових досліджень стану якості атмосферного повітря має важливе значення для вивчення міграції атмосферних мас.

Протягом 2024 року фахівцями лабораторії електромагнітних полів та інших фізичних факторів проведено 38 моніторингових досліджень шумового забруднення від транспортних потоків міста Кропивницький, з них 17 перевищували гранично-допустимі рівні (45 %). Транспортні засоби створюють близько 80 % всіх шумів, проникаючи в місця перебування людей. Шум призводить до дисбалансу слухової адаптації, регуляторних процесів центральної нервової системи, шлунково-кишкового тракту, порушення гемодинаміки, розвитку шумової хвороби.

Разом з тим, за 2024 рік випадків масових неінфекційних захворювань пов'язаних із шкідливим впливом атмосферного повітря в області не реєструвались.

Проведення моніторингових досліджень стану якості атмосферного повітря має дуже важливе значення для вивчення міграції атмосферних мас та їх впливу на здоров'я населення.

Моніторинг за атмосферним повітрям буде продовжуватися для подальшого вивчення та встановлення зв'язку впливу забруднюючих речовин атмосферного повітря на стан здоров'я населення області.

Антропогенний вплив на стан природного довкілля має комплексний характер, що ускладнює його відстеження, оцінку небезпеки, прогноз змін та контролювання впливу в рамках екологічних нормативів. Характерний перерозподіл ефекту впливу та неоднозначність прояву реакції природних екосистем на сукупну дію комплексу чинників потребують інтегральної оцінки дії всіх негативних факторів на різних рівнях біологічної організації екосистем.

Разом з тим, забруднюючі речовини негативно впливають на біорізноманіття, спричиняючи зміни в екосистемах, зниження кількості видів та

порушення харчових ланцюгів. Забруднення ґрунту, води та повітря призводить до загибелі рослин і тварин, а також до зменшення їхньої чисельності.

2.6 Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Атмосферне повітря – один з чи не найважливіших природних ресурсів, без якого життя було б абсолютно неможливим.

Охороною атмосферного повітря являється система заходів пов'язаних зі збереженням, поліпшенням та відновленням природного стану атмосферного повітря, створенням сприятливих умов для життєдіяльності, забезпеченням екологічної безпеки та запобіганням шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

Відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря», підприємства, установи, організації та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан, зобов'язані:

здійснювати організаційно-господарські, технічні та інші заходи щодо забезпечення виконання вимог, передбачених нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря, дозволами на викиди забруднюючих речовин тощо;

вживати заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;

забезпечувати безперебійну ефективну роботу і підтримання у справному стані споруд, устаткування та апаратури для очищення викидів і зменшення рівнів впливу фізичних та біологічних факторів;

здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря організованими та неорганізованими стаціонарними джерелами викидів, і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік;

заздалегідь розробляти спеціальні заходи щодо охорони атмосферного повітря на випадок виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і вживати заходів для ліквідації причин, наслідків забруднення атмосферного повітря;

забезпечувати здійснення періодичних та/або автоматизованих інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин пересувних джерел та організованих стаціонарних джерел викидів і ефективності роботи газоочисних установок відповідно до правил, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища;

забезпечувати розроблення методик вимірювань, що враховують специфічні умови викиду забруднюючих речовин;

використовувати методики вимірювань та засоби вимірювальної техніки, які відповідають вимогам законодавства про метрологію та метрологічну діяльність, для визначення параметрів газопилового потоку і концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та викидах організованих стаціонарних і пересувних джерел;

здійснювати контроль за проектуванням, будівництвом і експлуатацією споруд, устаткуванням та апаратурою для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин і зниження впливу фізичних та біологічних факторів, оснащення їх засобами вимірювальної техніки, необхідними для постійного контролю за ефективністю очищення, дотриманням нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів та інших вимог законодавства в галузі охорони атмосферного повітря;

своєчасно і в повному обсязі сплачувати екологічний податок;

вести щоденний облік часу роботи стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу;

обладнати місця відбору проб організованих стаціонарних джерел викидів для вимірювання параметрів газопилового потоку з метою здійснення контролю за дотриманням затверджених нормативів та дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (далі - дозволи на викиди);

протягом трьох робочих днів після опублікування в місцевих друкованих засобах масової інформації повідомлення про намір отримати дозвіл на викиди подати в електронній формі таке повідомлення про намір отримати дозвіл на викиди для його подальшого публічного розміщення до відповідних місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, на території яких розташовано об'єкт, джерело забруднення, та до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Виконання заходів щодо охорони атмосферного повітря не повинно призводити до забруднення ґрунтів, вод та інших природних об'єктів.

До заходів дозвільного характеру належить отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, який видається спеціально уповноваженими органами. Крім цього, дозволи на експлуатацію (спеціальне використання атмосферного повітря) видаються у разі устаткування з визначеними рівнями впливу фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря, діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях.

Основними забруднювачами атмосферного повітря по області за 2024 рік є: ТОВ «Марлен-КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Новомиргородський цукор», ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1»,

ТОВ «УкрАгроКом», ТОВ ВКФ «Велта», КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради, ТОВ «ОЕЗ Градоля», ТОВ «Фалькон Агро Груп», ПП «Віктор і К», ТОВ «Відродження», ТОВ «Капро Ойл», КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ Фірма «ОЛТО», ТОВ «Гідросенд», ТОВ «Прогрес».

З метою збереження та поліпшення якості атмосферного повітря зазначеними суб'єктами господарювання здійснюється ряд заходів.

ТОВ «Марлен-КД» здійснює свою діяльність на підставі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, виданих уповноваженим органом у 2018 році.

З метою зменшення та недопущення перевищення викидів ТОВ «Марлен-КД» постійно веде контроль за станом газоочисного обладнання, здійснює раціональне використання природних ресурсів та регулярно проводить регламентні роботи на устаткуванні, від якого здійснюються викиди. Також, відповідно до умов, які встановлені у дозволах на викиди, підприємством проводяться, не рідше ніж раз на квартал, інструментальні вимірювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів, крім цього, відповідні вимірювання проводяться і на межі санітарно-захисної зони.

За результатами інструментальних вимірювань, вміст забруднюючих речовин за 2024 рік у викидах ТОВ «Марлен-КД» знаходились в межах норми та не перевищували гранично допустимі концентрації.

ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря» для отримання права експлуатувати об'єкти, на майданчиках підприємства, з яких надходять в атмосферне повітря забруднюючі речовини та їх суміші отримано дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Відповідні дозволи видано Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, як для об'єкта першої групи.

За інформацією ТОВ «Новомиргородський цукор» підприємством у 2024 році проведено оптимізацію процесу горіння палива та випалювання вапняку шляхом запровадження автоматизації контролю основних параметрів роботи печі. Здійснено контроль надлишку кисню в зоні горіння печі з метою зниження викидів СО у вихідних пічних газах.

За даними ТОВ «Олександрійський цукровий завод», підприємством у 2024 році проведено наступні заходи, спрямовані на зменшення забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

замінено змійовик заднього ступеня пароперегрівача парового котла БП 50/39 ст. № 2, що зменшило використання природного газу на 20 000 куб. м;

здійснено ремонт та модернізацію вапнякової печі, що зменшило використання природного газу на 20 000 куб. м.

Внаслідок цього на об'єкті зменшився обсяг викидів по азоту діоксиду – 0,054 тонн, оксиду вуглецю – 0,042 тонн, діоксиду вуглецю 37,004 тонн, діазоту оксиду – 0,00006 тонн, метану – 0,0006 тонн та ртуті – 0,00000006 тонн.

На ТОВ «УкрАгроКом» у 2024 році здійснено посилений контроль за технічним станом та експлуатацією обладнання. Згідно з правилами технічної експлуатації установок очистки газу, затверджених наказом Мінприроди від 06 лютого 2009 року № 52, проведено технічний огляд та здійснено перевірку на відповідність проектним характеристикам фактичної роботи усіх газоочисних установок. За допомогою лабораторних вимірів здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

На ТОВ «ОЕЗ Градолія» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2024 році здійснювалися наступні заходи:

- все пилогазоочисне обладнання і установки піддавалися технічному огляду, налагодженню та перевірці на ефективність, згідно з графіком;

- постійно дотримувалися норми технологічного режиму при роботі обладнання для дотримання нормативів ГДВ викидів в атмосферу;

- постійно здійснювався контроль роботи двигунів автотранспорту на території заводу та зменшено їх роботу на підвищених та холостих обертах.

ТОВ «Фалькон Агро Груп» у 2024 році виконувались наступні заходи щодо скорочення викидів забруднюючих речовин та охорони атмосферного повітря від забруднення:

- проведено модернізацію лінії екстракції № 2, встановлено регулятор тиску пару, що дозволило досягти стабільного пароспоживання в цеху, що в свою чергу призвело до економії використання палива в котельні, за рахунок чого досягнуто зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- посилено контроль за технічним станом та експлуатацією пилоочисного обладнання. Здійснено облік роботи пилогазовловлюючих установок. Що підтверджується актами перевірки технічного стану установок очистки газу на джерелах викидів.

- на підставі техніко-економічного обґрунтування було призупинено виробничі потужності виробничої лінії № 1, що також знизило викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшило шкідливий вплив на довкілля.

ПП «Віктор і К» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2024 році було здійснено наступні заходи:

- раз на рік проведено перевірку ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проектним показникам;

- проведено контроль за герметичністю обладнання;

- призначені відповідальні особи за технічний стан, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

- новостворені ГОУ обладнано місцями відбору проб згідно з чинним законодавством.

Всі умови, зазначені у дозволі на викиди від 27 травня 2021 року за № 3510945300-373, ПП «Віктор і К» виконано та подано звіт про їх виконання до компетентного органу.

ТОВ «Відродження», відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, на постійній основі здійснювалось регулярне проведення налагоджувальних робіт ПГОУ та контроль за дотриманням затверджених нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин згідно з розробленим графіком.

ТОВ «Капро Ойл» відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря для скорочення викидів забруднюючих речовин протягом 2024 року здійснювалось запобігання перевищення встановлених техпроцесом потужностей технологічного обладнання, здійснено зменшення потужності котла при несприятливих метеорологічних умовах, проведено контрольні виміри відповідно до встановленого графіку контролю за дотриманням затверджених нормативів ГДВ.

КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради у 2024 році здійснюється контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря. Підприємство має сертифіковану лабораторію, яка здійснює моніторинг за допомогою приладу «Кеміст-300», згідно з затвердженим планом-графіком, дані записуються в «Журнал перевірки роботи котельного обладнання». Також щоквартально або раз на рік, відповідно до умов, встановлених у дозволі на викиди, виробничий контроль здійснює організація, яка має відповідне свідоцтво на проведення таких робіт.

ТОВ «Гідросенд» у 2024 році з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля було здійснено наступні заходи:

- раз на рік проводилася перевірка ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проектним показникам;

- проведено контроль за герметичністю обладнання;

- призначено відповідальних осіб за технічний стан обладнання, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

- новостворені ГОУ обладнані місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

всі умови, зазначені у дозволі на викиди від 20 квітня 2021 року за № 3510945300-371 ТОВ «Гідросенд», виконано згідно з періодичністю, зазначеною у дозволі.

За інформацією ТОВ «Прогрес» постійно здійснюються організаційно-господарські, технічні та інші заходи щодо забезпечення виконання вимог, передбачених нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря.

Вживаються заходи щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів.

Забезпечено безперебійну ефективну роботу і підтримання у справному стані обладнання та споруди очистки газопилового потоку, для недопущення граничнодопустимих викидів.

Ремонтні та профілактичні роботи у 2024 році проводилися своєчасно. Також проводився постійний контроль за герметичністю газохідних систем ПГОУ, своєчасно проводилася чистка обладнання.

Разом з тим підприємством своєчасно і в повному обсязі сплачено екологічний податок за 2024 рік (44098,96 грн).

За інформацією ТОВ фірма «ОЛТО» зменшення обсягів викидів на підприємстві спричинено тим, що підприємством не використовувались опалювальні прилади, що працюють на твердому паливі по майданчику № 3 – ферма ВРХ.

ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1» у 2024 році з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря здійснювалось регулярне проведення налагоджувальних робіт та дотримувались відповідних режимів експлуатування обладнання. Здійснено утеплення тунельних печей, за рахунок зменшення використання кількості палива на випал цегли.

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря» одним із зобов'язань суб'єктів господарювання є здійснення періодичних та/або автоматизованих інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин пересувних джерел та організованих стаціонарних джерел викидів.

Крім цього, з 01 січня 2024 року набула чинності постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2023 року № 58 «Про затвердження Порядку подання та розміщення звіту суб'єкта господарювання про дотримання умов дозволу на викиди та виконання заходів щодо здійснення контролю за дотриманням установлених гранично допустимих викидів забруднюючих речовин», відповідно до якої суб'єкти господарювання, які отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами мають щороку подавати до дозвільного органу звіт про дотримання умов дозволу. Дозвільний орган після розгляду звіту розміщує його копію на Єдиній екологічній платформі «ЕкоСистема».

Згодом, суб'єкти господарювання зможуть самостійно вносити відомості до платформи «ЕкоСистема». Наразі Міндовкілля працює над таким функціоналом. До набрання чинності вищезазначеної постанови, звіти про виконання умов встановлених у дозволі на викиди суб'єктами господарювання надавалися довільної форми.

У 2024 році суб'єктами господарювання області було подано 567 звітів про виконання умов, встановлених у дозволі на викиди. Подані звіти було розміщено на платформі «ЕкоСистема». Для порівняння у 2023 році прозвітували лише 160 суб'єктів господарювання.

3 ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Зміна клімату – це глобальний виклик, що потребує термінових дій як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Клімат стає теплішим майже у всьому світі. За даними Всесвітньої метеорологічної організації, протягом останніх 13 місяців були зафіксовані нові рекорди середньомісячної температури у світі, а липень 2024 року був одним з найтепліших місяців за всю сучасну історію спостережень – з 1850 року.

У 2024 році глобальна температура вперше перевищила міжнародно узгоджену цільову позначку в $1,5^{\circ}\text{C}$, повідомляє Європейська служба зі зміни клімату Copernicus.

У 2024 році середня глобальна температура становила $15,10^{\circ}\text{C}$. Це на $0,12^{\circ}\text{C}$ вище, ніж попередній рекорд 2023 року. Також минулий рік був теплішим на $0,72^{\circ}\text{C}$ за середнє значення у період з 1991 по 2020 роки і на $1,60^{\circ}\text{C}$ – за доіндустріальний рівень (показники між 1850-1900 роками).

Кожен рік останнього десятиліття був одним із десяти найспекотніших. Високі глобальні температури разом з рекордними рівнями водяної пари в атмосфері спричинили «безпрецедентну спеку» та сильні опади.

Україна, як і більшість країн світу, відчуває наслідки зміни клімату: часті екстремальні погодні явища, деградацію екосистем, зміни у водному балансі.

Паризька кліматична угода передбачає, що світ має зменшити викиди парникових газів і створити умови, щоб глобальні температури не піднялись вище 2°C за показник доіндустріального рівня. Також світ має стежити, щоб підвищення температури залишалося нижчим за $1,5^{\circ}\text{C}$.

Науковці закликають негайно і радикально скорочувати обсяги спалювання вугілля, нафти та газу. За словами доктора Фрідеріке Отто, співкерівника World Weather Attribution (WWA), «наслідки потепління,

спричиненого викопним паливом, ще ніколи не були настільки очевидними і руйнівними».

Україна активно працює над протидією глобальному потеплінню. У листопаді 2024 року на Конференції сторін ООН з питань зміни клімату наша країна представила проєкти «зеленого» відновлення після війни та звернула увагу на екологічні злочини росії, які значно шкодять клімату. Серед планів України – зменшення викидів парникових газів та досягнення кліматичної нейтральності, навіть незважаючи на складну ситуацію через агресію росії.

Важливим завданням для нашої держави є поєднання глобальних кліматичних цілей із реаліями війни, зокрема боротьбою з наслідками військових дій та відновленням знищених екосистем і інфраструктури. Україна також представить оновлений національно визначений внесок щодо скорочення викидів у 2025 році, з урахуванням нових викликів.

3.2 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

Останнім часом кліматичні питання в Україні стають все більш актуальними: про них говорять на найвищому політичному рівні, а мешканці відчують вплив зміни клімату у своєму повсякденному житті.

Наукові дослідження підтверджують ключові впливи зміни клімату на сільське господарство, водні ресурси, здоров'я населення, екосистеми, енергетику та інфраструктуру. Державна кліматична політика повинна відповідати міжнародним зобов'язанням України та цілям і принципам Європейського зеленого курсу. З цією метою формуються не лише відповідні політики і законодавство, а й практичні кліматичні заходи, які мають безпосередній вплив на життя мешканців України.

Ефективна реалізація кліматичної політики вимагає належних комунікаційних зусиль з боку органів державної влади, міжнародних інституцій, громадських організацій, що в свою чергу, потребує дослідження, пересічні мешканці знають про зміну клімату, чи відчують її впливи та потребу в адаптації до зміни клімату, які особисті кліматичні практики виконують, що думають про ті чи інші заходи держави у сфері кліматичної політики тощо.

У 2024 році набув чинності Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», який є ключовим для адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату.

Він спрямований на визначення правових та організаційних засад державної кліматичної політики, направленої на забезпечення низьковуглецевого та сталого розвитку України, досягнення кліматичної нейтральності, пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї, виконання міжнародних зобов'язань України у сфері зміни клімату, удосконалення національної системи інвентаризації антропогенних викидів парникових газів із джерел та поглинання поглиначами парникових газів, забезпечення функціонування національної системи моніторингу та оцінки

досягнення цілей державної кліматичної політики та прогнозування у сфері зміни клімату.

Разом з тим, 30 травня 2024 року Кабінетом Міністрів України розпорядженням № 483-р схвалено Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року.

Метою цієї Стратегії є створення організаційних і правових засад формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку та забезпечення ефективного переходу до низьковуглецевого розвитку держави за умови економічної, енергетичної, продовольчої та екологічної безпеки, підвищення рівня добробуту громадян, зменшення впливів та наслідків зміни клімату та для врахування цілей державної кліматичної політики під час повоєнної відбудови України.

Прийняття цієї Стратегії обумовлено:

посиленням проявів глобальної зміни клімату і негативних наслідків для ряду секторів економіки і сфер життєдіяльності людини;

необхідністю виконання завдань, що відповідають стратегічному курсу держави для набуття повноправного членства України в Європейському Союзі;

необхідністю врахування цілей державної кліматичної політики у програмах комплексного відновлення та подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та інших документів державного та/або місцевого планування, що регулюють питання відновлення України та подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України;

необхідністю вдосконалення законодавства у сфері зміни клімату;

низьким рівнем координації дій та інституційної спроможності органів державної влади щодо крос-секторального планування і проведення дій з реалізації державної кліматичної політики;

неузгодженістю законодавчих та інших нормативно-правових актів у соціально-економічних сферах із цілями та завданнями політики у сфері зміни клімату;

відсутністю системного підходу до створення наукового підґрунтя для формування та реалізації державної кліматичної політики та діяльності у сфері зміни клімату;

низьким рівнем поінформованості громадянського суспільства, бізнесу, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з проблемами зміни клімату та перевагами низьковуглецевого розвитку держави;

необхідністю створення фінансового та економічного механізму запровадження заходів, спрямованих на пом'якшення зміни клімату.

З 11 по 22 листопада 2024 року у Баку (Азербайджан) тривала 29-та Конференція ООН зі зміни клімату (COP).

Павільйон України цього року був зосереджений на темі відновлення. Стіни павільйону зробили з екологічного паперу з живим насінням. На ньому було створено зображення площею понад 120 кв. м, розмістивши 50 ключових екологічних ініціатив держави, бізнесу та громадськості України. Серед них – технології цифровізованого землеробства, розробки у сфері відновлюваної

енергетики та розмінування, стартапи, що створюють папір з опалого листя, ловці вуглекислого газу, екологічна альтернатива пінопласту, мобільні заводи-принтери та інші українські інновації, що вже використовують у США, Великій Британії та Японії. Після завершення конференції фрагменти стін планується висадити у країнах-партнерах України, як символ спільних дій, які проростають у майбутнє.

Для України, як і для всіх країн-учасниць, це був насичений та досить складний COP. Конференція в Баку завершилася домовленостями країн щодо кліматичного фінансування в 300 мільярдів доларів в рік.

Також на COP29 країнам нарешті вдалось завершити переговори, які тривали останні 7 років, щодо повної операціоналізації статті 6 Паризької угоди, яка стосується ринкових та неринкових механізмів співробітництва щодо скорочення викидів парникових газів.

3.3 Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

Зміна клімату та руйнування озонного шару є одними з основних проблем та загроз для економіки та національного розвитку. Внаслідок підвищення прямих і непрямих загроз у сфері енергетичної безпеки, забезпечення продовольством і питною водою, стабільного існування екосистем, ризиків для здоров'я і життя людей, які можуть призвести до соціальної та економічної нестабільності.

Захист озонного шару є важливим глобальним завданням, і для його досягнення було прийнято кілька політичних заходів на міжнародному рівні. Основним з них є Монреальський протокол, який був укладений в 1987 році і підписаний більш ніж 190 країнами. Основними положеннями Монреальського протоколу є:

- заборона виробництва та використання речовин, що руйнують озонний шар;
- поступове припинення використання хлорофторуглеводнів (ХФУ) та інших речовин, що руйнують озонний шар;
- проведення наукових досліджень та моніторингу щодо стану озонного шару та впливу синтезованих хімічних речовин на його стан;
- створення фінансових механізмів для підтримки країн у виконанні зобов'язань з мінімізації використання речовин, що руйнують озонний шар.

07 лютого 2024 року було прийнято Регламент (ЄС) 2024/590 про речовини, що руйнують озонний шар, та Регламент (ЄС) 2024/573 про фторовані парникові гази. Вони скасовують попередні регламенти у цій сфері. Також вносяться зміни до Директиви (ЄС) 2019/1937.

Крім цього, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України розроблено законопроект «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар».

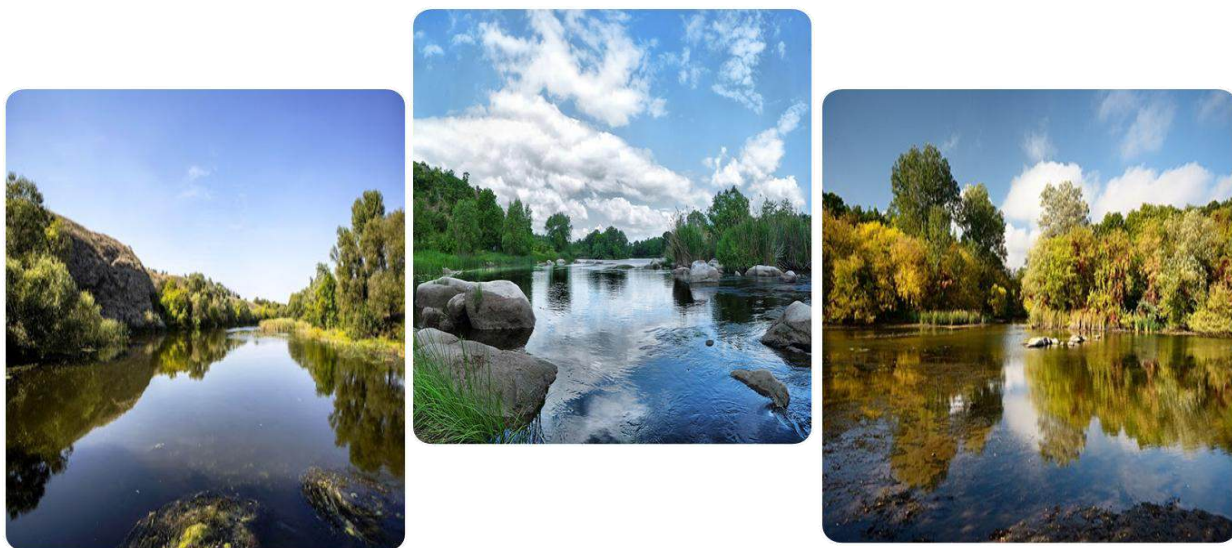
Закон регулюватиме відносини, які виникають у сфері озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів. Контрольовані речовини, які містяться у холодильному, кондиціонуальному та нагрівальному насосному

обладнанні, а також обладнанні, що містить розчинники на основі контрольованих речовин, системах протипожежного захисту та вогнегасниках, високовольтних розподільних пристроях, підлягають рекуперації для забезпечення їх рециклінгу, регенерації або знешкодження. Рекуперація контрольованих речовин з метою рециклінгу, регенерації або їх знешкодження повинна відбуватися до зняття з експлуатації застарілого обладнання. Товари та обладнання, в яких містяться або використовуються контрольовані речовини, можуть розміщуватися на ринку, імпортуватися або ж експортуватися лише за наявності відповідного маркування.

Правовідносини щодо виробництва, імпорту, експорту, зберігання, використання, розміщення на ринку та поводження з озоноруйнівними речовинами, фторованими парниковими газами, товарами та обладнанням, які їх містять або використовують, що можуть мати руйнівний (негативний) вплив на озоновий шар та/або призвести до негативних змін клімату, регулюються Законом України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» та іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єкти господарювання зобов'язані відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, скорочувати і в подальшому повністю припинити виробництво та використання хімічних речовин, що шкідливо впливають на озоновий шар, а також проводити роботу щодо зменшення викидів речовин, накопичення яких в атмосферному повітрі може призвести до негативних змін клімату.

4 ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Дніпро і Південний Буг, 8 середніх річок: Велика Вись, Висунь, Інгул, Інгулець, Синюха, Тясмин, Чорний Ташлик, Ятрань та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

Всі водотоки області згідно з водогосподарським районуванням територій України належать до двох басейнів: Південного Бугу та Дніпра.

Річка Дніпро в межах області має довжину 68 км, або 6 % від усієї її довжини в межах України. До басейну річки Дніпро відноситься 35 % території області. В свою чергу басейн річки Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього та Нижнього Дніпра.

У суббасейні Середнього Дніпра налічується 125 річок сумарною довжиною 680 км, із них:

одна велика, з водозбірною площею понад 50 тис. кв. км – річка Дніпро;

одна середня, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річка Тясмин;

малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 123 річки, із яких 17 мають довжину понад 10 км;

109 річок або ж 88 % від загальної кількості водотоків, пересихаючі у меженний період або повністю пересихаючі.

Річки басейну належать до Середньодніпровського гідрологічного району і характеризуються високими весняними повенями та низькою водністю в меженний період, літніми і зимовими паводками.

У суббасейні Нижнього Дніпра налічується 295 річок загальною довжиною 1413,7 км, із них:

дві середні, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річки Інгулець та Висунь;

малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 293 річки, із яких 26 мають довжину понад 10 км;

279 річок або ж 94 %, від загальної кількості водотоків, пересихаючі у меженний період або повністю пересихаючі.

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на «штучні моря» – Кременчуцьке та Кам'янське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Кам'янського – 39,0 км, з яких 9,8 км береги, що розмиваються.

Річка Південний Буг протікає на південному заході області, довжиною 84 км, або 10 % від її загальної довжини. Басейн річки на території області складає 65 %.

У басейні річки Південний Буг налічується 1179 річок, сумарною довжиною 5139,9 км, із них :

одна велика, з водозбірною площею понад 50 тис. кв. км – річка Південний Буг;

середні, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річки: Велика Вись, Ятрань, Чорний Ташлик, Інгул, Громоклія та Синюха;

малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 1170 річок, із яких 105 мають довжину понад 10 км;

790 річок або ж 67 %, від загальної кількості водотоків, розташованих на території області, пересихаючі у меженний період або повністю пересихаючі.

Річки басейну належать до Середньобузького гідрологічного району і характеризуються високими весняними повенями та низькою водністю в меженний період, літніми і зимовими паводками. Останні десять років спостерігається низька водність в меженний період та маловиражені невисокі весняні повені.

За своїм водним режимом річки Кіровоградської області відносяться до східноєвропейського типу річок з переважно сніговим та дощовим живленням.

Область малозабезпечена місцевими водними ресурсами. Характерним для області є те, що більшість обсягу річкового стоку, до 80 %, припадає на період повені, а в періоди літньої межени близько 70 % річок пересихають.

Оскільки водні ресурси по території області розподілені нерівномірно, потреби населення та галузей економіки у воді не забезпечують у повному обсязі. Усунення територіальної і часової нерівномірності розподілу річного стоку здійснюється за допомогою ставків та водосховищ.

За даними останньої інвентаризації в області налічується 3014 ставків загальною площею водного дзеркала 18,1001 тис. га та об'ємом 263,928 млн куб. м та 57 водосховищ площею 8,57 тис. га та об'ємом 210,335 млн куб. м.

За загальним об'ємом найбільші водосховища області знаходяться на території Голованівського району, в басейні річки Південний Буг, а саме Гайворонське (11,30 млн куб. м), Тернівське (11,873 млн куб. м) і Новоархангельське водосховища (14,850 млн куб. м) та в Олександрійському

районі, у суббасейні нижнього Дніпра – Іскрівське водосховище (38,2050 млн куб. м).

Характеристика водних об'єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість, (од.)	Великі, (од.)	Середні, (од.)	Малі, (од.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
1599	2	8	1589	7233,6	130,7	784,5	6318,4

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, тис.га	Обсяг води при НПР*, млн м ³	Загальна кількість, од.	Площа дзеркала, тис. га	Обсяг води при НПР*, млн м ³
9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	16,00	-	3014	18,10087	263,928	57	8,5698	210,335

* - НПР- нормальний підпертий рівень

Гідрогеологічні умови області малосприятливі для формування запасів підземних вод, оскільки область розташована в зоні Українського кристалічного масиву. Це є причиною того, що близько 30 % пробурених свердловин – безводні, інші мають низькі дебіти, що дає можливість забезпечувати в основному лише потреби сільськогосподарського виробництва.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

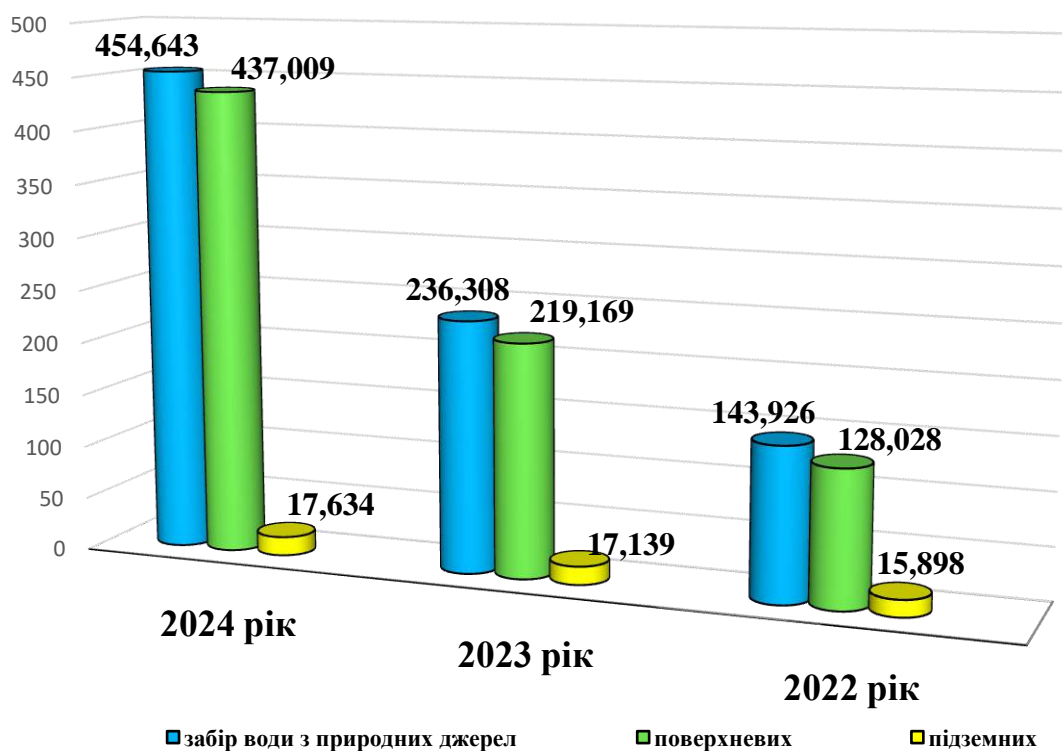
За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2024 році було забрано 454,643 млн куб. м води, що на 218,335 млн куб. м або на 92,39 % більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 437,009 млн куб. м та із підземних – 17,634 млн куб. м.

За 2024 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 96,12 % до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел – 3,87 %.

Використання свіжої води в 2024 році склало 48,362 млн куб. м, в тому числі на виробничі потреби – 25,726 млн куб. м, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 17,136 млн куб. м води, зрошення – 4,517 млн куб. м.

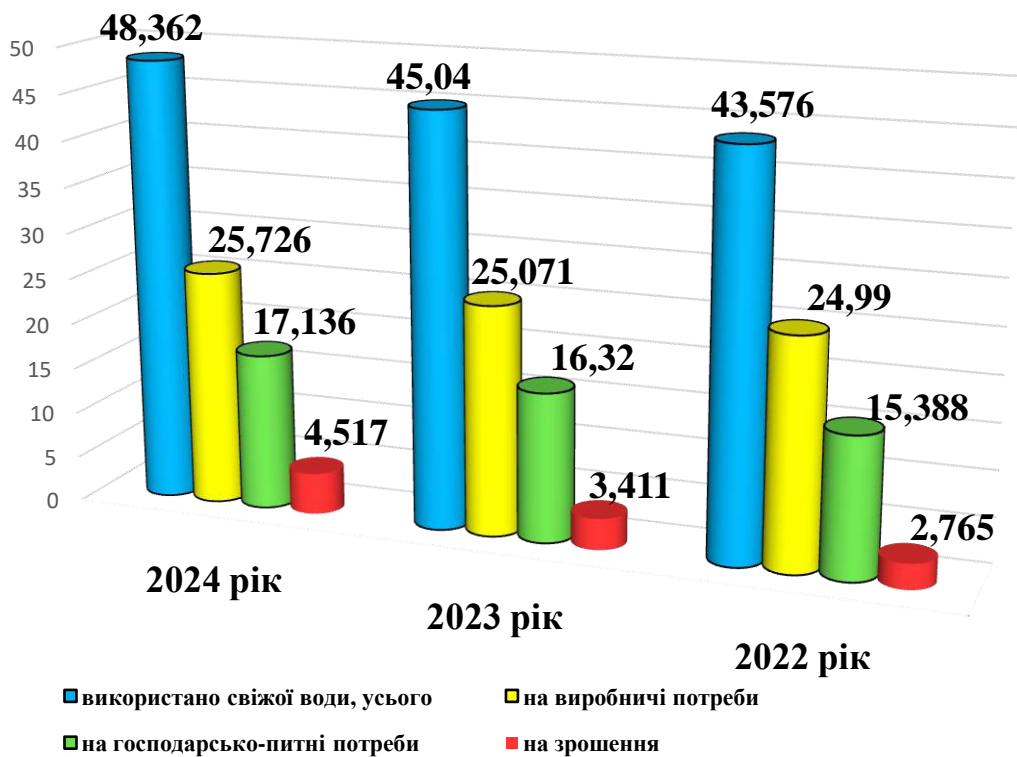
Загальне водовідведення в 2024 році склало 41,097 млн куб. м води, у тому числі: 35,678 млн куб. м – скид зворотних вод у поверхневі водні об'єкти.

Динаміка водозабору з природних об'єктів по області, млн м³

Діаграма 4.1.2.1

Динаміка використання свіжої води з природних об'єктів, млн куб. м

Діаграма 4.1.2.2

Найбільшими споживачами в області є комунальне господарство – 20,691 млн куб. м, промисловість – 6,692 млн куб. м та сільське господарство – 8,915 млн куб. м.

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 4.1.2.1

Види економічної діяльності	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього за регіоном	43,576	63,80	45,040	34,302	48,362	35,455
промисловість	7,698	*	6,314	*	6,692	*
сільське господарство	5,885	*	4,92	*	8,915	*
житлово-комунальне господарство	19,978	*	21,496	*	20,691	*

** Дані відсутні, у зв'язку зі зміною подання звітності.*

Дані надані Регіональним офісом водних ресурсів у Кіровоградській області

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів міст: Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з річки Сугоклея), селищ: Побузьке (з річки Південного Бугу), Смолине (з річки Синюхи);

із змішаних водозаборів міст: Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); Помічна (з р. Чорний Ташлик та водозабірних свердловин); селище Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання 4 міст та притрасових населених пунктів є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград».

Жителі п'ятох населених пунктів Устинівської селищної громади та шістнадцяти населених пунктів Новоукраїнсько-ї міської громади користуються привозною водою.

Централізованим водопостачанням забезпечені 12 міст (100%), 22 селища, крім Єлизаветградка, Знам'янка Друга, Капітанівка та Павлиш або 82% та 217 сіл із 991 (22%).

4.2 Забруднення поверхневих вод

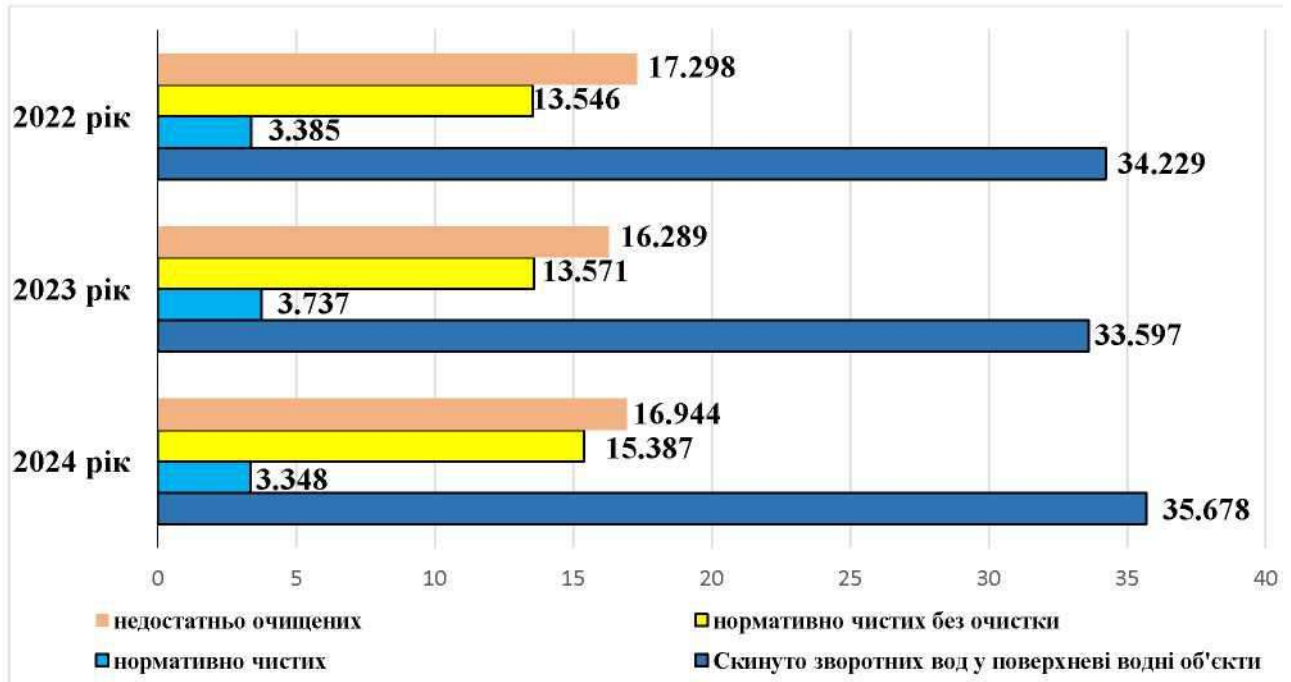
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, згідно до статистичної звітності 2-ТП (водгосп) у 2024 році на території області не забезпечили нормативної очистки зворотних вод 25 підприємства.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з минулим роком, збільшилось на 0,655 млн куб. м.

У поверхневі водні об'єкти за 2024 рік відведено 35,678 млн куб. м зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах – 3,348 млн куб. м, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очищення – 15,387 млн куб. м, недостатньо очищених вод – 16,944 млн куб. м, що складає 47,5 % від загального обсягу.

Динаміка скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн куб. м

Діаграма 4.2.1

Динаміка скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

Таблиця 4.2.1.1

Забруднююча речовина, що скидається разом із зворотними водами	2022 рік	2023 рік	2024 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
1	2	3	4
Азот амонійний	0,0486	0,0447	0,0392
БСК 5	0,2122	0,2077	0,1999
Жири, масла	0,01859	0,016774	0,0171783
Завислі речовини	0,25740	0,2925	0,27
Залізо	0,00429	0,004551	0,0042251
Нафтопродукти	0,0013119	0,0012247	0,0012036
Нітрати	0,4312	0,348	0,3921
Нітрити	0,0064	0,0064	0,0063
СПАР	0,0016628	0,0013144	0,0014661

1	2	3	4
Сульфати	3,1724	3,1454	3,0534
Сухий залишок	10,9162	11,3407	5,0898
Фосфати	0,0690946	0,0732472	0,0664472
Хлориди	3,3785	3,7215	3,1728
ХСК	1,0812	1,0481	1,1078
Кальцій	0,199132	0,166163	0,8240561
Магній	0,003713	0,0037519	0,004548
Мідь	0,0000956	0,0001707	0,0001898
Нікель	0,0000484	0,0000417	0,0000409

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Основними причинами забруднення поверхневих вод Кіровоградської області є скид забруднених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації, а також надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води із забудованих територій та сільгоспугідь.

За результатами узагальнення звітів про використання води за 2024 рік у галузевому розрізі, найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів Кіровоградської області є секція Е (Водопостачання; каналізація, поводження з відходами) видів економічної діяльності, якими скинуто 14,193 млн куб. м забруднених стічних вод та секція С (Переробна промисловість) скинуто 2,639 млн куб. м.

Протягом 2024 року 25 підприємств-водокористувачів здійснювали скид недостатньо-очищених зворотних стічних вод у поверхневі водні об'єкти Кіровоградської області. Найбільше скинуто недостатньо очищених стічних вод у річку Інгул та річку Інгулець.

До забруднювачів, які протягом 2024 року здійснювали скид недостатньо очищених (забруднених) зворотних вод належать підприємства-забруднювачі: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Знам'янське ВКГ, Кропивницьке ВКГ, Смолінське ВКГ та Олександрійське ВКГ), КП «Мала Виска Водоканал», КП «Нілот», Бобринецьке МКП «Міськводоканал», Голованівський комбінат комунальних підприємств, КНП «Обласна клінічна психіатрична лікарня Кіровоградської обласної ради», КНП «Голованівська ЦРЛ», КП «Обрій», ДП «СхідГЗК» (Інгульська шахта), Новоукраїнське ЖКП, АТ «Гайворонський спецкар'єр», КП «Теплоенергетик» КМР», КНП «Кіровоградський обласний фтизіопульмонологічний медичний центр Кіровоградської обласної ради» КП «Комунальник – 2016», КП «Гайворонський комунальник», КП «Созонівський комунальник», ДП «Заваллівське управління комунального господарства», КП Первозванівської сільської ради «Добробут», Суботцівське СКП «Сількомунгосп» Кропивницького району Кіровоградської області, КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» КОР, ДКП «Комунальник», КП «Оберіг-Аква».

До рейтингу «ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів стічних вод» за 2024 рік, який створений на підставі даних офіційної статистики,

сформованої за результатами поданої підприємствами звітності про обсяги скидів, увійшли підприємства Кіровоградської області, а саме: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницьке ВКГ, Знам'янське ВКГ та Олександрійське ВКГ), ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (Інгульська шахта) та КП «Теплоенергетик» КМР».

В розрізі галузей економіки найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів є комунальне господарство – 16,563 млн куб. м та промисловість – 6,021 млн куб. м забруднених зворотних вод.

Водовідведення у поверхневі об'єкти за сферами діяльності у 2024 році

Таблиця 4.2.2.1

Назва видів діяльності	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти, млн м ³			
		Всього	з них забруднених зворотних вод	нормативно чистих без очистки	нормативно очищених на очисних спорудах
Комунальне господарство	24	16,563	14,193	2,344	0,026
Промисловість	17	6,021	2,639	0,139	3,243

За моніторинговим спостереженням щодо якості вод спостерігається також забруднення від дифузних джерел.

Централізованим водовідведенням забезпечені споживачі 11 із 12 міст (крім м. Благовіщенське), що складає – 91,7 %, 18 із 27 селищ тобто 67 % від загальної кількості та 6 сільських населених пунктів, або 0,6 %.

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції.

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод

На території Кіровоградської області транскордонне забруднення поверхневих вод відсутнє.

4.3 Стан поверхневих вод

4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Державний моніторинг вод здійснюється відповідно до Порядку здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758.

Державний моніторинг вод здійснюється з метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Об'єктами державного моніторингу вод є:

масиви поверхневих вод (поверхневі водні об'єкти або їх частини), в тому числі прибережні води та зони (території), які підлягають охороні;

масиви підземних вод (підземні водні об'єкти або їх частини), в тому числі зони (території), які підлягають охороні;

морські води в межах територіального моря та виключної морської економічної зони України, в тому числі зони (території), які підлягають охороні.

Залежно від цілей та завдань державного моніторингу вод встановлюються такі процедури:

процедура діагностичного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;

процедура операційного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;

процедура дослідницького моніторингу масивів поверхневих вод;

процедура моніторингу морських вод.

Державний моніторинг масивів поверхневих вод складається з діагностичного, операційного та дослідницького моніторингу, що здійснюється за біологічними, фізико-хімічними, хімічними та гідроморфологічними показниками з метою встановлення екологічного стану масивів поверхневих вод.

На території області моніторинг якості поверхневих вод здійснюється за басейновим принципом.

Басейн річки Дніпро – 2 створи: річка Інгулець, Іскрівське водосховище, суббасейн Нижнього Дніпра, селище Петрове, на відстані 393 км від гирла; річка Дніпро, правий берег Кременчуцького водосховища, суббасейн Середнього Дніпра місто Світловодськ, на відстані 580 км від гирла.

Басейн річки Південний Буг – 4 створи:

річка Синюха, Новоархангельське водосховище, селище Новоархангельськ, на відстані 94 км від гирла;

річка Чорний Ташлик, ліва притока річки Синюхи, місто Помічна на відстані 51 км від гирла;

річка Інгул, Кіровоградське водосховище, місто Кропивницький, на відстані 318 км від гирла;

річка Сугоклея, права притока річки Інгул, місто Бобринець, на відстані 26 км від гирла.

Програмою державного моніторингу вод (в частині діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод), затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 07 січня 2024 року № 37 (Програма), визначено перелік пунктів моніторингу, відповідальних виконавців, показники та періодичність вимірювань.

На території області у 2024 році спостереження за станом поверхневих вод здійснювались у 25 пунктах моніторингу, із них: 6 розташовані на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних та

господарсько-питних потреб населення, та 19 – на масивах поверхневих вод, де є ризик недосягнення екологічних цілей.

Згідно з Програмою, дослідження якості води проводилося на біологічні, фізико-хімічні і хімічні показники та на пріоритетні і специфічні забруднюючі речовини.

4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод

Визначення хімічного стану масиву поверхневих вод здійснюється на підставі екологічних нормативів якості (ЕНЯ).

ЕНЯ встановлюється на двох рівнях: ЕНЯ_{max} – максимально допустима концентрація і ЕНЯ_{ср} – середньорічна концентрація.

ЕНЯ_{max} означає, що будь-яке виміряне значення забруднюючої речовини не може перевищувати значення максимально допустимої концентрації.

ЕНЯ_{ср} означає, що середньорічне (середнє арифметичне) значення концентрації речовини у будь-якій репрезентативній точці не може перевищувати наведене значення ЕНЯ_{ср}.

Оцінка хімічного стану масивів поверхневих вод здійснюється за методикою віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 січня 2019 року № 5, з урахуванням екологічних нормативів якості, визначених у додатку 8 Методики та відповідно до Директиви 2013/39/ЄС від 12 серпня 2013 року.

Для класифікації хімічного стану масиву поверхневих вод використовуються два класи.

Для графічного відображення кожен з класів позначається відповідним кольором: 1 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «добрий», позначається синім кольором; 2 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «недосягнення доброго», позначається червоним кольором. Визначення загального стану масиву поверхневих вод проводиться за найгіршим показником.

У рамках виконання діагностичного моніторингу, для встановлення хімічного стану масивів поверхневих вод на території області протягом 2024 року, проводилися дослідження на 25 масивах поверхневих вод по 56 забруднюючих речовинах.

За результатами проведених досліджень визначено, що із 25 масивів поверхневих вод, на яких здійснювався моніторинг, 4 масиви поверхневих вод відповідають II класу хімічного стану «недосягнення доброго» та 21 масив відповідають I класу хімічного стану «добрий».

Ведення державного моніторингу поверхневих вод, в зоні діяльності Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, здійснює лабораторія моніторингу вод та ґрунтів. Дані досліджень лабораторії

моніторингу вод та ґрунтів за Програмою моніторингу вод доступні для всіх у відкритому доступі на онлайн-ресурсі Держводагентства «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України».

У рамках соціально-гігієнічного моніторингу лабораторний контроль якості води поверхневих водойм проводився фахівцями державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

Протягом 2024 року оцінка якості поверхневих вод проводилася за санітарно-мікробіологічними показниками (лактозопозитивні кишкові палички (ЛПКП), E.CoIi, стафілокок, колифаги, сальмонела, шигела); санітарно-хімічними показниками (водневий показник (рН), завислі речовини, сухий залишок, ХСК, БСК, розчинений кисень, нафтопродукти, хлориди, залізо, сульфати, фосфати, марганець, фтор, азот амонійний, нітрити, нітрати, цинк, мідь, свинець, кадмій, ртуть); паразитологічними показниками (яйця гельмінтів та цисти патогенних кишкових найпростіших) та радіологічними показниками (цезій, стронцій).

Усього з поверхневих водойм протягом 2024 року за санітарно-хімічними показниками було досліджено 303 проби. З водойм 2-ї категорії не відповідали 99 із 289 досліджених проб, що складає 34,25 %.

За бактеріологічними показниками було досліджено 321 пробу. Із водойм 2-ї категорії не відповідали нормативам 30 з 307 проб, що становить 9,77 %.

Кількість проб води з водойм I категорії, які не відповідали нормам, у 2024 році за хімічними показниками становила 7 % (1 із відібраних та досліджених 14 проб); у 2023 році – 12 % (1 із відібраних та досліджених 8 проб), за мікробіологічними показниками – усі з 14 досліджених проб відповідали нормативам за всіма показниками).

У рамках державного моніторингу лабораторний контроль якості води у 19 контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення проводився фахівцями Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології.

*Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів за 2024 рік (мг/л)
місць масового відпочинку*

Таблиця 4.3.2.1

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей																
	завислі речовини	БСК ₅	мінералізація	сульфати	хлориди	амоній сольовий	нітрати	нафтопродукти	ХСК	розчинений кисень	фосфати	цинк	марганець	фториди	залізо	нітри	мідь
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
м. Кропивницький р. Інгул, «Ковалівський пляж»	43,7	2,3	854,2	252,6	115,7	0,27	3,32	0,3	19,6	7,2	<2,0	0,01	0,19	0,71	0,14	0,25	0,009
м. Кропивницький р. Інгул, «Новомиколаївський пляж»	44,1	2,3	810,6	214,9	75,2	0,25	0,71	0,3	27,8	3,8	<2,0	0,023	0,044	0,66	0,3	0,013	0,01
м. Кропивницький р. Сугоклея, «Міський сад»	55,1	2,4	1005	326,2	88,1	0,32	1,35	0,3	26,8	5,7	<2,0	-	0,033	0,74	0,16	0,051	-
м. Мала Виска р. Мала Вись	58,7	3,3	-	48,2	101,6	0,33	1,09	-	13,6	3,8	2,24	-	0,11	0,82	0,20	0,009	-
м. Новомиргород р. Велика Вись	73,1	2,8	-	96,4	77,1	0,44	1,46	-	16,2	2,9	2,73	-	0,11	0,59	0,15	0,025	-
м. Новомиргород Танковий міст, р. Велика Вись	74,2	3,7	-	101,9	74,2	0,98	1,04	-	23,3	2,8	3,45	-	0,09	0,43	0,17	0,027	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
м. Новоукраїнка р. Чорний Ташлик	58,4	3,9	-	-	95,7	0,33	1,28	-	19,4	3,8	<2,0	-	0,04	0,70	0,17	0,023	-
с. Дмитрівка, р. Серебрянка	-	-	-	-	-	0,28	1,31	-	-	-	-	0,022	-	-	0,1	0,004	0,012
с-ще Онуфріївка Верхній став	58,0	5,3	1065	221,4	83,9	0,39	1,19	0,3	33,6	-	2,4	-	0,01	0,49	0,25	0,067	-
с-ще Смоліне, р. Кільтень, біля чисних споруд	60,9	4,6	58,1	52,3	74,6	27,6	0,9	-	18,4	3,8	9,6	-	0,15	0,86	0,19	10,9	-
с-ще Смоліне, р. Кільтень	57,9	3,5	-	44,3	67,9	0,22	1	-	15,1	3,5	<2,0	-	0,09	0,74	0,17	0,01	-
Селищний пляж № 1, с-ще Новоархангельськ	-	-	-	16,8	18,9	≤0,1	1,9	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-
Селищний пляж № 2, с-ще Новоархангельськ	-	-	-	18,6	21,4	≤0,1	1,4	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-
р. Південний Буг, міський пляж м. Гайворон	-	6,8 2	-	12,78	17,75	≤0,1	1,9	-	-	8,82	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-
р. Південний Буг, с-ще Салькове	-	5,2 1	-	18,28	23,25	≤0,1	1,4	-	-	9,26	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-
р. Синиця, м. Благовіщенське	-	7,8 2	-	10,19	11,52	≤0,1	0,89	-	-	10,22	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-
Центральний ставок с-ще Голованівськ	-	-	-	13,59	9,09	≤0,1	9,44	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,002	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Пляж на водоймі по вул. Надії суміжною з вул. Кременчуцькою облаштований ГО «Альбула»	0,15	-	-	112,4	79,5	0,11	2,8	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,1	0,1	8,1
Пляж на водоймі по Новопраському шосе суміжно з ОЦЕС облаштований для цих цілей межах ТОВ «Альбула» (ставок)	0,113	-	-	115	87,2	0,07	2,9	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,07	0,11	8,1
Пляж на водоймі мікрорайону «Перемога» по Новопраському шосе суміжно з мікрорайоном «Байдаківський» в облаштованих для цих цілей межах (ставок)	0,113	-	-	113,1	81,5	0,08	3,2	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,1	0,07	8
с. Звенигородка, місце купання на затопленому гранітному кар'єрі (ставок)	0,112	-	-	79,1	43,7	0,1	2,6	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,1	0,132	7,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Північна частина території колишніх земель затопленого розрізу «Байдаківський» облаштований для цих цілей (ставок)	0,14	-	-	114,5	84	0,13	2,8	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,07	0,08	8
Приютівський ландшафтний парк, с-ще Приютівка, р. Інгулець	0,15	-	-	74,8	64,4	0,14	3	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,14	0,08	8
Пляж південно-східна частина території колишніх земель затопленого розрізу «Байдаківський» облаштований для цих цілей «Черемшина» (ставок)	0,12	-	-	84,5	52,5	0,11	2,4	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,12	0,12	8,1
Дитячий пляж ім. Т.Г. Шевченка, р. Інгулець	0,15	-	-	89,5	47,8	0,07	2,7	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,08	0,09	8
Войнівське водосховище, місце купання розташоване в районі дачного кооперативу «Дружба»	0,14	-	-	74,6	59,4	0,13	2,5	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,14	0,1	8,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Пляж південно-західна частина території колишніх земель затопленого розрізу «Байдаківський» облаштованих ФОП Ділієв І.В. в межах «Зеленої садиби Ділієва» (ставок)	0,13	-	-	83,3	48,5	0,08	3,03	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,12	0,11	8
Петрівська селищна рада, с. Богданівка, Іскрівське водосховище, місце купання та відпочинку	0,11	-	-	111	86,3	0,07	3,2	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,11	0,11	7,9
Петрівська селищна рада, Іскрівське водосховище, місце купання та відпочинку	0,15	-	-	114,8	87,8	0,08	3,2	-	-	-	-	-	<0,01	<0,05	0,12	0,13	7,9
ОКВП «Дніпро - Кіровоград» СВКГ		-	-	17,5	18	0,16	2,4	-	-	-	-	-	<0,01	0,17	0,26	0,03	-
Верхній ставок «Орлова Балка», м. Знам'янка	34,1	-	-	53,0	75,2	0,38	≤0,1	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,003	-
Ставок «Копанка», м. Знам'янка	147,9	-	-	71,4	82,6	0,36	≤0,1	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	0,034	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Водойма «Новомиколаївка», с. Дмитрівка	29,3	-	-	46,0	45,8	0,28	≤0,1	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,003	-
Водойма «Грушки», с. Бірки	31,9	-	-	47,0	34,2	0,34	≤0,1	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,003	-
Став «Квітуца балка» с-ще Кам'янець	-	-	-	117,4	95,4	0,02	31,5	-	-	-	-	-	-	-	0,18	0,04	-
Став «Терник» с-ще Кам'янець	-	-	-	187,4	154,8	0,05	48,4	-	-	-	-	-	-	-	0,12	0,02	-
Став м. Долинська	-	-	-	117,2	184,5	0,01	21,4	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0,01	-
Річка «Сугоклей» м. Бобринець	-	-	-	-	184,5	0,01	21,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Став «Андріанів став» с-ще Компаніївка	-	-	-	85,4	115,4	0,01	21,4	-	-	-	-	-	-	-	0,12	0,01	-
Став «Центральний» с-ще Компаніївка	-	-	-	112,4	115,5	0,019	21,4	-	-	-	-	-	-	-	0,14	0,02	-
Значення ГДК(ОБРВ)*	-	≤3	≤1000	≤500	≤350	≤2	≤45	≤0,3	30	≥4	≤3,5	≤1	≤0,1	≤1,5	≤0,3	≤3,3	≤1

Дані державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

* Узагальнений перелік гранично допустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовно безпечних рівнів (ОБРВ) шкідливих речовин для рибогосподарських водойм.

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин у контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення у Кіровоградській області за 2024 рік (мг/дм³)

Таблиця 4.3.2.2

Місце спостереження за якістю води	температура	кисень розчинний	магній	хлориди	сульфати	мінералізація	твердість	гідрокарбонати	натрій	кальцій	окисл, біхромат	БСК ₅	нітроген нітритний	нітроген амонійний	нітроген нітратний	сума сполук нітрогену мінерального	фосфати	питома електропровідність	фосфор загальний
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Інгул ОКВП «Дніпро-Кіровоград» Кропивницьке ВКГ	13,0	6,79	45,4	180,75	321,75	1288,4	8,75	399,1	240,08	100,6	39,48	4,040	0,075	0,697	0,164	1,215	0,525	1344,00	1,188
р. Сугоклея м. Кропивницький	13,4	7,18	62,6	132,00	390,33	1393,8	7,86	463,7	290,33	54,5	44,38	4,560	0,048	0,543	0,118	0,709	0,071	1442,30	0,197
р. Орлова м. Знам'янка	13,1	7,52	43,2	175,42	218,38	1081,5	7,79	366,5	187,58	84,9	40,02	4,585	0,023	0,428	0,062	0,513	0,143	961,17	0,370
р. Жовта с. Ганнівка	12,2	7,80	52,0	241,75	403,75	1454,4	8,97	359,0	303,58	94,1	40,41	4,316	0,025	0,605	0,084	0,717	0,360	1645,40	0,685
р. Інгул м. Кропивницький (центр)	13,5	7,35	46,1	131,08	265,75	1130,4	7,21	403,0	205,00	68,5	41,90	4,872	0,047	0,847	0,104	0,998	0,312	1076,40	0,749
р. Кам'янка с. Новомиколаївка	10,8	6,96	148,3	297,25	1093,20	2720,1	21,50	5334,2	461,08	186,6	38,47	4,021	0,018	2,227	0,066	2,311	0,193	254,00	0,455
р. Грузька с. Обознівка	13,8	7,14	41,7	133,49	266,49	1211,1	7,32	454,8	236,58	78,0	50,57	4,392	0,031	0,926	0,063	1,019	0,162	1178,0	0,430
р. Велика Вись м. Новомиргород	12,6	6,41	54,1	155,29	156,64	1275,3	8,47	602,3	226,04	80,6	42,67	3,905	0,019	0,588	0,062	0,669	0,327	1142,30	0,781
р. Добра с-ще Добровеличківка	14,6	7,32	51,8	115,30	201,75	1164,4	6,45	515,3	236,00	44,0	39,16	4,597	0,036	0,446	0,106	0,588	0,204	1005,80	0,454
р. Інгулець с. Веселий Кут	11,8	7,78	41,2	144,67	368,65	1335,8	7,11	418,8	284,54	74,4	39,67	3,798	0,035	0,434	0,076	0,591	0,155	1295,70	0,375
р. Плетений Ташлик с. Войнівка	15,0	7,46	61,9	125,46	308,17	1305,2	7,73	496,8	259,42	52,9	39,22	5,109	0,030	0,641	0,106	0,777	0,241	1293,00	0,568

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Інгул (верхів'я р. Інгул)	10,8	6,47	42,7	137,38	116,28	1078,8	7,71	520,2	178,00	84,1	52,23	3,772	0,018	0,462	0,106	0,530	0,241	1293,30	0,568
р. Мокрий Ташлик Орнітологічний заказник «Редьчине»	13,8	7,72	32,5	102,23	119,28	737,0	4,59	301,4	142,86	38,4	43,42	4,721	0,036	1,190	0,060	1,286	0,223	650,67	0,559
р. Кільтень с-ще Смоліне	15,6	7,31	42,8	148,25	136,78	1100,0	5,83	493,1	228,17	46,2	40,39	4,508	0,031	0,798	0,107	0,949	0,243	910,58	0,586
р. Тясмин с-ще Олександрівка	13,8	7,27	34,1	127,79	169,58	1024,6	6,58	427,8	189,27	75,7	49,33	4,417	0,023	0,597	0,058	0,677	0,355	768,83	0,756
р. Сухий Омельник с. Онуфріївка	13,1	7,38	56,4	164,60	218,11	1144,2	8,40	432,4	190,64	75,5	38,43	4,046	0,028	0,758	0,057	0,843	0,135	868,92	0,314
р. Інгулець ОКВП «Дніпро- Кіровоград» Олександрійське ВКГ	12,8	7,44	28,6	168,32	340,58	1144,7	5,74	274,1	264,90	67,9	39,74	3,656	0,022	0,435	0,074	0,531	0,094	1022,30	0,232
р. Інгулець с. Іскрівка	12,8	7,78	34,0	145,74	294,82	972,7	5,83	231,3	205,47	60,8	46,06	3,867	0,019	0,384	0,102	0,505	0,107	685,08	0,340
р. Бешка с. Іванівка	13,3	7,34	54,1	169,15	424,47	1420,0	7,79	396,5	308,50	66,9	45,07	4,018	0,021	0,480	0,088	0,589	0,159	1405,10	0,438
Значення ГДК (ОБРВ)	-	6,0	40,0	300	100	1000	-	-	-	180	30,0	6,0	0,020	0,390	9,1	-	-	5000	-

Дані надані Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології.

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Епідемічна ситуація з інфекційних захворювань в області в 2024 році по більшості інфекцій була відносно стабільною. Не зареєстровано спалахів та групових випадків захворювань, пов'язаних з об'єктами водопостачання.

За 2024 рік зареєстровано 162493 випадки інфекційних захворювань (інт. пок. – 17980,62) проти 147726 випадків за 2023 рік (інт. пок. – 16346,58), рівень загальної захворюваності збільшився на 10 % за рахунок збільшення кількості захворювань на гострі інфекції верхніх дихальних шляхів (+10 %) та на кашлюк (+95 випадків), які передаються повітряно-крапельним шляхом.

Впродовж літнього епідсезону 2024 року з об'єктів довілля проводилось дослідження води відкритих водойм на холерні вібріони.

Зразки прісної води з відкритих водоймищ та стічної води з інфекційних стаціонарів для досліджень на холеру відбираються із затверджених стаціонарних точок, згідно затвердженого плану моніторингових досліджень, із кратністю 1 раз на 2 тижні з червня до жовтня.

У перелік стаціонарних точок забору зразків води для дослідження на холеру в області на 2024 рік усього було включено 47 точок, з них прісна (річкова) вода – 44 та стічна вода – 3.

Усього на збудники холери протягом 2024 року було досліджено 386 проб води, у тому числі стічних вод – 30 проб та з відкритих водоймищ населених пунктів з місць масового рекреаційного використання – 356 проб.

За результатами досліджень – в 15-ти пробах з 12-ти точок відкритих водоймищ виділено *Vibrio Cholerae* non 01 I група Хейберга:

Кропивницький район: Долинська територіальна громада (ставок № 2, ставок біля профілакторії у м. Долинська та ставок с. Першотравневка), Кам'янецька територіальна громада – уричище «Терник», Бобринецька територіальна громада (р. Сугоклея, біля насосної станції у м. Бобринець), Знам'янська територіальна громада (ставок № 7 «Орлова балка»), Дмитрівська територіальна громада (ставок Дмитрівський у с. Дмитрівка), Устинівська територіальна громада (штучна водойма на межі с-ща Устинівка та с. Криничуватка);

Олександрійський район: Олександрійська територіальна громада (розріз Байдаківський), Онуфріївська територіальна громада (р. Дніпро с. Куцеволівка, база відпочинку «Ромашка» та верхній став с-ще Онуфріївка);

Новоукраїнський район: Смолінська територіальна громада (лівий берег р. Кільтень с-ще Смоліне).

За результатами повторного дослідження проб води з вказаних водоймищ, холерних вібріонів *Vibrio Cholerae* non група 1 – не виділено. Епідемічна ситуація з гострих кишкових інфекцій на вказаних адміністративних територіях була відносно стабільною, захворюваність на кишкові інфекції носить спорадичний характер.

Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів – міста Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з річки Сугоклея), селище Побузьке (з річки Південного Бугу), Смоліне (з річки Синюхи);

зі змішаних водозаборів – місто Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); Помічна (з річки Чорного Ташлика та водозабірних свердловин); селище Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання 4 міст обласного значення та притрасових населених пунктів є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград».

Жителі 5 населених пунктів Устинівської територіальної громади та 16 населених пунктів Новоукраїнської територіальної громади користуються привозною водою.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст області, 22 з 27 селищ (81,5 %) та 217 із 991 сільського населеного пункту (21,9 %). Відсутнє централізоване водопостачання у селищах Знам'янка Друга, Єлизаветградка Кропивницького району, Капітанівка Новоукраїнського району, Павлиш Олександрійського району.

Найбільшим підприємством області, яке забезпечує послугами водопостачання 4 міста обласного значення та притрасових населених пунктів є ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Дослідження якості питної води здійснюються акредитованими лабораторіями, підпорядкованими державній установі «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та Головному управлінню Держпродспоживслужби в області, а також лабораторіями ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницького, Олександрійського, Світловодського, Знам'янського та Смолінського ВКГ), КП «Теплоенергетик» (селище Нове), КП «Петрівське», КП «Долинський міськкомунгосп» та ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат».

Перелік показників, які контролюються лабораторіями, терміни і частота відбору проб води визначені Планом лабораторного контролю та робочою програмою, розробленими відповідно до ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

У 2024 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» забезпечено якість питної води відповідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 без внесення коректив у технологію очистки питної води.

Під державним наглядом (контролем) Головного управління Держпродспоживслужби в області станом на 01 січня 2025 року перебувало 275 водогонів, які забезпечують населення централізованим водопостачанням, та 1397 джерел нецентралізованого водопостачання (свердловин, колодязів, каптажів).

Більшість водогонів забезпечуються водою з підземних джерел. Але більша частина населення області користується водою міжрайонного водогону, джерелом якого є поверхнева водойма Кременчуцького водосховища. Поверхневими джерелами централізованого водопостачання в області є 5 водоймищ області.

Протягом 2024 року перевірено/обстежено 1362 об'єкта. У ході проведених перевірок/обстежень на 1154 об'єктах водопостачання (84,7 %) виявлені порушення.

При обстеженні 235 об'єктів централізованого водопостачання порушення виявлені на 161 водогоні (68,5 %).

Основні порушення, виявлені на водогонах: не визначені балансоутримувачі; відсутній проект із визначеними зонами санітарної охорони джерел централізованого водопостачання; не визначена та не облаштована зона суворого режиму навколо джерела водопостачання; джерела не огорожені; в зоні суворого режиму розташовані водойма, садибна забудова; до джерел є доступ сторонніх осіб; оголовки свердловин не закриті кришками із замками; не забезпечується герметичність джерел; люки щільно не прилягають; не дотримується режим експлуатації резервуарів питної води; входи в резервуари не опломбовані; незадовільний санітарно-технічний стан приміщень для насосного обладнання та хлораторних (протікає дах, осипається штукатурка, на стінах сліди затікань, пошкоджена покрівля); на водонапірних баштах злущена фарба, наявні сліди іржі та протікань; не організовано проведення щорічної профілактичної дезінфекції мереж; відсутня програма та графіки дослідження води за видом контролю, переліком показників, періодичністю, місцями (точками) відбору; не внесені зміни до робочої програми виробничого лабораторного контролю безпечності та якості питної води відповідно до змін внесених до Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» ДСанПін 2.2.4-171-10; не здійснюється виробничий лабораторний контроль; не дотримується періодичність виробничого лабораторного контролю; не проводяться дослідження води за радіологічними показниками.

Не визначені балансоутримувачі по 6 водогонах: у Аджамській громаді – 1 (с. Новоолександрівка), у Голованівській громаді – 2 (с. Наливайка, с. Свірнево), у Маловисківській – 1 (водогін питного призначення Маловисківського спиртового заводу, який на сьогоднішній день законсервований і не працює, мешканці мікрорайону за власні кошти сплачують за електричну енергію та користуються водою із даного водогону), у Олександрійській громаді – 1 (с. Ізмайлівка), у Суботцівській громаді – 1 (с. Копані).

Виробничий лабораторний контроль води, яка подається населенню, у 2024 році організовано на 92 % водогонів (у 2023 році – 86,6%).

Низький відсоток охоплення лабораторним контролем водогонів виявлено у Гайворонській (80 %), Заваллівській (66,7 %), Кетрисанівській (92,6 %), Компаніївській (80 %), Маловисківській (94,4 %), Новомиргородській (71,4 %), Олександрівській (91,7 %), Олександрійській (75 %), Первозванівській (88,9 %),

Петрівській (72,7 %), Приютівській (80 %), Суботцівській (66,7 %) та Устинівській (50 %) громадах.

Взагалі не проводився лабораторний контроль по 22 водогоних на території:

Суботцівської громади – 4 (водогін ТОВ «Трепівська сільгосптехніка», с. Трепівка, водогони с. Сабліне, с. Володимирівка, Суботцівської сільської ради, водогін с. Копані, балансоутримувач не визначений);

Петрівської громади – 3 (водогони КП «П'ятихатська житлова контора» Петрівської селищної ради, с. Іскрівка, с. Володимирівка, с. Ганнівка);

Бобринецької громади – 2 (водогони ДПДГ «Червоний Землероб» с. Чарівне, с. Мирне), Гайворонської громади - 1 (водогін с. Червоне);

Заваллівської громади – 2 (Сальківський водогін, Таужненський водогін);

Первозванівської громади – 1 (Інгульська шахта Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»);

Компаніївської громади – 3 (водогони СКП «Компаніївське» с. Нечаївка, с. Лозуватка, с. Сасівка), Устинівської громади – 1 (водогін ПСП «Деметра» с. Брусівка);

Новомиргородської громади – 2 (водогони КП «Комунальник – 2016», с. Миролубівка, с. Йосипівка);

Приютівської громади – 1 (водогін ТОВ «Олександрійський цукровий завод» с. Приютівка);

Олександрійської громади – 1 (Ізмайлівський водогін, балансоутримувач не визначений);

Олександрівської громади – 1 (водогін с. Цвітне).

Розроблені програми виробничого лабораторного контролю на підприємствах питного водопостачання відповідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» на 220 водогоних, 80 % проти 82,5 % у 2023 році, не складені графіки та не погоджені програми виробничого лабораторного контролю по 55 водогоних: 4 – Благовіщенська громада, 1 – Великоандрусівська громада, 1 – Гайворонська громада, 4 – Дмитрівська громада, 1 – Заваллівська громада, 1 – Катеринівська громада, 1 – Кетрисанівська громада, 3 – Компаніївська громада, 1 – Маловисківська громада, 3 – Надладцька громада, 7 – Новоархангельська громада, 2 – Новомиргородська громада, 1 – Олександрівська громада, 1 – Олександрійська громада, 3 – Петрівська громада, 6 – Підвисоцька громада, 1 – Приютівська громада, 12 – Суботцівська громада, 2 – Устинівська громада,

За результатами досліджень зразків питної води, відібраних під час здійснення державного нагляду (контролю) та за інформацією балансоутримувачів про результати виробничого лабораторного контролю на 90 водогоних (у 2023 році – 82) питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», 32,8 % (у 2023 році – 29,8 %). Високий відсоток невідповідності відмічається у Долинській, Соколівській (100 %), Первозванівській (88,9 %), Кетрисанівській (77,8 %), Кропивницькій,

Бобринецькій, Устинівській, Новоукраїнській, Великосєверинівській, Онуфріївській (50 %), Великоандрусівській (44,4 %), Компаніївській, Дмитрівській (40 %), Попельнастівській, Катеринівській, Злинській (33,3 %), Благовіщенській (30 %), Гайворонській (20 %), Суботцівській, Олександрівській (8,3 %), Кам'янецькій (6,3 %) громадах.

На 164 водогонах (59,8 %) проведена профілактична дезінфекція (2023 – 72,7 %), не проведена дезінфекція на 111 водогонах: 3 – у Благовіщенській, 1 – у Бобринецькій, 8 – у Великоандрусівській, 5 – у Вільшанській, 1 – у Долинській, 27 – у Кетрисанівській, 15 – у Компаніївській, 15 – у Маловисківській, 1 – у Мар'янівській, 3 – у Надлацькій, 6 – у Новоархангельській, 3 – Новомиргородській, 1 – в Олександрівській, 1 – в Олександрійській, 1 – у Пантаївській, 6 – у Петрівській, 6 – у Підвисоцькій, 1 – Приютівській, 5 – у Суботцівській, 2 – в Устинівській громадах.

При обстеженні 1127 об'єктів нецентралізованого водопостачання порушення виявленні на 993 водогонах (88,1 %).

Основними порушеннями для об'єктів нецентралізованого водопостачання є: незадовільний санітарно-технічний стан колодязів (зруйновані зруби; залізобетонні кільця; відсутні або потребують ремонту підставки для відер; навіси; огорожа; оголовки; відсутні або пошкодженні відмостки навколо колодязів; не здійснюється періодичний контроль безпечності та якості питної води; не оформлені санітарні паспорти на джерела; не організовано проведення щорічного чищення та дезінфекції колодязів; не визначені балансоутримувачі; не виконані вимоги приписів та пропозицій, наданих за результатами попередніх перевірок/обстежень).

Із 1137 джерел нецентралізованого водопостачання не визначені балансоутримувачі 685 джерел (громадських колодязів), у 2023 році – 957.

Відсутні балансоутримувачі громадських колодязів: Аджамська громада – 57, Великосєверинівська громада – 38, Вільшанська громада – 34, Добровеличківська громада – 84, Катеринівська громада – 82, Компаніївська громада – 64, Кропивницька громада – 113, Олександрійська громада – 4, Соколівська громада – 54, Устинівська громада – 155.

Всього протягом 2024 року по області паспортизовано 781 (55,9 %) громадський колодязь та свердловину (у 2023 році – 21,3 %). 100% джерел нецентралізованого водопостачання паспортизовано в Аджамській, Благовіщенській, Бобринецькій, Гайворонській, Ганнівській, Глодоській, Голованівській, Гурівській, Дмитрівській, Долинській, Заваллівській, Кам'янецькій, Катеринівській, Кетрисанівській, Компаніївській, Маловисківській, Мар'янівській, Надлацькій, Новоархангельській, Новопразькій, Новоукраїнській, Олександрівській, Пантаївській, Первозванівській, Перегонівській, Підвисоцькій, Побузькій, Попельнастівській, Приютівській, Рівнянській, Смолінській, Соколівській громадах, у Великосєверинівській громаді відсоток паспортизації становить 43,5 %, в Устинівській – 17,5 %, у

Помічнлянській – 8,2 %, по інших громадах джерела нецентралізованого водопостачання не паспортизовані.

Виробничий лабораторний контроль (мікробіологічні та санітарно-хімічні показники) організований на 448 об'єктах нецентралізованого водопостачання, 32,1 % (у 2023 році – 19,1 %). За результатами виробничого лабораторного контролю проведеного балансоутримувачами, в 291 (20,8 %) громадському колодязі питна вода не відповідає вимогам ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною». Відхилення виявлено в Аджамській (100 %), Благовіщенській (92,1 %), Великосеверинівській (43,5 %), Гайворонській (2,4 %), Ганнівській (75 %), Глодоській (75 %), Гурівській (100 %), Дмитрівській (72,7 %), Долинській (88,9 %), Кропивницькій (93,8 %), Надлацькій (25 %), Новгородківській (13,3 %), Новоархангельській (70 %), Новоукраїнській (47,7 %), Первозванівській (62,8 %), Підвисоцькій (22,2 %), Рівнянській (87,5 %), громадах за наступними показниками: за санітарно-хімічними (каламутність, загальна жорсткість, сухий залишок, залізо загальне, сульфати, фториди, хлориди, окиснюваність перманганатна, нітрати) та мікробіологічними показниками (загальні коліформи, кишкова паличка).

Протягом 2024 року в області проведено чищення 387 та дезінфекція в 698 джерелах нецентралізованого водопостачання, що складає 27,7 % та 50 % відповідно від загальної кількості (у 2023 році 15,9 % та 34,9 %).

Проведено профілактичну дезінфекцію 100 % громадських колодязів на території Благовіщенської, Ганнівської, Глодоської, Голованівської, Гурівської, Дмитрівської, Катеринівської, Новопраської, Новоукраїнської, Олександрівської, Пантаївської, Первозванівської, Перегонівської, Побузької, Рівнянської, Соколівської громад, 92,3 % Устинівської, 80 % Кам'янецької, 77,8 % Долинської, 55,8 % Кропивницької громад.

Вкрай низький відсоток проведення профілактичної дезінфекції нецентралізованого водопостачання у Бобринецькій (7,9 %), Гайворонській (38,1 %), Заваллівській (12,5 %), Кетрисанівській (8,5 %), Надлацькій (30 %), Новоархангельській (30 %), Підвисоцькій (33,3 %) громадах. Взагалі не проводилась профілактична дезінфекція об'єктів нецентралізованого водопостачання у Аджамській, Великосеверинівській, Вільшанській, Добровеличківській, Знам'янській, Компаніївській, Маловисківській, Мар'янівській, Олександрійській, Петрівській, Помічнлянській, Попельнастівській, Приютівській, Смолінській, Суботцівській, Тишківській громадах.

У 2024 році проведені ремонтні роботи 293 громадських колодязів, 21 %.

Кількість колодязів, свердловин, балансоутримувачами яких є заклади освіти – 236, з них паспортизовано 217, 91,9 % (у 2023 році – 77,1 %). В 2024 році проведено чищення 131 джерела, 55,5 % (у 2023 році – 50,8 %), дезінфекцію – 209, 88,6 % (у 2023 році – 85,7 %), лабораторний контроль організовано на 232 об'єктах, 98,3 % (у 2023 році – 98,4 %), з них таких, де питна вода не відповідає вимогам ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води

питної, призначеної для споживання людиною» – 24, 10,2 % питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 (у 2023 році – 14,7 %).

У 2024 році по експертизі питної води Кіровоградською регіональною державною лабораторією Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) проведено 2662 дослідження. У 187 досліджень виявлено відхилення, що складає 7 % (у 2023 році проведено 1634 дослідження, виявлено 83 дослідження з відхиленнями, що складає 5,1 %) від загальної кількості проведених досліджень.

Із 2134 досліджень води питної виявлено 183 (8,6 %) відхилень за санітарно-хімічними та органолептичними показниками. Відхилення було виявлено на комунальних підприємствах з джерел нецентралізованого водопостачання на території Дмитрівської, Первозванівської громад за показниками: жорсткість, сухий залишок, сульфати, залізо, хлориди, перманганатна окиснюваність. З джерел централізованого водопостачання та закладів освіти, що забезпечуються водою з централізованих мереж на території Благовіщенської, Великоандрусівської, Вільшанської, Дмитрівської, Заваллівської, Маловисківської, Надлацької, Олександрівської, Онуфрійівської, Первозванівської, Приютівської та Устинівської громад за показниками: жорсткість, сухий залишок, сульфати, амоній, каламутність, забарвленість.

Із 458 досліджень води питної за мікробіологічними показниками відхилення виявлено у 4 зразках (0,9 %) за показниками: загальні коліформи в джерелах нецентралізованого водопостачання на території Первозванівської громади. Із 70 досліджень за радіологічними показниками (цезій, стронцій) відхилень не виявлено.

Державною установою «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», з метою моніторингу якості питної води, що подається населенню із мереж централізованого водопостачання, протягом 2024 року за санітарно-хімічними показниками досліджено 4601 пробу питної води (30314 досліджень), з яких 816 проб (1591 дослідження) не відповідали вимогам гігієнічних нормативів, що становить 18 %, при 19 % в 2023 році:

199 із 1475 проб – з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (13,5 % при 23,3 % у 2023 році);

618 із 3126 проб – з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (19,8 % при 16,4 % у 2023 році).

Значні обсяги підземної води подаються з відхиленням від стандарту, що обумовлено геологічними особливостями території області, у переважній більшості, визначались відхилення за органолептичними (каламутність) та санітарно-хімічними показниками (залізо загальне, загальна жорсткість, сульфати, сухий залишок).

За мікробіологічними показниками досліджено 7803 проби води, з яких 125 з відхиленням від санітарних норм (1,6 % при 1,8 % у 2023 році) в т.ч.:

19 із 1631 проби – з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (1,2 % при 2,0 % у 2023 році);

106 із 6172 проб – з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (1,7 % при 2,0 % у 2023 році).

Незадовільною є ситуація з водопостачанням сільських населених пунктів області, адже переважна їх більшість забезпечена підземною питною водою (з колодязів), більша половина якої не відповідає вимогам гігієнічних нормативів.

За результатами мікробіологічних досліджень 20,8 % проб питної води із джерел нецентралізованого водопостачання не відповідали вимогам ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною». Із досліджених 922 проб питної води, 192 проби з відхиленнями.

За результатами санітарно-хімічних досліджень 66,5 % проб питної води із джерел нецентралізованого водопостачання були з відхиленнями (досліджено 1119 проб, з них 711 – не відповідали нормам). Найчастіше невідповідності реєструвалися за показниками: загальна жорсткість, сухий залишок, каламутність, кольоровість, загальне залізо, нітрати.

Крім того, більша половина (53,9 %) досліджених проб води з колодязів області не відповідає вимогам ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» за вмістом нітратів (555 проби з відхиленням від нормативу з 1029 проб, досліджених на нітрати).

Найчастіше невідповідність води за вмістом нітратів відмічалася на території Великоसेверинівської (с. Високі Байраки, с. Созонівка, с. Оситняжка), Дмитрівської (с. Дмитрівка), Знам'янської (с-ще Знам'янка Друга, м. Знам'янка, с. Петрове), Первозванівської (с. Бережинка), Суботцівської (с. Суботці) територіальних громадах та в м. Кропивницький (громадські колодязі).

У розрізі районів з об'єктів нецентралізованого водопостачання громадського та індивідуального користування на вміст нітратів досліджено:

м. Кропивницький – 295 проб, з них 171 проба не відповідала вимогам гігієнічних нормативів (59,3 %);

Кропивницький район – 195 проб, з них 121 проба не відповідала вимогам гігієнічних нормативів (62 %);

Голованівський район – 370 проб, з них 195 проб не відповідали вимогам гігієнічних нормативів (52,7 %);

Новоукраїнський район – 16 проб, з них 7 проб не відповідали вимогам гігієнічних нормативів (43,7%);

Олександрійський район – 153 проби, з них 61 проба не відповідала вимогам гігієнічних нормативів (39,8 %).

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Однією з особливостей області є підвищений вміст у підземній воді природних радіонуклідів (уран, радій, радон). Протягом 2024 року радіологічною лабораторією ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» на вміст радіонуклідів досліджено 206 проби води, з яких 18 проб не відповідали вимогам

ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (8,7 % при 7,3 % у 2023 році).

4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів

Територія Кіровоградської області не прилягає до Азовського та Чорного морів.

4.5 Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів є Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство). Його діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, розвитку водного господарства, гідротехнічної меліорації земель у межах Кіровоградської області здійснює Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області.

З метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється Державний моніторинг вод відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод».

Загальна координація та організація державного моніторингу вод здійснюються Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

До заходів ощадливого і раціонального використання водних ресурсів належать: впровадження систем зворотного водопостачання та безстічного водокористування (із циклом повного очищення відпрацьованих вод); розробка і впровадження науково обґрунтованих норм зрошення; заміна водяного охолодження агрегатів повітряним; зменшення у структурі господарства України частки водоемних виробництв; проведення комплексу заходів щодо охорони поверхневих і підземних вод від забруднення, зокрема стічними водами, збереження якості природних вод тощо.

Для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів в області здійснюються заходи Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021 – 2025 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами).

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2024 році здійснювалися природоохоронні заходи з охорони водних ресурсів, а саме:

«Аварійно-відновлювальні роботи існуючої водовипускної споруди № 1 на річці Чорний Ташлик у м. Новоукраїнка Кіровоградської області (з виготовленням проєктно-кошторисної документації)». Роботи на об'єкті не завершені. За рахунок цих коштів виготовлена проєктно-кошторисна документація та розпочаті аварійно-відновлювальні роботи;

«Біологічна меліорація водних об'єктів Кіровоградської області (Кременчуцького та Кам'янського водосховищ на річці Дніпро) шляхом проведення їх зариблення». Кошти спрямовані на відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного та санітарного стану річки Дніпро шляхом зариблення Кременчуцького та Кам'янського водосховищ видами риб, які є природними біомеліораторами, а саме: вселення малька коропа (дворічки) у кількості 3 тонн та товстолоба (дворічки) у кількості 3 тонн.

За рахунок підприємств та коштів місцевих бюджетів у 2024 році здійснено заходи у сфері охорони водного середовища, а саме:

Бобринецьким міським комунальним підприємством «Міськводоканал» протягом 2024 року проведено ремонт каналізаційних очисних споруд;

Комунальним підприємством «Мала Виска Водоканал» здійснено очистку мулових майданчиків та косметичний ремонт будівлі очисних споруд;

Державним підприємством «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» здійснено заміну зворотних клапанів, запірної арматури, глибинного нососу, ремонт скидних кранів та засувів на водозабірних свердловинах;

на Новокостянтинівській шахті проведено ремонт вакуум-фільтра, накопичувальної ємності перед вакуум-фільтром, насосного агрегату для подачі кеку з нижнього зливу згущувача до накопичувальної ємності, насоса на складі вапна, двохщелепного моторного грейфера на складі вапна, насосного агрегату подачі сірчаної кислоти; здійснено заміну засуву на піщаних фільтрах, чищення приймальної ванни вакуум-фільтра та нафтосорбуючих рукавів на згущувачі; виконано зварювальні роботи на трубопроводі подачі сірчаної кислоти;

на Смолінській шахті проведено ремонт вакуум-фільтра, чистку трубопроводу та заміну підшипника на згущувачі;

на Інгульській шахті, здійснено заміну насоса на змішувачі згущувача та засувки і електродвигуна на згущувачі.

Департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації погоджено місця та періодичність відбору проб, перелік контрольованих показників графіків контролю відбору проб 6 підприємствам; поточні індивідуальні технологічні нормативи використання питної води 29 підприємствам.

Сектором Державного агентства водних ресурсів України у Кіровоградській області протягом 2024 року видано 154 дозволи на спеціальне водокористування та анульовано 74 дозволи за заявами водокористувачів.

Інформація щодо дозволів на спеціальне водокористування доступна на сайті Держводагентства (www.davr.gov.ua) у розділі «Діяльність», «Дозвільна діяльність», «Перелік дозволів».

5 ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтної різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Біологічне та ландшафтне різноманіття – одне з найважливіших природних багатств України, що відіграє ключову роль у забезпеченні екологічної безпеки та раціонального природокористування. Його збереження та сталий розвиток є пріоритетними напрямками державної політики, спрямованої на підтримку балансу природних процесів та гармонійний розвиток довкілля.

Природно-заповідний фонд області охоплює унікальні екосистеми, які відіграють важливу роль у підтримці природної рівноваги.

Біологічне різноманіття, особливо рослинного світу, яке є фундаментом усіх екосистемних процесів, забезпечує стабільність біосфери. Водночас антропогенний вплив спричинив серйозну деградацію екосистем, що призвело до глобальних екологічних проблем, зокрема змін клімату, скорочення озонового шару, забруднення довкілля токсичними речовинами, кислотних дощів та процесів опустелювання.

Еволюційний розвиток органічного світу сформував різноманіття живих організмів у різних середовищах існування, але людська діяльність, включаючи вирубку лісів, насадження монокультур, пожежі, випас, розорювання земель та інші фактори, часто руйнує природні екосистеми та загрожує біорізноманіттю.

Ландшафтне різноманіття України визначається складною взаємодією природних компонентів, таких як рельєф, клімат, водні ресурси, ґрунти та живі організми. Важливу роль у його збереженні відіграє екомережа – інтегрована система природних територій, що об'єднує природні ландшафти та екологічно значущі території, спрямовані на збереження та відновлення довкілля. Її головна мета – забезпечення умов для природних процесів, збереження біорізноманіття, підтримка екологічної стабільності, екосистем, сприяння міграції та поширенню видів.

Для досягнення екологічної збалансованості території України, з метою припинення процесів погіршення стану навколишнього природного середовища необхідно збільшити площі земель екомережі, що є стратегічним завданням та визначено Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Збереження здорового навколишнього середовища має ключове значення для економічного розвитку, естетичного та загального добробуту людства, що включає підтримку всіх природних складових – екосистем, спільнот організмів, видового та генетичного різноманіття. Кожен елемент цієї складної системи взаємопов'язаний, тому порушення одного з них може спричинити серйозні наслідки для всієї екосфери.

Сьогодні біологічне різноманіття зазнає значного скорочення, головним чином через вплив антропогенних чинників. Людська діяльність, зокрема вирубка лісів, забруднення водних ресурсів, розширення сільськогосподарських угідь та урбанізація, призводить до масового зникнення видів. Швидкість вимирання організмів у десятки, а подекуди і в сотні разів перевищує природні темпи, що загрожує незворотними змінами у біосфері.

Втрата біорізноманіття має глобальні наслідки, оскільки кожен вид відіграє свою унікальну роль у підтримці екологічного балансу. Генетичне різноманіття рослин та тварин є основою для адаптації екосистем до змін середовища, таких як зміни клімату або природні катастрофи. Руйнування цього генофонду загрожує зниженням здатності біосфери регулювати природні процеси, що може призвести до критичних змін умов життя на планеті.

Крім екологічних наслідків, зменшення біологічного різноманіття впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. Скорочення видів загрожує продовольчій безпеці, оскільки багато рослин і тварин є джерелами їжі, ліків та сировини для різних галузей. Втрата природних середовищ існування також знижує рекреаційну та туристичну привабливість територій, що негативно позначається на місцевій економіці.

Одним з методів мінімізації сучасних загроз біорізноманіття є оцінка впливу на довкілля планованої діяльності. Реалізувати зазначений метод дозволить удосконалення правового забезпечення, у частині врахування питань збереження біорізноманіття під час прийняття управлінських рішень.

Збереження біологічного різноманіття – найважливіше завдання сучасності.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Розширення, відновлення, збереження, підтримання загального екологічного балансу та приведення площі природоохоронних територій до європейського рівня є одним із пріоритетів роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Для підтримання загального екологічного балансу, збереження найбільш цінних природних комплексів, різноманітності ландшафтів і генофонду рослинного й тваринного світу Кіровоградської області протягом 2024 року проведено наступні природоохоронні заходи:

створено 4 території та об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення області загальною площею 473,1 га, а саме: ландшафтні заказники місцевого значення: «Балка Гордієвська», площею 62,0 га, «Балка Наглядівська», площею 206,0 га, «Балка Петрівська», площею 123,0 га та «Балка Шатравина», площею 82,1 га (рішення Кіровоградської обласної ради від 30 серпня 2024 року № 478 «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»);

змінено категорію (з гідрологічної на комплексну) та розширено пам'ятку природи місцевого значення «Каскади» (з 2,5 га до 72,4521 га), рішенням Кіровоградської обласної ради від 14 червня 2024 року № 449 «Про зміну меж (розширення) та категорії геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Каскади»;

розроблено проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду місцевого значення в адміністративних межах територіальних громад:

Кетрисанівської сільської: заповідного урочища «Чобіток», площею 5,5 га; ландшафтних заказників «Балка Оленівська», площею 21,0 га; «Урочище Роздільське», площею 21,5 га; «Балка Степівська», площею 61,0 га; «Балка Крутоярка», площею 20,0 га; «Урочище Осикувате», площею 35,0 га; «Тернова балка», площею 57,0 га; «Велика балка», площею 165,492 га; «Балка Громоклеївська», площею 52,0 га; ботанічних заказників «Балка Польова», площею 0,75 га; «Мюдівська балка», площею 28,8 га; комплексної пам'ятки природи «Урочище Солоне Озеро», площею 111,0 га; ботанічної пам'ятки природи «Крутий яр», площею 82,0 га;

Мар'янівської сільської: ландшафтно-орнітологічного заказника «Карпенків край», площею 320,0 га;

Долинської міської: ботанічних заказників «Балка Очеретяна», площею 53,9196 га; «Блакитний льон», площею 27,0 га; «Катеринівська балка», площею 23,3 га; ландшафтного заказника «Балка Новоолександрівська», площею 21,8 га;

Вільшанської селищної територіальної громади: ландшафтних заказників «Миколин яр», площею 5,0 га; «Балка Репетуша», площею 18,0 га; «Людвінські скелі», площею 20,0 га;

Перегонівської сільської: ландшафтного заказника «Там де Ятрань круто в'ється», площею 10,0 га; заповідного урочища «Лещівка», площею 28,0 га;

Кам'янецької селищної: ландшафтного заказника «Прозорова балка», площею 24,6 га;

Компаніївської селищної: ландшафтного заказника «Балка Шатравина», площею 82,1 га;

Добровеличківської селищної: гідрологічних пам'яток природи «Запорізька криниця», площею 0,01 га та «Болото Левади», площею 15,0 га.

В адміністративних межах Долинської міської територіальної громади розроблено проект землеустрою щодо організації і встановлення ботанічного заказника загальнодержавного значення «Гранітний степ», площею 13,3 га.

5.1.4 Формування національної екомережі

Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі в Україні прийнята у 2000 році. Відповідно до програми екологічна мережа має стати складною системою, що взаємопов'язує різні за величиною природоохоронні території. Саме тому прийнято Закони України «Про екологічну мережу України», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки».

Основними елементами екологічної мережі є так звані ключові території, які забезпечують збереження найбільш цінних і типових для відповідного регіону компонентів ландшафтного різноманіття.

З метою збереження на Кіровоградщині біологічного та ландшафтного різноманіття, за поданням обласної державної адміністрації, рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 затверджена обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.

Прийняття цієї програми надало можливість залучити до проведення досліджень території області науковців обласного еколого-експертного центру «Довкілля». Протягом 2004-2006 років проведено наукові польові обстеження території області за адміністративними районами, у ході яких зібрано фактичний матеріал з обґрунтування можливості розміщення різних складових елементів екологічної мережі у відповідних місцях області. За матеріалами польових досліджень складено попередні схеми регіональної екомережі області в межах обстежених районів і складено відповідні звіти.

У 2007 році проведено узагальнення даних та уточнення схеми складових елементів екомережі за результатами наукових досліджень за попередні роки і складено текстову частину проекту регіональної схеми національної екологічної мережі на території Кіровоградської області, проведено оцінку її ефективності та виготовлено картографічні матеріали.

Всі ключові території створені на основі існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Режим територій природно-заповідного фонду, які увійшли до складу ключових територій, визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Положень про ці об'єкти.

Рішенням обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 затверджена регіональна схема екологічної мережі Кіровоградської області, яка нараховує 99 регіональних центрів біорізноманіття та 186 екологічних коридорів.

У 2024 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, на виконання заходів «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки», проведено наукові дослідження з метою уточнення схеми складових елементів екологічної мережі регіонального значення на території Кіровоградської області, деталізації її складу, уточнення меж структурних елементів для досягнення екологічної збалансованості території області.

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Біобезпека є однією з найважливіших складових екологічної та національної безпеки України. Якісна відмінність біологічного виду забруднення від інших полягає у здатності його компонентів до розмноження, адаптації та передачі спадкової інформації в довкіллі. Крім того, таке забруднення набуває таких рис, як мобільність і агресивність, що робить його особливо небезпечним.

У сучасних умовах науково-технічного прогресу невід'ємним складником екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично модифікованими організмами. За останні роки генетична інженерія досягла високого технічного рівня. Найбільшого поширення в суспільстві набули продуценти генної інженерії – генетично модифіковані організми, що відомі за своєю скороченою назвою – ГМО.

Однією з екологічних небезпек неконтрольованого забруднення навколишнього середовища є поширення генів, вбудованих в геном мікроорганізмів. Зміни у морфології мікроорганізмів та їх особливостях взаємодії з іншими компонентами екосистеми зумовлюють негативний вплив на навколишнє середовище, що може призвести до порушення екологічного балансу та виникнення загрози біологічному різноманіттю.

На сьогодні, основними принципами державної політики у галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з генетично модифікованими організмами, як в цілому в Україні, так і на території Кіровоградської області, є:

пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони навколишнього природного середовища у порівнянні з отриманням економічних переваг від застосування генетично модифікованих організмів;

забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів в господарських цілях;

контроль за ввезенням на митну територію України генетично модифікованих організмів та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;

загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування генетично модифікованих організмів, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки;

державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів в господарських цілях.

Законодавство України у сфері поводження з генетично модифікованими організмами складається з таких основних документів: Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття; Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів».

5.2 Охорона, використання та вітворення рослинного світу

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу

Сон лучний (С. чорніючий, С. богемський) (*Pulsatilla pratensis* (L.))

Своєрідність рослинного покриву та різноманітність рослинних угруповань на території Кіровоградської області обумовлені її географічним положенням. З південного заходу на північний схід територію області перетинає умовна межа між лісостеповою та степовою зонами. Саме цим і зумовлений неоднорідний світ рослин Кіровоградщини. Понад 70 % лісостепової частини області розорано, ліси та лісонасадження займають лише 7,2 % території області. Природна рослинність займає 15-16 % площі території області та представлена лісовим, степовим, лучним, болотним і водним типами рослинності.

У північній та північно-західній частині області степові ділянки змінюються лісовими, широколистяними, і сформували типовий український лісостеп. Лісова рослинність представлена породами: сосна, ялина, дуб, клен польовий, клен гостролистий, акація, тополя, каштан, ясен, липа, береза, чорна горобина, вільха, обліпиха, верба, дика вишня, у підліску бересток, терен, калина, глід, ожина.

Природна степова рослинність багата, різноманітна, зберігається на схилах річкових долин та балок, на узліссях. Степова рослинність представлена багаторічними травами, злаками: вузьколистий та тонконіг лучний, типчак, тимофіївка, ковила, ромашка, стоколос, волошка, молочай, пирій повзучий тощо.

Досить добре збереглася лучна та болотна рослинність в заплавах річок. Серед яких поширені очерет і осики (гостра, омська, лисяча та інші), вербозілля

звичайне, м'ята польова, півники болотні, ситник Жерара, тризубець морський, солончакова айстра звичайна.

У флорі Кіровоградщини є чимало рідкісних видів, які занесені до Червоної книги України: ковила волосиста, півник понтичний, лілія лісова, астрагал шерстистоквітковий, сон великий, підсніжник звичайний та інші.

Перелік видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ) та перелік видів рослин та грибів, що виключені з Червоної книги України (рослинний світ) затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 лютого 2021 року № 111.

Види рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення, занесені до Переліку видів рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області, затвердженого рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498.

Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum Klokov et Zoz)

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Ліси мають важливе значення для розвитку людства, як головний наземний компонент підтримки природної рівноваги в біосфері, джерело відновлювальних біотичних ресурсів. Їх роль особливо важлива у час глобальних змін клімату.

Ліс завжди відіграє велику роль у житті людини. Нині неможливо назвати галузь господарства, де б не використовувалась основна продукція лісу – деревина. Це найдосконаліший природний комплекс, який формувався протягом століть, і який має загрозу зникнути протягом наступних поколінь.

Тому, Організація Об'єднаних Націй проголосила 2021-2030 роки «Десятиліттям відновлення екосистем» аби зупинити деградацію екосистем та посприяти досягненню цілям сталого розвитку.

Українська земля щедро обдарована природою. Майже 4500 видів вищих рослин вплелися в різнобарвний смарагдовий вінок флори України.

Кіровоградщина небагата на ліси, проте вони тут дуже різноманітні. Основні лісові масиви зосереджені у Придніпровській частині.

На території Кіровоградської області ведення лісового господарства здійснюють 3 філії Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» (ДП «Ліси України») та 1 установа – дослідно-селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки», що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. До складу лісогосподарських підприємств входять більш дрібні структурні лісогосподарські підрозділи – 24 лісництва та 180 майстерських діляниць.

Загальна площа земель лісового фонду, що перебуває в постійному користуванні ДП «Ліси України», складає 131,1661 тис. га. Структура лісового фонду на цей час така: хвойні насадження складають – 7 %; твердолистяні насадження – 90 %; м'яколистяні насадження – 2 %; інші деревні породи та чагарники – 1 %.

Філіями ДП «Ліси України» в 2024 році створено 265,0 га лісових культур в лісовому фонді, в тому числі шляхом лісорозведення 105,2 га та шляхом лісовідновлення 159,8 га.

Для створення нових лісів власним садівним матеріалом філіями ДП «Ліси України» вирощено 1,6 млн одиниць сіянців. Заготовлено 30,97 тонн лісового насіння, в тому числі жолудів дуба звичайного – 30,11 тонн.

Лісистість області складає 7,4 % при оптимальній 11 %.

В лісах області протягом 2024 року сталося 24 випадки лісових пожеж на площі 240,1 га, із них верхової 46,8 га. З метою попередження та не розповсюдження вогню на значні території створено 550,0 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними на території протяжністю 3582,0 км, перекрито 245 позапланових доріг, виставлено 138 одиниць наглядної агітації. Проведено 893 рейди та виявлено 21 порушника Правил пожежної безпеки в лісах.

За 2024 рік виявлено 54 випадки незаконних рубок, об'єм яких становив 391,6 куб.м, державі завдано збитків на суму 6932,3 тис. грн. До правоохоронних органів передано матеріали по 21 випадку незаконних рубок.

Розрахункова лісосіка по філіях ДП «Ліси України» на рубках головного користування становить 28,264 тис. куб. м.

У 2024 році від усіх видів рубок заготовлено 185,284 тис. куб. м деревини.

В області вздовж доріг загальнодержавного значення обладнано 16 рекреаційних пунктів для громадян.

На території філій ДП «Ліси України» виділено 55 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 23849,87 га, що складає 17,6 % площі філій та 0,9 % площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного значення та 44 об'єкти місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Землі лісгосподарського призначення за 2024 рік

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість
1.	Загальна площа земель лісгосподарського призначення	тис. га	131,1
	у тому числі:		
1.1	площа земель лісгосподарського призначення державних лісгосподарських підприємств	тис. га	131,1
1.2	площа земель лісгосподарського призначення комунальних лісгосподарських підприємств	тис. га	-
1.3	площа земель лісгосподарського призначення власників лісів	га	-
2.	Площа земель лісгосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	116,2
3.	Загальний запас деревини.	тис. м ³	20956,67
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісгосподарського призначення	тис. м ³	0,16
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	-
6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	м ³	-
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	7,4

Лісовідновлення за 2024 рік

Таблиця 5.2.2.2

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	лісовідновлення, га			
		у тому числі:			усього
		посадка лісу, га	посів лісу, га	природне поновлення лісу, га	
1.	Філія «Голованівське лісове господарство» ДП «Ліси України»	11,2	9,5	-	20,7
2.	Філія «Оникіївське лісове господарство» ДП «Ліси України»	76,8	8,7	5,5	91
3.	Філія «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України»	33,2	-	14,9	48,1
Усього Центральний лісовий офіс ДП «Ліси України» (Кіровоградська область)		121,2	18,2	20,4	159,8

Лісорозведення (створення нових лісових насаджень) за 2024 рік

Таблиця 5.2.2.3

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	Створення нових лісових насаджень, га								
		лісорозведення, га							природне самозаліснення земель, га	всього створено нових лісів, га
		посадка, га	посів, га	у тому числі:						
заліснення малопродуктивних земель, га	заліснення ярів, балок, кар'єрів, га			створення нових позахисних лісових смуг, га	заліснення інших земель, га					
1.	Філія «Голованівське лісове господарство» ДП «Ліси України»	-	-	-	-	-	-	-	-	
2.	Філія «Оникіївське лісове господарство» ДП «Ліси України»	43,7	44,9	88,6	-	-	-	-	88,6	
3.	Філія «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України»	-	-	16,6	-	-	-	-	16,6	
Усього ДП «Ліси України» (Кіровоградська область)		43,7	44,9	105,2	-	-	-	-	105,2	

Використання лісових ресурсів за 2024 рік

Таблиця 5.2.2.4

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	Другорядні лісові матеріали						
		Ліміт фактично заготовлено						
		очерет	живиця	пні	луб	деревні соки	деревна зелень	новорічна ялинка
1.	Філія Голованівське лісове господарство» ДП «Ліси України»	-	-	-	-	-	1/0	3,5/1,6
2.	Філія «Оникіївське лісове господарство» ДП «Ліси України»	-	-	-	-	-	8/0	36/9,436
3.	Філія «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України»	-	-	-	-	-	11/0	20/0,915
4.	ДСДЛЦ «Веселі Боковеньки»	-	-	-	-	-	3/0	8/1,439
Усього ДП «Ліси України» (Кіровоградська область)		-	-	-	-	-	20/0	61,5/11,951

*Проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних із
вирубанням деревини за 2024 рік*

Таблиця 5.2.2.5

Категорія лісів	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		У т. ч. за господарствами								
				хвойні			твердолистяні			м'яколистяні		
		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дрова деревина тис.м ³	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³	
					Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.	Дрова деревина тис.м ³
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства												
1	1017,1	5,892	31,824	4,4		0,142	1012,7	5,892	31,682	-	-	-
2	924,4	5,085	19,034	327,8	4,341	6,086	594,6	0,731	12,894	2	0,013	0,054
3	4790,1	12,507	110,587	243,3	1,904	4,249	4546,8	10,603	106,338	-	-	-
Разом	6731,6	23,484	161,445	575,5	6,245	10,477	6154,1	17,226	150,914	2	0,013	0,054
у тому числі: 1. Рубки догляду												
1	250	1,214	4,176	-	-	-	250	1,214	4,176	-	-	-
2	205,2	2,553	2,444	171,9	2,551	2,23	33,3	0,002	0,214	-	-	-
3	842,6	1,435	11,239	93,4	0,471	0,774	749,2	0,964	10,465	-	-	-
Разом	1297,8	5,202	17,859	265,3	3,022	3,004	1032,5	2,18	14,855	-	-	-
з них 1.1 освітлення												
1	83	-	-	-	-	-	83	-	-	-	-	-
2	14,7	-	-	11,9	-	-	2,8	-	-	-	-	-
3	114,2	-	-	1,2	-	-	113	-	-	-	-	-
Разом	211,9	-	-	13,1	-	-	198,8	-	-	-	-	-
1.2 Прочищення												
1	34	-	0,006	-	-	-	34	-	0,006	-	-	-

Категорія лісів	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		У т. ч. за господарствами								
				хвойні			твердолистяні			м'яколистяні		
		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дрова деревина тис.м ³	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³	
					Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³
2	34,9	-	0,076	16,1	0	0,005	18,8	-	0,071	-	-	-
3	314,4	-	0,166	46,3	-	0,036	268,1	-	0,13	-	-	-
Разом	383,3	-	0,248	62,4	-	0,041	320,9	-	0,207	-	-	-
1.3 Прорідження												
1	14	-	0,125	-	-	-	14	-	0,125	-	-	-
2	49,4	0,002	0,293	39	0,002	0,196	10,4	0	0,097	-	-	-
3	175,3	0	2,378	30,9	0	0,337	144,4	0	2,041	-	-	-
Разом	238,7	0,002	2,796	69,9	0,002	0,533	168,8	0	2,263	-	-	-
1.4 Прохідні рубки												
1	119	1,214	4,045	-	-	-	119	1,214	4,045	-	-	-
2	106,2	2,551	2,075	104,9	2,549	2,029	1,3	0,002	0,046	-	-	-
3	238,7	1,435	8,695	15	0,471	0,401	223,7	0,964	8,294	-	-	-
Разом	463,9	5,2	14,815	119,9	3,02	2,43	344	2,18	12,385	-	-	-
2. Санітарні рубки – всього												
1	767,1	4,678	27,648	4,4	0	0,142	762,7	4,678	27,506	-	-	-
2	697,7	2,521	16,15	155,8	1,79	3,855	539,9	0,718	12,241	2	0,013	0,054
3	3832,5	11,057	92,229	149,9	1,433	3,475	3682,6	9,624	88,754	-	-	-
Разом	2597,3	18,256	136,027	310,1	3,223	7,472	4985,2	15,02	128,501	2	0,013	0,054
2.1 Вибіркові санітарні рубки												
1	767,1	4,678	27,648	4,4	0	0,142	762,7	4,678	27,506	-	-	-
2	697,7	2,521	16,15	155,8	1,79	3,855	539,9	0,718	12,241	2	0,013	0,054
3	3832,5	11,057	92,229	149,9	1,433	3,475	3682,6	9,624	88,754	-	-	-
Разом	5297,3	18,256	136,256	310,1	3,223	7,472	4985,2	15,02	128,501	2	0,013	0,054

Категорія лісів	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		У т. ч. за господарствами								
				хвойні			твердолистяні			м'яколистяні		
		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дрова деревина тис.м ³	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³	
					Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м	Дрова деревина тис.м ³
2.2 Суцільні санітарні рубки												
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Лісовідновні рубки												
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	20,4	0,011	0,409	-	-	-	20,4	0,011	0,409	-	-	-
3	115	0,015	7,119	-	-	-	115	0,015	7,119	-	-	-
Разом	135,4	0,026	7,528	-	-	-	135,4	0,026	7,528	-	-	-
4. Інші рубки пов'язані з ведення лісового господарства												
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Інші рубки не пов'язані з веденням лісового господарства												
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	0,1	-	0,001	0,1	-	0,001	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	0,1	-	0,001	0,1	-	0,001	-	-	-	-	-	-
Усього	6734,5	23,489	161,785	575,5	6,245	10,477	6157	17,231	151,254	2	0,013	0,054

5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Важливою формою охорони рослинного світу є охорона рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та типових природних рослинних угруповань. Відповідно до Закону України «Про рослинний світ» рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин, які зростають у природних умовах на території України, підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України та міжнародних червоних списків.

У 2021 році наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 лютого 2021 року № 111 затверджено Перелік видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ) та перелік видів рослин та грибів, що виключені з Червоної книги України (рослинний світ).

З метою охорони та збереження видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення, рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498 затверджено Переліки видів судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області.

**Півники угорські
(*Iris hungarica* Waldst. & Kit.)**

Перелік видів флори, що охороняється в регіоні станом на 01 січня 2025 року

Таблиця 5.2.3.1

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально- рідкісні види	CITES	Європейський червоний список	Червоний список МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Аденофора лілієлиста (<i>Adenophora lilifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC)		Дод 1	+			LC
Азинеума сірувата (<i>Asyneuma canescens</i> (Waldst. & Kit.) Griseb. & Schenk)			+			
Аїр звичайний (<i>Acorus calamus</i> L.)			+			LC
Аконіт шерстистовустиий (<i>Aconitum lasiostomum</i> Rchb. ex Besser)			+			
Анемона лісова (<i>Anemone sylvestris</i> L.)			+			
Аспленій волосоподібний (<i>Asplenium trichomanes</i> L.)			+			LC
Аспленій муровий (<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.)			+			LC
Аспленій північний (<i>Asplenium septentrionale</i> L.)			+			LC
Астрагал безстрілковий (<i>Astragalus exscapus</i>)	+					
Астрагал блідий (<i>Astragalus pallescens</i> Bieb L.)			+	+		
Астрагал Геннінга (<i>Astragalus henningii</i> (Steven) Boriss.(incl. <i>A.novoascanicus</i> Klokov))	+				R	
Астрагал одеський (<i>Astragalus odessanus</i> Besser)	+					
Астрагал понтійський (<i>Astragalus ponticus</i> Pall)	+					
Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall.)	+				I	
Багатоніжка звичайна (<i>Polypodium vulgare</i> L.)			+			LC
Багатоніжка проміжна (<i>Polypodium interjectum</i> Shivas)			+			LC
Барбарис звичайний (<i>Berberis vulgaris</i> L.)			+			
Безщитник жіночий (<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth)			+			LC
Белевалія сарматська (<i>Bellevalia sarmatica</i> (Pallas ex Georgi) Woronow)			+			
Берека (горобина берека) (<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Kunt.)	+					LC
Билинець довгоровий (<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br)	+			+		LC
Брандушка різнобарвна (пізньоцвіт різнобарвний) (<i>Bulbocodium versicolor</i> Ker Gawl. (<i>Bulbocodium versicolor</i> (Ker Gawl.) Spreng., <i>Colchium bulbocodium</i> Ker Gawl. subsp. <i>versicolor</i> (Ker Gawl.) K. Perss.))	+					-
Бруслина карликова (<i>Euonymus nana</i> M. Bieb)	+					-
Буквиця лікарська (<i>Betonica officinalis</i> L. (<i>Stachys officinalis</i> (L.) revis. S. betonica Benth))			+			LC
Валеріана російська (<i>Valeriana rossica</i> P.Smironov)			+			
Вечорниці плакучі (<i>Hesperis tristis</i> L.)			+			
Виноград лісовий (<i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmelin)			+			

1	2	3	4	5	6	7
Вишня магалебська (<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill.)			+			LC
Вишня степова (<i>Cerasus fruticosa</i> (Pall.) Woronow (<i>Prunus fruticosa</i> Pall.))			+			LC
Водяний горіх плаваючий (<i>Trapa natans</i> L. s.l.)			+			NT
Воловик несправжньо-блідожовтий (<i>Anchusa pseudoochroleuca</i> Des.-Shost.)			+			
Волошка дніпровська (<i>Centaurea borysthenica</i> Gruner)			+			
Волошка руська (<i>Centaurea ruthenica</i> Lam.)			+			
Гадюча цибулька занедбана (<i>Muscari neglectum</i> Guss.)			+			
Гвоздика Андржійовського (<i>Dianthus andrzejowskianus</i> (Zapal.) Kulcz.)			+			
Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrzej)	+	Дод 1			I	VU
Гвоздика картезіанська (<i>Dianthus carthusianorum</i> L.)			+			
Гвоздика розчепірена (<i>Dianthus squarrosus</i> M.Bieb.)			+			
Гіацинтік блідий (<i>Hyacinthella leucophaea</i> (C.Koch) Schur)			+			
Гіацинтік Палласів (<i>Hyacinthella pallasiana</i> (Steven) Losinsk (<i>Hyacinthus pallasianus</i> (Steven))).	+					
Глечики жовті (<i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith)			+			LC
Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich. (<i>Ophrys nidus-avis</i> L. <i>Neotilla vulgaris</i> Kolb.))	+					LC
Гоніолімон Бессера (<i>Goniolimon besseranum</i> (Schultes ex Reichenb.) Kusn.)			+			
Гоніолімон татарський (<i>Goniolimon tataricum</i> (L.) Boiss.)			+			
Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L. (<i>Adonanthe vernalis</i> (L.) Spach, <i>Chrysocyathus vernalis</i> (L.) Holub)	+			+		LC
Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.) (<i>Adonanthe wolgensis</i> (Steven ex DC.) Chrtek et Slavikova; <i>Chrysocyathus volgensis</i> (Steven ex DC.) Holub))	+					
Гравілат річковий (<i>Geum rivale</i> L.)			+			LC
Громовик великощетинистий (<i>Onosma macrochaeta</i> Klokov & Dobroch.)			+			
Грушанка круглолиста (<i>Pyrola rotundifolia</i> L.)			+			
Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.)	+			+		
Егоніхон фіолетово-голубий (<i>Aegonychon purpureo-caeruleum</i> (L.) J.Holub)			+			
Ефедра двоколодка (<i>Ephedra distachya</i> L.)			+			LC
Живокіст Бессера (<i>Symphytum microcalyx</i> Opiz)			+			
Жовтозілля Швецова (<i>Senecio schvetzovii</i> Korsh.)			+			
Зірочки південнобузькі (<i>Gagea hypanica</i> Sobko)			+			
Зозулині сльози яйцеподібні (<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br. (<i>Ophrys ovate</i> L., <i>Neottia latifolia</i> Rich.))	+					LC

1	2	3	4	5	6	7
Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soos.l. (<i>D. cruenta</i> (O.F.Mull.) Soo; <i>D. ochroleuca</i> (Boll) Holub; <i>Dactylorchis incarnate</i> (L.) Vermeulen, <i>Orchis incarnate</i> L., <i>O. latifolia</i> L., nom. rej.)	+					LC
Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) (<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.) P. F. Huntet Summerhayes <i>Dactylorhiza majalis</i> (Reichenb)P.F. Hunt et Summerhayes s.l.)	+					LC
Золототисячник звичайний (<i>Centaureum erythraea</i> Rafn)			+			LC
Кадило сарматське (<i>Melittis sarmatica</i> Klokov)			+			
Карагана скіфська (<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark)	+				R	
Катран татарський (<i>Crambe tataria</i> Sebeók)	+	Дод 1				LC
Кермек замшевий (<i>Limonium alutaceum</i> (Steven) O.Kuntze)			+			
Кермек Мейера (<i>Limonium meyeri</i> (Boiss.) O.Kuntze)			+			
Кизил справжній (<i>Cornus mas</i> L.)			+			LC
Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	+					
Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia</i> Steven)	+					
Ковила гранітна (<i>Stipa graniticola</i> Klokov (~S. Borysthenica s.l.))	+					
Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.)	+					LC
Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch (S. <i>grafiana</i> Steven)	+					
Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	+					DD
Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i> (Czern. ex Lindem.) Trautv.)	+					
Ковила українська (<i>Stipa ucrainica</i> P. Smirn)	+					
Козлятник лікарський (<i>Galega officinalis</i> L.)			+			LC
Конвалія звичайна (<i>Convallaria majalis</i> L.)			+			LC
Конюшина паннонська (<i>Trifolium pannonicum</i>)			+			
Коручка болотна (<i>Epipactis palustris</i> L.) Crantz. (<i>E. longifolia</i> All., <i>Serapias helleborine</i> L. var. <i>palustris</i> L.)	+					LC
Коручка темно-червона (<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoggm. Ex Bernh.) Besser, 1809)	+					LC
Коручка чемерникоподібна (коручка широколиста) (<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz, 1769)	+					LC
Косарики тонкі (<i>Gladiolus tenuis</i> M. Bieb)	+					LC
Ласкавець серповидний (<i>Bupleurum falcatum</i> L.)			+			LC
Леопольдія тонкоцвіта (<i>Leopoldia tenuiflora</i> (Tausch.) Heldr.)			+			
Леопольдія чубкувата (<i>Leopoldia comosa</i> (L.) Parl.)			+			
Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	+					LC
Льон Черняєва (<i>Linum czerniaëvii</i> Klokov)			+			
Льон шорсткий (<i>Linum hirsutum</i> L.)			+			
Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich <i>Orchis bifolia</i> L.)	+					LC

1	2	3	4	5	6	7
Любка зеленоквіткова (<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Rchb. (<i>Jrchis chlorantha</i> Cust.))	+					LC
Мигдаль степовий (<i>Amygdalus nana</i> L.)			+			DD
Молодило руське (<i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittspahn & C.V.Lehm.)			+			
Наперстянка великоцвіта (<i>Digitalis grandiflora</i> Mill.)			+			LC
Оман високий (<i>Inula helenium</i> L.)			+			LC
Оман мечолистий (<i>Inula ensifolia</i> L.)			+			
Осока вузьколиста (<i>Carex stenophylla</i> Wahlenb.)			+			LC
Осока Гартмана (<i>Carex hartmanii</i> Cajander)			+			
Осока дворядна (<i>Carex disticha</i> Hudson)			+			LC
Осока житня (<i>Carex secalina</i> Willd. Ex Wahlenb)	+					DD
Осока остюкова (<i>Carex atherodes</i> Sprengel)			+			DD
Осока парвська (<i>Carex brevicollis</i> DC.)			+			
Осока ячменевидна (<i>Carex hordeistichos</i> Vill)			+			LC, NT
Оставник одеський (гімноспермій одеський) (<i>Gymnospermium odessanum</i> (DC.) Takht.)	+					
Очиток Борисової (<i>Sedum borissovae</i> Balk.)			+			
Первоцвіт весняний (<i>Primula veris</i> L.)			+			LC
Пирій ковилолистий (<i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. exNevski) Nevski)	+				V	
Півники болотні (<i>Iris pseudocorus</i> L)			+			LC
Півники борові (<i>Iris pineticola</i> Klokov)	+	Дод 1				
Півники злаколисті (<i>Iris graminea</i> L.)			+			
Півники карликові (<i>Iris pumila</i> L)			+			DD
Півники понтичні (<i>Iris pontica</i> Zapał.) (<i>I. humilis</i> V.Vieb. 1808, non Georgi, 1775, <i>I. marschalliana</i> bobrov)	+					
Півники сибірські (<i>Iris sibirica</i> L.)	+					NT
Півники солелюбні (<i>Iris halophila</i> Pallas)			+			
Півники угорські (<i>Iris hungarica</i> Waldst. & Kit.)		Дод 1	+			NT
Півонія тонколиста (<i>Paeonia tenuifolia</i> L.)	+	Дод 1				DD
Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний) (<i>Galanthus nivalis</i> L.)	+			+		NT
Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase)	+			+		LC
Плодоріжка рідкоквіткова (зозулинець рідкоквітковий) (<i>Anacamptis laxiflora</i>)	+			+		LC
Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Cymbocasma borysthenica</i> Pall. ex Schldl., 1820)	+					
Проліска дволиста (<i>Scilla bifolia</i> L)			+			LC
Проліска сибірська (<i>Scilla sibirica</i> Haw.)			+			
Пухирник ламкий (<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.)			+			LC

1	2	3	4	5	6	7
Пухирник малий (<i>Utricularia minor</i> L.)	+					LC
Пухівка багатоколюскова (<i>Eriophorum angustifolium</i> Honckeny)			+			LC
Ранник весняний (<i>Scrophularia vernalis</i> L.)	+					
Рябчик малий (<i>Fritillaria meleagroides</i> Patrin ex Schult. et Schult. f. (<i>F. logifolia</i> Steven ex Ledeb., nom. illeg))	+					
Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr)	+					
Ряст Маршалла (<i>Corydalis marschalliana</i> (Pallas) Pers.)			+			
Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch.)	+					
Рястка Коха (Р. Гуссона) (<i>Ornithogalum kochii</i> Parl. (<i>O. gussonei</i> Ten.))			+			
Рястка торочкувата (<i>Ornithogalum fimbriatum</i> Willd.)			+			
Рястка Фішера (<i>Ornithogalum fischeranum</i> Krasch)			+			
Сальвінія плаваюча (<i>Salvinia natans</i> L.)		Дод 1	+			
Скополія карніолійська (<i>Scopolia carniolica</i> Jacq)	+					LC
Смілка поникла (<i>Silene nutans</i> L. (<i>Silene nutans</i> L.))			+			
Смовдь піскова (Теніопеталюм піщаний) (<i>Taenipetalum arenarium</i> (Waldst. et Kit.) V.N. Tichomirov; <i>Taenipetalum borysthenticum</i> (Klokov ex Schishk.) Klokov; <i>Peucedanum arenarium</i> Waldst. et Kit)			+			
Сокироносиця струнка (взяіль стрункий) <i>Securigera elegans</i> (Pančić)	+					
Солодка гола (<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.)	+		+			
Сон великий (<i>Pulsatilla grandis</i> Wender.)	+	Дод 1				LC
Сон лучний (С. чорніючий, С. богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill. S.l. (incl. <i>P. bohemia</i> (Skalicky) Tzvelen = <i>P. pratensis</i> (L.) Msl. Subsp. <i>bohemia</i> Skalicky; <i>P. dacica</i> (Rummelsp.) Tzvelev; <i>P. donetzica</i> Kotov; <i>P. nigricans</i> auct. Non Stoerck, nom. illeg.; <i>P. ucranica</i> (Ugr.) Wissjul.))	+					DD
Сон розкритий (<i>Pulsatilla pantens</i> (L.) Mill. 1768)	+	Дод 1				DD
Суниці мускусні (<i>Fragaria moschata</i> Duchesne)			+			LC
Теліптеріс болотний (<i>Thelypteris palustris</i> Schott)			+			LC
Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i> Klokov et Zoz (~ <i>T. biebersteiniana</i> Schult.f.s.l.))	+					
Тюльпан гранітний (<i>Tulipa graniticola</i> (Klokov et Zoz))	+					
Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz (<i>T. biebersteiniana</i> Schult. f.s.l.))	+					
Фізалис звичайний (<i>Physalis alkekengi</i> L.)			+			LC
Хвощ великий (<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.)			+			LC

1	2	3	4	5	6	7
Цибуля ведмежа (черемша) (<i>Allium ursinum</i> L.) (<i>A. ucrainicum</i> (Клеоров et Oxner) Bordz.; <i>A. ursinum</i> L., subsp. <i>ucrainicum</i> Клеоров et Oxner, <i>A. ursinum</i> var. <i>ucrainicum</i> (Клеоров et Oxner) Soo))	+					LC
Цибуля круглонога (<i>Allium sphaeropodium</i> Klokov)	+					
Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams (C. luteus M. Bieb., nom. illeg., C. variegatus Hoppe et Hornsch.)	+					LC
Чебрець Черняєва (<i>Thymus tschernjajevii</i> Klokov & Schost.)			+			
Шипшина найколючіша (<i>Rosa spinosissima</i> L.)			+			
Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna</i> Besser (~ <i>S. supina</i> L. S.1)	+					
Шоломниця висока (<i>Scutellaria altissima</i> L.)			+			
Шолудивник Кауфмана (<i>Pedicularis kaufmannii</i> Pinzger)			+			
Щитник гребенястий (<i>Dryopteris cristata</i> (L.) A. Gray)			+			LC
Щитник чоловічий (<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott)			+			LC
Щитник шартрський (<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H. P. Fuchs)			+			LC
Юринія вапнякова (<i>Jurinea calcarea</i> Klokov)			+			
Усього	64	9	95	7	5	72

Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний) (*Galanthus nivalis* L.)

5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Ідея створення Зеленої книги виникла в Україні, а у 1987 році здійснено перше неофіційне її видання у вигляді монографії.

Зелена книга України

Зелена книга України – це офіційний державний документ, який містить відомості про сучасний стан рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні. Переліки цих рослинних угруповань періодично оновлюються і останній, затверджений у 2020 році, містить 159 угруповань та відповідні рекомендації стосовно режиму, необхідного для їх збереження. Зелена книга є основою для розроблення охоронних заходів щодо збереження, відтворення та використання занесених до неї природних рослинних угруповань. Охорона цих угруповань сприяє збереженню популяцій рідкісних видів рослин та місць, в яких вони зростають. Більш детально про Зелену книгу, категорії угруповань і методику їх оцінки можна дізнатися на сайті Міндовкілля.

Ознайомитись з наказом Міндовкілля від 17 грудня 2020 року № 368 «Про затвердження переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні і заносяться до Зеленої книги України, та природних рослинних угруповань, які вилучені із Зеленої книги України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 01 лютого 2021 року за № 130/35752, № 131/35753 можна за посиланнями:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-21#Text>

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-21#Text>

Рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, охороняються в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області.

5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

У сучасних умовах інтенсивної урбанізації, високих темпів розвитку транспорту і промисловості проходить постійне забруднення навколишнього середовища (повітряного простору, води, ґрунту), що створює малосприятливі умови для життєдіяльності людини. Зелені насадження займають важливе місце у вирішенні проблем охорони і поліпшення стану навколишнього середовища, виконують комплекс оздоровчих, рекреаційних, захисних функцій, виступають стабілізатором екологічної рівноваги.

Зелені насадження є важливим компонентом навколишнього середовища, що має значний вплив на його містобудівні та естетичні ландшафтні характеристики.

Зелені насадження є елементами об'єктів благоустрою населених пунктів і питання їх утримання регулюється Законом України «Про благоустрій населених пунктів», Правилами утримання зелених насаджень в населених пунктах України, затверджених наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10 квітня 2006 року № 105, наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 року № 173 «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів» (зі змінами) та іншими нормативно-правовими актами і розпорядчими документами.

Забезпечення збереження та відновлення зелених насаджень у межах населених пунктів області здійснюється відповідно до рішення Кіровоградської обласної ради від 21 березня 2014 року № 617, виконання цього рішення покладено на органи місцевого самоврядування та районні державні адміністрації.

Утримання зелених насаджень покладається на власників, користувачів земельних ділянок та балансоутримувачів об'єктів благоустрою.

Підбір асортименту рослин, їх розміщення на території населених пунктів слід проводити відповідно до проектів та планів озеленення, розроблених спеціалізованими установами та організаціями, з детальною характеристикою видового складу насаджень, способу посадки кожного конкретного виду, картографію розміщення рослин на ділянці, документальну фіксацію посадки, план догляду за насадженнями в майбутньому тощо.

При висаджуванні зелених насаджень в межах населених пунктів загалом доцільно підбирати стійкі до загазованості, запиленості, пилу породи дерев.

Щорічно, в межах міст та інших населених пунктів області, проводяться роботи з висадки зелених насаджень, у тому числі при проведенні весняних загальнодержавних акцій («За чисте довкілля», «День довкілля», тощо), до яких залучаються органи влади, громадські організації, підприємства, установи незалежно від форм власності, учнівська та студентська молодь. У 2024 році догляд за насадженнями проведено на площі 1720,6 га.

5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці

Види, які є природними для певної місцевості, росли там історично і еволюційно сформували свої угруповання чи харчові ланцюги, називаються аборигенними (автохтонними). У певні історичні часи інші види рослин були завезені цілеспрямовано чи випадково на територію України де вони пристосовувалися до нових умов. Такі види називають чужорідними (адвентивними, аллохтонними, інтродукованими). Деякі з них на стільки добре почувають себе, що активно розмножуються, захоплюють нові території та витісняють аборигенні види. Їх і називають інвазійними. На територіях, де панують інтродуценти, спостерігається значно менше видове різноманіття, ніж у природних екосистемах.

Сьогодні однією із проблем світового рівня є регулювання поширення і чисельності інвазійних видів рослин зменшення їх негативного впливу на біологічне біорізноманіття. До природно-географічних чинників, які визначають поширення адвентивної флори та рослинності, належать клімат, рельєф і характер натуральних фітоценозів; до соціально-економічних – рівень урбанізації, структура аграрного виробництва, щільність автодоріг і залізниць тощо. Усе різноманіття адвентивної флори України можна об'єднати в такі основні географічні групи: – зональні лісові, переважно деревні; зональні степові, трав'яні; азональні територій міст і приміських зон – як деревні, так і трав'яні; азональні транспортних шляхів – зазвичай трав'яні.

У теперішній час вивчення адвентивних видів необхідне згідно з вимогами Конвенції про збереження біорізноманіття (Rio de Janeiro, 1992), Конвенції ООН з проблеми неаборигенних видів (UN/Norway Conference on Alien Species, Trondheim, 1996), Міжнародного форуму з екологічних проблем фітоінвазій (4th International Conference on Ecology of Invasion of Alien Plants, Berlin, Germany, 1997) та відповідної міжнародної стратегії (Global Strategy on Invasive Alien Species Montreal, 2001).

Відповідно до Плану заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 року № 573-р, Міндовкіллям розробляються методичні рекомендації щодо критеріїв віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазивних чужорідних видів, Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазивних (інвазійних) чужорідних видів та безпосередньо самі Переліки інвазивних (інвазійних) чужорідних видів рослинного та тваринного світу з урахуванням рівня небезпеки для місцевих видів, екосистем, здоров'я людини за окремими таксономічними одиницями або їх групами.

Після їх затвердження обласними державними адміністраціями будуть розроблені та затверджені програми на місцевому рівні щодо поводження з інвазивними чужорідними видами рослинного та тваринного світу, в тому числі на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.

5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

Козогриз (Coccothraustes coccothraustes Linnaeus, 1758))

Сорокопуд сірий (Lanius excubitor Linnaeus, 1758)

Фауна області представлена досить великою кількістю видів ссавців (65 видів): косуля, лось, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, вовк, горностаї, куниця, ондатра, видра, єнотоподібний собака, їжак, бобр річковий, кріт, кажани, тощо. Багато гризунів. Найбільший представник ссавців в області є лось, найменші – бурозубка і білозубка.

В області значне розмаїття птахів. У видовому відношенні найбільшою групою птахів є горобині, до якої відносяться горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Найбільший за розміром представник цієї групи – крук, а найменший – волове очко, корольок жовтоголовий. Поширені хижі птахи, більшість з них належить до категорії рідкісних тварин: яструб великий, канюк звичайний та сокіл-дербник. Зустрічаються типові навколородні птахи, вони з'являються під час сезонних міграцій: звичайна чайка (чибіс), травник, веретенник великий і зуйок малий. Досить різноманітною групою птахів є також качині, які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконосіка. Багато чапель: чапля сіра та руда, квак, бугай і бугайчик.

За кількістю видів виділяється також група пастушкових птахів – лиска, курочка водяна, погонич і пастушок. Місцями трапляється деркач, він занесений до Червоної книги України. Досить різноманітною групою є сови: сова сіра, вухата та болотяна, сич хатній, пугач, сипуха (два останні занесені до Червоної книги України).

Серед земноводних найбільш численні жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночеревна. На заліснених територіях переважає жаба трав'яна, трапляються жаба гостроморда і квакша звичайна, рідкісна – ропуха сіра,

місцями звичайні часничниця і ропуха зелена. Серед плазунів є ящірка прудка, місцями – ящірка зелена. До групи нечисленних видів відносяться вуж звичайний, ящірка живородяча, черепаха болотяна. Зустрічаються види рідкісні та дуже рідкісні: до перших відносяться вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревний та гадюка степова, а до других – полоз лісовий.

У регіоні представлені такі рідкісні тварини та птахи: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська, зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна, сіра чапля та інші.

Перелік видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ) та перелік видів тварин, що виключені з Червоної книги України (тваринний світ) затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19 січня 2021 року № 29.

Види тварин, які не занесені до Червоної книги України, мають особливу наукову, природоохоронну та іншу цінність, занесені до Переліку видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області, затвердженого рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498.

Болотна черепаха європейська
(*Emys orbicularis*)

Їжак звичайний
(*Erinaceus europaeus*)

Жук-олень, рогач звичайний
(*Lucanus cervus* L., 1758)

5.3.2 Стан і ведення мисливського господарства

Ведення мисливського господарства в Кіровоградській області здійснюють 29 користувачів мисливських угідь на площі 1960,0583 тис. га.

ДП «Ліси України» (філії «Голованівське лісове господарство», «Оникіївське лісове господарство» та «Чорноліське лісове господарство») здійснюють ведення мисливського господарства на площі 47638,7 га (2,4 % від загальної площі), 24 організації «Українського товариства мисливців та рибалок» – 1865932 га (95,2 % від загальної площі), фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України в Кіровоградській області – 15000 га (0,8 % від загальної площі) та громадська організація Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 31488 га (1,6 % від загальної площі).

Загальні витрати на ведення мисливського господарства у 2024 році становили 6398,6 тис. грн. Загальні витрати по філіях ДП «Ліси України» складають 1872,5 тис. грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 4221,4 тис. грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 62,6 тис. грн, громадській організації «Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 242,0 тис. грн.

Разом з тим вклад коштів на 1 тис. га мисливських угідь з витрат на охорону та відтворення мисливських тварин по філіях ДП «Ліси України» становить – 11919 грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 807 грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 2787 грн, громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 7685 грн.

Надходження від ведення мисливського господарства у 2024 році становили 1881,5 тис. грн, що складає 29,4 % до загальних витрат. Надходження від ведення мисливського господарства по філіях ДП «Ліси України» складають 266,8 тис. грн (14,2 % до витрат), організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 1459,7 тис. грн (34,6 % до витрат), фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 155,0 тис. грн (247,6 % до витрат), громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 0 тис. грн (0 % до витрат).

Разом з тим, надходження з 1 тис. га мисливських угідь по філіям ДП «Ліси України» становлять 5601 грн, організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 482 грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 10333 грн, громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 0 грн.

У 2024 році спеціалізованими рейдовими бригадами проведено 474 рейди з охорони державного мисливського фонду та боротьби з браконьєрством, участь в яких взяли 1100 осіб. Зафіксовано 7 випадків незаконного полювання, всі 7 випадків було зафіксовано представниками державної лісової охорони. Порушників притягнуто до адміністративної відповідальності та накладено штрафів на суму 6324 грн.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Види мисливських тварин	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Кабан	588	686	914
Козуля	6126	6373	7124
Олень	348	344	378
Заєць-русак	66776	67857	71657

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.3

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Тваринний світ			
Держлісагенство	18	7	7
УТМР	1	-	-
Громадські інспектори	-	-	-
Всього:	19	7	7

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.2.4

Рік	Назва водного об'єкта	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
2022	Кременчуцьке водосховище	487,801	972,600
	Кам'янське водосховище	247,243	594,804
	Разом	735,044	1567,404
2023	Кременчуцьке водосховище	905,114	1126,863
	Кам'янське водосховище	756,000	883,646
	Разом	1661,114	2010,509
2024	Кременчуцьке водосховище	1346,073	1111,670
	Кам'янське водосховище	973,918	842,158
	Разом	2319,991	1953,828

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.5

Роки	Виявлено фактів браконьєрства, од.
2022 рік	343 ¹ / 19 ² / 483 ³
2023 рік	513 ¹ / 8 ² / 491 ³
2024 рік	298 ¹ / 7 ² / 727 ³

Примітки: ¹ – Інформація надана Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області);

² – Інформація надана Центрально-Західним міжрегіональним управлінням лісового та мисливського господарства;

³ – Інформація надана Управлінням державного агентства меліорації та рибного господарства у Кіровоградській області.

5.3.3 Стан і ведення рибного господарства

З метою запровадження прозорого механізму реалізації права на спеціальне використання водних біоресурсів, створення рівних умов економічної конкуренції для суб'єктів рибного господарства Кабінетом Міністрів України постановою від 22 грудня 2023 року № 1347 (зі змінами) затверджено «Порядок здійснення спеціального використання водних біоресурсів», який передбачає проведення аукціонів з продажу права на укладання договорів на право здійснення промислу шляхом електронних торгів.

Переможець конкурсу укладає з організатором конкурсу типовий договір на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) в якому зазначено водні біоресурси, на які користувач отримує право на спеціальне використання, зняття лова, допустимі до застосування користувачем під час здійснення спеціального використання водних біоресурсів та судна флоту рибної промисловості, допустимі до застосування користувачем під час здійснення спеціального використання водних біоресурсів.

За інформацією Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Кіровоградській області (Кіровоградський рибоохоронний патруль) в 2024 році, відповідно до укладених договорів на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), Управлінням видано 26 дозволів (Кременчуцьке водосховище – 12; Кам'янське водосховище – 14) на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах).

У 2024 році на Кременчуцькому водосховищі загальний обсяг водних біоресурсів, на які користувачі отримали право на спеціальне використання водних біоресурсів становив 1346073 кг, станом на 01 січня 2025 року виловлено 1111670 кг, що становить 82,59 %.

У 2024 році на Кам'янському водосховищі загальний обсяг водних біоресурсів, на які користувачі отримали право на спеціальне використання водних біоресурсів становив 973918 кг, станом на 01 січня 2025 року виловлено 842158 кг, що становить 86,47 %.

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 21 грудня 2023 року № 436 «Про затвердження обласної програми розвитку рибного господарства у Кіровоградській області на 2024-2027 року» затверджено обласну програму розвитку рибного господарства у Кіровоградській області на 2024-2027 року» (згідно Стратегії розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки із її реалізації, схваленого рішенням Кіровоградської обласної ради від 12 березня 2020 року № 743 (із змінами), Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2023 року та операційного Плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 травня 2023 року № 402-р з метою проведення

ефективної і цілеспрямованої діяльності з організації та координації заходів щодо розвитку рибного господарства Кіровоградської області.

У грудні 2024 року на Кіровоградщині відбулися масштабні заходи зі вселенням молоді водних біоресурсів, де відповідно з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2024 році для здійснення фінансування природоохоронного заходу «Біологічна меліорація водних об'єктів Кіровоградської області (Кременчуцького та Кам'янського водосховищ на річці Дніпро) шляхом проведення їх зариблення» виділено 500 тис. грн.

Так, рибні запаси Кременчуцького водосховища поповнилися на 10737 екз. коропа (дворічка) вагою 1675 кг, та 7037 екз. товстолоба (білий, строкатий) (дворічка) вагою 1675 кг, Кам'янського водосховища поповнилися на 8493 екз. коропа (дворічка) вагою 1325 кг, 5567 екз. товстолоба (білий, строкатий) (дворічка) вагою 1325 кг.

5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу регулюються Конституцією України, законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», Лісовим кодексом України, Законом «Про тваринний світ» та іншими нормативно-правовими актами.

Охорона тваринного світу передбачає здійснення комплексу заходів спрямованих на раціональне використання і відтворення об'єктів тваринного світу; встановлення заборони та обмежень при використанні; охорони від самовільного використання та інших порушень встановленого законодавством порядку використання; охорони середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин; запобігання загибелі тварин під час здійснення виробничих процесів; формування екологічної мережі, створення природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні.

Види тваринного світу, що охороняються

Таблиця 5.3.4.1

Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, од.	98
Загальна кількість видів тваринного світу на території області, що охороняються, од.	198
Кількість видів тварин, занесених до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	13
Кількість видів тварин, занесених до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од.	103
Кількість видів тварин, занесених до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, CMS), од.	39
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	9
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS), од.	7

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Вусач великий дубовий (<i>Cerambyx cerdo cerdo</i> L., 1758)	+	Дод 2					+	VU
Вусач земляний хрестоносець (Коренеїд хрестоносець) (<i>Dorcadion equestre</i> Laxmann, 1770)	+							
Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i> L., 1758)	+							LC
Вусач-червонокрил Келера (<i>Purpuricenus kaehleri</i> (L., 1758))	+							LC
Джміль вірменський (<i>Bombus (Thoracobombus) armeniacus</i> Radoszkowski, 1877)	+							EN
Джміль глинистий (<i>Bombus agillaceus</i> Scopoli, 1763)	+							
Джміль кам'яний (<i>Bombus lapidarius</i> L., 1761)								LC
Джміль лезус (<i>Bombus laesus</i> Morawitz, 1875)	+							NT
Джміль моховий (<i>Bombus muscorum</i> (L., 1758))	+							VU
Джміль пахучий (<i>Bombus fragrans</i> (Pallas, 1771))	+							EN
Дибка степова (<i>Saga pedo</i> (Pallas, 1771))	+	Дод 2					+	LC
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i> Leach., 1815)	+							LC
Дукачик обочень (<i>Lycaena virgaureae</i> L., 1758)								LC
Евмен тонкий (<i>Eumenes coarctatus</i> Linnaeus)								
Ендроміс березовий (<i>Endromis versicolora</i>)								
Жук-олень, рогач звичайний (<i>Lucanus cervus</i> L., 1758)	+	Дод 3						NT
Жук-самітник (<i>Osmoderma barnabita</i> (Motschulsky, 1845)	+	Дод 2					+	NT
Клімена (<i>Esperarge climene</i>)	+							LC
Коромисло рудувате, коромисло руде (<i>Aeshna isoceles</i> (J. F. Müller, 1767))								LC
Коромисло синє (<i>Aeshna cyanea</i> (O. F. Müller, 1764)								LC
Кошеніль польська (<i>Porphyropha polonica</i> Linnaeus, 1758)	+							
Красотіл бронзовий малий (<i>Calosoma inquisitor</i> L., 1758))								
Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i> (L., 1758))	+						+	
Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i> (L., 1758))	+							LC
Ксилокопа звичайна (<i>Xylocopa valga</i> Gerstaecker, 1872)	+							LC

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Земноводні (амфібії)								
Тритон гребінчастий (<i>Triturus cristatus</i> (Laurenti, 1768))		Дод 2						LC
Кумка червоночерева (<i>Bombina bombina</i> (L., 1761))		Дод 2						LC
Часничниця звичайна (<i>Pelobates fuscus</i> (Laur.))		Дод 2						LC
Риби								
Бистрянка звичайна (<i>Alburnoides bipunctatus</i> (Bloch, 1782))		Дод. 3						LC
Марена дніпровська (<i>Barbus borysphenicus</i> (Dybowski, 1862))	+							
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i> Berg, 1931)	+	Дод. 3					+	LC
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i> Brandt et Ratzeburg 1833)	+		Дод 2					CR
Судак волзький, Берш (<i>Sander volgensis</i> (Gmelin 1789))	+							LC
Рептилії (Плазуни)								
Гадюка Нікольського (<i>Vipera nikolskii</i> Vedmederja, Grubant & Rudajewa, 1986)		Дод. 3						LC
Гадюка звичайна <i>Vipera berus</i> (Linnaeus, 1758)								
Гадюка степова (<i>Vipera renardi</i> Christoph, 1861)	+	Дод. 3						VU
Мідянка (<i>Coronella austriaca</i> Laurenti, 1768)	+	Дод 2						LC
Полоз жовточеревий, каспійський (<i>Dolichophis caspius</i> (Gmelin, 1789))	+	Дод. 3						
Полоз лісовий, ескулапів (<i>Zamenis longissimus</i> (Laurenti, 1768))	+	Дод. 3						LC
Ящірка зелена (<i>Lacerta viridis</i> (Laurenti, 1768))	+	Дод 2						LC
Веретільниця ламка (<i>Anguis fragilis</i> Linnaeus, 1758)		Дод. 3						LC
Вуж водяний (<i>Natrix tessellata</i> Laurenti)		Дод 2						LC
Птахи								
Балабан (<i>Falco cherrug</i> Gray, 1834)	+	Дод 2		Дод 2				EN
Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2		Дод 2				LC

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Боривітер звичайний (<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758)		Дод 2	+	Дод 2				LC
Веретенник великий або грицик великий (<i>Limosa limosa</i> Linnaeus, 1758)	+	Дод 3						NT
Гагара червоношия (<i>Gavia stellata</i> Pontoppidan, 1763)		Дод 2		Дод 2	+			LC
Гагара чорношия або чорновола (<i>Gavia arctica</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2			+			LC
Гаршнеп Баранець малий (<i>Lymnocyptes minimus</i> (Brunnich, 1764))		Дод 3						LC
Гоголь (<i>Bucephala clangula</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 3		Дод 2	+			LC
Гуска мала (<i>Anser erythropus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2		Дод 2	+			VU
Підсоколик малий (<i>Falco columbarius</i> Linnaeus, 1758)		Дод 2		Дод 2				LC
Деркач (<i>Crex crex</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2					+	LC
Дрохва (<i>Otis tarda</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2					+	LC
Дятел сивий Жовна сива (<i>Picus canus</i> (Gmelin, 1788))		Дод 2		Дод 2				LC
Журавель сірий (<i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2		Дод 2	+			LC
Змієїд (<i>Circaetus gallicus</i> (Gmelin, 1788))	+	Дод 2		Дод 2				LC
Кам'янка звичайна (<i>Oenanthe oenanthe</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2		Дод 2				LC
Канюк степовий (<i>Buteo rufinus</i> (Cretzschmar, 1827))	+	Дод 2		Дод 2				LC
Кібчик (<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766)		Дод 2		Дод 2				VU
Костогриз (<i>Coccothraustes coccothraustes</i> Linnaeus, 1758))		Дод 3						LC
Кулик-довгоніг (ходуличник) (<i>Himantopus himantopus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2						LC
Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 3						VU
Кульон великий (кроншнеп великий) (<i>Numenius arquata</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 3		Дод 2	+			NT
Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2		Дод 2	+			LC
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i> (Linnaeus, 1766))	+	Дод 2		Дод 2				LC
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i> (Gmelin, 1771))	+	Дод 2	+	Дод 2				LC

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Мала біла чапля або чепура мала (<i>Egretta garzetta</i> Linnaeus, 1766)		Дод 2						LC
Могильник (<i>Aquila heliacal</i> Savigny, 1809)	+	Дод 2		Дод 2				VU
Норець чорноший Пірникоза чорношия (<i>Podiceps nigricollis</i> C.L. Brehm, 1831)		Дод 2						VU
Норець червоноший Пірникоза червоношия (<i>Podiceps auritus</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2						NT
Огар (<i>Tadorna ferruginea</i> (Pallas, 1764))	+	Дод 2		Дод 2	+			LC
Орел-карлик (<i>Hieraaetus pennatus</i> (Gmelin, 1788))	+	Дод 2	+	Дод 2				LC
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2	+	Дод 1			+	LC
Осоїд (<i>Pernis apivorus</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2	+	Дод 2				LC
Підкоришник (<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758)		Дод 3						LC
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i> , 1831)	+	Дод 2		Дод 2				LC
Плавунець круглодзьобий (<i>Phalaropus lobatus</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2						LC
Побережник малий або кулик-горобець (<i>Calidris minuta</i> Leisler, 1812)		Дод 2						LC
Пугач (<i>Bubo bubo</i> Linnaeus, 1758)	+	Дод 2						LC
Сапсан (<i>Falco peregrinus</i> Tunstall, 1771)	+	Дод 2		Дод 2				LC
Сиворакша (<i>Coracias garndus</i> Linnaeus, 1758)	+	Дод 2		Дод 2				LC
Синьошийка (<i>Luscinia svecica</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 2	+	Дод 2				LC
Синиця довгохвоста (<i>Aegithalos caudatus</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 3						LC
Скопа (<i>Pandion haliaetus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2	+					LC
Снігур (<i>Pyrrhula pyrrhula</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 3	+					LC
Сова болотяна (<i>Asio flammeus</i> (Pontoppidan, 1763))	+	Дод 2						LC
Сова сіра (<i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758)		Дод 2	+					LC
Совка (<i>Otus scops</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2	+					LC
Сорокопуд сирій (<i>Lanius excubitor</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2						LC
Турухтан Брижач (<i>Philomachus pugnax</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 3		Дод 2				NT
Уліт великий або коловодник великий (<i>Tringa nebularia</i> (Gunnerus, 1767))		Дод 3		Дод 2				LC

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Фіфі або коловодник болотяний (<i>Tringa glareola</i> Linnaeus, 1758)		Дод 2		Дод 2				LC
Чапля руда (<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus, 1766)		Дод 2			+			LC
Чеглок або підсоколик великий (<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758)		Дод 2		Дод 2				LC
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2						LC
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i> (Linnaeus, 1758))	+	Дод 2		Дод 2			+	LC
Щоголь або коловодник чорний (<i>Tringa erythropus</i> Pallas, 1764)		Дод 3		Дод 2				LC
Ссавці								
Білозубка мала (<i>Crocidura suaveolens</i> Pallas, 1811)		Дод 3						LC
Борсук європейський або лісовий (<i>Meles meles</i> (Linnaeus, 1758))		Дод 3						LC
Вечірниця мала (<i>Nyctalus leislers</i> (Kuhl, 1817))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Вечірниця руда (<i>Nyctalus noctula</i> (Schreber, 1774))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Видра річкова (<i>Lutra lutra</i> Linnaeus)	+	Дод 2					+	NT
Вовчок сірий або соня сіра (<i>Glis glis</i> Linnaeus, 1766)		Дод 3						LC
Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i> (L., 1758))	+	Дод 2		Дод 2		+	+	LC
Горностаї (<i>Mustela erminea</i> L., 1758)	+	Дод 3						LC
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i> (Schreber, 1774))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris</i> Schreber, 1777)	+	Дод 2	+					
Кутора звичайна Рясоніжка велика (<i>Neomys fodiens</i> (Pennant, 1771))		Дод 3						LC
Кутора мала Рясоніжка мала (<i>Neomys anomalus</i> (Cabreria, 1907))	+	Дод 3						LC
Ласиця або ласка мала (<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus, 1766)		Дод 3						LC
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i> Linnaeus, 1758)	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i> (Pallas, 1773))		Дод 2						LC
Мишка лучна або Миша-крихітка (<i>Micromys minutus</i> Pallas)								LC
Мідиця звичайна або бурозубка звичайна (<i>Sorex araneus</i> L., 1758)		Дод 3						LC
Мідиця мала (<i>Sorex minutus</i> Linnaeus, 1766)		Дод 3						LC
Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i> (Schreber, 1774))	+	Дод 3		Дод 2		+		LC
Нетопир Натузіуса (<i>Pipistrellus nathusii</i> (Keyserling et Blasius, 1839))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i> (Kuhl, 1817))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Нічниця вусата (<i>Myotis mystacinus</i> (Kuhl, 1817))	+	Дод 2		Дод 2		+		LC
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme</i> (Boie, 1825))	+	Дод 2		Дод 2		+		VU
Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i> Linnaeus, 1758)	+	Дод 2						CR
Перегузня (<i>Vormela peregusna</i> (Gyldenstødt, 1770))	+	Дод 2						VU
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i> (Erxleben, 1777))	+							EN
Соня лісова або вовчок лісовий (<i>Dryomys nitedula</i> Pallas 1778)								LC
Тушканчик великий (<i>Allactaga major</i> (Kerr, 1792))	+							NT
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i> Lesson, 1827)	+	Дод 2						LC
Хом'ячок сірий (<i>Cricetulus migratorius</i> (Pallas, 1773))	+							NT
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastellus</i> (Schreber, 1774))	+	Дод 2		Дод 2		+		VU
Усього	98	103	13	39	9	7	15	137

Сова сіра (*Strix aluco* Linnaeus, 1758)Сапсан (*Falco peregrinus* Tunstall, 1771)

5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Охорона, використання і відтворення водних біоресурсів проводиться відповідно до річного плану Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Кіровоградській області. Проведення рибоохоронних рейдів по виявленню порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів (незаконний вилов, незаконне придбання і збут, продаж заборонених знарядь лову тощо) на підконтрольних внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах та територіях в межах адміністративних районів Кіровоградської області здійснюється відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23 жовтня 2018 року № 512 «Про затвердження Порядку проведення рибоохоронних рейдів», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 15 листопада 2018 року за № 1296/32748.

За 2024 рік державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля викрито 727 порушень законодавства про охорону рибних запасів, в тому числі: за ст.85 ч.3 КУпАП – 413 порушень; за ст.85 ч.4 КУпАП – 210 порушень; за ст.85-1 КУпАП – 1 порушення; за ст.86-1 КУпАП – 7 порушень.

Під час незаконного продажу риби на ринках області викрито 53 порушення за ч.1 ст.88-1 КУпАП та затримано 548 кг риби на ринках та місцях стихійної торгівлі в зв'язку з її незаконним збутом.

Складено 43 акти виявлення та вилучення майна, власник якого не встановлений.

Затримано загалом 684 порушника Правил рибальства та вилучено 459 одиниць заборонених знарядь лову.

Виявлено та вилучено 2 697 кг водних біоресурсів та нараховано збитків, заподіяних незаконним виловом риби на загальну суму 11 788 007 грн.

Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Кіровоградській області передано до відокремлених підрозділів Головного управління Національної поліції в Кіровоградській області справи на загальну суму нарахованих збитків 11 181 428 грн. Для вирішення питання притягнення до кримінальної відповідальності, судами ухвалені рішення про стягнення нарахованих збитків в кримінальних справах на загальну суму 868 224 грн та визнано винними у вчиненні адміністративного правопорушення і накладено стягнення у вигляді штрафів на загальну суму 83 980 грн. Сплачено штрафів порушниками за постановами судів на суму 33 660 грн.

Державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля за звітний період розглянуто 420 адміністративних справ (ст.85 ч.3 КУпАП – 413 справи, ст.86-1 КУпАП-7) накладено штрафів на загальну суму 70 924 грн сплачено штрафів порушниками на загальну суму 66 674 грн.

5.3.6 Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці

Види, які є природними для певної місцевості, росли там історично і еволюційно сформували свої угруповання чи харчові ланцюги, називаються аборигенними (автохтонними). У певні історичні часи інші види тварин були завезені цілоспрямовано чи випадково на територію України, де вони пристосовувалися до нових умов. Такі види називають чужорідними (адвентивними, аллохтонними, інтродукованими). Деякі з них настільки добре почувують себе, що активно розмножуються, захоплюють нові території та витісняють аборигенні види. Їх і називають інвазійними. На територіях, де панують інтродуценти, спостерігається значно менше видове різноманіття, ніж у природних екосистемах.

Частина чужорідних видів присутні на території України вже багато десятиріч, а в деяких випадках і декілька сотень років. Деякі аборигенні для України види тварин в останні роки проявляють інвазійний характер поширення в регіонах, де їх раніше не було (наприклад богомол звичайний (*Mantis religiosa*). В той же час інші види, які для української фауни давно є звичними, насправді з'явилися в Україні протягом ХХ століття внаслідок біологічних інвазій. Такими є наприклад горлиця садова (*Streptopelia decaocto*), шакал (*Canis aureus*), а також масово поширені шкідники культурних рослин мінуюча міль каштанова (*Cameraria ohridella*) та відомий всім колорадський жук (*Leptinotarsa decemlineata*). Інтродуцентами є багато видів найбільш масових видів риб, що населяють ставки та природні водойми рівнинних регіонів України.

Сьогодні однією із проблем світового рівня є регулювання поширення і чисельності інвазійних видів. Цьому питанню приділено значну увагу у низці міжнародних документів, зокрема – Конвенції з біологічного різноманіття, Рамсарській, Бернській, Боннській конвенціях та інших міжнародних угодах. У 2014 році Європейський Союз схвалив спеціальний регламент, спрямований на посилення заходів боротьби з видами – вселенцями, а також затвердив список найбільш небезпечних чужорідних видів. На сьогодні кількість чужорідних видів, зареєстрованих у європейських країнах, сягає 14 000, 10-15% з яких є інвазійними.

На рівні Європейського союзу діє Regulation on invasive alien species, який з 2015 року є основним законодавчим актом у цій сфері. Звісно, кожна країна Європейського союзу має свої переліки інвазійних видів, але є спільний перелік європейського масштабу, який також розміщений на офіційному вебсайті Європейської комісії.

Відсутність в Україні регламентованого списку видів створює широкі можливості для вільного трактування термінів «чужорідний», «інвазійний», «інтродуцент», «вселенець».

Указом Президента України від 17 грудня 2021 року за №668/2021 затверджено Стратегію біобезпеки та біологічного захисту, а 07 липня 2022 року розпорядженням Кабінету Міністрів України №573-р затверджено План заходів із реалізації Стратегії на 2022-2025 роки. Ключові заходи цього Плану пов'язані з інвазійними чужорідними видами рослин та тварин – критерії виділення, створення переліків, інвентаризація та моніторинг, створення та ведення баз даних тощо.

Відповідно до Плану заходів з реалізації цієї Стратегії Міндовкіллям розробляються методичні рекомендації щодо критеріїв віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазивних чужорідних видів, Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазивних (інвазійних) чужорідних видів та безпосередньо самі Переліки інвазивних (інвазійних) чужорідних видів рослинного та тваринного світу з урахуванням рівня небезпеки для місцевих видів, екосистем, здоров'я людини за окремими таксономічними одиницями або їх групами.

Після їх затвердження обласними державними адміністраціями будуть розроблені та затверджені програми на місцевому рівні щодо поводження з інвазивними чужорідними видами рослинного та тваринного світу, в тому числі на територіях та об'єктах природно-заповідного фонд.

Українська природоохоронна група (UNCG) у співпраці з Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України та Інститутом зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України виступила з ініціативою частково заповнити прогалини у знаннях про біологічні інвазії в Україні шляхом підготовки та видання збірки точок знахідок чужорідних видів в Україні «Знахідки чужорідних видів рослин і тварин в Україні».

Міль каштанова (*Cameraria ohridella*)

Горлиця садова (*Streptopelia decaocto*)

5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

Дослідно-селекційний дендрологічний центр «Веселі Боковеньки» ім. М. Давидова

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Монастирище»

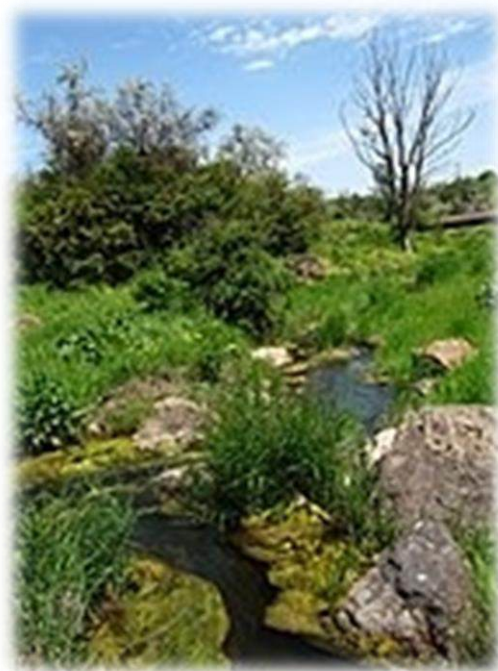
5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області

У Кіровоградській області розвиток і розширення заповідних територій розглядається як головний засіб для комплексного вирішення важливих екологічних проблем, таких як збереження біорізноманіття, відновлення і підтримка екологічного балансу в біосфері в умовах техногенного забруднення.

Станом на 01 січня 2025 року в Кіровоградській області налічується 248 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею 102549,6081 га, з них 26 територій та об'єктів, площею 5901,8 га, мають статус загальнодержавного значення, 222 території та об'єкти, площею 96647,8081 га, – місцевого значення. Показник заповідності області (співвідношення площі природно-заповідного фонду до загальної площі території області) складає 4,17 %.

З 26 територій, що мають статус загальнодержавного значення, виділяють наступні категорії: 21 заказник, у тому числі: 7 – ландшафтних, 1 – лісовий, 9 – ботанічних, 1 – загальнозоологічний, 2 – орнітологічні, 1 – гідрологічний; 2 пам'ятки природи, у тому числі: 1 – комплексна, 1 – гідрологічна; 1 дендрологічний парк та 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

З 222 територій, що мають статус місцевого значення, виділяють 104 заказники, у тому числі: 68 – ландшафтних, 7 – лісових, 20 – ботанічних, 3 – зоологічні, 5 – орнітологічних, 1 – ентомологічний; 53 пам'ятки природи, у тому числі: 10 – комплексних, 29 – ботанічних, 2 – зоологічні, 10 – гідрологічних, 2 – геологічні; 56 заповідних урочищ; 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 2 регіональні ландшафтні парки.

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Таблиця 5.4.1.1

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01 січня 2024 року		На 01 січня 2025 року	
	Кількість, шт.	Площа, га	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	0	0	0	0
Біосферні заповідники	0	0	0	0
Національні природні парки	0	0	0	0
Регіональні ландшафтні парки	2	78758,08	2	78758,08
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,00	21	5722,00
Заказники місцевого значення	100	13296,9186	104	13919,0106
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,10	2	9,10
Пам'ятки природи місцевого значення	53	639,69	53	709,4515
Заповідні урочища	56	3230,0	56	3146,6137
Ботанічні сади загальнодержавного значення	0	0	0	0
Ботанічні сади місцевого значення	0	0	0	0
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,00	1	109,00
Дендрологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Зоологічні парки загальнодержавного значення	0	0	0	0
Зоологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,70	2	61,70
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	7	116,4523	7	114,6523
РАЗОМ:	244	101950,9409	248	102549,6081
у тому числі:				
загальнодержавного значення	26	5909,80	26	5901,80
місцевого значення	218	96041,1409	222	96601,1161

Звіт про зміни стану територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення в 2024 році, розташованих на території Кіровоградської області

Таблиця 5.4.1.2

№ з/п	Категорія, значення	Тип	Назва	Площа, га	Обґрунтування причини ліквідації статусу	Дата, №, назва документа, яким було створено (оголошено) об'єкт ПЗФ, ліквідовано статус або внесені зміни, ким прийнятий
1	2	3	4	5	6	7
Створено (оголошено)						
Компаніївська сільська рада Кропивницького району Кіровоградської області						
1.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Балка Гордієвська»	62,0	-	від 30 серпня 2024 року № 478, рішення Кіровоградської обласної ради «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»
2.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Балка Наглядівська»	206,0	-	від 30 серпня 2024 року № 478, рішення Кіровоградської обласної ради «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»
3.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Балка Петрівська»	123,0	-	від 30 серпня 2024 року № 478, рішення Кіровоградської обласної ради «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»
4.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Балка Шатравина»	82,1	-	від 30 серпня 2024 року № 478, рішення Кіровоградської обласної ради «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»
Змінено категорію, тип, значення, площа, тощо						
1.	Пам'ятка природи місцевого значення	Гідрологічна/Комплексна	«Каскади»	2,5/ 72,4521	-	від 14 червня 2024 року № 449, рішення Кіровоградської обласної ради «Про зміну меж (розширення) та категорії геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Каскади»

1	2	3	4	5	6	7
2.	Заповідне урочище місцевого значення	Заповідне урочище	«Чобіток»	55,0/ 5,5	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
3.	Заповідне урочище місцевого значення	Заповідне урочище	«Балахівське»/ «Інгулецьке»	318,0/ 286,058 3	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення» та від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»
4.	Заповідне урочище місцевого значення	Заповідне урочище	«Сальківське»	66,3/ 64,3554	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
5.	Заказник місцевого значення	Ландшафтно-орнітологічний	«Карпенків край»	250,0/ 320,0	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
6.	Заказник місцевого значення	Ботанічний	«Мюдівська балка»	15,0/ 28,8	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
7.	Пам'ятка природи місцевого значення	Ботанічна	«Новопавлівська балка»	32,0/ 31,8094	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»

1	2	3	4	5	6	7
8.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Велика балка»	118,8/ 165,492 0	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
9.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Людвінські скелі»	10,0/ 20,0	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
10.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Балка Репетуха»	9,5/ 18,0	-	від 30 серпня 2024 року № 479, рішення Кіровоградської обласної ради «Про внесення змін до рішень Кіровоградської обласної ради щодо уточнення площ територій природно-заповідного фонду місцевого значення»
11.	Заказник місцевого значення	Ландшафтний	«Булгаківська балка»/ «Козацька балка»	78	-	від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»
12.	Заказник місцевого значення	Ботанічний	«Верхів'я Кіровської балки»/ «Верхів'я Боківської балки»	5	-	від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»
13.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	«Парк ім. В.І. Леніна»/ «Ковалівський»	8,3	-	від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»
14.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	«50 років Жовтня»/ «Дендропарк»	42,7	-	від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»

1	2	3	4	5	6	7
15.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	«Ульяновський парк»/ «Благовіщенський парк»	7,6	-	від 20 грудня 2024 року № 507, рішення Кіровоградської обласної ради «Про перейменування територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Кіровоградській області»

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01 січня 2025 року

Таблиця 5.4.1.3

№ з/п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1.	Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00
2.	Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	78758,08	2	78758,08
3.	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5722,00	104	13919,0106	125	19641,0106
	Ландшафтні	7	3844,40	68	10904,0410	75	14748,441
	Лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60
	Ботанічні	9	735,50	20	951,8696	29	1687,3696
	загальнозоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30
	Орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00
	Гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00
	загальногеологічні	-	-	-	-	-	-
	Ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30
4.	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.	2	9,10	53	709,4515	55	718,5515
	Комплексні	1	7,10	10	314,8621	11	321,9621
	Ботанічні	-	-	29	331,3594	29	331,3594
	Гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	2	7,0	2	7,00
5.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	61,70	7	114,6523	9	176,3523
6.	Заповідні урочища	-	-	56	3146,6137	56	3146,6137
	РАЗОМ	26	5901,80	222	96647,8081	248	102549,6081

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Всесвітній День водно-болотних угідь (World Wetlands Day) визнаний важливим міжнародним днем Організації Об'єднаних Націй, який відзначається у всьому світі щороку **2 лютого**.

Конвенція про водно-болотні угіддя відома під назвою «Рамсарська конвенція», за назвою міста заснування – м. Рамсар (Іран), розпочала свій відлік 02 лютого 1971 року. Україна поновила своє членство в Конвенції у 1996 році та входить до переліку 171 країни – Договірних Сторін Конвенції.

Всесвітній День водно-болотних угідь присвячений річниці підписання Рамсарської конвенції і націлений на підвищення обізнаності громадськості про цінності та переваги водно-болотних угідь для збереження природи і добробуту людей, сталого використання та екосистемних послуг, роль болотистих територій для пом'якшення впливу зміни клімату, а також з метою сприяння збереженню та розумному використанню водно-болотних угідь загалом.

Загальновідомо те, що займаючи близько 6 % поверхні суші водно-болотні угіддя поглинають більше вуглекислого газу, ніж ліси, а вода у болотах буває чистішою, ніж в озерах, адже оновлення води саме в болотах відбувається кожні 5 років, в той час як в озерах – в середньому впродовж 17 років.

Водно-болотні угіддя допомагають підтримувати життя, можуть забезпечувати чистою водою, є середовищем існування для дикої природи, включаючи мігруючі та зникаючі види, а також є джерелом цінних видів лікарських рослин, ягід та іншими засобами до існування для людей у всьому світі. І те, як утворюються і трансформуються водно-болотні угіддя, є важливим показником, що дає підстави визнати водно-болотні угіддя основним середовищем існування, яке зробило можливим життя на планеті Земля.

Всесвітній День водно-болотних угідь започатковано для привернення уваги до важливості водно-болотних екосистем для людей та вперше відзначено у 1997 році. З того часу до Всесвітнього дня водно-болотних угідь організовується низка інформаційних кампаній та природоохоронних акцій по всьому світі. Рамсарський Секретаріат щорічно пропонує тему свята і за підтримки партнерів готує та поширює інформаційні матеріали, які можна знайти за посиланням <https://www.worldwetlandsday.org/materials#>.

У 2024 році Всесвітній день водно-болотних угідь відзначався під гаслом «Водно-болотні угіддя та добробут людей».

Один зі шляхів імплементації конвенції – це збереження водно-болотних угідь і визначення найбільш цінних з них як таких, що мають міжнародне значення.

В Україні порядок надання статусу водно-болотних угідь міжнародного значення визначений постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1287. Цей Порядок визначає процедуру надання водно-болотним угіддям статусу міжнародного значення відповідно до критеріїв Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів.

Статус водно-болотних угідь міжнародного значення може бути надано цінним природним комплексам боліт, заплавних лук і лісів, а також водних об'єктів – природних або штучно створених, постійних чи тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих чи солоних, у тому числі морським акваторіям, що знаходяться у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, земель водного та лісового фонду України.

Визначення водно-болотних угідь, що можуть бути заявленими для надання їм статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, здійснюється Міндовкіллям за поданням наукових установ, громадських організацій, інших заінтересованих підприємств, установ, організацій та громадян за наступними критеріями:

типовістю, рідкісністю або унікальністю – природним чи напівприродним (штучним) типам водно-болотних угідь біогеографічного регіону;

видами рослин і тварин, які перебувають під загрозою зникнення в усьому світі;

регулярним перебуванням водно-болотних птахів (місцям регулярного перебування понад 20 тис. особин або не менш як 1 відсотка біогеографічної популяції одного виду (підвиду));

станом іхтіофауни (середовища для підтримання певного співвідношення видів риб, їх вікової структури) (важливим місцям нересту, нагулу чи зимівлі місцевих видів риб).

За інформацією Міндовкілля в Україні 50 водно-болотних угідь міжнародного значення, площа яких сягає 930 тис. га. Найбільше боліт в Україні на Поліссі, де заболоченість досягає понад 7 % території, менше – в Лісостепу, ще менше – в Степу і гірських районах.

У Кіровоградській області водно-болотні угіддя міжнародного значення відсутні.

5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 1972 році. Зараз вже понад 150 країн підписали цей документ. Це найбільш універсальний міжнародний правовий інструмент захисту культурної і природної спадщини. Сторони Конвенції вважають, що об'єкти культурної і природної спадщини в окремих державах мають виняткову важливість та міжнародне значення. У зв'язку з цим, їх захист і збереження має взяти на себе міжнародна спільнота.

На сьогодні перелік об'єктів Всесвітньої природної спадщини та перелік біосферних резерватів ЮНЕСКО не містять природних об'єктів на території Кіровоградської області.

5.4.4 Формування Смарагдової мережі

Смарагдова мережа (український переклад назви the Emerald Network) – це мережа природоохоронних територій європейського значення, яка створюється на виконання положень Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Україна приєдналася до конвенції у 1996 році.

Смарагдова мережа України – українська частина Смарагдової мережі Європи, розробляється з 2009 року. Визначаючи цінні природоохоронні території, наша країна бере на себе відповідальність щодо їх збереження, а інші європейські країни розраховують, що ці території будуть виконувати свою роль у збереженні європейської природи.

Мета Смарагдової мережі – забезпечити охорону оселищ та видів, наведених у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції. Збереження оселищ та видів у межах Смарагдової мережі реалізується через біогеографічний підхід. Це значить, що оцінка достатності визначених територій Смарагдової мережі для довгострокового збереження видів і оселищ проводиться в межах біогеографічних регіонів.

В Україні питання управління Смарагдовими територіями на цей час не врегульовано, проте згідно положень конвенції, наша країна має зобов'язання з охорони визначених територій Смарагдової мережі.

Визначивши території Смарагдової мережі, держава бере на себе відповідальність за непогіршення стану збереження включених до Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції рідкісних в Європі видів та оселищ, зокрема шляхом врахування стану їх збереження в плануванні будь-якої діяльності.

У 2020 році зареєстрований проєкт Закону про території Смарагдової мережі. В пояснювальній записці до проєкту зазначено, що Україна, як сторона Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) виконує зобов'язання щодо створення Смарагдової мережі.

На сьогодні в Україні перелік територій Смарагдової мережі складається з 377 територій, площею близько 8 млн га. Ця мережа не є повною і потребує

розширення в частині виявлення нових територій для збереження окремих видів і природних оселищ.

Перелік об'єктів Смарагдової мережі (Emerald) та їх розташування, зокрема у межах території Кіровоградської області, розміщено на офіційному сайті Ради Європи: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-viewer>.

5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Кіровоградська область завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких належать природні території та об'єкти, що використовуються або можуть бути використані для відпочинку, туризму, а також для оздоровлення та лікування населення.

Завдяки помірно континентальному клімату, геолого-геоморфологічним умовам територій, унікальним природним та антропогенним ландшафтам, Кіровоградщина володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом.

До потенційних переваг можна віднести: географічне положення – в центрі країни; сприятливі кліматичні умови для лікування захворюваності органів дихання та системи кровообігу; наявність радонових мінеральних вод, наявність потенційно вільних територій для розвитку рекреації, мережі природно-заповідних територій та унікальних археологічних пам'яток.

Значна увага в області приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 29 музеїв – юридичних осіб та 121 громадський музей.

У Кіровоградській області рекреаційна сфера представлена ландшафтними заказниками «Чорноліський» та «Монастирище» у селі Завтуровому Кропивницького району, «Велика і Мала Скелі» у селі Протопопівці Олександрійського району, урочищем «Каскади» у селі Злинці Новоукраїнського району, ландшафтним парком «Світловодський» Олександрійського району тощо.

Найпопулярнішими об'єктами показу серед екскурсантів є Кропивницькі обласні краєзнавчий та художній музеї, заповідник-музей І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого), «Хутір Надія» в селі Миколаївці Кропивницького району, дендропарки у місці Кропивницькому та «Веселі Боковеньки» ім. М.Л. Давидова в селі Іванівці Кропивницького району, пам'ятка садово-паркової архітектури XIX століття «Онуфріївський дендропарк», музей ракетних військ стратегічного призначення в селищі Побузькому Голованівського району, Хресто-Воздвиженський храм у селі Іскрівці Олександрійського району, цілющі джерела в Голованівському та Олександрійському районах.

*Парк-пам'ятка
садово-паркового мистецтва
місцевого значення
«Дендропарк»*

*Дослідно-селекційний
дендрологічний центр
«Веселі Боковеньки» ім. М.Л.
Давидова*

Пам'ятка природи садово-паркового мистецтва Онуфрїївський парк

Ландшафтний заказник місцевого значення Великі і мала скелі

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення Хутір Надія

5.6 Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Завданням забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України є збереження та відновлення типових природних рослинних угруповань, унікальних природних ландшафтів, чисельності видів природної флори та фауни, а також збільшення та розширення природно-заповідного фонду, що визначено Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»,

Особливість збереження біорізноманіття як державного багатства носить міжнаціональний характер. Межі екосистем, природних ландшафтів та біологічних видів зазвичай не збігаються з кордонами окремих держав. Знищення природних багатств або надмірна експлуатація певного біологічного виду в одній державі негативно впливає на стан цього виду в сусідніх країнах, а в деяких випадках наносить шкоду в глобальному масштабі. Одним із інструментів збереження біорізноманіття є міжнародні екологічні конвенції, які допомагають державам дійти згоди у досягненні загальної мети.

I. Конвенція про біологічне різноманіття (КБР), підписана у 1992 році у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) 168 державами світу, чинна з 1993 року. Конвенція має 196 договірних сторін, до яких Україна приєдналась у 1994 році, та має на меті збереження ресурсів живої природи на глобальному рівні, і запроваджує термін «біорізноманіття». Цей термін означає комплексний підхід, який дає не тільки наукове означення, але й бере до уваги соціальні і економічні виміри. Сторони конвенції погодилися розробляти і поєднувати свої національні стратегії збереження біорізноманіття як для систем, видалених з природного місця існування *ex situ*, так і для таких, які знаходяться у природному оточенні *in situ*. Вони домовились про стале використання біоресурсів, впровадження оцінки впливу на навколишнє середовище і забезпечення рівноправного доступу до генетичних ресурсів і біотехнологій.

II. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (Рамсарська конвенція). Підписана в Рамсарі (Іран) у 1972 році, конвенція об'єднала зусилля 127 держав та створила основу для міжнародної співпраці з метою збереження і раціонального використання водноболотних угідь та їх ресурсів. Одним із зобов'язань сторін є номінація територій для включення їх у Рамсарський список водно-болотних угідь міжнародного значення. Наразі такий статус набуло 1085 водно-болотних угідь із загальною площею 82,1 мільйонів гектарів. Управління цими територіями організовано так, щоб їхній «екологічний стан» був незмінним.

III. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 1972 році. Зараз вже понад 150 країн підписали цей документ. Це найбільш універсальний міжнародний правовий інструмент захисту культурної і природної спадщини. Сторони Конвенції вважають, що об'єкти культурної і природної спадщини в окремих державах мають виняткову важливість та міжнародне значення. У зв'язку з цим, їх захист і збереження має взяти на себе міжнародна спільнота.

IV. Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин. Підписана в Бонні (Німеччина) у 1979 році, відома як Боннська конвенція. Полягає у збереженні мігруючих видів тварин під час їх міграції. Документ вказує на необхідність міжнародної співпраці для їх захисту, а також на необхідні заходи щодо збереження мігруючих тварин та їхніх місць існування. Особливе значення приділяється таким видам, охорона яких вимагає співпраці декількох держав. Сторони конвенції обмінюються інформацією і координують свої дослідницькі та регіональні природоохоронні програми. Участь у Боннській конвенції доповнює участь у Рамсарській конвенції та Конвенції про біологічне різноманіття. З моменту набрання чинності, у листопаді 1983 року, число її країн-учасниць поступово зростає, і становить 103 країни.

V. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES). Підписана у Вашингтоні у 1973 році, встановлює міжнародний контроль над міжнародною торгівлею видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення. Вона вимагає державного ліцензування і сертифікації видів, призначених для торгівлі. У випадках, коли певному виду загрожує зникнення, CITES повністю забороняє їхній продаж.

VI. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Ця конвенція була підписана у Берні у 1979 році і є ключовим інструментом збереження біологічного різноманіття в Європі. Мета конвенції полягає у збереженні дикої фауни і флори та їх природного середовища існування. Сторони конвенції повинні на національному рівні впроваджувати заходи щодо управління популяціями дикої флори і фауни у відповідності до певних екологічних, наукових і культурних вимог.

VII. Пан'європейська Стратегія біологічного і ландшафтного різноманіття. Цей документ, підписаний у 1995 році в Софії (Болгарія), пропонує проведення низки узгоджених заходів, спрямованих на збереження екосистем, природних місць існування та біологічних видів (включаючи їхнє генетичне різноманіття), а також природних територій європейського значення. Одна з найважливіших цілей Стратегії полягає у розвитку Пан'європейської екологічної мережі, яка складається з таких ключових елементів: утворення транзитних територій для мігруючих видів, запровадження коридорів між екологічними нішами, а також заходів, які сприятимуть поширенню та міграції видів.

Біологічне різноманіття України охороняється як національне надбання. Збереження і стале використання біорізноманіття невід'ємна умова сталого розвитку держави та одна з пріоритетних складових екологічної політики. Розвиток заповідної справи є одним із пріоритетів державної політики України. Збереження природи для майбутніх поколінь здійснюється шляхом заповідання еталонних природних комплексів, які представляють усе багатство флори і фауни того чи іншого регіону.

6 ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Кіровоградська область розташована в центральній частині України на межі переходу лісостепу у степ. У ґрунтовому покриві області переважають чорноземи, які характеризуються високою природною родючістю.

Із загальної площі Кіровоградської області 2458,8 тис. га, до сільськогосподарських угідь відноситься 2031,4 тис. га (82,6%), з них: рілля – 1769 тис. га (71,9%), ліси і інші вкриті лісом площі – 154,3 тис. га (6,2%), забудовані землі – 134,0 тис. га (5,5%) води – 76,8 тис. га (3,1%) та інші землі – 51,7 тис. га (2,1%).

Інформація стосовно структури земель фонду регіону, рекультивації порушених земель, консервації земель, водоохоронні зони та прибережні захисні сууги водних об'єктів, у Головному управлінні Держгеокадастру у Кіровоградській області відсутня, у зв'язку із втратою чинності наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 грудня 2015 року № 337 «Про затвердження форм адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцій щодо їх заповнення» відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 жовтня 2021 року № 300, який

zareєстрований у Міністерстві юстиції України 09 листопада 2021 року за № 1473/37095.

Інформація стосовно поширення процесів деградації земель на сільськогосподарських угіддях відсутня, оскільки фінансування на обстеження ґрунтів, зокрема поширення деградаційних процесів не виділялося.

Зрошувані землі

Таблиця 6.1.1.1

Зрошувальні землі	2022 рік		2023 рік		2024 рік*	
	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі
Площа зрошувальних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем	6,1	15,0	6,1	15,0	-	-
у тому числі систем крапельного зрошення	0,6	1,5	0,7	1,8	-	-

*За інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області дані щодо зрошувальних земель за 2024 рік – відсутні.

6.1.2 Стан ґрунтів

Головне природне багатство Кіровоградщини – її земельні ресурси, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю. У сполученні з теплим степовим кліматом вони формують високий агропромисловий (сільськогосподарський) потенціал регіону.

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5,0 % та середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5 %.

Значні площі тут займають чорноземи в різному ступені реградуровані, а також чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Для південно-східних районів найпоширенішими ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо- та малогумусні, а в південній частині – чорноземи звичайні малогумусні малопотужні, присутні незначні поклади карпатських ґрунтів.

За механічним складом ґрунти північних районів – важкосуглинкові, південних – легкосуглинкові, а в Придніпров'ї – легко- та середньосуглинкові. У всіх районах області на схилах залягають еродовані аналоги ґрунтів.

Висока розораність території області та екстенсивне освоєння земель у минулому призвели до їх деградації та зниження родючості. Найвагомими трансформувальними процесами, які зумовили порушення структурно-функціональної організації ландшафтів, були заміна природних еколого-стабілізувальних угідь орними землями та формування антропогенних типів ландшафтів – агроландшафтів, які належать до спрощених та нестабільних систем із низькою здатністю до саморегуляції.

Для переходу на ґрунтозахисне і екологічнобезпечне землеробство потрібно частину орних земель вивести з обробітку під ліси, луки, пасовища, водоймища, заповідні і рекреаційні зони. Рекомендовано у землеробстві Кіровоградської області, в сівозмінах, вводити посіви багаторічних трав, зернобобових культур, сидеральні пари. В якості органічного добрива використовувати соломку і пожнивні рештки інших культур з метою покращення балансу гумусу і поживних речовин в ґрунтах області.

Законом України «Про охорону земель» визначено обов'язкове проведення ґрунтово-агрохімічного обстеження та агрохімічної паспортизації земель через кожні 5 років. Відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 20 квітня 2018 року № 234-р «Про контроль за використанням і охороною земель сільськогосподарського призначення» Придніпровським міжрегіональним центром державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» у 2024 році в області проводилися роботи з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення в Кропивницькому, Новоукраїнському та Олександрійському районах.

Проведено обстеження 45,123 тис. га сільськогосподарських угідь з яких відібрано 3,306 тис. зразків ґрунту. За матеріалами обстеження виконано 22,358 тис. аналітичних досліджень, а саме: агрофізичних та агрохімічних, вмісту макро- та мікроелементів, важких металів, залишку пестицидів та радіонуклідів.

Виготовлено агрохімічних картограм на площі 45,123 тис. га та 262 агрохімічних паспорти поля з еколого-агрохімічною оцінкою в балах. Землекористувачам надано рекомендації, щодо докорінного поліпшення родючості ґрунтів та ресурсозберігаючих технологій застосування засобів хімізації.

Забезпечено ефективне застосування мінеральних добрив. Це дозволить підвищити продуктивність зернових культур та стабілізувати родючість ґрунтів, в тому числі й такого важливого показника, як вміст гумусу.

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Таблиця 6.1.2.1

Площа ґрунтів, %						Середньо- зважений показник, %
дуже низький < 1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий > 5,0	
-	0,18	4,66	42,19	51,20	1,76	4,01

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Таблиця 6.1.2.2

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький < 100	низький 101,0 - 150,0	середній 151,0 - 200,0	підвищений > 200	
23,52	68,95	7,24	0,3	115,6

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту за нітрифікаційною здатністю

Таблиця 6.1.2.3

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту
дуже низький < 5	низький 5 - 8	середній 9 - 15	підвищений 16 - 30	високий 31 - 60	дуже високий > 60	
1,67	4,56	34,55	55,63	3,50	0,09	17,06

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору

Таблиця 6.1.2.4

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21 - 50	середній 51 - 100	підвищений 101 - 150	високий 151 - 200	дуже високий > 200	
0,02	2,83	67,12	25,35	3,93	0,75	91,8

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію

Таблиця 6.1.2.5

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький ≤ 20	низький 21 - 40	середній 41 - 80	підвищений 81 - 120	високий 121 - 180	дуже високий > 180	
0	0,01	1,56	26,80	65,65	5,99	136,7

Наступні зведені данні результатів агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення – XII тур 2021-2025 рр.

6.1.3 Деградація земель

Деградація земель та опустелювання – одні з найбільших загроз для сталого розвитку людства. Вони призводять до серйозних проблем – зміни клімату, втрати біорізноманіття, нестачі води, поширення бідності, голоду та масових міграцій населення.

Опустелювання розглядається як процес деградації земель під впливом будь-яких природних та антропогенних чинників. Деградація земель – природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів. Деградація ґрунтів – це зменшення їх родючості або втрата властивостей, характерних їм як природному тілу (підкислення, засолення, вилуговування, ерозія, підтоплення, заболочення, забруднення, опіщання тощо). Глобальною екологічною проблемою сьогодні є постійне зменшення в ґрунтах вмісту гумусу. Основна причина – споживацький підхід до землі, намагання якнайбільше з неї взяти і якнайменше їй повернути.

Ерозія – це процес руйнування ґрунту вітром, водою та іншими факторами з переміщенням продуктів ерозії за межі її виникнення. Вона обумовлюється як природними, так і антропогенними факторами. Еродовані землі характеризуються гіршими фізичними, фізико-механічними, агрохімічними й біологічними властивостями, внаслідок чого на них недобирається значна частина врожаю.

В Україні тривають заходи щодо боротьби з деградацією земель, які проводяться у рамках впровадження Цілей Сталого Розвитку та Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням. Для підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері боротьби з деградацією земель та опустелюванням, виконанню пріоритетних завдань, зміцненню інституціональної спроможності та покращенню координації діяльності уповноважених органів у відповідній сфері розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 року № 271-р затверджено Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земельних ресурсів та ґрунтів є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність. У сучасних умовах виникає необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань та посилення охорони земельних ресурсів.

Формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують десятки тисяч гектарів орних земель, призводить до максимального спрощення агроландшафтів. На великих площах земель, зайнятих зерновими культурами, відсутнє належне чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель.

У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90 %. Проблеми відтворення і підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

6.3.1 Практичні заходи

Охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Законом України від 28 квітня 2021 року № 1423-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» удосконалено деякі засади здійснення охорони земель та передбачено розробку відповідних нормативно-правових актів у цій сфері. На виконання цього Закону прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 року № 1325 «Про затвердження нормативів гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також переліку таких речовин», яка є одним із важелів для забезпечення

ефективного державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони земельних ресурсів, вжиття заходів щодо запобігання забрудненню земель небезпечними речовинами, додержання суб'єктами господарювання екологічних нормативів у сфері використання та охорони земель, притягнення винних до відповідальності.

Здійснення агрохімічного обстеження земель сільськогосподарського призначення дозволяє виконувати функції державного контролю за їх використанням, а саме дотриманням товаровиробниками законів землеробства щодо ефективного і раціонального використання земельних угідь, підвищення їх родючості та екологічної безпеки.

Інформація про стан родючості ґрунтів України формується шляхом здійснення їх моніторингу, основною складовою якого є агрохімічне обстеження сільськогосподарських угідь, яке здійснює Придніпровський міжрегіональний центр державної установи «Інститут охорони ґрунтів України».

За результатами аналітичних досліджень середньозважений показник вмісту гумусу в обстежених ґрунтах Кіровоградської області становить 4,01 %, що відповідає підвищеному його вмісту. У порівнянні з попереднім туром цей показник зменшився на 0,1 % (у X турі середньозважений показник вмісту гумусу становив 4,11 %).

6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, законів України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та інших нормативно-правових актів. Фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється коштом Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Згідно з вимогами статті 164 Земельного кодексу України, охорона земель включає:

обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;

захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;

захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

збереження природних водно-болотних угідь;

попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

19 січня 2022 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, яка включатиме:

розробку схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно територіальних одиниць;

моніторинг земель і якості ґрунтів із створенням геоінформаційної платформи;

запобігання необґрунтованому вилученню земель с/г призначення для несільськогосподарських потреб;

захист земель від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, дотримання особливого режиму використання охоронюваних земель.

Цільова програма забезпечить сталий розвиток землекористування, сприятиме створенню екологічно безпечних умов проживання для населення та ведення господарства. Її реалізація дозволить захистити землі від виснаження, деградації та забруднення, відтворювати та підвищувати родючість ґрунтів, а також зберегти функції ґрунтового покриву.

Відповідно до Закону України «Про охорону земель» охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

Кіровоградщина належить до найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням у центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин. Мінерально-сировинна база області на 16 % складається з паливно-енергетичних корисних копалин (буре вугілля, горючі сланці, уранові руди), на 58 % – із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26 % загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запасів прісних і мінеральних вод.

На території області наявні стратегічні та критичні корисні копалини, а саме:

літій – надлегкий метал, що використовується для виготовлення батарей для телефонів, комп'ютерів і електромобілів, а також для спеціального скла та кераміки;

титан, нікель, кобальт, хром – застосовуються у виробництві авіаційних деталей, високоміцних сплавів та інших технологічних процесах;

тантал, ніобій – використовуються у виробництві електроніки, високоміцних сплавів та інших галузях;

графіт – необхідний для виробництва акумуляторів та інших технологій.

На території області до складу Олександрійського та Ватутінського геолого-промислових районів Дніпровського буровугільного басейну входять 44 ділянки бурого вугілля у складі 12 родовищ.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану. Розвідано 16 родовищ, з яких розробляється чотири, це Мічуринське, Центральне, Ватутінське і Новокостянтинівське родовища.

На території області наявні 7 родовищ руд заліза, з яких розробляється два – Петрівське та Артемівське, які розташовані на території Олександрійського району.

Також на території Кіровоградської області наявні два родовища руд хрому – Капітанівське та Липовеньківське, з яких розробляється одне.

На території області розташовано 4 комплексні родовища нікелю і кобальту: Липовеньківське (ділянки Західна і Шкільна), Капітанівське, Грушківське та Пушковське, з яких, на підставі спеціального дозволу на користування надрами, розробляється Капітанівське.

Руди дорогоцінних металів наявні на території Клишівського та Юріївського родовищах, з яких розробляється одне.

На території області виявлені руди літію, це Полохівське родовище та ділянка Добра, з яких розробляється одне.

Розвідані та розробляються два родовища титанових руд: Бирзулівське і Лікарівське. З метою геологічного вивчення Аврамівського родовища титанових руд Дочірнім підприємством ПРАТ «НАК «НАДРА УКРАЇНИ» «ЦЕНТРУКРГЕОЛОГІЯ» отримано спеціальний дозвіл на користування надрами.

Графітові руди наявні на трьох розвіданих родовищах, з яких розробляється Заваллівське та Балахівське родовище.

На території області розвідано 8 родовищ каоліну, придатних для використання у якості нерудної сировини для металургії, з них експлуатуються чотири: Обознівське, Балашівське, Вікнинське, Кіровоградське (ділянка Лівобережна) родовище. З метою геологічного вивчення Ділянки – Бобринець (Каолін первинний та вторинний) ТОВ «ІНГУЛЕЦЬКА ГІРНИЧО-ДОБУВНА КОМПАНІЯ» отримано відповідний спеціальний дозвіл на користування надрами.

Кварцит та кварц для вогнетривів представлені Малоскелівським родовищем, з метою розробки якого ТОВ «СВІТЕНЕРГОРЕСУРС» отримано дозвіл на користування надрами.

Корисні копалини для будівництва в області представлені 11 видами та налічується в 195 родовищах.

Розвідано 19 родовищ будівельного піску, розробляється 5 родовищ – Кремгесівське, Грузьке-2, Шостаківське, Обознівське та Балашівське родовище. ТОВ «СО ПІСОК» отримано спеціальний дозвіл з метою проведення геологічного вивчення Світловодської ділянки будівельного піску.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої продукції та облицювального каменю. Розвідано 76 родовищ

будівельного каменю, з яких розробляється 31 родовище та 11 родовищ облицювального каменю, з яких розробляється 6.

Кіровоградська область багата покладами цегельно-черепичної сировини. На території області налічується 61 родовище, з яких лише 4 розробляється, а саме: Веселівське родовище суглинку, Новоукраїнське 1 родовище глини, Соколівське родовище суглинку та Ганнівське родовище суглинку та глини.

Води питні і технічні на території області розвідані на 43 ділянках родовищ, з яких 7 розробляється.

Підземні мінеральні води області належать до типу радонових і використовуються для зовнішнього застосування у лікувальних цілях, вони розвідані на трьох ділянках. Експлуатуються Петрівська ділянка КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» та Вербівська сільськогосподарським товариством з обмеженою відповідальністю «Зоря».

*Мінерально-сировинна база
станом на 01 січня 2025 року **

Таблиця 7.1.1.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Кількість родовищ на які отримано спеціальні дозволи на користування надрами
1	2	3
1. Горючі корисні копалини		
<i>Тверді корисні копалини</i>		
а) Буре вугілля	44 об'єкти (розрізи, шахти, ділянки) у складі 12 родовищ	0
2. Металічні корисні копалини		
<i>2.1. Руди чорних металів</i>		
а) Руди заліза	7	2
б) Руди хрому	2	1
<i>2.2. Руди кольорових металів</i>		
а) Руди нікелю	4	1
б) Руди титану	3	3
<i>2.3. Руди рідкісних металів</i>		
б) Руди літію	2	1
в) Руди кобальту	4	1
г) Руди танталу і ніобію	1	1
г) Уранові руди	16	4
<i>2.4. Руди дорогоцінних металів</i>		
а) Руди золота	2	1
3. Неметалічні корисні копалини		
<i>3.1. Гірничорудні корисні копалини</i>		
а) Графіт	3	2
б) Сировина польвошпатована	1	1
в) Каолін	9	5
г) Сировина абразивна	1	1

1	2	3
<i>3.2. Нерудні корисні копалини для металургії</i>		
а) Глини для вогнетривів	1	0
б) Кварцит та кварц для вогнетривів	1	1
в) Пісок формувальний	1	0
4. Будівельні корисні копалини		
а) Сировина цементна	3	2
б) Сировина крем'яна	2	1
в) Сировина карбонатна для виробництва вапна	1	0
г) Пісок будівельний	19	6
г) Сировина для закладання виїмкового простору	4	4
д) Камінь облицювальний	11	6
е) Камінь будівельний	76	31
є) Камінь пиляльний	1	1
ж) Керамзитова сировина	1	1
з) Сировина цегельно-черепична	61	4
и) Бітум	16	0
5. Підземні води		
а) Води питні і технічні	43	7
б) Води мінеральні	3	2

*- за наявною інформацією

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

Геологічним середовищем називають гірські породи верхньої частини літосфери, що перебувають під впливом інженерно-господарської діяльності людей. З одного боку, воно є мінерально-сировинною базою для виробничої діяльності, а з другого – фундаментом всієї господарської діяльності людства. Адже саме на гірських породах формуються ґрунтовий і рослинний покриви, вони є первинною основою всіх будівель та інженерних споруд.

Державний моніторинг геологічного середовища в обов'язковому порядку передбачає моніторинг підземних вод та небезпечних геологічних процесів у межах геологічних структур, басейнів, стратиграфічних комплексів, водоносних горизонтів, родовищ корисних копалин і водозаборів підземних вод.

Верховною Радою України прийнято Закон України від 20 березня 2023 року № 2973-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» (Закон), який покликаний на створення та забезпечення функціонування державної системи моніторингу довкілля, вдосконалення правового регулювання інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та механізмів забезпечення доступу до неї, визначення правових засад інформаційного забезпечення управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Законом внесено зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема і до Водного кодексу України, Закону України «Про державну геологічну службу України», Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Так статтею 4 Закону України «Про державну геологічну службу» передбачено, що моніторинг геологічного середовища здійснюється державною геологічною службою України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кабінет Міністрів України в 2024 році ухвалив рішення «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу геологічного середовища» розробленого для забезпечення реалізації Закону України від 20 березня 2023 року № 2973-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля».

Документ визначає механізм організації та здійснення моніторингу геологічного середовища, який передбачає обмін інформацією між суб'єктами моніторингу в процесі його здійснення та забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування інформацією для прийняття управлінських рішень щодо стану збереження геологічного середовища.

Об'єктами моніторингу геологічного середовища є: мінерально-сировинна база; масиви підземних вод; екзогенні геологічні процеси; ендегенні геологічні процеси; геофізичні поля; геохімічний стан ландшафтів.

Відповідно до вказаного порядку моніторинг здійснюватиме:

✓ Держгеолслужба щодо підземних вод, проявів ендегенних та екзогенних геологічних процесів, геохімічного стану ландшафтів, а також геофізичних полів;

✓ Національна академія наук України в частині збору даних, вивчення та прогнозування проявів ендегенних геологічних процесів для проведення їх оцінки, аналізу та прогнозів;

✓ користувачі надр, зокрема шляхом подання до Держгеонадр даних у вигляді річних форм звітності (№№ 5-ГР, 6-ГР, 7-ГР).

Моніторинг геологічного середовища здійснюватиметься такими етапами:

1. збір, проведення аналізу та підготовка вихідних (базових) даних для формування фонових (базових) знань про об'єкт моніторингу;

2. виконання спеціальних досліджень, зйомок, спостережень і обстежень компонентів геологічного середовища;

3. обробка результатів спостережень, виявлення негативних факторів, вплив яких потребує здійснення контролю;

4. геологічне картування території України для оцінки його стану та змін, що відбулися внаслідок провадження господарської діяльності та воєнних дій;

5. проведення оцінки, аналізу та прогнозу запобігання впливу негативних процесів.

Дані та інформація, отримані під час здійснення моніторингу геологічного середовища, є складовими автоматизованих інформаційних систем у сфері охорони та раціонального користування надрами. У разі введення режиму

підвищеної готовності Міндовкілля приймає відповідне рішення та інформує Держгеонадра про можливі потреби щодо зміни частоти відбору та проведення аналізу проб навколо місця, де існує загроза виникнення надзвичайної ситуації геологічного середовища за наявності спостережної мережі. У разі виявлення перевищень або високого рівня імовірності перевищення показників інформацію передають до Міндовкілля для вжиття заходів щодо запобігання загрози виникнення надзвичайної екологічної ситуації в геологічному середовищі або зниження ризиків її виникнення.

Під час здійснення моніторингу можуть використовуватися відомості про дотримання умов спеціальних дозволів на користування надрами, планові та позапланові перевірки робіт на об'єктах надрокористування, а також інформація суб'єктів господарювання про будь-який вплив на геологічне середовище.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 43 ділянках родовищ підземних вод, з яких експлуатується 7. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складає 224,951 тис. куб. м на добу за категоріями А+В+С₁.

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими

кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водонесний горизонт в бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

Основні водонесні горизонти Кіровоградської області

Таблиця 7.2.1.1

Геологічний індекс водовмісних порід	Кількість прогнозних ресурсів, тис. м ³ /добу	Кількість експлуатаційних запасів, тис. м ³ /добу
1	2	3
Q	21,200	19,070
Q	8,100	-
aQ	13,100	15,600
aQ ₃₋₄	-	3,470
N	0,300	-
N ₁ S	0,300	-
Pg	307,400	151,846
Pg	-	6,950
Pg ₂ bc+aQ	-	46,300
Pg ₂₋₃ +N ₁	-	2,200
Pg ₃ -N ₁ pl	9,000	-
Pg+N+Q	-	8,000
Pg ₂₊₃	-	12,600
Pg ₂₋₃ hr	33,200	-
Pg ₂ bc+ Pg ₂₋₃ hr	-	0,830
Pg ₂ kv	2,000	0,595
Pg ₂ bc	132,300	74,371
Pg ₁₊₂	130,900	-
K	7,200	7,250
K ₂ S+Q	-	4,050
K ₂ S	7,200	3,200
AR-PR	68,500	46,785
AR-PR ₁	68,500	44,700

1	2	3
PCM	-	2,085
Всього	404,600	224,951

**За інформацією Державної служби геології та надр України.*

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області належать до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає 1,5-8 мг-екв. на куб.дм.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області належать до типу радонових, які використовуються для бальнеолікування, а також як природно-столові води, придатні для розливу. Розвідано на 3 ділянках родовищ мінеральних вод, з яких експлуатується 2.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод складає 483,0 куб. м на добу за категоріями А+В+С₁.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси – геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод) та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

За наявною інформацією, в межах області спостерігаються екзогенні геологічні процеси (далі - ЕГП), розвиток яких відбувається як в природних, так і в техногенно порушених умовах. Це зсуви, підтоплення, карст, просідання лесових ґрунтів, осідання земної поверхні над гірничими виробками (табл.7.2.2.1, рис.1).

*Поширення екзогенних геологічних процесів на території Кіровоградської області**

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1	2	3	4	5
1.	Зсуви	3,04	140	0,01
2.	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них:	1 120,0	-	4,6
	покритого типу	20,0		0,1
	перекритого типу	1 100,0		4,5

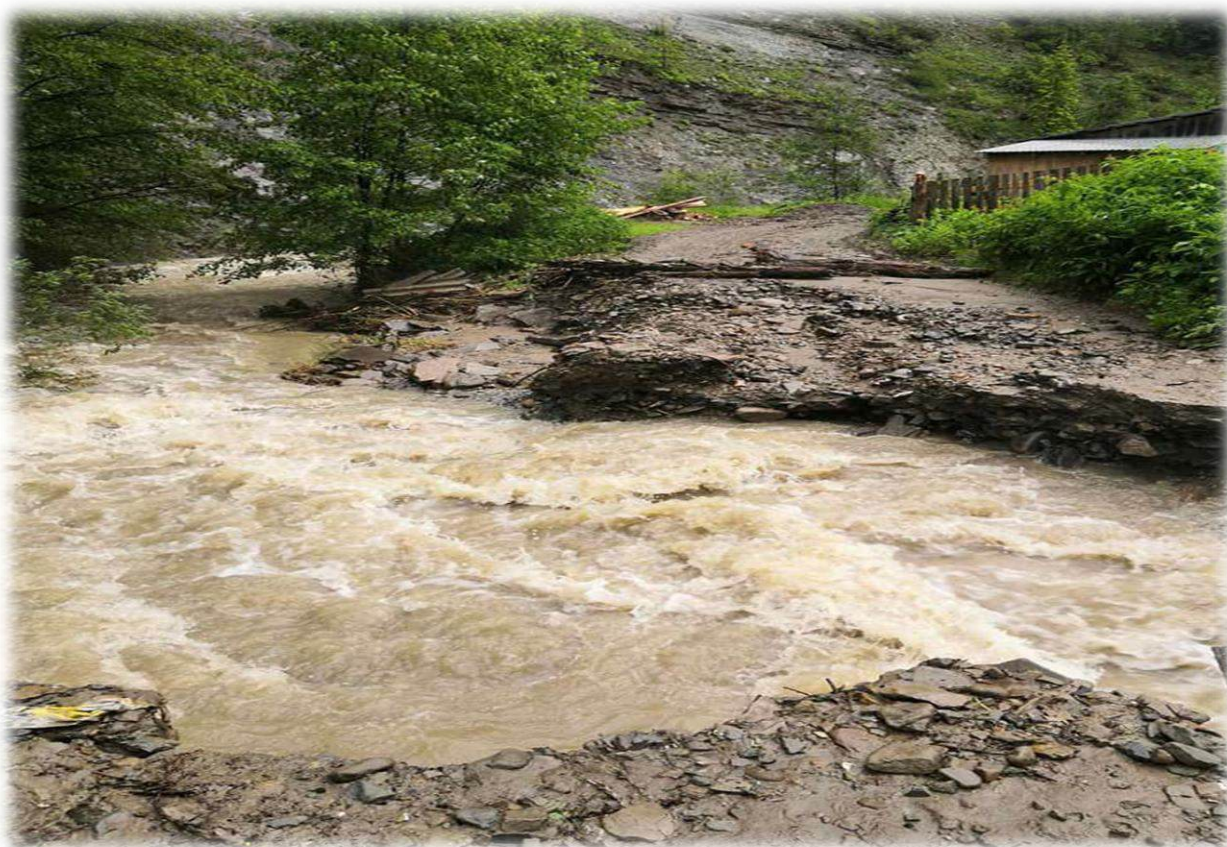
1	2	3	4	5
3.	Підтоплення	57,0	51**	0,2
4.	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них:	20 330,0	-	82,6
	І типу	13 500,0		54,9
	ІІ типу	6 830,0		27,8
5.	Осідання над гірничими виробками	10,0***		0,04

**) За інформацією Державної служби геології та надр України протягом 2024 року моніторингові спостереження в межах області не проводились (вказана інформація отримана у 2021 році).*

****) Населений пункт.*

****) Діючі шахти закриті у 2005 році.*

Зсуви на території області поширені в північній та північно-східній частині на схилах долин рік Тясмин, Інгулець, Інгул. На теперішній час Державною службою геології та надр України обстежено 140 зсувів, загальною площею 3,04 кв. км. Але на території Кіровоградської області методами аерофотозйомки зафіксовано ще 256 зсувів, загальною площею 7,616 кв. км, які після обстеження та картування поповнять кадастр зсувів. Більшість з них належить до басейну Дніпра та його приток (р. Тясмин – 79, р. Інгулець – 57, р. Омельник – 38, р. Цибульник – 18, інші притоки Дніпра – 36), лише близько 11 % – до басейну Південного Бугу (р. Інгул – 20, р. Велика Вись – 8).

За даними останніх обстежень спостерігається стабілізація зсувного процесу. Така тенденція пояснюється задержуванням та зарослями чагарників й дерев на зсувах.

Карст – породи, що здатні до карстування, поширені на площі 1,12 тис. кв. км (4,6 %). Карст, в основному, перекритого типу (1,1 тис. кв. км), процес карстоутворення розвитку не має, карстопрояви відсутні.

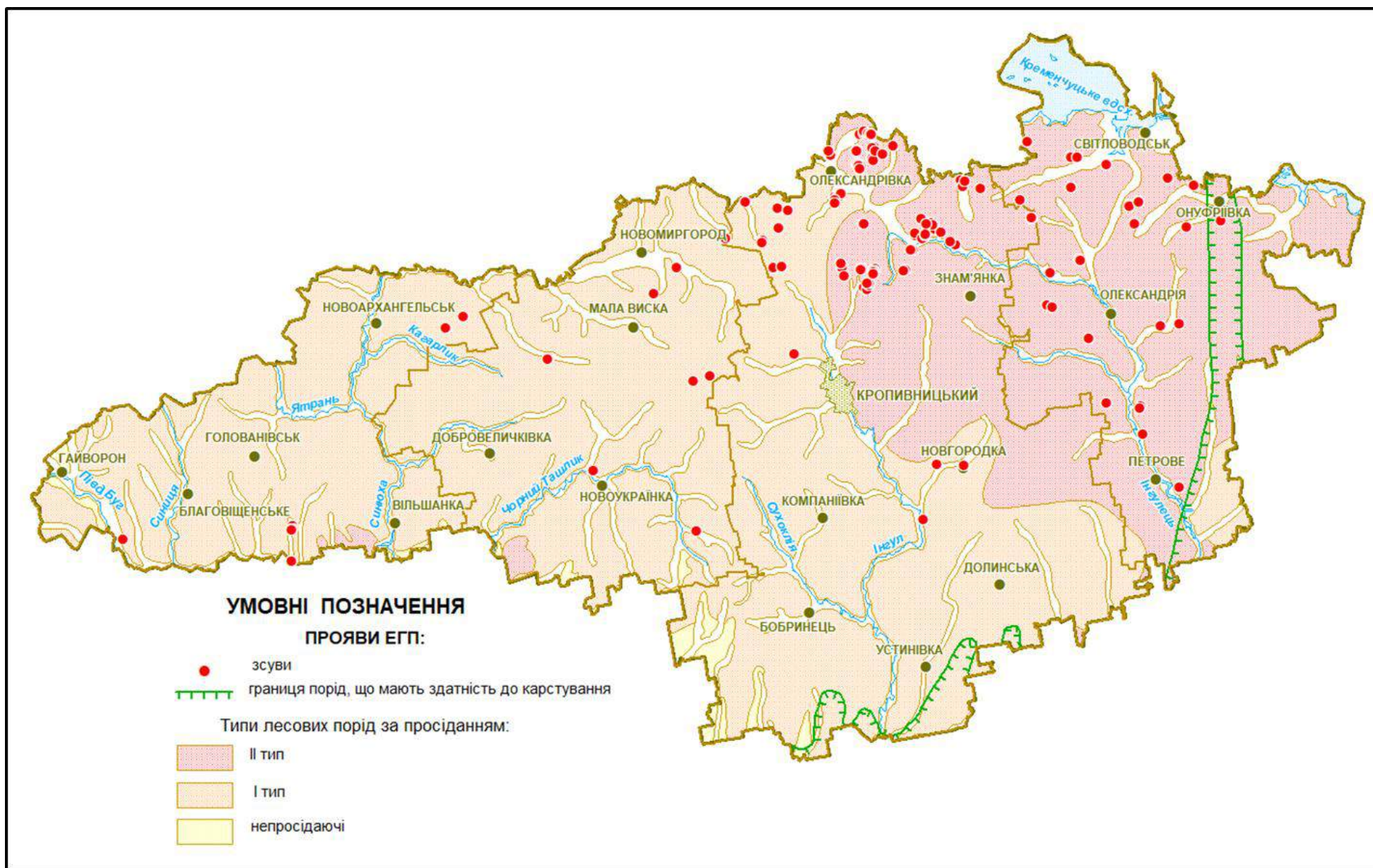
Підтоплення земель, обумовлене зниженням дренажної здатності річок та балок, характерне для сходу, південного сходу та заходу Кіровоградської області, де переважає рівнинний рельєф та слабе ерозійно-долинне розчленування.

Природно-техногенне підтоплення відмічається в межах 51 населеного пункту, з них 8 міст (площа підтоплення 6,8 кв. км), 4-х селищ міського типу (1,5 кв. км) та 39 сіл (48,7 кв. км).

Від підтоплення страждають міста Кропивницький (2,5 кв. км), Світловодськ (до 1 кв. км), Новомиргород, Олександрія, Долинська, Онуфріївка та ін.

У весняний період незначний розвиток процесів підтоплення можливий в межах забудованих прирічкових ділянок та в зонах впливу (підпору) водосховищ і ставків, на слабо дренажних рівнинних територіях із ускладненим поверхневим стоком. В результаті підпору зі сторони Кременчуцького і Дніпродзержинського водосховищ площа підтоплення становить 10-15 кв. км.

Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, в межах області займають площу 20,33 тис. кв. км, що становить 82,6 % її території, з них на площі 13,50 тис. кв. км поширені ґрунти, які характеризуються I типом ґрунтових умов за просіданням. Леси, що характеризуються II типом ґрунтових умов, займають площу 6,83 тис. кв. км. На площі 0,29 тис. кв. км поширені непросідаючі лесові ґрунти. Осідання земної поверхні над гірничими виробками внаслідок вироблення вугільних пластів було зафіксовано в межах шахт Олександрійського буровугільного басейну та на шахті Новомиргородській. По багатьох ділянках спостерігались доволі значні просідання земної поверхні (до 3 м). Площа осідання становить 10 кв. км (0,04 % території області). З 2005 року всі шахти закриті, тож актуальним стало питання непросідання порід над гірничими виробками, а розвиток процесів підтоплення внаслідок підйому рівнів після припинення відкачок. У результаті збільшуються площі надмірно зволених земель, затоплюються та підтоплюються сільськогосподарські угіддя, важливі народногосподарські об'єкти, будинки й споруди.

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до статті 4 Кодексу України про надра, надра є виключною власністю українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Відповідно до статті 19 Кодексу України про надра, право користування надрами надається шляхом надання спеціального дозволу на користування надрами.

При укладенні угод про розподіл продукції надра надаються в користування на підставі угоди про розподіл продукції з оформленням спеціального дозволу на користування надрами.

Користування надрами здійснюється без надання спеціального дозволу на користування надрами у випадках, передбачених цим Кодексом.

Облік ділянок надр, наданих у користування, ведеться в єдиній державній електронній геоінформаційній системі, забезпечення ведення якої здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Порядок ведення єдиної державної електронної геоінформаційної системи затверджується Кабінетом Міністрів України і має передбачати можливість внесення до неї інформації про видані спеціальні дозволи на користування надрами та гірничі відводи, зокрема за ініціативою користувачів надр.

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр (Державною службою геології та надр України).

Отримання спецдозволу через е-аукціон

Переможець:

1. Підписує протокол аукціону (до 6 робочих днів)
2. Сплачує винагороду біржі-оператору
3. Укладає договір купівлі-продажу спеціального дозволу
4. Сплачує кошти до Держбюджету, укладає угоду про умови користування надрами та отримує спеціальний дозвіл

Постанова КМУ № 993 від 23 вересня 2020 року
«Про затвердження Порядку проведення аукціону
(електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами»

Згідно зі статтею 14 Кодексу України про надра, надра надаються у користування для:

геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промисловою розробкою родовищ);

видобування корисних копалин;

будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод, отримання геотермальної енергії (теплової енергії надр), експлуатації підземних споруд, пов'язаної із запобіганням підтопленню навколишнього природного середовища внаслідок закриття шахт;

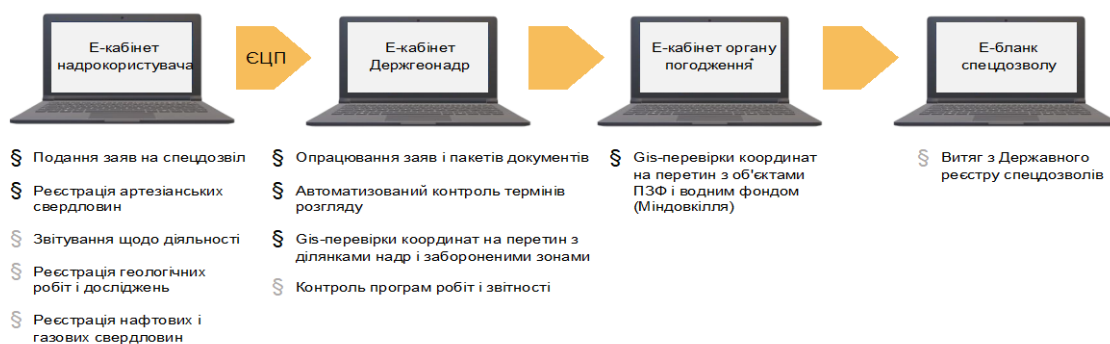
створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади) (крім нафтогазоносних надр);

виконання робіт (провадження діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції.

Основними напрямками роботи у сфері надрокористування в умовах воєнного часу та відновлення економіки країни є створення вільного доступу до надр, забезпечення ефективного та ощадливого надрокористування. Створення комфортних умов для бізнесу у воєнний та післявоєнний період – це надважливо для обороноздатності та відновлення економіки нашої країни.

З метою скорочення відмов заявникам через технічні помилки, прискорення розгляду заяв та поступового впровадження цифрування адміністративних послуг із надання спеціальних дозволів на користування надрами розроблений «Електронний кабінет надрокористувача».

Е-кабінет надрокористувача дозволяє скоротити кількість відмов та прискорити отримання погоджень

Порядок функціонування «Електронного кабінету надрокористувача» затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 28 березня 2023 року № 177.

Система створена для забезпечення умов взаємодії заявників/надрокористувачів з Держгеонадрами через відповідні автоматизовані робочі місця, що реалізується через портальне рішення із застосуванням ГІС, сервісів, інформаційних ресурсів та програмно-апаратних рішень. Дозволяє створювати, вносити зміни, переглядати, надсилати, використовувати електронні документи. Відкритий і безоплатний доступ до кабінету здійснюється через Державний геологічний веб-портал.

Функціонал «Електронного кабінету надрокористувача» дозволяє подавати заяви та документи в електронній формі для отримання, продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами, внесення змін до нього, а також вносити зміни до угоди про умови користування надрами, ініціювати ділянки надр для виставлення на електронні торги, подавати заяви та документи для реєстрації артезіанських свердловин. Також у 2023 року затверджено оновлені форми звітності щодо обліку запасів корисних копалин 5-ГР, 6-ГР, 7-ГР та розроблено сервіс подачі звітності онлайн. Функціональними можливостями кабінету передбачені онлайн реєстрації робіт і досліджень з геологічного вивчення надр 3-ГР, реєстрації нафтових і газових свердловин.

Спеціальний дозвіл на користування надрами надається у формі витягу із Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами в електронній формі. До створення та забезпечення належного функціонування Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами спеціальний дозвіл публікується на офіційному вебсайті Держгеонадр, а його електронний образ розміщується в автоматизованому робочому місці надрокористувача.

Доступ до е-кабінету надається користувачам після проходження процедури електронної ідентифікації/автентифікації в установленому законодавством порядку. Подати документи на розгляд можна й уповноваженим представникам суб'єкта господарської діяльності після накладення його цифрового підпису на довіреність для третьої особи.

Функціонування «Електронного кабінету надрокористувача» забезпечує сумісність та електронну інформаційну взаємодію у режимі реального часу з електронними інформаційними системами та мережами, що становлять інформаційні ресурси органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Інформація щодо виданих суб'єктам господарювання спеціальних дозволів на користування надрами на території Кіровоградської області розміщена на офіційному вебсайті Державної служби геології та надр України, <https://www.geo.gov.ua> у розділі Надрокористування → Видані спецдозволи та угоди. Однак, на вимогу підпункту 4 пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення

функціонування інформаційно-комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» та з метою відведення загрози національної безпеки, тимчасово призупинено доступ до вказаної інформації.

За інформацією Державної служби геології та надр України, протягом 2024 року видано 7 спеціальних дозволів на користування надрами, включаючи надані за результатами проведення аукціону (електронних торгів) та без проведення аукціону (електронних торгів), що розташовані на території Кіровоградської області.

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та за раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Орган державного геологічного контролю перевіряє:

- 1) виконання вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення;
- 2) виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень;
- 3) обґрунтованість застосування методик і технологій, якість, комплексність, ефективність робіт з геологічного вивчення надр;
- 4) виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр;
- 5) дотримання нормативів, правил та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами та угод про умови користування надрами;
- 6) повноту вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;
- 7) відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам щодо проведення таких робіт;
- 8) використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невикористані втрати корисних копалин або погіршення їх якості;
- 9) своєчасність та відповідність установленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;
- 10) дотримання під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;
- 11) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереження геологічної документації,

зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані для подальшого вивчення надр;

12) обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр;

13) своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявність спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;

14) повноту і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних та спільнозалягаючих корисних копалин, компонентів, що містяться в них, а також надання підприємствами та організаціями звітних балансів корисних копалин;

15) облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів;

16) ведення пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Орган державного геологічного контролю в межах своєї компетенції забезпечує вирішення інших питань щодо геологічного вивчення надр.

Орган державного геологічного контролю має право:

1) припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, що проводяться з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків;

2) зупиняти діяльність підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами;

3) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення недоліків і порушень під час геологічного вивчення надр.

Органу державного геологічного контролю відповідно до законодавства України може бути надано й інші права щодо запобігання і припинення порушень правил і норм геологічного вивчення надр.

Порядок здійснення державного геологічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Орган державного гірничого нагляду перевіряє:

1) повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва;

2) виконання вимог щодо охорони надр при встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатації родовищ корисних копалин;

3) правильність розробки родовищ корисних копалин;

4) повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;

- 5) додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованість і своєчасність їх списання;
- 6) додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин;
- 7) додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення більш повного вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції;
- 8) правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;
- 9) готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;
- 10) вирішення інших питань щодо нагляду за використанням та охороною надр в межах своєї компетенції.

Орган державного гірничого нагляду має право:

- 1) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень норм і правил ведення робіт під час геологічного вивчення надр, їх використання та охорони;
- 2) в порядку, встановленому законодавством України, припиняти роботи, пов'язані з користуванням надрами, у разі порушень відповідних норм і правил;
- 3) вимагати від користувачів надр обґрунтування списання запасів корисних копалин;
- 4) давати рекомендації щодо впровадження нових прогресивних технологій переробки мінеральної сировини.

Органу державного гірничого нагляду законодавством України може бути надано й інші права з метою запобігання порушенням законодавства про надра та їх припинення.

Порядок здійснення державного гірничого нагляду визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». Враховуючи викладене, заходи державного нагляду (контролю) діяльності користувачів надр, які здійснюють користування надрами на території Кіровоградської області, протягом 2024 року не проводили.

Інформація у сфері надрокористування

Таблиця 7.4.1

№ з/п	Спеціальні дозволи користування надрами	За роками		
		2022	2023	2024
1	Кількість виданих	2	7	6
2	Кількість анульованих	3	1	1

* - за інформацією Державної служби геології та надр України

7.5 Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

Україна є державою з унікальною мінерально-сировинною базою. В надрах України виявлено значну кількість родовищ і проявів з різними видами мінеральної сировини, які мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин, на базі яких діють гірничодобувні, збагачувальні і переробні підприємства.

Одним із вагомих чинників сталого та ефективного розвитку національної економіки, основою розвитку видобувної та переробної галузей промисловості є потужний вітчизняний мінерально-сировинний комплекс, що формується на мінерально-сировинній базі України.

Мінерально-сировинна база України – це сукупність родовищ корисних копалин, у тому числі техногенних, а також відходів від видобування та переробки корисних копалин, придатних для промислового використання. Мінерально-сировинна база України формується шляхом проведення комплексу геолого-зйомочних, пошукових та розвідувальних робіт. За їх результатами в надрах України розвідано близько 8,8 тис. родовищ промислового значення з майже 100 видами корисних копалин. За обсягами розвіданих запасів вугілля, залізних, марганцевих і титано-цирконієвих руд, граніту, каоліну, калійних солей, сірки, вогнетривких глин, облицювального каменю, скляного піску та інших корисних копалин Україна посідає одне з провідних місць у світі. З видобутком та використанням корисних копалин пов'язано близько половини промислового потенціалу України, та до 20 відсотків її трудових ресурсів. За рахунок експорту корисних копалин та продуктів їх переробки Україна отримує близько 60 відсотків загальної суми експортних надходжень. При цьому надра України ще мають значний потенціал для нарощування її мінерально-сировинної бази.

З метою забезпечення потреб національної економіки у мінеральних ресурсах за рахунок власного видобутку, зменшення залежності України від імпорту мінеральних ресурсів та збільшення експортного потенціалу країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку, Законом України від 21 квітня 2011 року № 3268-VI затверджено Загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази

України на період до 2030 року, зі змінами внесеними від 18 грудня 2024 року №4154-IX.

Пріоритетними напрямками розвитку мінерально-сировинної бази є:

паливно-енергетичні ресурси;

металічні корисні копалини;

неметалічні корисні копалини;

гідрогеологічні роботи;

геологічні регіональні, геофізичні та інші дослідження території України;

державний моніторинг використання та охорони надр.

Визначених цілей вказаної програми передбачається досягти шляхом:

концентрації зусиль, у тому числі фінансових ресурсів, на пріоритетних напрямках розвитку мінерально-сировинної бази, пошуку та розвідки родовищ корисних копалин, насамперед стратегічного та критичного значення;

активізації робіт щодо геологічного вивчення надр з використанням сучасних засобів накопичення, систематизації та обробки геологічної інформації, впровадження нових методів і технологій пошуку та розвідки родовищ корисних копалин;

оновлення основних фондів державних геологічних компаній та забезпечення стабільного фінансування функцій держави, не притаманних бізнесу, зокрема щодо проведення перевірок раціонального використання надр, здійснення моніторингу геологічного середовища, у тому числі моніторингу якісних та кількісних параметрів підземних вод і небезпечних екзогенних процесів, моніторингу стану ресурсної бази та ведення державного балансу запасів корисних копалин України, геологічного картування території України, науково-інформаційного забезпечення геологорозвідувальних робіт, продовження оцифрування геологічної інформації та забезпечення доступу до неї онлайн;

диференційного підходу до оцінки запасів перспективних корисних копалин, впровадження раціональних способів розробки комплексних родовищ і вилучення супутніх компонентів, відтворення ресурсного потенціалу регіонів з інтенсивним видобутком корисних копалин;

активізації міжнародного співробітництва з питань геологічного вивчення, раціонального використання і охорони надр.

Значну частину коштів, передбачених для реалізації Програми, планується компенсувати ще під час її реалізації за рахунок коштів бюджетної програми розвитку мінерально-сировинної бази (державного компенсаційного фонду в геологічній сфері), а також від продажу геологічної інформації, створеної при виконанні Програми.

Галузь надрокористування регулюється Кодексом України про надра, Водним кодексом України, Земельним кодексом України, Гірничим законом України, Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», Законом України «Про видобування і переробку уранових руд», Законом України «Про нафту і газ» та іншими законами й нормативно-правовими актами.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а також у

галузі управління й контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів, є Державна служба геології та надр України. Її діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України розробляє та імплементує заходи, спрямовані на застосування кращих світових практик щодо підвищення рівня прозорості у сфері надрокористування, у тому числі в частині забезпечення недискримінаційного доступу до користування надрами, впровадження електронного документообігу, раціонального використання надр і сталого розвитку, а також осучаснення та спрощення доступу до геологічної інформації, що є надзвичайно важливим для обороноздатності країни та відновлення її економіки.

8 ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Згідно з новими підходами до управління відходами, передбаченими Законом України «Про управління відходами», ключовим акцентом у політиці управління відходами є зменшення їх утворення, повторне використання, підготовка до повторного використання, рециклінг та, лише як крайній захід, – видалення. Незважаючи на це, в області й надалі спостерігається переважання моделі накопичення та захоронення.

За статистичними даними (попередні дані) обсяг утворених відходів в області за 2024 рік становить 421,142 тис. тонн відходів, що на 18,5 % менше порівняно із 2023 роком (517,2 тис. тонн).

Основну масу утворених відходів становлять побутові, до складу яких входять як органічні рештки, так і матеріали вторинного ресурсу: папір, скло, метали та полімери. Значна частина залишків надходить на несанкціоновані або непорядковані тимчасові місця видалення відходів, які займають значні площі земельних ділянок, забруднюють повітря, воду в навколишніх водоймах, ґрунт, спотворюють ландшафт. До негативних наслідків видалення відходів також належить рознесення сміття вітром та неприємний запах.

У промисловості ситуація не менш критична. Промислові відходи, які утворюються на території ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» у статистичних даних не враховані. Це пов'язано із формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна), згідно якої респонденти, які утворюють відходи, звітують не по фактичному місцю розташування промайданчиків, а відповідно до державної реєстрації суб'єкта господарювання.

У 2024 році ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» утворено 26,603 млн тонн відходів (відходи видобування металевих корисних копалин (розкриті породи)), з яких 1,496 млн тонн перероблено. Загальний обсяг накопичених відходів у спеціально відведених місцях підприємства становить 634,216 млн тонн.

Підприємства – основні накопичувачі промислових відходів

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Підприємства	Найменування відходу	Клас небезпеки	Накопичено відходів станом на початок звітнього періоду, т	Фактично утворилося відходів на підприємстві за 2024 рік (звітний), т	Накопичено відходів станом на кінець звітнього року, т	Місце накопичення відходів
1.	ТОВ «ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, с-ще Приютівка, вул. Центральна, б. 15	Осад (шлам, мул) від оброблення (очищення) стічних вод на підприємстві	02 04 03	5402,272	-	5402,272	-
2.	ПП «ВІКТОР І К» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, с-ще Власівка, вул. Висоцького, б. 2	Відходи екстракції розчинниками	02 03 03	52344,032	694,511	52230,200	-
3.	ТОВ «НОВОМИРГОРОДСЬКИЙ ЦУКОР», м. Кропивницький, вул. Шевченка, б. 6/2	Осад (шлам, мул) від оброблення (очищення) стічних вод на підприємстві	02 04 03	12738,960	10491,000	8481,240	Поля фільтрації*
4.	ТОВ «ХПП ДОБРОНАДІЇВСЬКЕ» Кіровоградська область, Олександрійський район, с. Добронадіївка, вул. Привокзальна, б.59	Відходи тканин рослинного походження	02 01 03	264,694	1607,06	1607,06	-

* Дані з паспорта місця видалення відходів.

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Недостатній рівень організації управління відходами в області спричиняє їхнє неконтрольоване накопичення та нераціональне видалення, що негативно впливає на стан навколишнього середовища. Таке становище призводить до забруднення природних ресурсів – ґрунтів, води та повітря – і створює несприятливі умови для проживання місцевого населення.

Однією з головних проблем у сфері управління відходами в області є недостатній рівень сортування та переробки сміття. Більшість побутових відходів продовжують вивозитися на сміттєзвалища без попереднього сортування, що призводить до накопичення пластикового, органічного та хімічного сміття в одному місці.

Також залишається відкритим питання щодо великогабаритного, будівельного та електронного сміття, яке накопичується на прибудинкових територіях, біля гаражів, у лісосмугах, для яких бракує пунктів прийому, а також мотивації серед населення до роздільного збору. Зазначене погіршує санітарний стан і створює ризики для тварин і людей.

*Динаміка основних показників управління відходами, тис.т**

Таблиця 8.2.1

№ з/п	Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік**
1.	Утворено	461,0	517,2	421,1
2.	Одержано від інших підприємств	215,6	211,9	****
3.	Спалено	43,5	98,8	56,7
3.1.	у т.ч. з метою отримання енергії	43,2	98,3	****
4.	Використано (утилізовано)***	68,4	69,4	75,9
5.	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	164,4	167,5	215,5
6.	Передано іншим підприємствам	231,1	227,2	****
7.	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0	0	****
8.	Наявність на кінець звітнього року у сховищах організованого складування та на території підприємств	70,5	29,2	90,370

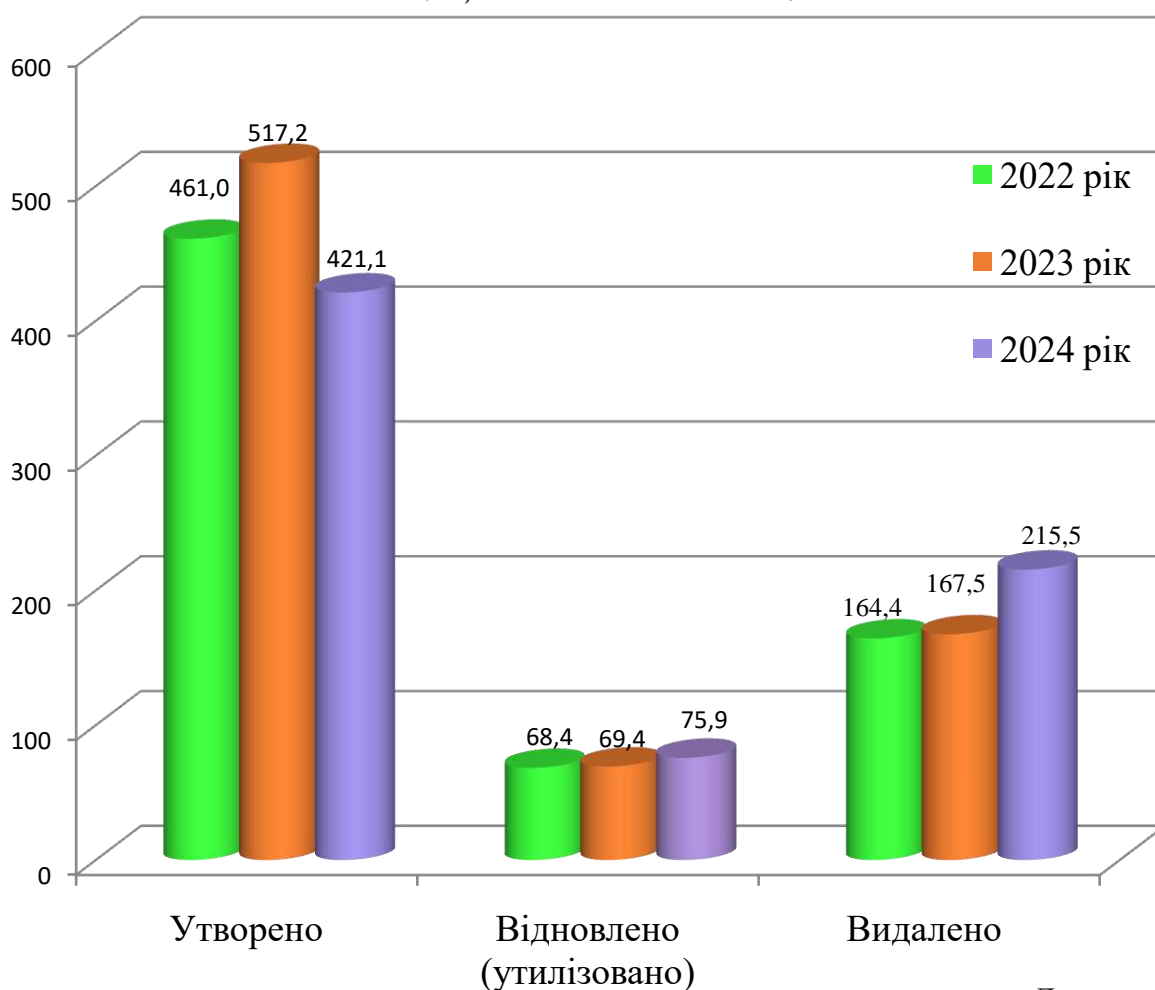
* Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств;

** Дані надані Головним управлінням статистики у Кіровоградській області, на виконання Угоди про взаємообмін інформаційними ресурсами;

*** У 2023-2024 р.р. обсяг відновлених відходів;

**** Враховуючи положення Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», беручи до уваги відсутність звітів і будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства від респондентів, публікація статистичної звітності за 2024 рік перенесена. Інформація буде надана після оприлюднення її Державною службою статистики України.

Обсяг утворення та управління небезпечними відходами та відходами, що не є небезпечними, тис.т

Діаграма 8.2.1

За звітними даними органів місцевого самоврядування загальна кількість місць розміщення відходів (звалищ), станом на 01 січня 2025 року становить 361 од.

Кількість побутових відходів, зібраних та перевезених у 2024 році спеціалізованими підприємствами – 1,1039 млн куб. м.

Кількість побутових відходів, захоронених у 2024 році з врахуванням самовивозу населенням сільських населених пунктів, не охоплених централізованим вивезенням та за виключенням перероблення і сортування корисних компонентів – 1,0433 млн куб. м.

Загальна площа полігонів та звалищ 512,24 га.

Кількість підприємств, що працюють у сфері поводження з побутовими відходами – 48 од., з них 41 комунальне та 7 приватних.

Кількість сміттєвозів – 82 од., з них комунальної власності 62 од., приватної – 20 од., зношеність спецавтотранспорту – 49,05 %.

Відсоток охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів становить 64,8 %. Даний показник має бути значно вищим, однак, такими сільськими громадами, як: Надлацька, Підвисоцька, Гурівська, Злинська, Мар'янівська, Піщанобрідська, Тишківська, Великоандрусівська,

Попельнастівська з часу створення громад, підприємства, що мали б змогу надавати послуги у сфері управління побутовими відходами, не створені.

Також є ряд громад, в яких населені пункти послугами з вивезення побутових відходів охоплені ТОВ «Екостайл», та громади, що самостійно вивозять побутові відходи на Кіровоградське міське сміттєзвалище за договорами з ТОВ «Екостайл».

У 2024 році виконано заходів у сфері управління побутовими відходами на суму 39,87 млн грн.

За рахунок цих коштів придбано:

спеціалізованої техніки – сміттєвозів: 6 од. загальною вартістю 20,837 млн грн, у тому числі:

м. Кропивницький – 3 од. вартістю 9,168 млн грн за кошти ТОВ «Екостайл»;

Олександрівська громада – 1 од. загальною вартістю 3,8 млн грн за кошти місцевого бюджету;

Великосеверинівська громада – 1 од. вартістю 3,354 млн грн за кошти місцевого бюджету;

Кетрисанівська громада – 1 од. загальною вартістю 4,515 млн грн за кошти місцевого бюджету.

У 2024 році проведено оновлення контейнерного парку на суму 5,337 млн грн, придбано 1132 спеціалізовані контейнери для видалення побутових відходів, у тому числі 1105 од. для загального збирання побутових відходів, 16 од. для роздільного збирання, 9 порталних для збирання будівельних та великогабаритних відходів та 2 бункерних, у тому числі:

для загального збирання громадами:

Благовіщенською – 12 од.,

Гайворонською – 10 од.,

Голованівською – 20 од.,

Долинською – 25 од.,

Дмитрівською – 7 од.,

Кропивницькою – 640 од.,

Кам'янецькою – 10 од.,

Маловисківською – 10 од.,

Новомиргородською – 2 од.,

Олександрівською – 7 од.,

Помічянською – 10 од.

Приютівською – 320 од.,

Петрівською – 10 од.,

Соколівською – 22 од.,

для роздільного збирання:

Бобринецькою – 16 од.,

та порталного типу для великогабаритних та будівельних відходів:

Олександрійською – 7 од.,

Кропивницькою – 2 од. та бункерного типу – 2 од.

Також на утримання місць видалення відходів, проведення ремонтних робіт наявного парку спецавтотранспорту, проведення лабораторних досліджень ґрунтів, повітря та води на територіях сміттєзвалищ, ліквідацію несанкціонованих сміттєзвалищ територіями витрачено 14,06 млн грн.

Із загальної суми коштів, спрямованих на розвиток сфери управління побутовими відходами, 36,853 млн грн. з місцевих бюджетів витрачено – 19,853 млн грн, з інших джерел фінансування, у тому числі і за рахунок коштів підприємств – 17,0 млн грн.

Найбільші суми коштів на розвиток сфери управління побутовими відходами спрямовано по громадах:

Кропивницькій – 11766,6 тис грн,
 Кетрисанівській – 4565,8 тис грн,
 Олександрівській – 4409,5 тис грн,
 Великосяверинівській – 3504,6 тис грн,
 Приютівській – 3362,3 тис грн,
 Світловодській – 1224,2 тис грн,
 Побузькій – 845,9 тис грн,
 Катеринівській – 792,6 тис грн,
 Знамянській – 743,1 тис грн,
 Дмитрівській – 500,0 тис грн,
 Долинській – 483,1 тис грн,
 Добровеличківській – 499,2 тис грн,
 Новоукраїнській – 461,0 тис грн,
 Маловисківській – 404,2 тис грн,
 Олександрійській – 369,6 тис грн,
 Гайворонській – 357,28 тис грн.

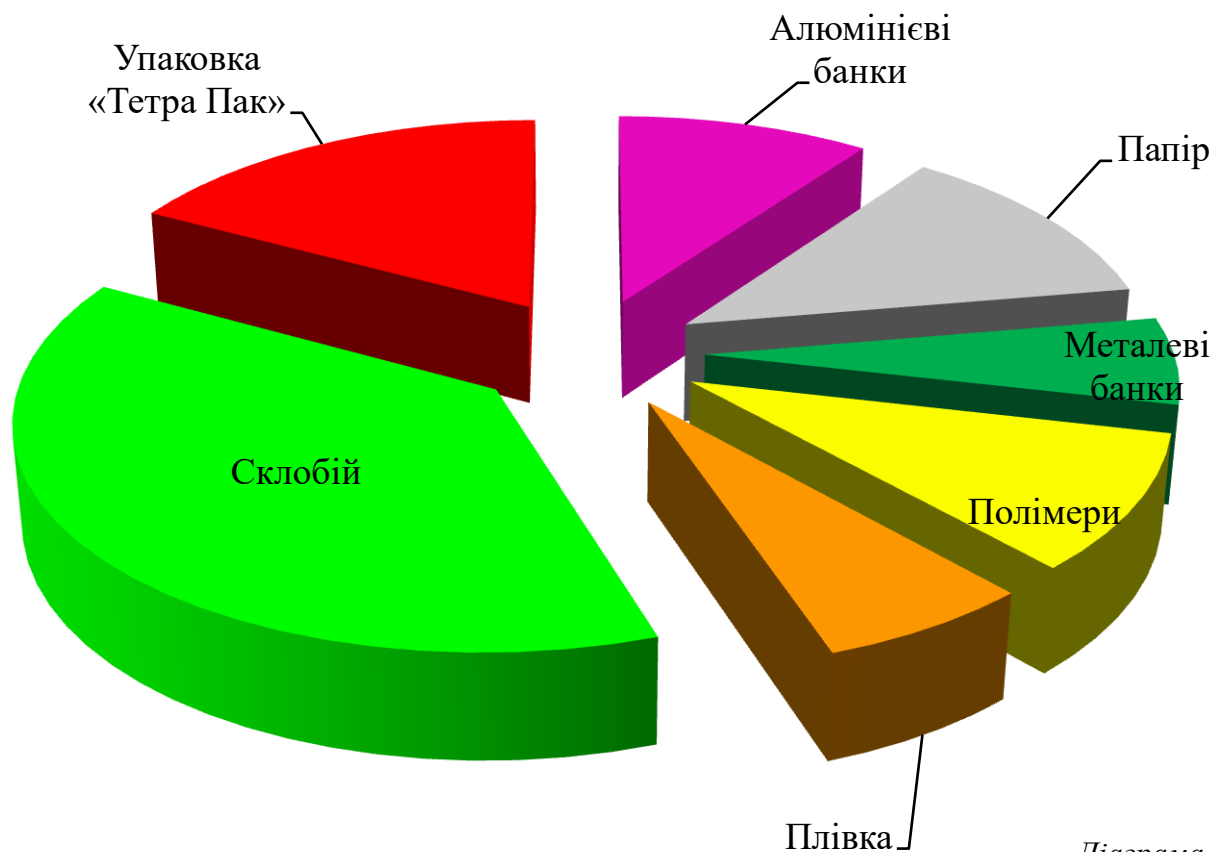
Протягом року реалізовано послуг управління побутовими відходами на суму 182,8 млн грн, з них: населенню – 137,7 млн грн (сплачено 86,4 %), бюджетним організаціям – 11,1 млн грн (сплачено 99,6 %), іншим споживачам 33,0 млн грн (сплачено 117,9 %).

На території області частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара), які постачаються до переробних підприємств. Збирання здійснюється із застосуванням спеціалізованих контейнерів. На територіях Благовіщенської, Бобринецької, Голованівської, Гайворонської, Долинської, Дмитрівської, Компаніївської, Новоукраїнської, Новомиргородської, Онуфріївської, Олександрівської, Помічянської, Побузької, Пантаївської, Світловодської, Суботцівської, Смолінської громад частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара) із застосуванням спеціалізованих контейнерів. Всього роздільним збиранням охоплено 27 населених пунктів області на територіях 17 громад. Для забезпечення роздільного збирання використовуються 1351 спеціалізований контейнер, у тому числі протягом 2024 року придбано 16 спеціалізованих контейнерів для роздільного збирання побутових відходів.

За кошти інвестора ТОВ «ЕКОСТАЙЛ» на території сміттєзвалища побутових відходів міста Кропивницького встановлено сортувальну лінію з відбору вторинної сировини. За підсумками 2024 року обсяг відходів, направлених на сортувальні лінії становив 56103,4 тонни, обсяг відсортованих відходів 3773,4 тонни, або 6,73 %, у тому числі розподіл за фракціями наступний:

алюмінієві банки – 0,672 %, 376,843 тонн,
папір – 0,829 %, 465,059 тонн,
металеві банки – 0,42 %, 235,617 тонн,
полімери – 0,657 %, 368,32 тонн,
плівка – 0,436 %, 244,47 тонн,
склобій – 2,559 %, 1435,806 тонн,
упаковка «Тетра Пак» – 1,154 %, 647,329 тонн.

Розподіл вторсировини по фракціях

Діаграма 8.2.2

На території Кіровоградського міського сміттєзвалища з 2019 року реалізовано проєкт «Будівництво комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів для виробництва електроенергії». Споруда розрахована на вироблення 630 кВт/год. Станом на 01 січня 2025 року в експлуатації перебуває 78 свердловин. На даний час установка працює цілодобово, що забезпечує Кіровоградське міське сміттєзвалище від самозаймань та забруднення атмосфери. Вироблена

електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2024 року вироблено 3,268 млн кВт електроенергії.

На виконання доручень голови облдержадміністрації здійснюється моніторинг стану ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників, які утворюються на територіях населених пунктів області.

Протягом 2024 року ліквідовано 653 сезонні та стихійні несанкціоновані сміттєзвалища орієнтовним обсягом 0,2708 млн куб. м побутових відходів, на виконання таких робіт використано 3,118 млн грн та складено 173 адміністративні протоколи.

*Інформація про кількість звалищ (полігонів)
станом на 01 січня 2025 року**

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість звалищ	Кількість паспортизованих МВВ, внесених до обласного реєстру, од.
1	2	3	4
Звалища			
Всього		402	308
1.	Голованівський район:	91	63
	Вільшанська селищна ТГ	18	7
	Гайворонська міська ТГ	7	11
	Голованівська селищна ТГ	14	15
	Завалівська селищна ТГ	5	5
	Перегонівська сільська ТГ	4	3
	Підвисоцька сільська ТГ	9	3
	Побузька селищна ТГ	4	4
	Благовіщенська міська ТГ	18	7
	Новоархангельська селищна ТГ	7	4
	Надлацька сільська ТГ	5	4
2.	Кропивницький район:	157	121
	Бобринецька міська ТГ	-	1
	Кетрисанівська сільська ТГ	29	25
	Великосеверинівська сільська ТГ	4	2
	Гурівська сільська ТГ	7	7
	Катеринівська сільська ТГ	7	4
	Кропивницька міська ТГ (ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»)	1	1
	Первозванівська сільська ТГ	8	7
	Соколівська сільська ТГ	10	8
	Аджамська сільська ТГ	7	3
	Знам'янська міська ТГ	1	2
	Суботцівська сільська ТГ	6	2
	Дмитрівська сільська ТГ	4	1
	Долинська міська ТГ	13	12
	Олександрівська селищна ТГ	15	11
	Устинівська селищна ТГ	15	10
	Новгородківська селищна ТГ	13	12
	Компаніївська селищна ТГ	17	13

1	2	3	4
3.	Новоукраїнський район:	84	64
	Новоукраїнська міська ТГ	6	6
	Ганнівська сільська ТГ	5	5
	Рівнянська сільська ТГ	7	7
	Глодоська сільська ТГ	4	4
	Добровеличківська селищна ТГ	12	5
	Помічнлянська міська ТГ	2	2
	Піщанобрудська сільська ТГ	7	5
	Тишківська сільська ТГ	3	3
	Злинська сільська ТГ	3	3
	Маловисківська міська ТГ	4	2
	Мар'янівська сільська ТГ	4	2
	Смолінська селищна ТГ	7	4
	Новомиргородська міська ТГ	20	16
4.	Олександрійський район:	70	60
	Олександрійська міська ТГ	4	4
	Приютівська селищна ТГ	9	6
	Новопразька селищна ТГ	4	3
	Попельнастівська ТГ	11	9
	Пантаївська ТГ	2	1
	Світловодська міська ТГ	4	1
	Великоандрусівська сільська ТГ	8	5
	Онуфріївська селищна ТГ	13	13
	Петрівська селищна ТГ	15	18
Полігони			
1.	Всього	-	-
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
1.	Всього	-	-

* Інформація наведена відповідно до інвентаризації звалищ твердих побутових відходів, проведеної у 2016 році (без урахування місць видалення промислових відходів).

На підставі укладеної угоди між Міністерством екології та природних ресурсів України та ТОВ «С.І. Груп Консорт ЛТД» від 31 травня 2012 року № 14/7 усі наявні на території області непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати протягом 2012 року були вивезені за межі області з метою їх знешкодження. Роботи виконані за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів*

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року № 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів».

*Інформація щодо транскордонного перевезення небезпечних відходів Державною службою статистики України не надана.

8.4 Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами

Основними принципами державної політики у сфері управління відходами є захист навколишнього середовища та здоров'я населення від шкідливого впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо утворення та використання відходів з метою його сталого розвитку.

До основних напрямів державної політики щодо реалізації зазначених принципів належить:

- забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, дотримання правил екологічної безпеки при управлінні відходами;

- зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;

- забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;

- забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають відновленню, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів управління відходами;

- організація контролю за місцями чи об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;

- здійснення комплексу науково-технічних та маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;

- сприяння створенню об'єктів управління відходами;

- забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у сфері управління відходами;

- обов'язковий облік відходів на основі їх класифікації;

- створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом запровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання;

- сприяння залученню недержавних інвестицій та інших позабюджетних джерел фінансування у сферу управління відходами.

Відповідно до Закону України «Про управління відходами», постанови Кабінету Міністрів України від 30 червня 2023 року № 667 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами», розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року №1353-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів» та Плану заходів з реалізації Національного плану управління відходами на 2025-2033 роки розроблятиметься Регіональний план управління відходами у Кіровоградській області до 2034 року.

Регіональний план дозволить:

- створити фундамент та обрати оптимальний сценарій з впровадження комплексної системи управління відходами в області з поділом території

регіону на кластери.

забезпечить розвиток інфраструктури управління відходами шляхом розміщення сміттєсортувальних станцій, перевантажувальних майданчиків тощо з урахуванням логістики, фінансової спроможності громад, тарифної політики та інвестицій;

зменшить обсяги захоронення побутових відходів шляхом впровадження роздільного їх збирання;

забезпечить рекультивацію земельних ділянок після закриття полігонів, тощо.

Для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів в області здійснюються заходи Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021 – 2025 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами).

У 2024 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища реалізовано природоохоронний захід «Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження і захоронення побутових ламп розжарювання, отриманих філією Кіровоградська дирекція АТ «Укрпошта» від населення».

Про виконання комплексного плану заходів з охорони навколишнього середовища у сфері управління відходами за 2024 рік

Таблиця 8.4.1

№ з/п	Найменування заходу	Термін виконання	Статус реалізації заходу
1	2	3	4
ПРАТ «ЦЕНТРАЛЬНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»			
1.	Використання розкривних порід для ремонту технологічних доріг	Протягом 2024 року	Захід виконано відповідно до запланованих проектною документацією обсягів підприємства
2.	Утримувати місця тимчасового та постійного розміщення відходів у відповідності до санітарних норм, правил та вимог Закону України «Про управління відходами»	Протягом 2024 року	Виконано
3.	Забезпечити ведення обліку утворення та розміщення відходів, облік зберігання, руху та передачі на оброблення відповідним організаціям	Протягом 2024 року	Виконано
4.	Не допускати втрат відходів виробництва, які мають ресурсну цінність	Протягом 2024 року	Виконано
5.	Розробити план-графік моніторингу навколишнього природного середовища в районах місць постійного зберігання відходів на 2024 рік	І квартал 2024 року	Виконано

1	2	3	4
6.	Проводити моніторинг навколишнього природного середовища в районах місць видалення відходів	Щоквартально	Виконано
ОКВП «ДНІПРО-КІРОВОГРАД»			
1.	Забезпечення мінімального утворення відходів, розширення їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливому впливу відходів на навколишнє природне середовище	Постійно	Виконано
2.	Регулярна передача відходів, що мають ресурсну цінність, спеціалізованим підприємствам	1 раз/рік	Виконано
3.	Реконструкція цеху механічного зневоднення осаду стічних вод очисних споруд м. Кропивницький	Протягом 2024 року	Виконано
4.	Проведення моніторингу стану ґрунтів, повітря та підземних вод у місцях видалення відходів (мулові карти та поля фільтрації)	Щоквартально	Виконано
ТОВ «МОЛОЧНА МАЙСТЕРНЯ»			
1.	Ведення обліку утворених відходів, передача утворених відходів стороннім організаціям, що мають відповідні дозволи та ліцензії, відповідно до укладених договорів.	Щоквартально, протягом 2024 року	Виконано

9 ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

На сучасному етапі під загрозою безпеці прийнято розуміти наявність сукупності умов та факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства та держави.

У рамках екологічної безпеки необхідно, перш за все, забезпечити санітарно-епідеміологічну безпеку населення. Це узагальнюючий напрямок політики щодо запобігання чи зниження небезпечного та шкідливого впливу факторів навколишнього середовища на стан здоров'я населення, метою якої є:

- забезпечення відповідності якості питної води гігієнічним нормативам;
- забезпечення відповідності якості атмосферного повітря населених місць гігієнічним нормативам;
- забезпечення якості та безпеки харчових продуктів;
- зменшення несприятливого впливу на здоров'я населення ґрунтів, забруднених небезпечними відходами;
- гігієнічна безпека житла;
- забезпечення радіаційної безпеки населення;
- відповідність умов праці гігієнічним нормативам.

Закон України «Про національну безпеку України» свідчить, що національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших

національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Крім того, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Загальні повноваження місцевих державних адміністрацій у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності визначені Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про місцеві державні адміністрації».

Природоохоронна робота в області спрямовується насамперед на забезпечення екологічної безпеки для життєдіяльності населення, яка здійснюється з врахуванням конкретної екологічної обстановки, техногенного навантаження на природні ресурси.

9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки

В області наявна низка підприємств, які в процесі своєї діяльності, природних чи соціальних умов характеризуються певним рівнем екологічного ризику і таким чином створюють потенційну або пряму загрозу для довкілля, життя та здоров'я людини.

Протокольним рішенням регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 24 грудня 2024 року № 30 в області затверджено перелік хімічно небезпечних об'єктів області. До зазначеного переліку ввійшло 19 підприємств.

Після прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 року № 1030 «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки» перелік потенційно небезпечних об'єктів в області не формується і не виноситься на затвердження регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

9.3 Радіаційна безпека

Відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» радіаційна безпека – дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки.

Шляхи забезпечення радіаційної безпеки

Радіаційна безпека об'єкта та прилеглої до нього території забезпечується за рахунок:

- якості проєкту радіаційного об'єкту;
- обґрунтованого вибору району та майданчика для розміщення радіаційного об'єкту;
- фізичного захисту джерел радіоактивного випромінювання;
- зонування території навколо найнебезпечніших об'єктів та всередині них;
- умов експлуатації технологічних систем;
- санітарно-епідеміологічної оцінки та ліцензування діяльності з джерелами випромінювання;
- санітарно-епідеміологічної оцінки виробів та технологій;
- наявності системи радіологічного контролю;
- планування та проведення заходів з забезпечення радіаційної безпеки персоналу та населення за нормальної роботи об'єкту, його реконструкції та виведення з експлуатації;
- підвищення радіаційно-гігієнічної грамотності персоналу та населення.

Радіаційна безпека персоналу забезпечується:

- обмеженням допуску до роботи з джерелами випромінювання за віком, статтю, станом здоров'я, рівнем раніше отриманої дози опромінення та іншими показниками;
- знанням та дотриманням персоналом правил роботи з джерелами випромінювання;
- достатньою кількістю та якістю захисних бар'єрів, екранів та відстанню від джерел випромінювання, а також обмеженням роботи з джерелами випромінювання;
- створенням умов праці, що відповідають вимогам діючих норм і правил радіаційної безпеки;
- застосуванням індивідуальних засобів захисту;
- дотриманням встановлених контрольних рівнів випромінювання;
- організацією радіологічного контролю;
- організацією системи інформації про радіаційний стан;
- проведенням ефективних заходів щодо захисту персоналу при плануванні підвищеного опромінення в разі загрози та виникненні аварії.

Радіаційна безпека населення забезпечується:

- створенням умов життєдіяльності людей, які відповідають вимогам діючих норм і правил радіаційної безпеки;
- встановленням квот на опромінення від різних джерел випромінювання;
- організацією радіологічного контролю;
- ефективністю планування та проведення заходів з радіаційного захисту в нормальних умовах та у випадку радіаційної аварії;
- організацією системи інформації про радіаційний стан.

Згідно з діючими нормами радіаційної безпеки, організаційними заходами, що забезпечують радіаційну безпеку робіт, є:

- оформлені роботи нарядом чи розпорядженням;
- допуск до роботи;

- нагляд під час роботи;
- оформлення перерв в роботі;
- оформлення закінчення роботи.

За порушення вимог норм і правил з радіаційної безпеки України, передбачається дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність, згідно з чинним законодавством України.

На Кіровоградщині ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств уранодобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (ДП «Схід ГЗК»).

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах. Шахти розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, с-ще Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Основним видом продукції, що випускається є концентрат природного урану (закис-окис урану) і технічна сірчана кислота.

На балансі ДП «Схід ГЗК» є два хвостосховища наливного типу, розташовані у балці «Щербаківська» (Кіровоградська область) та у кар'єрі бурих залізняків «КБЗ» (Дніпропетровська область).

Хвостосховище у балці «Щербаківська» експлуатується з 1959 року і призначене для видалення, складування та зберігання твердих відходів від переробки уранових руд (ВПУР), з загальною площею 614,9 га, у т.ч. під чашою 395,95 га з урахуванням дамб і греблі.

З метою виключення необґрунтованого радіаційного впливу на населення та довкілля і контролю ефективності застосованих протирадіаційних заходів підприємство веде постійний радіаційний контроль за впливом ДП «Схід ГЗК» на стан навколишнього природного середовища на промислових майданчиках, у санітарно-захисних зонах і зонах спостереження.

Радіаційний контроль здійснюють фізико-хімічної лабораторії шахт Смолінської, Новокостянтинівської та Інгульської, а також Центральна пилогазодозиметрична лабораторія, Центральна науково-дослідна лабораторія, Геологорозвідувальної партії підприємства, а також сторонні організації на підставі договорів. Центральна пилогазодозиметрична лабораторія, фізико-хімічна лабораторія Інгульської шахти, фізико-хімічна лабораторія Смолінської шахти та фізико-хімічна лабораторія Новокостянтинівської шахти та Центральна науково-дослідна лабораторія пройшли атестацію на право проведення вимірювальних робіт та отримали відповідні свідоцтва, сертифікати про атестацію та атестат про акредитацію.

Періодичність вимірювань, а також перелік факторів, які контролюються передбачено у річних планах, погоджених контролюючими органами та затверджених головним інженером підприємства.

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення області

Радіоактивне забруднення характеризується збільшенням природного радіоактивного фону в результаті використання людиною природних і штучних радіоактивних речовин, які переносяться повітряними потоками, водними течіями та живими організмами.

За інформацією Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я», радіологічною лабораторією Центру тричі на добу здійснюється моніторинг потужності поглиненої у повітрі дози гамма-випромінювання у 15 контрольних точках на території Кіровоградської області. У 2024 році проведено 16160 таких вимірювань. Випадків перевищень нормативних значень не виявлено. Радіаційна ситуація на території області стабільна.

Стан радіоактивного забруднення залежить від об'єктів виробничої діяльності підприємств уранодобувної промисловості.

Кіровоградська область має сировинну базу атомної енергетики – уранодобувну промисловість. Видобуток уранової руди здійснюється на трьох шахтах – Інгульській, Новокостянтинівській та Смолінській.

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах. Рудник Северинівський знаходиться на консервації. Шахти, які розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, с-ще Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та основні забруднювачі атмосферного повітря за видами економічної діяльності наведено в таблиці 9.3.1.1.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по підприємству за видами економічної діяльності

Таблиця 9.3.1.1

Вид економічної діяльності	Кількість викидів забруднюючих речовин					
	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	тис. т	% до загального обсягу викидів	тис. т	% до загального обсягу викидів	тис. т	% до загального обсягу викидів
1	2	3	4	5	6	7
Усього	0,27527	100	0,482498	100	0,554152	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,031047	11,28	0,095956	19,89	0,095682	17,27

1	2	3	4	5	6	7
у тому числі:						
Добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів	0,031047	11,28	0,014751	3,06	0,0139	2,51
Переробна промисловість	0,170946	62,1	0,386542	80,11	0,45847	82,73
у тому числі:						
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	0,170946	62,1	0,267302	55,40	0,32996	59,54

Визначення рівноважної об'ємної активності радону-222 проводиться на основі спостережень за рівнем активності дочірніх продуктів розпаду радону у повітрі.

Новокосянтинівська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Новокосянтинівської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства,

Таблиця 9.3.1.2

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м $\times 10^{-4}$ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОARn, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	<0,26	4,43	0,20	<0,00186	17,56
	СЗЗ	0,26	4,76	0,17	<0,00186	15,37
	ЗС	0,26	4,6	0,10	<0,00186	8,152
2023	Проммайданчик	<0,26	4,43	0,20	<0,00186	28,42
	СЗЗ	0,34	4,57	0,16	<0,00186	14,28
	ЗС	0,306	4,3	0,12	<0,00186	9,149
2024	Проммайданчик	<0,26	7,20	0,26	<0,00186	24,32
	СЗЗ	0,26	4,44	0,36	<0,00186	16,73
	ЗС	0,334	4,40	0,13	<0,00186	9,452

Смолінська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Смолінської шахти, виконані ЦПГД підприємства

Таблиця 9.3.1.3

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м $\times 10^{-4}$ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОARn, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	0,6	5,51	0,74	-	19,1
	СЗЗ	0,36	4,2	0,19	-	8,9
	ЗС	0,32	3,51	0,17	-	6,3
2023	Проммайданчик	0,60	-	0,74	<0,00186	8,71
	СЗЗ	0,29	-	0,15	<0,00186	5,69
	ЗС	<0,26	-	0,12	<0,00186	<5,0
2024	Проммайданчик	<0,26	3,26	0,10	<0,00186	<5,0
	СЗЗ	<0,26	-	0,30	<0,00186	7,09
	ЗС	<0,26	-	0,13	<0,00186	<5,0

Інгульська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Інгульської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства та ФХЛ Інгульської шахти

Таблиця 9.3.1.4

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м $\times 10^{-4}$ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОАРп, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	<0,26	5,6	0,20	<0,00186	<5
	СЗЗ	<0,26	4,93	0,17	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	3,46	0,15	<0,00186	<5
2023	Проммайданчик	<0,26	6,6	0,20	<0,00186	<5
	СЗЗ	<0,26	4,6	0,12	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	3,9	0,13	<0,00186	<5
2024	Проммайданчик	<0,26	6,90	0,20	<0,00186	<5,0
	СЗЗ	<0,26	5,10	0,13	<0,00186	<5,0
	ЗС	<0,26	5,20	0,12	<0,00186	<5,0

Хвостосховище у балці «Щербаківська» ГМЗ

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо хвостосховища у балці «Щербаківська» ГМЗ виконані ЦПГДЛ відповідно до затвердженої Програми моніторингу навколишнього середовища.

Результати досліджень атмосферного повітря навколо хвостосховища за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.5

№ з/п	Місце відбору проб	Атмосферне повітря		ПЕД мкЗв/год
		Пил, мг/куб.м	ЕРО Арадону, Бк/куб.м	
1	2	3	4	5
Межа санітарно-захисної зони (1000м)				
1.	Межа за напрямком м. Жовті Води	<0,26	<5,0	0,13
2.	Межа за напрямком с. Мар'янівка	<0,26	<5,0	0,14
3.	Межа за напрямком с. Ганнівка	<0,26	<5,0	0,14
4.	Межа за напрямком с. Володимирівка	<0,26	<5,0	0,13
5.	Межа за напрямком с. Козацьке	<0,26	<5,0	0,14
Зона спостереження				
6.	м. Жовті Води, д/с № 34	<0,26	<5,0	0,13
7.	с. Мар'янівка, вул. Першотравнева, 90	<0,26	<5,0	0,13
8.	с. Ганнівка вул. Леніна, 1	<0,26	<5,0	0,14
9.	с. Володимирівка вул. Калініна, 2	<0,26	<5,0	0,12

1	2	3	4	5
10.	с. Козацьке вул. Шкільна, 11/2	<0,26	<5,0	0,13
Фонова		-	-	0,10
ГДК		0,5	-	-

Земельні ресурси та ґрунти, рослинність і продукти харчування

Протягом 2024 року визначався вміст радіонуклідів ^{238}U , ^{232}Th , ^{226}Ra , ^{40}K , сумарна альфа- і бета- активність. Визначення вмісту радіонуклідів в ґрунтах проводили в лабораторії радіоспектрометрії та радіохімії ЦПГДЛ та ЦНДЛ.

Смолінська шахта

Промисловий майданчик гірничодобувного комплексу Смолінської шахти розташований на відстані 4 км від с-ще Смоліне Новоукраїнського району Кіровоградської області.

Радіаційний стан на території Смолінської шахти, її СЗЗ та ЗС характеризується даними гамма-зйомки, що включає в себе вимір потужностей еквівалентної дози випромінювання над поверхнею землі.

Фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території, дорівнює 0,11-0,17 мкЗв/год.

У межах СЗЗ (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) ПЕД гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,14 до 0,20 мкЗв/год.

На іншій території СЗЗ відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території бувшого відвалу пустих порід і забалансових руд 0,09-1,80 мкЗв/год, на території ГЗК 0,13-0,20 мкЗв/год.

На території ЗС Смолінської шахти відзначаються рівні гамма-випромінювання в межах 0,11-0,17 мкЗв/год.

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фонду.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Смолінської шахти за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.6

Перелік шкідливих речовин	Промисловий майданчик	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Фонові значення
$\Sigma\alpha$ -акт., Бк/кг	1699,98	1125,0	1787,13	389,5
Калій-40, Бк/кг	100,36	96,3	89,5	77
Радій-226, Бк/кг	45,22	37,98	39,93	37
Торій-232, Бк/кг	215,88	193,15	131,2	171,0

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС Смолінської шахти

Таблиця 9.3.1.7

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		мах.	ср.	мах.	ср.	фон
Харчові продукти						
1.	Σα-акт., Бк/кг	-	-	67,70	35,10	-
2.	Калій-40, Бк/кг	-	-	100,7	71,35	-
3.	Радій-226, Бк/кг	-	-	<8,0	<8,0	-
4.	Торій-232, Бк/кг	-	-	<10,0	<10,0	-
5.	С _{эф.} , Бк/кг	-	-	24,9	24,8	-
Рослинність						
1.	Σα-акт., Бк/кг	400,0	271,4	-	-	-
2.	Калій-40, Бк/кг	665,0	468,5	-	-	-
3.	Радій-226, Бк/кг	29,9	24,7	-	-	-
4.	Торій-232, Бк/кг	28,6	16,9	-	-	-
5.	С _{эф.} , Бк/кг	95,3	79,8	-	-	-

Інгульська шахта

Гірничодобувний комплекс Інгульської шахти заснований на базі розвіданих запасів Мічурінського та Центрального родовищ уранових руд.

У межах СЗЗ потужність експозиційної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,16-0,25 мкЗв/год.

На території ЗС Інгульської та Центральної шахт значення потужності еквівалентної дози становлять 0,12-0,23 мкЗв/год, що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

- с. Неопалимівка від 0,17 до 0,18 мкЗв/год;
- м. Кропивницький, район Велика Балка від 0,14 до 0,19 мкЗв/год;
- м. Кропивницький, район Завадівка від 0,15 до 0,20 мкЗв/год.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Інгульської шахти за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.8

Перелік шкідливих речовин	Промисловий майданчик	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Фонові значення
Σα-акт., Бк/кг	182,5	136,8	135,6	-
Калій-40, Бк/кг	625,05	578,02	682,0	-
Радій-226, Бк/кг	51,04	37,46	29,01	-
Торій-232, Бк/кг	56,12	39,18	38,79	-

*Результати радіаційного моніторингу рослинності в СЗЗ та ЗС
Інгульської шахти*

Таблиця 9.3.1.9

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		мах.	ср.	мах.	ср.	фон
Рослинність						
1.	Калій-40, Бк/кг	601,5	282,2	630,4	295,3	-
2.	Радій-226, Бк/кг	75,11	39,34	26,98	14,3	-
3.	Торій-232, Бк/кг	22,15	17,48	27,64	9,89	-

Новокостянтинівська шахта

Гірничодобувне підприємство на базі Новокостянтинівського родовища розташовується в с. Олексіївка Новоукраїнського району Кіровоградської області.

У межах СЗЗ ПЕД гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,89 мкЗв/год, у середньому 0,16 мкЗв/год.

На території ЗС Новокостянтинівської шахти відзначаються рівні гамма-випромінювання в межах 0,10-0,16 мкЗв/год, що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Новоукраїнського району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території населених пунктів, що примикають до Новокостянтинівської шахти, становлять:

- с. Лутківка від 0,11 до 0,16 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Мануйлівка від 0,12 до 0,15 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Олексіївка від 0,10 до 0,16 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

*Результати радіаційного контролю проб ґрунту промайданчиків в СЗЗ та ЗС
Новокостянтинівської шахти за 2024 рік*

Таблиця 9.3.1.10

Перелік шкідливих речовин	Промисловий майданчик	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Фонові значення
Σα-акт., Бк/кг	863,29	783,02	397,06	389,5
Калій-40, Бк/кг	626,2	574,5	597	549
Радій-226, Бк/кг	59,8	41,73	32,05	77
Торій-232, Бк/кг	40,96	42,13	37,03	37
С _{эф.} , Бк/кг	166,68	142,73	131,38	171,0

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС Новокостянтинівської шахти

Таблиця 9.3.1.11

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		мах.	ср.	мах.	ср.	фон
1	2	3	4	5	6	7
Харчові продукти						
1.	Σα-акт., Бк/кг	-	-	609,1	118,0	-

1	2	3	4	5	6	7
2.	Калій-40, Бк/кг	-	-	108,5	38,7	-
3.	Радій-226, Бк/кг	-	-	4,99	6,80	-
4.	Торій-232, Бк/кг	-	-	9,70	6,65	-
5.	С _{эф.} , Бк/кг	-	-	16,91	11,58	-
Рослинність						
1.	Σα-акт., Бк/кг	759,52	497,82	278,24	258,18	-
2.	Калій-40, Бк/кг	543,0	461,6	448,0	461,0	-
3.	Радій-226, Бк/кг	59,4	33,86	37,66	32,05	-
4.	Торій-232, Бк/кг	22,5	13,67	<10,0	<10,0	-
5.	С _{эф.} , Бк/кг	123,0	90,04	71,60	66,36	-

Хвостосховище в балці «Щербаківська»

Промисловий майданчик хвостосховища розташований у північній частині балки «Щербаківська», що є правою притокою річки Жовта, на відстані 1,5 км на південь від м. Жовті Води та на відстані 8 км на південь від гідрометалургійного заводу (ГМЗ).

На території СЗЗ, яка складає 1000 м, рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,12-0,17 мкЗв/год, а на території найближчої житлової зони в межах природного радіаційного фону 0,11-0,13 мкЗв/год.

У ЗС хвостосховища попадають с. Козацьке, с. Володимирівка, с. Ганнівка Олександрійського району та частина житлового сектора м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

- с. Ганнівка від 0,12 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Козацьке від 0,13 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Володимирівка від 0,13 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Мар'янівна від 0,12 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- м. Жовті Води від 0,13 до 0,1 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год).

Таким чином, усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС хвостосховища перебувають у межах коливань природного фону.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС хвостосховища у балці «Щербаківська» за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.12

Рік	Місце відбору	Питома активність, Бк/кг				
		Σα-акт. сер.	⁴⁰ К сер.	²²⁶ Ra сер.	²³² Th сер.	С еф. сер.
2024	СЗЗ	-	580,3/616,8	24,8/29,1	33,8/38,8	118,5/129,7
	ЗС (села, м. Жовті Води)	-	590,1/622,4	20,7/27,2	30,2/35,0	110,5/119,7

*Результати радіаційного моніторингу рослинності в СЗЗ та ЗС
хвостосховища в балці «Щербаківська»*

Таблиця 9.3.1.13

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		мах.	ср.	мах.	ср.	фон
Рослинність						
1.	Калій-40, Бк/кг	-	-	<20,0	<20,0	-
2.	Радій-226, Бк/кг	-	-	5,9	2,8	-
3.	Торій-232, Бк/кг	-	-	6,5	3,9	-
4.	Σα-акт., Бк/кг	-	-	15,06	13,5	-

Водні ресурси

Водокористування та водовідведення

У 2024 році з природних джерел шахтами підприємства у басейні Південного Бугу забрано 5408,6 тис. куб. м води, у тому числі 5190,5 тис. куб. м шахтних вод.

У минулому році фактично використано 421,9 тис. куб. м води на власні потреби, у т.ч 220,3 тис. куб. м шахтних вод.

У системах оборотного водопостачання налічувалось 2023,5 тис. куб. м води.

Втрати при транспортуванні на власні потреби склали 17,9 тис. куб. м води (0,33 % від забраної води).

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За результатами даних статистичної звітності (форма 2ТП-водгосп) у 2024 році у поверхневі водні об'єкти Кіровоградської області шахтами підприємства (добувна промисловість і розроблення кар'єрів) та (водопостачання, каналізація, поводження з відходами) скинуто 5005,6 тис. куб. м стічних вод, у тому числі: недостатньо очищені складають 2535,6 тис. куб. м (50,7%), нормативно очищені на спорудах біологічної та фізико-хімічної очистки 2470,0 тис. куб. м (49,3 %).

Порівняльні характеристики скидів зворотних (стічних) вод за період 2022-2024 роки

Таблиця 9.3.1.14

Обсяги скинутих зворотних вод, тис. куб. м	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Усього	5332,0	5238,8	5005,6
Забруднені	2486,9	відсутні	2535,6
Нормативно-очищені	2845,1	2634,9	2535,6
Недостатньо-очищені	відсутні	2603,5	2470,0
Потужність очисних споруд, тис. куб. м/рік	11464,9	11464,9	11464,9

Скид забруднюючих речовин у розрізі видів діяльності за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.15

Назва виду діяльності	Азот амонійний	БСК5	Завислі речовини	Залізо	Нафто-продукти	Нітрати	Нітри	СПАР	Фосфати	ХСК	Сульфати	Хлориди
	т	т	т	кг	кг	т	т	кг	кг	т	т	т
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,2	13,8	74,1	664,4	87,8	76,7	1,2	20,6	4112,3	123,9	1764,4	1466,5
Водопо-стачання; каналізація, поводження з відходами	-	-	0,1	0,1	-	-	-	-	19,5	0,1	0,1	0,1

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Новокосятинівської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Мала Вись за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.16

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
р. Мала Вись 500 м вище скиду	0,28	0,29	0,29	0,30	0,29 (7,31)
Місце скиду Випуск №1	0,29	0,30	0,30	0,32	0,30 (7,56)
р. Мала Вись 500 м нижче скиду	0,24	0,23	-	0,23	0,23 (5,80)

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Інгульської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Інгул за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.17

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
р. Інгул 500 м вище скиду	0,035	0,032	0,04	0,033	0,035 (0,882)
Місце скиду Випуск №2	0,048	0,087	0,064	0,029	0,057 (1,436)
р. Інгул 500 м нижче скиду	0,046	0,041	0,058	0,040	0,046 (1,159)

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Смолінської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Кільчень за 2024 рік

Таблиця 9.3.1.18

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
1	2	3	4	5	6
р. Кільчень 500 м вище скиду	0,04	0,04	0,05	0,03	0,04 (1,01)

1	2	3	4	5	6
Місце скиду Випуск №2	0,18	0,15	0,21	0,21	0,19 (4,79)
р. Кільтень 500 м нижче скиду	0,12	0,10	0,16	0,11	0,12 (3,02)

Роботи щодо радіаційно-екологічного моніторингу підприємства проводилися відповідно до вимог нормативних документів «Норми радіаційної безпеки України» (НРБУ-97), «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України» (ОСПЗРБУ-05) та нормативних документів з охорони атмосферного повітря.

Проведений протягом року радіоекологічний контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території СЗЗ й ЗС уранових шахт підприємства та хвостосховища у балці «Щербаківська» показав, що джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять негативного впливу на його якість. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновим значенням.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території СЗЗ та ЗС уранових об'єктів підприємства наднормативного рівня впливу не виявлено.

Усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

За результатами контролю якості показників рівня вмісту природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у рослинності, ґрунтах і харчових продуктах у районі розташування уранових шахт та хвостосховища у балці «Щербаківська» перебувають на рівні природного фону.

Таким чином ці території відповідають встановленим радіоекологічним критеріям і вимогам.

Виробничі комплекси Смолінської, Інгульської і Новокосянтинівської шахт є основним джерелом техногенного впливу на поверхневі води прилеглої території. Основним фактором техногенного впливу на поверхневі води є скид після очищення шахтних вод в р. Інгул, р. Кільтень та р. Мала Вись. Скид здійснюється відповідно до затверджених гранично-допустимих скидів (ГДС). Внаслідок скиду підвищення у поверхневих водах вмісту радіоактивних компонентів не відбувається але має місце перевищення ГДС по залізу у шахтних водах, що скидаються у поверхневі водойми шахтами.

У всіх населених пунктах у воді джерел господарсько-питного водопостачання активність урану природного не перевищує рівні дії для природних радіонуклідів, визначених нормативами НРБУ-97.

Хвостосховище гідрометалургійного заводу (ГМЗ) у балці «Щербаківська» є місцем видалення відходів переробки уранових руд – «хвостів».

Конструкція хвостосховища та застосовувана технологія складування хвостів забезпечують безпечну експлуатацію споруди. Гідротехнічні споруди хвостового господарства, включаючи системи гідротранспорту та оборотного водопостачання, знаходяться у задовільному стані й забезпечують безаварійну

експлуатацію хвостосховища і ГМЗ. Дренажні системи обох секцій хвостосховища працюють стабільно. Виклинювання фільтраційних вод на низовий схил огороджуваних дамб хвостосховища відсутні.

Вода, що надходить у хвостосховище, практично в повному об'ємі використовується системою водооборотного циклу на технологічні потреби ГМЗ.

Аналіз даних багаторічних спостережень за радіохімічним складом і властивостями річкової води, отриманих у системі моніторингу, не виявив впливи фільтраційних вод хвостосховища на якість річкових вод. Як показують результати аналізів річкової води, її радіохімічний склад в зоні потенційного впливу хвостосховища практично не зазнає змін.

Оскільки водооборотний цикл ГМЗ замкнутий, організовані скидання (випуски) забруднених стічних вод у водні об'єкти на площадці хвостосховища відсутні.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території СЗЗ та ЗС уранових об'єктів підприємства наднормативного рівня впливу не виявлено.

Таким чином впроваджені підприємством протирадіаційні та природоохоронні заходи забезпечують дотримання нормативних рівнів впливу діяльності підрозділів на довкілля та на умови проживання населення.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Радіоактивні відходи залишаються однією з найбільших екологічних проблем в Україні. Неправильне поведження з ними може мати негативні наслідки для здоров'я людей та довкілля.

У 2024 році Кабінет Міністрів України ухвалив проєкт Закону України «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поведження з радіоактивними відходами», розроблений Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів разом із Державним агентством з управління зоною відчуження.

Мета програми – суттєво зменшити негативний вплив на довкілля об'єктів, що утворюють радіоактивні відходи, оптимізувати процеси їх зберігання та утилізації, встановити жорсткий контроль та забезпечити прозорість усіх етапів роботи. Крім того, це сприятиме створенню умов для безпечного та сталого використання ядерної енергії у виробництві електроенергії, позитивно вплине на екологічну та енергетичну безпеку держави.

Програма передбачає реалізацію заходів протягом 2025-2032 років, серед яких:

- реконструкція та модернізація існуючої інфраструктури, включно зі сховищами для радіоактивних відходів, а також будівництво нових об'єктів з використанням сучасних технологій;
- вдосконалення облікових систем радіоактивних відходів;
- розвиток нормативно-правового регулювання у сфері управління відходами;

- залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги.

Поводження з промисловими відходами, які є джерелами надмірного іонізуючого випромінювання, є вкрай актуальною темою для Кіровоградської області. Адже саме в цьому регіоні діють єдині, на рівні країни, уранові шахти, які здійснюють видобуток уранової руди. Шахти накопичують значні обсяги різноманітних відвалів.

Одними з найбільших суб'єктів, які забруднюють Кіровоградську область промисловими відходами, є шахти Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат». До підприємства входять три уранові шахти, три заводи та близько 20 допоміжних підрозділів. Всі шахти діють виключно на території Кіровоградської області.

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокосятинівській шахтах. Шахти розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, с-ще Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокосятинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Обсяги утворення відходів за класифікаційними угрупованнями Національного переліку відходів

Таблиця 9.3.2.1

Найменування відходів за класифікаційними угрупованнями Національного переліку відходів	Код	Роки					
		2022		2023		2024	
		Обсяг утворених відходів, тис. т	%	Обсяг утворених відходів, тис. т	%	Обсяг утворених відходів, тис. т	%
Усього		156,322723	100	312,320544	100	313,095711	100
Відходи, що утворюються під час розвідки, видобування корисних копалин та розробки кар'єрів, їх фізичного та хімічного оброблення	01	155,433625	99,4	311,372805	99,7	312,218403	99,7
Відходи процесів неорганічної хімії	06	0,03483	0,02	0,947739	0,3	0,877308	0,3

Динаміка утворення відходів ВВУР/ППВУР на шахтах і гідрометалургійному заводі підприємства

Таблиця 9.3.2.2

№ з/п	Вид відходів	Одиниця виміру	Фактичне утворення		Очікуване утворення				
			2023	2024	2023	2024	2025	2026	2027
Смолінська шахта									
1.	Кек фільтрування УОШВ	тонн	103	-	2000	2000	2000	900	900
Інгульська шахта									
1.	Порожні породи і позабалансові руди	тонн	5969	2916	62500	62500	62500	62500	62500
2.	Кек фільтрування УОШВ	тонн	990	1286,0	2961,0	2961,0	2961,0	2961,0	2961,0
Новокостянтинівська шахта									
1.	Порожні породи і позабалансові руди	тонн	1764	6485	95000	95000	95000	95000	95000
2.	Кек фільтрування УОШВ	тонн	-	-	598,0	598,0	598,0	598,0	598,0
Хвостосховище в балці «Щербаківська» ГМЗ									
1.	Відходи переробки уранових руд	тонн	302991	301217	510000	510000	600000	600000	600000
2.	Інші відходи, у т. ч. Побутові і промислові відходи	тонн	110,6	175,6	2100,0	2100,0	2200,0	2200,0	2200,0

Починаючи з 2025 року утворення відходів ВВУР/ППВУР на Смолінській шахті буде пов'язане з процесами зняття з експлуатації шахти відповідно до розробленого проекту та Державної цільової програми зняття з експлуатації уранового об'єкта на 2023-2027 роки.

9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (Порядок).

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Визначення шкоди та збитків по цим показникам здійснюється відповідно до методик, затверджених наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України за поданням Держекоінспекції за погодженням з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Згідно з Порядком розроблено та затверджено відповідні методики розрахунку збитків.

9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації наростаючим підсумком з 24 лютого 2022 року станом на 27 грудня 2024 року: за забруднення ґрунтів площею 19168,76 кв. м та засмічення земельних ресурсів площею 139888,89 кв. м на загальну суму 17 398493,984 тис. грн, у тому числі у 2024 році: за забруднення ґрунтів площею 3510,0 кв. м та засмічення земельних ресурсів площею 62224,0 кв. м на загальну суму 12 589 668,25 тис. грн.

9.4.2 Втрати надр

Відповідно до підпункту 10 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрата надр, що включає втрати надр, завдані самовільним їх користуванням.

Основні показники, які оцінюються:

обсяг самовільного, зокрема незаконного, користування надрами;
збитки, завдані внаслідок самовільного користування надрами.

Визначення збитків від самовільного, зокрема незаконного, користування надрами здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держгеонадр за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальними за визначення збитків за наведеним показником є Держгеонадра.

9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам

Відповідно до підпункту 11 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком водні ресурси, що включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод.

Основні показники, які оцінюються:

збитки, заподіяні внаслідок забруднення та засмічення вод;

збитки, заподіяні внаслідок самовільного, зокрема незаконного, користування водними ресурсами;

збитки, заподіяні навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної (морської) економічної зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методик, затверджених наказами Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації наростаючим підсумком з 24 лютого 2022 року станом на 27 грудня 2024 року за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 311947,109 тис. грн, у тому числі у 2024 році – 72111,94 тис. грн.

9.4.5 Втрати лісового фонду

Відповідно до підпункту 13 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрати лісового фонду, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати.

Основні показники, які оцінюються:

втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів;

втрати лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та неодержанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держлісагентства за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальним за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держлісагентство.

Відповідно до Порядку та наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 жовтня 2022 року № 414 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії російської федерації», розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 08 червня 2023 року № 642-р затверджено склад комісії з визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям на території Кіровоградської області внаслідок збройної агресії російської федерації та Положення про комісію.

9.4.6 Збитки, завдані природно-заповідному фонду

Відповідно до підпункту 14 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком природно-заповідного фонду, що включає збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати.

Основним показником, який оцінюється, є збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

Відповідно до Порядку та наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 року № 424 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації», розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 08 червня 2023 року № 643-р затверджено склад комісії з визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду на території Кіровоградської області внаслідок збройної агресії російської федерації та Положення про комісію.

9.5 Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Розглядаючи поняття екологічної політики як систему заходів, спрямованих на збереження та охорону навколишнього природного середовища з боку влади та суспільства, ефективного поєднання використання природних благ та їх охорони, а також захист здоров'я населення держави, необхідно виділити два аспекти: нормативний та регуляторний. Нормативний аспект – це сукупність правил. Регуляторний аспект – це сама діяльність, спрямована на охорону довкілля.

Основою екологічної політики є Конституція України. Статтею 16 Конституції України визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Правова основа забезпечення екологічної безпеки нараховує низку законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які прийняті центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування. Багато з них мають міжвідомчий характер. Базовим законодавчим актом, який спрямований на забезпечення екологічної безпеки, можна вважати Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Також до забезпечення екологічної безпеки варто віднести Кодекс цивільного захисту України, Повітряний кодекс України та Закони

України: «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про охорону атмосферного повітря», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про систему громадського здоров'я» та низка інших. Вагоме місце забезпеченню екологічної безпеки держави відведено у Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р.

Пріоритети екологічної політики визначені у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», та Стратегічному плані роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на 2024 – 2028 роки. В яких окреслено стратегічні цілі, серед яких:

Ціль № 1: Екологічна свідомість; Екологічні цінності; Екологічна освіта.

Ціль № 2: Сталий розвиток; Збалансоване використання природних ресурсів.

Ціль № 3: Екологічні вимоги в усій сфері.

Ціль № 4: Зниження екологічних ризиків та безпечне довкілля.

Ціль № 5: Належне екологічне урядування.

Інструментами в реалізації екологічної політики є:

1. Моніторинг та природоохоронний контроль – попередження, припинення правопорушень і моніторинг стану довкілля.

2. Фінансові та економічні інструменти – розвиток «зеленої, ресурсоефективної та низьковуглецевої економіки, модернізація виробництва.

3. Екологічний облік та електронне екологічне урядування – збір, аналіз, використання та поширення даних про стан довкілля.

4. Екологічні сертифікація та маркування, екологічне управління, екологічний аудит – екологізація споживання та виробництва.

5. Інтегрований дозвіл – комплексне запобігання та контроль за забрудненням.

6. Правове регулювання – актуальне, адаптоване до Європейського, законодавство, що створює належні умови для функціонування сфери.

7. Державне регулювання – використання природних ресурсів – забезпечення збалансованості та сталості розвитку, встановлення обґрунтованих та допустимих меж.

8. Екологічні комунікації – освіта, підвищення рівня екологічної свідомості, посилення ролі екологічної складової у міжсекторальному партнерстві.

9. Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка – зменшення ризиків планової діяльності та запобігання негативному впливу на довкілля.

Україна розробила відповідну нормативно-правову базу, екологічні програми з відновлення та охорони довкілля та намагається забезпечити необхідні кошти для реалізації цих програм. Державне регулювання екологічної сфери здійснюється за допомогою правових, адміністративних та економічних заходів, які в сукупності формують екологічну політику та визначають важелі

державної екологічної безпеки країни. Основною метою державної екологічної політики є створення ефективних економічних і правових умов для забезпечення використання наявних ресурсів з метою стабілізації та поліпшення стану навколишнього природного середовища. В умовах ринкової економіки одним із найактуальніших завдань є вдосконалення державного управління в екологічній сфері. Розвиток і вдосконалення екологічного управління нерозривно пов'язаний з об'єктивними умовами значних соціальних змін і розвитку людського потенціалу. На даний час суспільного розвитку до пріоритетів національних інтересів країни у сфері екологічної політики припадає забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства та збереження і відновлення навколишнього природного середовища. На сьогодні державна екологічна політика, як складова національної безпеки України, налагоджує систему ефективного державного контролю та оперативного реагування на прояв екологічних ризиків внаслідок військових дій для запобігання незворотного колапсу нормального життя, що є наслідком військової агресії та сприяє розвитку всіх галузей країни і швидкому відновленню нормального життя у післявоєнний період.

Екологічна безпека ґрунтується на концепції комплексної системи глобальної безпеки, в рамках якої довкілля розглядається як органічна частина і важливий компонент цієї системи. Державна політика та адміністративна імплементація не може бути ефективною без орієнтації на охорону довкілля як важливий вектор національного розвитку. Екологічна безпека є невід'ємною складовою безпеки самої держави. Забезпечення вектора охорони довкілля гарантує повноцінну життєдіяльність населення та збереження національного генофонду.

На жаль, на даний час національна безпека України зіткнулася з небаченим викликом, а саме з повномасштабною війною, що визначає пріоритети оперативного реагування, вимагає відповідних змін в системі управління державною безпекою, зокрема її екологічною складовою.

Для України питання забезпечення екологічної безпеки пов'язані, передусім, з прийняттям кардинальних заходів, спрямованих на запобігання змінам, які відбуваються на рівні біологічного різноманіття та екосистем, усунення чинників, які так чи інакше сприяють розвитку цих негативних явищ, з урахуванням мінливих умов сьогодення.

Важливим питанням має стати удосконалення правової основи забезпечення екологічної безпеки, що повинна ґрунтуватись на комплексному підході до формування правового забезпечення з урахуванням пріоритетності завдань і на основі наукового обґрунтування.

10 ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Промисловий комплекс Кіровоградської області відіграє ключову роль у розвитку матеріального виробництва, створенні нових робочих місць і наповненні бюджетів усіх рівнів. У період воєнного стану промисловість залишається однією з найважливіших структурних складових економіки області та країни.

До початку повномасштабної війни в області функціонувало понад 2200 промислових підприємств. Близько 360 з них входили до облікового кола за обсягами виробництва і забезпечували майже 80 % обсягу промислового виробництва.

Російська збройна агресія спричинила глибоку кризу в цій галузі. Серед основних проблем – безпекова ситуація (обстріли та руйнування окупантами виробничої інфраструктури підприємств), порушення логістичних зв'язків, нестача сировини, ускладнення збуту, особливо для експортоорієнтованих підприємств. Крім того, спостерігається дефіцит обігових коштів, нестача робітничих кадрів через мобілізацію.

Попри виклики, промисловість залишається основою для відтворення економіки, забезпечуючи виготовлення засобів виробництва та споживчих товарів, підтримуючи зайнятість у суміжних секторах – транспорті, торгівлі, логістиці.

Воєнний стан та бойові дії призвели до порушення логістичних ланцюгів, що ускладнило постачання сировини й доставку готової продукції. Значне звуження ринків збуту, девальвація національної валюти, відключення електроенергії (включно з блекаутами) і загальна економічна нестабільність спричинили зупинку або призупинення діяльності багатьох підприємств.

Значні руйнування виробничих потужностей у зоні активних бойових дій позначилися на зміні структури виробництва у переробній промисловості, особливо у сільськогосподарському машинобудуванні, металургії та виробництві будівельних матеріалів.

Усі ці проблеми суттєво вплинули на роботу таких провідних підприємств як ПАТ «НВП Радій», АТ «Ельворті», АТ «Гідросила Груп», ТОВ «АК «Фаворит», ПП «ВК Технополь», ПрАТ «ШФ «Зорянка», ПрАТ «Завод гідравлічних машин «Цукрогідромаш» ТОВ «ВКФ «Велта», ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат», ТОВ «ЗПТУ «Віра-Сервіс Інтермаш», ТОВ «Олександрійська машинобудівна група», ТОВ «Торговий дім «Укрнасоссервіс», та ін.

Більшість промислових підприємств працюють із завантаженістю на 60-80 %. У зв'язку із цим зменшились обсяги виробництва та обсяги реалізованої продукції.

Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»,

фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

Тобто з 24 лютого 2022 року повна статистична звітність не оприлюднюється, тому реальну картину по підгалузях промисловості проаналізувати неможливо. Надані органами статистики статистичні дані, обраховані по неповному колу підприємств, наступні: у 2024 році індекс промислової продукції в області (оперативні дані) склав 104,4 % до 2023 року.

На основі поданої звітності (неповне коло підприємств) збільшено обсяги виробництва промислової продукції у переробній промисловості – на 8,9 %, зокрема у: машинобудуванні – на 87,2 %, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 21,8 %, виробництві харчових продуктів, напоїв – на 6,2 %, виготовленні виробів із деревини, виробництві паперу та поліграфічної діяльності – на 3 %; постачанні електроенергії, газу, пари – на 5,1 %.

Разом з цим, маємо зменшення виробництва промислової продукції у добувній промисловості і розроблені кар'єрів – на 22,2 %, в окремих галузях переробної промисловості, зокрема у: виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 15,0 %, текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 13,0 %, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 4,7 %, металургії – на 0,1 %.

Обсяги реалізованої промислової продукції у грошовому виразі збільшились в основному за рахунок зростання таких складових як собівартість продукції (ріст інфляції, збільшення витрат на енергоносії), у 2024 році цей показник становив 66,0 млрд грн, що на 17,8 % більше ніж в аналогічному періоді минулого року (2023 рік – 56 млрд грн).

Станом на 01 січня 2025 року до області релокувалося 20 підприємств переробної промисловості, з них ті, що займаються:

- виробництвом машин та устаткування, кранів та клапанів – 5 одиниць;
- встановленням машин та устаткування – 4 од.;
- виробництво одягу – 3 од.;
- механічна обробка металевих виробів – 1 од.;
- виробництво будівельних матеріалів – 2 од.;
- ремонт та технічне обслуговування транспортних засобів – 3 од.;
- встановлення та монтаж машин та устаткування – 2 од.

Структура та обсяги промислового виробництва

Таблиця 10.1.1

Галузева структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами економічної діяльності	Структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) без ПДВ та акцизу, у % до всієї реалізованої продукції
Промисловість*	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2,3
Переробна промисловість	68,0
з неї:	
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	52,6
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,2
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,2
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	*
виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	1,1
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	*
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2,5
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	1,1
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	7,1
виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування	2,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	28,3
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,4

* Інформацію надано департаментом інфраструктури Кіровоградської обласної військової адміністрації. Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Окремі показники роботи промисловості

Таблиця 10.1.2

Показник	2022 р.*	2023 р.*	2024 р.*
Обсяг реалізованої промислової продукції*, млн грн	47100,8	56048,9	66011,8
Індекс промислової продукції, %	76,0	116,5	104,4
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу*, грн	51650,1	61461,9	73045,1

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

10.2 Вплив на навколишнє середовище

Діяльність будь-яких підприємств пов'язана з виділенням забруднюючих речовин в атмосферне повітря, водоспоживанням та водовідведенням, утворенням відходів.

У 2024 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по регіону в порівнянні з попереднім 2023 роком, за даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, зменшився на 86,268 тонн і становить 7409,68 тонн (попередні дані).

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства переробної промисловості, які здійснили 3489,2 тонн викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області в 2024 році для потреб промисловості використано 6,692 млн куб. м води, підприємствами забруднювачами поверхневих водних об'єктів Кіровоградської області є секція С (Переробна промисловість) видів економічної діяльності, якими скинуто 2,639 млн куб. м забруднених стічних вод.

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Геологічне середовище є важливою частиною навколишнього середовища, з ним щільно пов'язані інші природні компоненти глобальної соціоекосистеми.

Геологічне середовище використовується людством у трьох напрямках:
як джерело мінеральної сировини, необхідної для народного господарства;
як місце нагромадження відходів виробництва.

Лише 10 % мінеральної сировини, що людина добуває з надр планети, перетворюється на готову продукцію, решта 90 % забруднює біосферу.

При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним інші компоненти біосфери: ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі та підземні води тощо. При цьому мають місце не лише процеси механічного руйнування та засмічення навколишнього середовища, але й його геохімічного забруднення. Адже хімічні елементи в товщі нашої планети розподілені нерівномірно. Живі організми пристосувалися до тих елементів, які найбільш поширені в приповерхневих шарах земної кори. Однак людська діяльність піднімає з глибин Землі величезні маси ендегенних мінералів, збагачених рідкісними для поверхні хімічними елементами – важкими металами, радіонуклідами тощо, навіть незначні концентрації яких небезпечні для живих організмів. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва відбувається концентрація цих шкідливих елементів на

значних площах, що призводить до тяжких захворювань і навіть масової загибелі рослин, тварин і людей.

Кіровоградська область є єдиною в Україні, де здійснюється розробка уранових родовищ. ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» видобуває уранову руду на Центральному, Мічурінському родовищах (Кропивницький район) та Ватутінському і Новокостянтинівському (Новоукраїнський район). У результаті розробки вказаних родовищ відбувається забруднення промислових майданчиків та прилеглої території радіонуклідами природного походження на рівні, що перевищує фонові показники місцевості. Крім того, у результаті підземного видобування уранової руди формуються підземні порожнини та депресія підземних вод, які можуть спровокувати просідання об'єктів денної поверхні та підтоплення житлової забудови і сільськогосподарських угідь після припинення розробки родовищ.

У результаті діяльності добувних підприємств утворюються наступні види відходів:

пусті породи (знімаються або виймаються для отримання доступу до корисної копалини);

відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин;

тверді побутові відходи(виникають у ході повсякденної діяльності об'єкта видобутку);

небезпечні відходи (утворюються внаслідок використання небезпечних хімічних речовин, зберігання та використання нафтопродуктів тощо).

З вищезазначених видів відходів найбільші за обсягами утворення є пусті породи та відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин. Такі відходи найчастіше зберігаються у наземних сховищах, які можуть займати до половини площі, відведеної для видобутку корисних копалин. Основною вимогою до зберігання таких відходів є гарантія безпечного, стабільного та економічно вигідного їх зберігання з незначними ризиками для здоров'я і безпеки населення, а також прийнятно низьким соціальним і екологічним впливом у ході експлуатації та у період після закриття об'єкта.

Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псуєть навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом геологічне середовище порушується виїмками гірських порід (кар'єрами), площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, для пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно відкачують воду.

Крім того, в місцях розташування збагачувальних підприємств відбувається геохімічне забруднення навколишнього середовища. Тверді, рідкі та газоподібні відходи виробництва інтенсивно забруднюють на прилеглих територіях ґрунти, рослинність, поверхневі і підземні води та атмосферне

повітря. Потужними джерелами забруднення навколишнього середовища виступають також гідровідстійники, шлаконакоплювачі тощо.

У зв'язку з широкомасштабним руйнуванням господарською діяльністю геологічного середовища все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. Воно полягає, з одного боку, у максимально повному вилученні і використанні мінеральної сировини при видобутку, збагаченні та переробці корисних копалин, а з другого – у зведенні до мінімуму шкоди, яку завдають ці процеси навколишньому середовищу.

Максимально повне використання мінеральної сировини може бути досягнуто застосуванням нових прогресивних технологій, які дозволятимуть комплексно використовувати родовища корисних копалин, максимально повно добувати з вміщуючих порід і покривних товщ корисні речовини, і, крім основного для даного родовища виду мінеральної сировини, добувати та використовувати супутні види. Іншим шляхом, що веде до тієї ж мети, є максимально повна утилізація залишкової породи, шлаків, шлаків та інших відходів гірничодобувної та переробної промисловості для потреб будівництва, сільського господарства тощо.

Щодо мінімізації шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

На місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничовидобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські виробки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокатками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо.

Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того, щоб уникнути осідання земель над підземними виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забутовувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні землі.

Для мінімізації шкоди підприємствами проводиться робота по недопущенню забруднення і засмічення земельних ресурсів, скид кар'єрних вод проводиться після їх очищення, здійснюється рекультивация порушених земель.

З цією метою перед початком розробки родовища підприємство проходить процедуру «Оцінка впливу на довкілля», в якій передбачено заходи по недопущенню погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств добувної промисловості та розроблення кар'єрів обсяг викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2024 році складає, а саме:

Таблиця 10.2.1.1

№ з/п	Види економічної діяльності	КВЕД	Всього, т	У % до 2023 року
1	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	1 208,0	117,7

10.2.2 Металургійна промисловість

На території Кіровоградської області функціонують три підприємства, що займаються металургійним виробництвом, а саме: ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат», ПрАТ «Металит», ТОВ «Олександрійська ливарна компанія».

У сучасну епоху науково-технічного прогресу кольорові метали є незамінним ресурсом, особливо у галузях машинобудування – зокрема в електроніці, електротехніці, приладобудуванні та інших.

ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» – це єдине в Україні підприємство, яке у промислових масштабах виготовляє феронікель із бідних окислених руд. Потужності дозволяють переробляти до 1,5 млн тонн природно-легованих руд щороку, з отриманням до 100 тис. тонн феронікелю (сплав заліза

з нікелем, хромом, кремнієм, міддю тощо). Частка нікелю у продукції – від 7 до 20 тис. тонн на рік.

Однак із початком війни комбінат зіткнувся з низкою проблем. Через блокування морських портів було порушено логістику постачання сировини. Додаткові труднощі спричинили загальносвітова економічна криза та спад попиту на феронікель у Європі. Усе це змусило підприємство працювати в умовах мінімального завантаження й балансувати на межі зупинки печей.

З 01 листопада 2022 року після російських атак на енергосистему України комбінат змушений був призупинити діяльність. Попри це, підприємство разом із благодійним фондом «Розвиток Побужжя» продовжує підтримувати місцеву громаду та переселенців.

За погодженням із міжнародною інвесторською групою Solway, ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» не відмовився від соціальних зобов'язань перед Побузькою громадою, хоча й був змушений переглянути соціальні програми, тимчасово зупинивши частину інфраструктурних проектів.

ПрАТ «Металит» (м. Кропивницький) працює з 2013 року й займає провідні позиції в українській металургії. Основна продукція – чавунні заготовки, що виготовляються методом лиття у піщано-глинисті форми. Така технологія забезпечує високу якість поверхні та точність деталей. Чавунні відливки використовуються на підприємствах агропромислового комплексу, гідравлічних системах, автомобільного та залізничного транспорту.

Підприємствами металургійної галузі у 2024 році реалізовано продукції на 735,6 млн грн, що становило 1,1 % від усього обсягу реалізованої промислової продукції, у 2023 році було реалізовано продукції цієї галузі на 927,4 млн грн, що становило 1,7 % від усього обсягу реалізованої промислової продукції.

У 2024 році індекс виробництва металургійних підприємств, у порівнянні з 2023 роком становив 99,9 %, у 2023 році цей показник становив – 6 %.

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

Діяльність у галузі хімічної промисловості в області здійснювали наступні підприємства: ТОВ «Прогрес-2010», ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ «Герметик», ТОВ «Хімтекс» ТОВ «Злотофарба» та інші.

Завдяки впровадженню сучасних технологій та використанню високоякісної сировини, їхня продукція відповідає найвищим стандартам і задовольняє потреби навіть найвибагливіших споживачів. За багатьма характеристиками вона не поступається закордонним аналогам.

ТОВ «Кіровоградпостач» (м. Кропивницький) є частиною компанії «Хімрезерв», заснованої у 1996 році як виробник змішаних розчинників для хімічної промисловості України. Згодом було створено два ключові виробничі майданчики: лакофарбовий завод, центральний виробничо-складський комплекс, який включає цехи з виготовлення гальмівних і охолоджуючих рідин, побутових розчинників, автохімії та автокосметики.

У 2000 році, на базі старого місцевого заводу, де раніше виготовляли лише олійні фарби, проведено масштабну модернізацію. В результаті було збудовано сучасне підприємство з виробництва затребуваних лакофарбових матеріалів.

У нових цехах налагоджено виробництво: пентафталевих емалей на алкідній основі, швидковисихаючих емалей на базі нітроцелюлози, різних ґрунтовок, просочувачів, меблевих і промислових лаків. Також збудовано цех із виготовлення вододисперсійних фарб на акриловій основі та введено в експлуатацію виробництво напівфабрикатних алкідних лаків і смол.

На центральному виробничому майданчику розпочато випуск та фасування продукції, а саме: охолоджуючих рідин «Тосол», гальмівних рідин «Нева», «БСК», розчинників Р-647, Р-646.

Сировинні резервуари підприємства пройшли сертифікацію й метрологічну перевірку, що гарантує екологічну безпеку та відповідність стандартам з охорони довкілля.

Окрім цього, на підприємстві створено й акредитовано сучасну хімічну лабораторію для проведення фізико-хімічних аналізів готової продукції та контролю якості сировини.

З 2003 року продукція сертифікована в системі УкрСЕПРО, а технічне оснащення цехів постійно оновлюється. Завдяки модернізації виробництва підприємство випускає лакофарбові матеріали, що повністю відповідають європейським стандартам якості.

У 2024 році реалізовано продукції цієї галузі на 702,7 млн грн, що становило 1,1 % від усього обсягу реалізованої промислової продукції.

10.2.4 Харчова промисловість

Галузь виробництва харчових продуктів та напоїв традиційно займає одне з провідних місць у промисловості області. Частка підприємств із виробництва харчових продуктів та напоїв в обсязі реалізованої промисловістю області продукції складає 52,6 %.

Робота підприємств харчової промисловості має значний вплив на забезпечення продовольчої безпеки, насичення ринку продовольчими товарами. На підприємствах області постійно оновлюється асортимент продукції, впроваджуються сучасні технології.

Підприємства області мають значний вплив на обсяг виробництва харчових продуктів в Україні. Так, питома вага у загальнодержавному виробництві олії соняшникової – 11,2 %. Питома вага олії соняшникової у виробництві харчових продуктів по області складає 67,8 %.

У 2024 році реалізовано харчових продуктів та напоїв на суму майже 35 млрд грн. Питома вага продукції харчової промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції становила майже 60 %.

10.3 Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

Екологізація виробництва розглядається як безперервний та системний процес впровадження технічних, управлінських і технологічних рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання природних ресурсів, а також збереження або поліпшення якості навколишнього середовища на локальному, регіональному та глобальному рівнях.

З соціально-економічної точки зору, екологізація передбачає перехід від витратної моделі господарювання до ресурсозберігаючої. Це означає відмову від екстенсивного використання природних ресурсів на користь раціонального природокористування та отримання максимальної корисності з мінімальним втручанням у природні процеси.

Таким чином, екологізація – це постійний і послідовний процес розробки й впровадження новітніх технологічних та управлінських рішень у виробництво, які забезпечують ефективне використання ресурсів при одночасному дотриманні принципів охорони довкілля. Особливої актуальності цей процес набуває для промислових підприємств, де він потребує не лише внутрішньої мотивації, а й державної підтримки та стимулювання.

Основні напрями екологізації виробництва:

раціональне природокористування – зменшення споживання природних ресурсів, економія сировини, енергії та палива, використання альтернативних джерел енергії;

удосконалення технологічних процесів – впровадження сучасних методів видобутку природної сировини, екологічного управління на підприємствах, екологічного аудиту, маркування, стандартизації та сертифікації; розвиток маловідходних і безвідходних технологій, повторне використання відходів як вторинної сировини;

зменшення забруднення довкілля – запровадження ефективних систем очищення стічних вод і викидів у повітря, переробка відходів, використання безпечніших видів сировини, модернізація очисних споруд;

екологічно прийнятне розміщення і територіальна організація виробництва.

Промисловість є головним джерелом забруднення довкілля. До основних факторів негативного впливу на природні ресурси належать: викиди в атмосферу, скиди недостатньо очищених стічних вод, накопичення промислових відходів.

У регіоні впроваджуються інвестиційні проекти, спрямовані на модернізацію виробництва, технічне переоснащення підприємств, використання енергоефективних технологій та обладнання. Це дозволяє не лише зменшити екологічне навантаження, а й підвищити конкурентоспроможність продукції та розширити її асортимент.

Основним джерелом фінансування капіталовкладень щодо зменшення впливу на довкілля є власні кошти підприємств.

11 СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Однією із базових галузей економіки області є сільське господарство.

Частка галузі сільського господарства у валовій доданій вартості найбільша порівняно з іншими частками за видами економічної діяльності області. Функціонування цієї галузі є стратегічно важливою для утримання економіки області, особливо в період збройної агресії російської федерації. До того, ж цей сектор, формує основу продовольчої і, значною мірою, економічної та екологічної безпеки, а також формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

В агропромисловому комплексі області функціонує понад 3,4 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 2,6 тис. – економічно активних фермерських господарств та 116,8 тис. одноосібних фермерських господарств.

У масштабі України на Кіровоградську область припадає 2,7 % сільського населення і 4,8 % сільськогосподарських угідь, а питома вага області в загальному обсязі виробництва валової продукції сільського господарства України стабільно утримується на рівні 5-6 %.

У галузі створюється 25,2 % валової доданої вартості області та зайнято понад 114 тис. осіб, що становить більше 28 % від загальної чисельності зайнятих осіб.

У сільськогосподарському виробництві задіяно 1 768,9 тис. га ріллі, що складає 5,4 % від загальної площі ріллі України.

Область посідає 9 місце серед регіонів України за обсягом виробництва валової продукції сільського господарства, її питома вага – 6,1 %.

У структурі валового виробництва сільського господарства області рослинництво займає 90,7 %, тваринництво – 9,3 %.

Індекс виробництва сільськогосподарської продукції за 2024 рік (оперативні дані) склав 85,6 % до 2023 року (2023 рік – 110,2 %), за рахунок зменшення обсягів виробництва продукції у галузі рослинництва на 16,2 % (83,8 % до 2023 року). В той же час, обсяги виробництва продукції у галузі тваринництва збільшились на 2,3 % (у 2023 році – 99,3 %).

Основною причиною зменшення виробництва валової продукції стали несприятливі погодно-кліматичні умови, спричинені спекою в літній період та відсутністю достатньої кількості опадів. За таких погодних умов запаси продуктивної вологи в ґрунті під пізніми сільськогосподарськими культурами, починаючи з другої половини липня, були недостатніми для нормального росту та розвитку рослин, а впродовж серпня зменшились до незадовільних показників.

У 2024 році експорт продовольчими товарами та сировиною в області склав 757,1 млн дол. США (на 0,5 % більше порівняно з 2023 роком), в тому числі: живі тварини, продукти тваринного походження – 2,1 млн дол. США (63,2 % до 2023 року), продукти рослинного походження – 210,5 млн дол. США (84,5 %), жири та олія тваринного або рослинного походження – 417,8 млн. дол. США (112,1 %), готові харчові продукти – 126,7 млн дол. США (98,7 %).

11.2 Вплив на навколишнє середовище

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50 %. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами і програмувати умови одержання запланованого врожаю.

За статистичними даними протягом 2024 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 65,5 тис. тонн поживних речовин мінеральних добрив, що більше проти 2023 року на 3,2 тис. тонн, або на 5,1 %, органічних добрив внесено 86,4 тис. тонн, що більше проти 2023 року на 16,1 тис. тонн, або на 22,9 %.

Внесення добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами області

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га, (облікове коло господарств, які звітують)		894,0
1.	Мінеральні добрива :	
2.	Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	65,5
3.	у тому числі: азотних, тис. т	37,9
4.	фосфорних, тис. т	1,2
5.	калійних, тис. т	0,3
6.	Комплексні	26,10
7.	Удобрена площа під урожай, тис. га:	767,7
8.	% удобреної площі	85,6
9.	Внесено на 1 га уточненої посівної площі, кг	73
10.	у тому числі: азотних, кг	42,3
11.	фосфорних, кг	1,4
12.	калійних, кг	0,4
13.	Органічні добрива:	
14.	Всього внесено, тис. т	86,4
15.	Удобрена площа, тис. га	7,3
16.	% удобреної площі	0,8
17.	Внесено на 1 га уточненої посівної площі, т	0,096
18.	на 1 га удобреної площі, т	11,8

11.2.2 Використання пестицидів

Принципи застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів – діючих засобів у боротьбі з бур'янами та шкідниками – звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів у Кіровоградській області за 2024 рік

Таблиця 11.2.2.1

Вид забруднювача	Площа, тис. га	Кількість проб, штук			Уміст ЗКП, мг/кг			ГДК, мг/кг	перевищення ГДК
		проаналізовано	із них забруднено ЗКП	із вмістом вище ГДК	мінімальний	середній	максимальний		
Голованівський район									
ДДТ з метаболітами	-	-	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
ГХЦГ сума ізомерів	-	-	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
2,4-Д амінна сіль	-	-	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Кропивницький район									
ДДТ з метаболітами	11,3356	11	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Новоукраїнський район									
ДДТ з метаболітами	-	-	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
ГХЦГ сума ізомерів	-	-	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
2,4-Д амінна сіль	-	-	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Олександрійський район									
ДДТ з метаболітами	33,7874	31	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Усього по області									
ДДТ з метаболітами	45,123	42	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

11.2.3 Зрошення та осушення земель

Кіровоградська область за кліматичними умовами належить до зони ризикованого землеробства. Це зумовлено недостатньою кількістю опадів та їх нерівномірним випаданням, що спричиняє довготривалі періоди посух. Тому застосування зрошення при вирощуванні сільськогосподарських культур дає можливість зменшувати залежність від несприятливих погодних умов, що відповідно підвищує врожайність культур та мінімізує загрозу втрати врожаю.

Зрошені землі – це потенціал у збільшенні виробництва сільськогосподарських культур, що є гарантією продовольчої безпеки держави, який необхідно використовувати. Власники та користувачі земельних ділянок на меліорованих землях мають можливість використовувати даний потенціал повною мірою, оскільки зрошувальні системи мають стабільне джерело зрошення, що для нашої області дуже актуально, оскільки область належить до регіону малозабезпеченого водними ресурсами.

Особливого значення набуває екологізація ряду аспектів, що утворюються в умовах використання зрошення, серед яких засолення ґрунтів, їх ущільнення, заболочування, втрати гумусу і погіршення фізичних властивостей ґрунту, питання ощадливого використання води на полив.

З метою забезпечення раціонального використання земельних і водних ресурсів, виявлення причин їх незадовільного стану, своєчасного виконання меліоративних заходів з запобігання деградації ґрунтів, охорони вод і земель від забруднення у Кіровоградській області здійснюється моніторинг зрошуваних земель.

Еколого-меліоративний стан зрошуваних земель визначається динамікою залягання рівнів ґрунтових вод, засоленістю та солонцюватістю ґрунтів, якістю зрошувальної води.

Вивчення засоленості та солонцюватості ґрунтів зони аерації, визначення площ зрошуваних земель із різними типами та ступенем засолення, солонцюватості ґрунтів, зміни властивостей ґрунтового покриву під впливом меліорації базується на основі матеріалів ґрунтово-сольових зйомок.

За даними ґрунтово-сольових зйомок за останні п'ять років на зрошуваних масивах області широко розповсюджені землі з незасоленими та несолонцюватими ґрунтами.

У Кіровоградській області еколого-меліоративний моніторинг зрошуваних земель проводиться на площі – 40690 га, стан яких на 96 % оцінено як сприятливий, на 4 % – як задовільний.

Основними факторами, що впливають на стан зрошуваних земель, є глибина залягання рівнів ґрунтових вод, мінералізація ґрунтових вод при глибині їх залягання до двох метрів, якість поливної води (за агрономічними критеріями), ступінь засолення та солонцюватості ґрунтів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 1567-р (в редакції від 07 червня 2024 року за № 525-р) затверджено план заходів з реалізації Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Тваринництво – невід’ємна споріднена з рослинництвом галузь, призначення якої – виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки і забезпечують можливість експорту.

Тваринництво області представлено такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво. Для галузі тваринництва 2024 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів’я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається також нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частку.

Індекс продукції тваринництва у 2024 році по Кіровоградській області склав 99,3 % в усіх категоріях господарств, у тому числі: в сільськогосподарських підприємствах – 102,3 %.

В усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2025 року налічувалось 59,0 тис. голів великої рогатої худоби, у т.ч. корів – 33,6 тис. голів; свиней – 184,9 тис. голів; овець та кіз – 22,0 тис. голів; птиці усіх видів – 3432,3 тис. голів. За 2024 рік усіма категоріями господарств області реалізовано на забій 79 тис. тонн худоби та птиці живою вагою, вироблено 261,3 тис. тонн молока та 437,3 млн шт. яєць, а також 1 тонна вовни.

*Продуктивність худоби і птиці на 01 січня 2025 року
(сільськогосподарські підприємства)*

Таблиця 11.2.4.1

	Одиниця виміру	2024 рік	2023 рік	2024 рік до 2023 рік +, -	в %
Надій на корову (на початок року)	кг	7775	7445	330	104,4
Яйценосність на курку-несучку	штук	-	-	-	-
Середньодобові прирости:					
ВРХ	грам	-	-	-	-
Свиней	грам	-	-	-	-

*Виробництво продукції тваринництва за всіма категоріями господарств
на 01 січня 2025 року*

Таблиця 11.2.4.2

Найменування	Одиниця виміру	2024 рік	2023 рік	Порівняння 2024 року до 2023 року	
				+, -	в %
1. Жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій					
Всі категорії господарств	тис. т	79,0	72,4	6,6	109,1
Сільгосппідприємства	тис. т	30,3	25,35	4,95	119,5
Питома вага	%	38,4	35	-	-
Господарства населення	тис. т	48,4	47,05	1,65	103,5
Питома вага	%	61,6	65	-	-
2. Обсяг виробництва (валовий надій) молока					
Всі категорії господарств	тис. т	261,3	270,2	-8,9	96,7
Суспільний сектор	тис. т	78,2	75,8	2,4	103,2
Питома вага	%	29,9	28,1	-	-
Приватний сектор	тис. т	183,1	194,4	-11,3	94,2
Питома вага	%	70,1	71,9	-	-
3. Кількість одержаних яєць від птиці свійської					
Всі категорії господарств	млн шт.	437,7	447,3	-9,6	97,9
Суспільний сектор*	млн шт.	8,8	8,6	0,2	102,3
Питома вага	%	2	1,9	-	-
Приватний сектор*	млн шт.	428,9	438,7	-9,8	97,8
Питома вага	%	98	98,1	-	-
4. Вовна*					
Всі категорії господарств	т	1	1	-	100
Суспільний сектор	т	*	*	-	-
Питома вага	%	-	-	-	-
Приватний сектор	т	*	*	-	-
Питома вага	%	-	-	-	-

*- на виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» дані не оприлюднюються.

*Підсумки обліку поголів'я худоби та птиці
по всіх категоріях господарств станом на 01 січня 2025 року*

Таблиця 11.2.4.3

Найменування	Одиниця виміру	2024 рік	2023 рік	Порівняння 2024 року до 2023 року	
				. + . -	в %
1. Велика рогата худоба					
Всі категорії господарств	тис. гол.	59,0	64,3	-5,3	91,8
Суспільний сектор	тис. гол.	24,3	24,85	-0,55	97,8
Питома вага, %	%	41,2	38,6	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	34,7	39,45	-4,75	88,0
Питома вага, %	%	58,8	61,4	-	-
2. в т. ч. Корови					
Всі категорії господарств	тис. гол.	33,6	37,5	-3,9	89,6
Суспільний сектор	тис. гол.	10,0	10,33	-3,9	89,6
Питома вага, %	%	29,8	27,5		
Приватний сектор	тис. гол.	23,6	27,17	-3,57	86,9
Питома вага, %	%	70,2	72,5	-	-
3. Свині					
Всі категорії господарств	тис. гол.	184,9	193,4	-8,5	95,6
Суспільний сектор	тис. гол.	151,6	152,9	-1,3	99,1
Питома вага, %	%	82	79,1	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	33,3	40,5	-7,2	82,2
Питома вага, %	%	18	20,9	-	-
4. Вівці і кози					
Всі категорії господарств	тис. гол.	22	25	-3	88,0
Суспільний сектор	тис. гол.	1,5	2,29	-0,79	65,5
Питома вага, %	%	6,8	9,2	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	20,5	22,71	-2,21	90,3
Питома вага, %	%	93,2	90,8	-	-
5. Птиця					
Всі категорії господарств	тис. гол.	3432,3	3776,3	-344	90,9
Суспільний сектор	тис. гол.	37,8	38,1	-0,3	99,2
Питома вага, %	%	1,1	1	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	3394,5	3738,2	-343,7	90,8
Питома вага, %	%	98,9	99	-	-

11.3 Органічне сільське господарство

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства є органічне сільськогосподарське виробництво, що ґрунтується на принципах збереження природних ресурсів, відтворення ґрунтів, створення умов для формування екологічно стійких агроєкосистем та отримання якісної продукції рослинництва.

Кіровоградська область має всі соціальні, економічні та екологічні передумови для впровадження та ведення органічного землеробства, а саме: високу природну родючість земель та відносно не дуже високий рівень забрудненості полів агрохімікатами, забезпеченість трудовими ресурсами, вигідне географічне розміщення. За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградщина є однією з провідних областей країни.

За даними оперативного моніторингу, проведеного Мінагрополітики шляхом опитування органів іноземної сертифікації, які сертифікували органічне виробництво та обіг органічної продукції в Україні відповідно до стандарту, еквівалентного Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007, та NOP (США), станом на 31 грудня 2023 року в області налічується 13,82 тис. га загальної площі сільськогосподарських земель (органічних та перехідного періоду), у тому числі 13,71 тис. га сільськогосподарських земель з органічним статусом.

Сертифікати з органічного виробництва мають 7 суб'єктів господарської діяльності з різних видів органічного виробництва (виробництво зернових та олійних культур, ягідництво тощо).

11.4 Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Серед галузей економіки сільське господарство належить до найбільш впливових і чутливих до змін навколишнього середовища, оскільки організовує своє виробництво на великих територіях, а кінцевий результат позначається на якості сільськогосподарської продукції.

Екологізація сільського господарства передбачає:

- ✓ виведення частини угідь з інтенсивної сільськогосподарської обробки;
- ✓ забезпечення пріоритетності вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів над економічними інтересами;
- ✓ впровадження агротехнічних заходів, спрямованих на поліпшення родючості й відновлення ґрунту;
- ✓ збільшення обсягів інвестицій в сільське господарство;
- ✓ використання ресурсозберігаючих технологій (наприклад технології No-Till, яка дозволяє знизити енергоємність, збільшувати утримання вологи в ґрунті, покращувати доступність води, знижувати ерозію ґрунтів);
- ✓ розвиток органічного сільського господарства;
- ✓ запровадження альтернативних методів обробки ґрунтів;

✓ зменшення або повну відмову від використання синтетичних мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних засобів.

Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель є одними із стратегічних завдань державної екологічної політики. На виконання реалізації цієї Стратегії прийнято Національний план дій з охорони навколишнього середовища на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 року № 443-р), який передбачає, зокрема удосконалення економічного стимулювання охорони земель, виконання добровільних національних завдань та допоміжних заходів щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель.

Для підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері боротьби з деградацією земель та опустелюванням, виконанню пріоритетних завдань, зміцненню інституціональної спроможності та покращенню координації діяльності уповноважених органів у відповідній сфері розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 року № 271-р затверджено Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

Використання інноваційних технологій забезпечить підвищення врожайності та продуктивності, зниження втрат при збиранні, транспортуванні, зберіганні та переробці сировини, тобто дозволить підвищити ефективність виробництва. Однак при запровадженні таких технологій необхідно провести оцінку їх впливу на компоненти навколишнього середовища. Лише за умови ресурсозбереження, ресурсовідновлення та зниження екологічного тиску на довкілля реалізуватиметься екологічна компонента сталого розвитку.

Поштовхом для переходу до екологічно орієнтованого виробництва мають стати матеріальне стимулювання та зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу. Подальші перспективи у проведенні екологізації аграрного виробництва в Україні можна визначити як такі, що слідує за міжнародними тенденціями, але враховують специфіку вітчизняного аграрного виробництва, тобто максимальне зменшення шкідливого впливу на ґрунти, зменшення кількості шкідливих відходів, використання новітнього технічного обладнання на виробництвах та збільшення виробництва органічної продукції.

12 ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії енергетики та довкілля набуває нових ознак, охоплюючи величезні території, більшість річок і озер, а також впливаючи на атмосферу й гідросферу Землі. Очікуване у недалекому майбутньому зростання масштабів енергопостачання та енергоспоживання зумовлює подальше інтенсивне посилення впливу на всі компоненти природного середовища у глобальному масштабі.

Останніми роками спостерігається підвищення концентрації CO_2 в атмосфері, наслідком чого є «парниковий ефект» – підвищення температури Землі. Окрім викидів CO_2 , паливоспалювальні і теплоенергетичні установки виробляють викиди теплові (нагрітої води і газів), хімічні (оксиди сірки й азоту), золу і сажу, які зі збільшенням масштабу виробництва також створюють серйозні проблеми. Усунути або хоча б звести до мінімуму ці викиди можна тільки на підставі глибокого розуміння процесів перетворення енергії на всіх етапах, починаючи з видобутку первинних енергоресурсів і завершуючи використанням енергії споживачем у її кінцевому вигляді. Фактично екологія поставила людство перед необхідністю перейти до «безвідходного» енерговиробництва.

Іншою важливою стороною проблеми взаємодії енергетики і довкілля за нових умов є визначальна роль умов природного середовища в розв'язанні практичних завдань енергопостачання (вибір типу енергетичних установок і дислокації підприємств, вибір одиничних потужностей енергетичного

устаткування й енергоресурсів, облік їхнього впливу на довкілля, застосування енергозберігаючих технологій і заходів та ін.).

12.1 Структура виробництва та використання енергії

Питання відпуску енергії теплоелектроцентралями, сонячними електростанціями, гідроелектростанціями та теплогенеруючими установками, котельнями опрацьовано з Головним управлінням статистики у Кіровоградській області (Статистика).

За інформацією Статистики відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Враховуючи вищевикладене, статистика поновить оприлюднення статистичної інформації після завершення встановленого законом терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Вирішення проблем зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів, ресурсозберігаючих технологій дає можливість сталого розвитку економіки області.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Продовжується робота щодо підключення нових об'єктів до даної системи.

Значна увага приділяється питанням впровадження енергоефективних рішень у житловому фонді області.

Впровадження енергоефективних заходів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) області здійснюється за державною Програмою підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності», в рамках якої ОСББ області реалізуються проєкти з комплексної термомодернізації житлових будинків.

З початком військової агресії російської федерації проти України у 2022 році енергоефективність стала єдиним правильним шляхом до енергетичної незалежності попри всі виклики воєнного часу.

Станом на 01 січня 2025 року реалізовано 31 енергоефективний проєкт загальною вартістю 607,56 млн грн, які отримали часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 93,89 млн грн.

По 9 завершеним енергоефективним проєктам вартістю 77,08 млн грн. ОСББ отримали від Фонду енергоефективності повне відшкодування Грантових коштів у сумі 50,65 млн грн.

У межах зазначеної державної програми ОСББ здійснені комплексні утеплення будинків за Пакетом «Б», що якісно впливають на рівень їх енергоефективності.

Програми підтримки ОСББ, які передбачають фінансування заходів з часткового відшкодування вартості здійснених заходів з енергоефективності на реалізацію проєктів за програмою «ЕНЕРГОДІМ», діють у містах Кропивницькому та Олександрії.

Запроваджена у 2024 році Програма державної установи «Фонд енергоефективності» «ГрінДІМ» спрямована на стимулювання використання альтернативних джерел енергії у житлових будинках ОСББ та ЖБК шляхом часткового відшкодування вартості теплових насосів (для потреб опалення та гарячого водопостачання) та сонячних електростанцій. Станом на 01 січня 2025 року заявку на отримання гранту на встановлення сонячної електростанції подано ОСББ «Арка» з м.Олександрії.

Крім того, у межах державної Програми пільгового кредитування під 0% для приватних домогосподарств, яка спрямована на закупівлю обладнання і встановлення у власних домогосподарствах сонячних панелей з системами накопичення енергії та вітрових установок, станом на 01 січня 2025 року, власниками домогосподарств оформлено 47 кредитних договорів на суму 15,19 млн грн. для придбання сонячних електростанцій з накопичувачами енергії. Зазначена робота продовжується.

У 2024 році котельні, які працюють на альтернативних видах палива, не встановлювалися.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2024 року вироблено 3,268 млн кВт електроенергії.

12.3 Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

Електроенергетика України – це потужний, складний та багатогранний технологічний комплекс, метою якого є виробництво, передача і розподіл електроенергії між окремими споживачами.

Електроенергетична система, яка поєднує в собі різні типи електроенергетичних об'єктів, має значний різноплановий вплив на компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу, що розподіляється за наступними напрямками:

- забруднення повітря шкідливими речовинами та сполуками;
- викиди парникових газів, що сприяють глобальним змінам клімату;
- теплове забруднення навколишнього середовища;
- споживання великих обсягів кисню і води;

- зміна природного режиму водовикористання при спорудженні та експлуатації гідроелектростанцій, теплове та хімічне забруднення води, що споживається на електростанціях;

- зміна природного режиму землекористування при розміщенні електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та радіоактивні відходи;

- радіаційні, акустичні та електромагнітні впливи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на довкілля відбувається на всіх стадіях їх функціонування в електроенергетичній системі, починаючи з будівництва, під час експлуатації та виведення з роботи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на земельні ресурси узагальнено зводиться до:

- випадіння на поверхню у вигляді твердих частинок і рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, у тому числі кислот і кислотних окислів, металів і їх сполук, канцерогенних і радіоактивних речовин;

- складування продуктів спалювання твердих палив (зола, шлаки), продуктів продувок поверхонь нагрівання (сажа, зола), твердих і рідких радіоактивних відходів;

- зміни ландшафту при спорудженні різних електроенергетичних об'єктів, у тому числі вирубка лісів, вилучення із сільськогосподарського обігу орних земель, лугів;

- вилучення територій (під будівлі, ставки-охолоджувачі, канали, дороги тощо).

Фактори екологічного впливу електроенергетичних об'єктів розподілено на фактори безпосереднього впливу (прямої дії), пов'язані з функціонуванням об'єктів та електроенергетичної системи в цілому, та фактори опосередкованого впливу, обумовлені створенням умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання, утилізації відходів).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, у свою чергу, розподіляються на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики (наприклад, відчуження та механічні порушення земельних ресурсів), групові, характерні для типових груп об'єктів електроенергетики (наприклад, теплове та хімічне забруднення води при роботі ТЕС та АЕС, акустичний вплив при роботі обладнання), а також специфічні, властиві певним електроенергетичним об'єктам (наприклад, викиди забруднюючих речовин та

парникових газів, утворення золовідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких та газоподібних радіоактивних відходів для АЕС).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств, які здійснюють постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2024 році склали 271,7 тонн, що складає 3,66 % від загального обсягу викидів.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

У світі відбувається стрімкий розвиток відновлювальної енергетики, що пов'язано з виснаженням запасів традиційних видів енергоресурсів, зростанням негативного впливу енергетики на навколишнє середовище, зростанням цін на традиційні енергоресурси, а також прагненням країн по всьому світу до енергетичної безпеки та незалежності.

Розвиток відновлювальної енергетики має величезне значення з огляду на подальшу долю людства, оскільки горючі корисні копалини, що є основою виробництва енергії на початку XXI ст., мають обмежені запаси, які рано чи пізно буде вичерпано.

Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі енергетичних потреб – це шлях до розумного використання природних ресурсів. Це піклування про здоров'я майбутніх поколінь і збереження червонокнижних рослин і тварин.

Область має значний потенціал щодо впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

У 2024 році на території Кіровоградської області приватними домогосподарствами введено у дію 382 СЕС, потужністю 9,2 МВт, загальна

кількість яких по області станом на 01 січня 2025 року – 3292 одиниці, потужністю 92,6 МВт.

У 2024 році ТОВ «Світловодськпобут» за власні кошти збудовано та введено в експлуатацію когенераційну установку електричною потужністю 1,053 МВт.

12.5 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Серед стратегічних та операційних завдань розвитку області важливе місце займають питання впровадження екологічних та енергозберігаючих технологій і розвиток нетрадиційних та відновлюваних джерел альтернативної енергетики.

Основні напрямки регіональної політики:

1) забезпечення реалізації заходів з енергомодернізації житлових будинків об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області;

2) реалізація механізму енергосервісу для підвищення енергетичної ефективності будівель бюджетних установ, впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах комунальної та спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області;

3) підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів;

4) сприяння у реалізації проєктів щодо виробництва енергії з нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій і обладнання;

5) використання інноваційних технічних, технологічних, організаційних рішень, створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проєктів у сфері енергозбереження та енергоефективності.

Стратегічні та програмні документи регіону націлені на забезпечення економії енергоресурсів за рахунок реалізації проєктів з енергоефективності та розвитку нетрадиційних відновлювальних джерел енергії. Ряд проєктів з енергоефективності реалізуються на рівні територіальних громад із залученням всіх можливих інвестиційних джерел.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, підвищення ефективності використання енергоносіїв бюджетними установами та зниження енерговитрат, 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» у межах проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю. У його рамках встановлено систему енергомоніторингу та надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області.

До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Робота щодо підключення нових об'єктів до цієї системи триває.

Для здійснення комплексного утеплення будинків та впровадження заходів, що якісно впливають на рівень їх енергоефективності, ОСББ області реалізується 40 енергоефективних проєктів, загальна вартість яких на 01 січня 2025 року становила 684,64 млн грн., та які отримали повністю або часткове відшкодування від ДУ «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 144,55 млн грн.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2024 року вироблено 3,268 млн кВт електроенергії.

13 ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1 Транспортна мережа області

Транспорт Кіровоградщини має розвинену транспортну інфраструктуру, яку складають автомобільні дороги, залізниця, водні шляхи сполучення та мости, серед яких особливу роль грають мости через річку Інгул.

Кіровоградська область має доволі розгалужену систему автомобільних доріг загального користування, з них:

місцевого значення – 561 дорога, з яких 94 – це дороги обласного значення (1667,3 км);

Крім того, ДП «Агентство місцевих автомобільних доріг» є балансоутримувачем 356 мостових споруд, що розташовані на дорогах районного і обласного значення.

Станом на 01 вересня 2024 року на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення виконувались роботи по утриманню та аварійного ремонту.

У межах експлуатаційного утримання доріг виконано роботи площею 37 335,4 куб. м.

Відповідно до Реєстру міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування у Кіровоградській області складається із 179 маршрутів (діючих), з них: внутрішньообласних міжміських – 90 маршрутів, приміських – 89. Перевезення здійснюють 56 перевізників.

Органами місцевого самоврядування організовано перевезення пасажирів за 118 автобусними маршрутами загального користування, з них: 73 міських маршрути та 45 приміських маршрутів. Перевезення здійснюють 39 перевізників.

Автостанційні послуги на території області надають 13 автостанцій, з них 11 належать ТОВ «К-Автотранс», 2 – приватні. Більшість автобусних перевезень на міжобласних маршрутах здійснюється через Кропивницький АВ-1,2, Олександрійську та Знаменську автостанції.

Загалом, Кропивницька громада має привабливе розгалужене транспортне сполучення, що утворюються перетином значних автомобільних магістралей міжнародного, національного, територіального і місцевого значення та наявністю залізничних вузлів, які сприяють розвитку пасажирських та вантажних перевезень. В свою чергу, привабливе географічне розташування та доступність і мобільність транспортного пересування впливають на активний рух населення, як у середині області і країни, так і за кордон.

Мережа автомобільних доріг та наявність різного виду транспорту створюють потенційні можливості для розвитку регіону, зокрема, нарощування транзитного потенціалу, обсягів перевезень вантажів і пасажирів, розвитку туристичної діяльності тощо. Разом із цим, технічний стан автомобільних доріг загального користування на території області, повільне оновлення рухомого складу транспорту, недостатнє охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів створюють обмеження для розвитку регіону через відсутність умов для швидкісного і комфортного руху на переважній більшості автомобільних доріг загального користування тощо.

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Довідково: Обласна державна адміністрація щороку отримувала інформацію щодо кількості вантажних та пасажирських перевезень області із офіційних даних Головного управління статистики у Кіровоградській області. За 2024 рік така інформація Головним управлінням статистики у Кіровоградській області не оприлюднена.

За інформацією Головного управління статистики у Кіровоградській області, згідно з розділом X «Особливості проведення державного статистичного спостереження в умовах надзвичайних і непереборних обставин (зокрема, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні)» методологічних положень державних статистичних спостережень щодо діяльності підприємств наземного транспорту, якими визначено, що в період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення статистична інформація може не поширюватися, зважаючи на відсутність звітів та будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства, від респондентів згідно з положеннями підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Ураховуючи зазначене, обласна державна адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2024 рік у розділ 13.1.1 «Структура та обсяги транспортних перевезень». Інформація наведена за 2021 рік.

Вантажні перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.1.1

	Вантажооборот		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн т км	у % до 2020р.	тис.т	у % до 2020 р.
1	2	3	4	5
Транспорт¹	25505,7	92,0	16069,6	147,3
Автомобільний ²	1035,6	158,9	9783,1	210,3
водний	к	–	к	–
авіаційний	к	к	к	к

¹ З урахуванням обсягів відправлених вантажів залізничним транспортом, за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням вантажних перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.
к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Пасажирські перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.1.2

	Пасажирооборот		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн пас. км	у % до 2020 р.	тис.	у % до 2020 р.
Транспорт¹	1570,6	133,3	51709,9	124,3
автомобільний ²	347,3	104,6	28734,3	113,0
водний	-	-	-	-
авіаційний	-	-	-	-
міський електротранспорт	115,0	144,6	21701,9	144,6
у тому числі тролейбусами	115,0	144,6	21701,9	144,6
метрополітенівський	–	–	–	–

¹ З урахуванням кількості відправлених пасажирів залізничним транспортом за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Автомобільний транспорт відіграє важливу роль у пасажирських перевезеннях. За темпами розвитку автомобільні пасажирські перевезення займають перше місце.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів, які мають електричні двигуни. За даними регіонального сервісного центру ГСЦ МВС в Кіровоградській області, за 2024 рік в області було зареєстровано 1067 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2023 році – 610 таких транспортних засобів, у 2022 році – 269 транспортних засобів.

За даними департаменту інфраструктури Кіровоградської обласної військової адміністрації, у 2024 році маршрутна мережа області відповідно до Реєстру міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування у Кіровоградській області складається із 179 маршрутів (діючих), з них:

внутрішньообласних міжміських – 90 маршрутів, приміських – 89 (організатор перевезень – обласна державна адміністрація). Перевезення здійснюють 56 перевізників.

Органами місцевого самоврядування організовано перевезення пасажирів за 118 автобусними маршрутами загального користування, з них: 73 міських маршрути та 45 приміських маршрутів. Перевезення здійснюють 39 перевізників.

У місті Кропивницький створено умови та забезпечено перевезення пасажирів автомобільним та електричним транспортом на міських автобусних та тролейбусних маршрутах. Щоденно в середньому маршрути міста обслуговують 32 тролейбуси, 29 автобусів у звичайному режимі руху та 165 автобусів у режимі маршрутного таксі.

Автостанційні послуги на території області надають 13 автостанцій, з них 11 належать ТОВ «К-Автотранс», 2 – приватні. Переважна більшість автобусних перевезень на міжобласних маршрутах здійснюється через Кропивницький АВ-1, 2, Олександрійську та Знам'янську автостанції.

Розвиток інфраструктури електричного та іншого екологічно чистого комунального транспорту забезпечено виконанням заходів галузевої програми та координацією роботи міського електричного транспорту, його технічне обслуговування в умовах воєнного стану шляхом організації перевезень пасажирів комунальним електричним транспортом на 8 тролейбусних маршрутах 32 тролейбусами (Дніпро Т-103, загальна пасажиромісткість – 105 пасажирів та тролейбусом з автономним ходом Дніпро Т-203, загальна пасажиромісткість – 103 пасажирів).

Підвищено доступність та якість надання послуг з перевезення пасажирів електричним транспортом на міських тролейбусних маршрутах. Збільшено річні обсяги перевезень пасажирів у порівнянні до 2023 року. За 2024 рік перевезено 22433,5 тис. пас., з них – 16412,4 тис. пас. пільгової категорії.

Збережено природний стан атмосферного повітря. Відшкодовано з місцевого бюджету за перевезення пільгових категорій громадян електротранспортом 99502,5 тис. грн.

З метою сприяння належній організації руху електропотягів приміського сполучення відповідно до потреб у місцевих бюджетах області було затверджено на 2024 рік видатки на компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій пасажирів, залізничним транспортом у сумі 3074,7 тис. грн, з яких станом на 01 січня 2025 року проведено касових видатків на суму 2624,6 тис. грн.

Ці заходи сприяють належній організації руху електропотягів приміського сполучення в області. Як приклад, у Світловодській територіальній громаді курсує приміський потяг Бурти-Недогарки, який забезпечує потреби громадян, які їздять до садових товариств. Наявні електропотяги приміського сполучення, які проходять через ст. Олександрія, задовольняють потреби мешканців громади.

Парк громадського транспорту Кропивницької міської громади складається з авто- та електротранспорту, а саме:

Комунальний транспорт

- автобуси: МАЗ 103486 – 20 од., МАЗ 206086 – 25 од.;

- тролейбуси: ЮМЗ – 6 од, ЗіУ – 5 од., Дніпро Т103 – 20 од., Дніпро Т203 – 21 од.

Приватні перевізники

- автобуси БАЗ А081.10 Еталон – 14 од, БАЗ 2215 Дельфін – 277 од.

У четвертому кварталі 2024 року КП «Електротранс» придбано 10 одиниць автобусів особо великої пасажиромісткості, пристосованих для осіб з особливими потребами – Mercedes-Benz Citaro O 530G, рівень екологічних норм яких – Євро-5.

У 2024 році на утримання та розвиток дорожньої інфраструктури Кіровоградської області передбачено 223391,34 тис. гривень, за рахунок залишку коштів Субвенції, що утворився станом на 01 січня 2024 року, в тому числі на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення – 90905,023 тис. гривень.

У звітному періоді виконано роботи на загальну суму – 66350,959 тис. гривень, в результаті чого ліквідовано 40475 м² ямковості, встановлено і замінено 35 дорожніх знаків.

Протягом 2024 року проводилися роботи з капітального ремонту:

- автомобільних доріг загального користування місцевого значення на суму – 62491,87 тис. гривень;

- вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах на загальну суму – 15799,0 тис. гривень.

Зокрема, у звітному періоді виконувались роботи з капітального ремонту 1 мостової споруди в Кропивницькому районі та 1 автомобільної дороги загального користування місцевого (обласного) значення у Новоукраїнському районі. Інші об'єкти реконструкції та капітального ремонту на автомобільних

дорогах місцевого значення у Голованівському (4), Кропивницькому (10) та Олександрійському (4) районах знаходяться у стадії введення в експлуатацію.

Також, у 2024 році здійснювалися роботи на 4 об'єктах комунальної власності стосовно яких державне підприємство «Агентство місцевих автомобільних доріг» визнано замовником виконання робіт. Крім цього, по об'єкту «Капітальний ремонт вул. Городоцька в м. Світловодськ, Олександрійського району, Кіровоградської області» ДП «Агентство місцевих автомобільних доріг» замовлено проектно-вишукувальні роботи та розроблено проектно-кошторисну документацію. Загальна вартість робіт з капітального ремонту вулиці Городоцька у м. Світловодську складає 195,9 млн. грн.

На автомобільних дорогах загального користування державного значення у 2024 році підрядними організаціями виконано роботи на загальну суму 772280,1 тис. гривень. Обсяг оплачених коштів на експлуатаційне утримання за 2024 рік становить 511943,48 тис. грн., в тому числі по утриманню: земляного полотна і водовідводу – 1810,51 тис. грн.; дорожнього одягу та покриття – 124623,85 тис. грн. (влаштовано 118689,62 кв.м); штучних споруд – 5730,48 тис. грн.; дорожніх пристроїв і облаштування доріг – 2138,48 тис. грн. Також проводилися утримання лінійних будівель та споруд, об'єктів благоустрою – 555,41 тис. грн.; вирубка порослі, прибирання сміття – 9494,69 тис. грн.; зимове утримання – 276108,12 тис. грн.; інші витрати – 52931,7 тис. грн.

У 2024 році на капітальний ремонт комунальних доріг використано 30,8 млн грн., на поточний ремонт – 97,7 млн грн., поліпшено 304,4 тис.кв.м. дорожнього покриття, на утримання використано 100,6 млн грн.

В результаті роботи пункту габаритно-вагового контролю на автомобільних дорогах державного значення Кіровоградської області у 2024 році перевірено 6739 автомобілів, при цьому виявлено та документально зафіксовано 155 порушень транспортного законодавства України, встановлено 38 блокувальних пристроїв для подальшого унеможливлення руху транспортних засобів.

13.2 Вплив транспорту на навколишнє середовище

Окрім промислових підприємств, атмосферу активно забруднює транспорт. Автотранспорт є основним джерелом забруднення атмосферного повітря. Вплив автомобільного транспорту на навколишнє середовище супроводжується не лише споживанням природних ресурсів, але й його забрудненням шкідливими домішками. Об'єктами забруднення є атмосфера, гідросфера та літосфера, тобто найважливіші компоненти середовища існування людини.

Розрізняють такі види транспорту: автомобільний, залізничний (наземний і підземний), повітряний, водний (річковий і морський), а також рейковий і безрейковий наземний електротранспорт (трамваї, тролейбуси). Електротранспорт надає забруднюючу дію на середовище за рахунок шуму і

електромагнітних випромінювань, а також за рахунок попадання в середовище речовин, застосовуваних при обслуговуванні цього транспорту.

Залізничний транспорт вважають екологічно найчистішим завдяки електрифікації залізниць. Однак залізниці спричинюють шум, вібрацію, електромагнітне коливання. Узбіччя залізниць часто забруднені пилом від сипких вантажів, нафтопродуктами, відходами життєдіяльності. На залізничному транспорті є значна кількість джерел викидів в атмосферу – локомотивні, вагонні депо, вагонні ділянки, ремонтні заводи.

Автомобільний транспорт на навколишнє середовище має досить значний вплив.

По-перше, основний обсяг автомобільного транспорту зосереджений в районах з високою щільністю населення – містах і промислових центрах.

По-друге, шкідливі викиди від автомобілів утворюються в нижніх, наземних шарах атмосфери, тобто там, де відбувається основна діяльність людини, а умови їх поширення найгірші.

По-третє, вихлопні гази автомобільних двигунів є висококонцентрованими токсичними компонентами, які є основними забруднювачами атмосфери. Час зберігання шкідливих речовин в атмосфері оцінюється від десяти днів до півроку. Вихлопні гази автомобільних двигунів містять понад 200 токсичних хімічних сполучень.

Крім прямого шкідливого впливу на людей, викиди від автомобілів також приносять непряму шкоду. Так, автомобільне паливо являє собою підвищення концентрації кінцевого продукту згоряння вуглекислого газу – це природний компонент атмосфери, із-за якого йде глобальне підвищення температури у земній атмосфері, його ще називають парниковим ефектом. Результатом цього можуть бути стихійні лиха, такі як великі пожежі, повені, тощо.

Сполуки сірки і оксиди азоту, що виділяються в атмосферу вихлопними газами автомобільних двигунів, беруть участь у хімічних перетвореннях та в результаті утворюють різні кислоти і солі. Такі речовини, як наслідок повертаються в землю у вигляді «кислого» дощу. Кислотні опади завдають значної шкоди водним екосистемам, призводять до руйнування фауни, посилюють корозію металів і призводять до руйнування будівельних конструкцій. Більш того, оксиди азоту сприяють забрудненню повітря і разом з різними аерозолями, і як наслідок викликають утворення грязьового диму, порушуючи видимість.

У ролі основних забруднювачів ґрунтів виступають метали та їх сполуки. Вкрай небезпечним характером є забруднення ґрунту свинцем. В якості паливної присадки використовуються сполуки свинцю, що робить транспортні засоби серйозним джерелом забруднення свинцем. Забруднення води транспортними відходами проявляється в зміні фізичних і органолептичних властивостей (порушення прозорості, смаку, запаху, кольору), збільшенні вмісту сульфатів, нітратів, хлоридів, появи радіоактивних елементів, важких металів, зменшенні розчиненого в питній воді кисню.

Для поліпшення якості атмосферного повітря необхідно оснащувати автомобілі новими ефективними системами та пристроями зниження викидів, вводити жорсткі екологічні нормативи щодо регуляції викидів в атмосферу.

Екологічні проблеми транспорту є серйозною проблемою, яка вимагає негайного вирішення. Для цього необхідно вжити комплекс заходів, які включатимуть в себе перехід на альтернативні джерела енергії, зменшення обсягів транспортних перевезень та вдосконалення технологій виробництва та експлуатації транспортних засобів.

13.3 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

Аналіз заходів, спрямованих на зниження токсичності вихлопних газів автомобілів, дозволяє виділити наступні основні напрямки боротьби зі шкідливим впливом.

Засоби для охорони навколишнього середовища: застосування нових видів енергетичного обладнання з мінімальним викидом шкідливих речовин; модифікація і вдосконалення технології проектування, робочих процесів, автомобільного виробництва для зниження токсичності вихлопних газів; використання пристроїв нейтралізації або очищення відпрацьованих газів. Дуже ефективні для автомобілів з бензиновими двигунами потрійні каталітичні нейтралізатори, для дизельних автомобілів використовуються фільтри, які очищають вихлопні гази від кіптяви та поперемінне використання або зміна властивостей звичайного палива. Тому, для зниження негативного впливу складових транспортних комплексів на навколишнє середовище в першу чергу необхідно:

- вести суворий контроль за дотриманням норм допустимих викидів в атмосферне повітря;

- вести контроль за дотриманням екологічних норм при будівництві та експлуатації об'єктів транспортної інфраструктури;

- забезпечити постійний контроль за технічним станом автомобілів;

- удосконалити конструкцію паливної системи двигуна;

- використання кращих паливно-мастильних матеріалів з меншою концентрацією домішок.

Реальні шляхи по скороченню негативного впливу автомобільного транспорту на природне середовище бачиться в наступному. Насамперед, потрібен розвиток і удосконалення законодавчої бази в області екології транспорту. Така діяльність охоплює дуже великий спектр питань – від удосконалення базових законів, що регламентують діяльність транспорту як компонента економіки до розробки конкретних нормативних актів спеціального призначення (стандарти, правила і т.д.). Для забезпечення входження України у світову транспортну систему варто передбачати гармонізацію нормативно-правового забезпечення в транспортному комплексі з регіональним і міжнародним законодавством.

Альтернативними видами автомобільного транспорту є електромобіль, сонячний електроавтомобіль, автомобіль з інерційним двигуном. Електромобіль – ідеальний автомобіль для міста, так як він майже не містить викидів шкідливих речовин, має великий крутний момент на малих швидкостях, компактніший, простіший в експлуатації, випромінює менший шум, проте він має обмежений ресурс пробігу, малий термін служби джерела струму та низьку енергоємність акумуляторів.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів, які мають електричні двигуни. У Кіровоградській області за 2024 рік було зареєстровано 1067 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2023 році – 610 таких транспортних засобів, у 2022 році – 269 транспортних засобів.

Для ефективної дії всього комплексу заходів в області охорони навколишнього середовища необхідно організувати правову сторону питання таким чином, щоб будь-якому суб'єкту автотранспортного ринку було не вигідно, насамперед з економічної точки зору, займатися перевізною чи сервісною діяльністю, що не задовольняє прийнятими в Україні екологічними нормами. Базові закони повинні враховувати існуючі економічні відносини в суспільстві, передбачати, принаймні, найближчу їхню еволюцію і поширюватися на:

- імпортерів і вітчизняних виробників автотранспортної техніки;
- перевізників усіх форм власності й організації праці;
- суб'єктів усіх форм власності й організації праці, що здійснюють будь-які види автосервісних послуг;
- суб'єктів усіх форм власності й організації праці, що здійснюють нафтопереробку і поширення нафтопродуктів;
- органи державного і відомчого контролю.

Для підвищення якості автотранспортних палив потрібна розробка не тільки стандартів, що регламентують їхні фізико-хімічні властивості, але й інших механізмів економічного стимулювання, за допомогою яких з ринку України витіснялися б етиловані сорти бензину і дизельне паливо з вмістом сірки більше 0,2%. На найближчу перспективу варто також запланувати введення обмежень на зміст ароматичних вуглеводнів у високооктанових сортах бензину.

Другим безумовним напрямком природоохоронної діяльності в Україні повинно стати удосконалення технічної експлуатації автотранспортних засобів. Під цим мається на увазі створення розгалуженої мережі підприємств по технічному обслуговуванню і ремонту автомобілів, заправних станцій і т.д., діяльність яких ліцензована чи виробництво яких сертифіковане на основі удосконаленої нормативно-правової бази. Для забезпечення необхідних умов якості варто розвивати приладовий контроль екологічних параметрів автомобілів і всього автотранспортного виробництва. Незважаючи на потребу в значних інвестиціях, для забезпечення в майбутньому необхідних екологічних показників роботи автомобільного транспорту, треба якомога швидше приступити до модернізації нафтопереробного виробництва й удосконалювання системи розподілу нафтопродуктів.

Як першочергові дії в цьому напрямку можна назвати установлення твердих процедур поширення автотранспортних палив по регіонах, що виключають фальсифікацію паливно-мастильних матеріалів і невідповідність їх діючим нормам якості.

Державна політика щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище в Україні спрямована на комплекс заходів, які включають: стимулювання використання екологічно чистих видів транспорту, підвищення стандартів викидів, розвиток громадського транспорту, підтримку електромобілів та впровадження екологічних норм для транспортних засобів.

14 СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1 Тенденції та характеристика споживання

Світові тенденції до зростання загального обсягу споживання зумовлюють посилене використання природних ресурсів, що має негативні наслідки для довкілля. Запобігти шкідливим наслідкам промислової і господарської діяльності людства можливо лише за умов економного використання природних ресурсів, а також ефективного їх відтворення.

Процес споживання є невід'ємною складовою економічного життя, виступаючи каталізатором багатьох господарських процесів. Як правило, споживчий попит стимулює економічне зростання: забезпечує зайнятість, наповнює бюджети, активізує інвестиційну діяльність і сприяє розвитку соціальної сфери. Водночас, надмірне і необґрунтоване споживання, зумовлене формуванням штучних потреб, призводить до руйнації природного середовища. Марнотратне використання ресурсів запускає механізм масового виробництва, що, своєю чергою, спричиняє виснаження природно-ресурсного потенціалу.

На сьогодні зусилля науковців спрямовані на пом'якшення постійно зростаючого тиску на довкілля. Досягнення у сфері біотехнологій вже сьогодні дають змогу окремим країнам утримувати баланс на межі екологічної стабільності. Однак наявні інноваційні технології поки що не здатні повністю нейтралізувати антропогенний вплив.

Зменшити екологічне навантаження господарської системи можливо шляхом активізації міжнародного руху за стале споживання з етичними принципами. Основними завданнями такого руху повинні стати: просвітницька діяльність, спрямована на інформування споживачів щодо вмісту продукції; тиск на виробників, які застосовують канцерогенні речовини, виготовляють неякісну продукцію тощо; обмеження надмірної, неправдивої реклами, викриття аморальної, антисоціальної діяльності виробників.

Основними шляхами подолання вад сучасної системи господарювання можуть бути: обмеження надмірного, нездорового споживання (через самообмеження покупців); пошук та створення технологій регенерації природного середовища (ситуація в цьому напрямі досить складна, більшість так званих «зелених» технологій можна назвати екологічно нейтральними, а не такими, що сприяють відновленню довкілля); негайне реагування на порушення етичних норм розробниками новітніх технологій виробництва.

14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Місією Енергетичної стратегії України до 2050 року є створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії.

До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання

енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні.

Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість.

Енергетична стратегія базуватиметься на цільових показниках розвитку економіки у відповідності до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. А також на міжнародних зобов'язаннях, взятих Україною - в першу чергу, в рамках Угоди про Асоціацію України з ЄС та Паризької кліматичної угоди.

Цілями Енергетичної стратегії України 2050 є:

- ✓ досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності;
- ✓ максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі;
- ✓ оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури;
- ✓ підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі;
- ✓ всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків;
- ✓ забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності;
- ✓ розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, підвищення ефективності використання енергоносіїв бюджетними установами та зниження енерговитрат, 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» у межах проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю. У його рамках встановлено систему енергомоніторингу та надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області.

До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Робота щодо підключення нових об'єктів до цієї системи триває.

Не зважаючи на військові дії, ОСББ продовжують співпрацювати з Фондом енергоефективності, якими на сьогодні здійснюється реалізація 40 енергоефективних проєктів загальною вартістю, станом на 01 січня 2025 року 684,64 млн грн та які отримали повністю або часткове відшкодування від ДУ «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 144,55 млн грн.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що

убезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2024 року вироблено 3,268 млн кВт електроенергії.

15 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Національна екологічна політика - це комплекс заходів, що здійснюються державою для захисту, збереження та відновлення природного середовища. Вона включає в себе розробку та впровадження законів, нормативних актів, стратегій та програм, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів, зменшення забруднення, збереження біорізноманіття та забезпечення екологічної безпеки.

Основними напрямками національної екологічної політики є:

- **охорона та раціональне використання природних ресурсів:**
забезпечення сталого використання водних, земельних, лісових та інших ресурсів, запобігання їх виснаженню та деградації;
- **зменшення забруднення навколишнього середовища:**
контроль за викидами забруднюючих речовин в атмосферу, водойми та ґрунт, розробка та впровадження екологічно чистих технологій;
- **збереження біорізноманіття:**
охорона рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, створення заповідників та національних парків;
- **забезпечення екологічної безпеки:**

впровадження системи моніторингу та контролю за екологічною ситуацією, розробка планів реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з екологічними катастрофами;

- розвиток екологічної освіти та культури:

просвітницька робота серед населення, спрямована на формування екологічної свідомості та відповідальності.

Інструментами реалізації екологічної політики є:

- законодавство:

прийняття законів, постанов, правил та інших нормативних актів, що регулюють природокористування та охорону довкілля;

- економічні механізми:

впровадження екологічного оподаткування, штрафів за забруднення, субсидій для екологічно чистих підприємств;

- адміністративні заходи:

видача дозволів на природокористування, проведення перевірок та накладення штрафів за порушення екологічного законодавства;

- освітні та інформаційні заходи:

проведення екологічних кампаній, організація виставок, семінарів та конференцій;

- міжнародне співробітництво:

участь у міжнародних конвенціях та угодах, обмін досвідом з іншими країнами.

Регіональна екологічна політика в області у 2024 році була інтегрована до національної екологічної політики та загальнонаціональних реформ, і була спрямована на забезпечення стабільної екологічної ситуації в умовах воєнного стану.

В області здійснювалася реалізація завдань у сфері екології, визначених «Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 (із змінами), та відповідною «Стратегією розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки», затвердженою рішенням Кіровоградської обласної ради від 12 березня 2020 року № 743 (із змінами), «Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р, «Стратегією формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 року № 483-р, і відповідного операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках (далі – стратегії).

Досягнення стратегічних цілей «Збереження екосистем та поліпшення екологічної інфраструктури», визначених вказаними стратегіями, здійснювалося шляхом реалізації заходів «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від

30 березня 2021 року № 86 (із змінами), та відповідних місцевих програм охорони довкілля.

15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державна політика у сфері охорони навколишнього природного середовища повинна здійснюватися послідовно із запровадженням принципів раціонального природокористування та мінімізації негативного впливу на екологічні об'єкти при здійсненні антропогенної діяльності.

Екологічна політика як об'єкт правового регулювання, є відносно новим явищем для вітчизняного екологічного права та еколого-правової науки. Проте, незважаючи на це, правове забезпечення екологічної політики, вже сьогодні характеризується багатогранністю та комплексністю.

Для досягнення головної мети державної регіональної політики передбачається забезпечити вирішення насамперед таких основних завдань:

- ✓ запровадження більш глибокого вивчення та оцінки внутрішнього природного, економічного, наукового, трудового потенціалу кожного регіону, розроблення комплексних правових, організаційних, економічних та інших механізмів його ефективного використання;

- ✓ здійснення на інноваційній основі структурної перебудови економіки регіонів з урахуванням особливостей їх потенціалу;

- ✓ поетапне зменшення рівня територіальної диференціації економічного розвитку регіонів та соціального забезпечення громадян;

- ✓ широкий розвиток підприємництва, як головного фактора соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, підвищення зайнятості населення, наповнення місцевих бюджетів;

- ✓ зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу і кооперації праці, що є одним з головних чинників підвищення конкурентоспроможності держави на міжнародних ринках;

- ✓ забезпечення здатності територіальних громад та органів місцевого самоврядування в межах, визначених законодавством, самостійно та відповідально вирішувати питання соціально-економічного розвитку, створення ефективних механізмів забезпечення їх активної участі у формуванні та проведенні державної регіональної політики;

- ✓ удосконалення фінансових міжбюджетних відносин, вироблення чітких критеріїв і ефективних механізмів надання державної підтримки розвитку регіонів;

- ✓ досягнення продуктивної зайнятості населення, стабілізації та поліпшення демографічної ситуації в державі;

- ✓ подальше вдосконалення державної системи охорони довкілля та використання природних ресурсів, механізмів та інструментів вироблення і реалізації екологічної політики;

- ✓ налагодження міжнародного співробітництва у сфері регіональної політики, наближення національного законодавства з цього питання до норм і

стандартів Європейського Союзу, а також розвитку транскордонного співробітництва, як дієвого засобу зміцнення міждержавних відносин та вирішення регіональних проблем.

15.3 Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області).

На території області протягом 2024 року проведено 698 ресурсних перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства (за результатами обстежень, перевірок центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, акцій, операцій), у тому числі на 31 об'єкті області.

За результатами здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства було складено 434 протоколи про адміністративні правопорушення, 53 з яких передано до розгляду у судові органи.

За порушення вимог природоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 434 посадові особи та громадян, загальна сума накладених штрафів становить 168,793 тис. грн, сума стягнутих штрафів складає 141,066 тис. грн.

До правоохоронних органів протягом 2024 року передано 119 матеріалів, відкрито 50 кримінальних проваджень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 66452,329 тис. грн.

Протягом звітної періоду пред'явлено 305 претензій на загальну суму 42438,753 тис. грн, та відшкодовано державі 2978,809 тис. грн (у тому числі в добровільному порядку 1691,451 тис. грн та в примусовому порядку (за рішенням суду, органами державної виконавчої служби) 1287,358 тис. грн) за пред'явлені 93 претензії в поточному році та з урахуванням збитків, які були пред'явлені в минулі роки.

Державний нагляд (контроль) у сфері використання рослинних ресурсів

За 2024 рік проведено 200 перевірок у сфері використання рослинних ресурсів (в т.ч. ліси – 126). Складено 105 протоколів, у тому числі 12 передано для розгляду у судові органи про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 98 осіб (в т.ч. ліси – 71). Сума накладених штрафів становить 58,395 тис. грн (в т.ч. ліси – 37,06 тис. грн), з них стягнуто на суму 44,37 тис. грн (в т.ч. ліси – 29,495 тис. грн). Загальна сума розрахованих збитків становить 4847,592 тис. грн (в т.ч. ліси – 4582,302 тис. грн). Пред'явлено 66 (в т.ч. ліси – 45) претензій на загальну суму 3015,483 тис. грн (в т.ч. ліси –

2879,941 тис. грн), стягнуто 29 (в т.ч. ліси – 14) претензій на суму 564,766 тис. грн (в т. ч. ліси – 504,439 тис. грн).

Державний нагляд (контроль) у сфері використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Протягом 2024 року проведено 72 перевірки територій та об'єктів природно-заповідного фонду у Світловодській, Кропивницькій, Маловисківській, Дмитрівській, Олександрівській, Аджамській, Новгородківській, Вільшанській, Устинівській, Новомирогородській, Кетрисанівській, Суботцівській, Новоархангельській територіальних громадах.

Складено 23 протоколи про адміністративні правопорушення (15 судових), до адміністративної відповідальності (за рішенням суду) притягнуто 16 осіб та накладено штраф на суму 6,086 тис. грн, з них сплачено 4,25 тис. грн. Розраховано збитки, заподіяні порушенням законодавства про природно-заповідний фонд на суму 18526,05 тис. грн, пред'явлено 15 претензій на суму 2978,042 тис. грн.

До правоохоронних органів передано 21 матеріал з ознаками кримінальних правопорушень.

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів, у тому числі по підземних водах

Протягом 2024 року здійснено 49 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства сфері охорони водних ресурсів. Складено 10 протоколів про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 10 осіб на суму 7,123 тис. грн.

Державний нагляд (контроль) у сфері використання водних ресурсів

У сфері використання водних біоресурсів, промислового, любительського рибальства за 2024 рік проведено 150 перевірок.

Під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) щодо виявлення та недопущення браконьєрства на водоймах області, порушень складено 207 протоколів про адміністративні правопорушення (з них 25 протоколів направлено на розгляд до суду).

До адміністративної відповідальності притягнуто 206 осіб, загальна сума накладених штрафів складає 37,332 тис. грн, з них стягнуто на суму 28,73 тис. грн).

З ознаками кримінального правопорушення по факту незаконного добування водних біоресурсів (риби) передано 17 матеріалів до правоохоронних органів, відкрито 14 кримінальних проваджень.

Загальна сума розрахованих збитків становить 6265,225 тис. грн, пред'явлено 18 претензій на суму 1826,225 тис. грн, сплачено 2 претензії на суму 111,396 тис. грн.

Контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом 2024 року здійснено 30 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства у сфері охорони атмосферного повітря. Складено 5 протоколів про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 4 особи на суму 1,377 тис. грн. За порушення вимог природоохоронного законодавства пред'явлено 4 претензії на 12,438 тис. грн.

Контроль у сфері поводження з відходами

Протягом січня-грудня 2024 року складено 21 протокол про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 26 осіб на загальну суму штрафів 15,3 тис. грн, з яких стягнуто 15,3 тис. грн.

Контроль за охороною і використанням земель

У сфері охорони і використання земель у 2024 році здійснено 43 перевірки. Притягнуто до відповідальності 44 особи та складено 44 протоколи на суму 33,32 тис. грн. Розраховані та пред'явлені 199 претензій на суму 34595,971 тис. грн.

Для представництва інтересів держави до органів прокуратури передано 17 матеріалів на загальну суму 4915,256 тис. грн по засміченню та забрудненню земельних ресурсів.

Державний нагляд (контроль) у сфері використання об'єктів тваринного світу

Протягом звітної періоду при здійсненні заходів державного нагляду (контролю) у частині виявлення та недопущення браконьєрства в мисливських угіддях на підконтрольній території проведено 60 перевірок, складено 15 протоколів про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 26 осіб, накладено штраф на суму 7,99 тис. грн, з них стягнуто 5,746 тис. грн.

Контроль за охороною і використанням земель водного фонду

За 2024 рік здійснено 18 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині охорони і використання земель водного фонду. Складено 4 протоколи про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 4 особи на 1,87 тис. грн. Розраховано та пред'явлено 3 претензії за самовільне зайняття земельної ділянки на суму 10,594 тис. грн.

Контроль у сфері надкористування

За 2024 рік Держекоінспекцією здійснено 30 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства у сфері надкористування. Сплачено претензію на 10,648 тис. грн. Передано 2 матеріали до правоохоронних органів

з ознаками кримінального правопорушення, в порядку ст. 214 Кримінально процесуального кодексу України.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 15.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2022	2023	2024
1.	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	165	0	31
2.	Складено актів перевірок	од.	165	0	31
3.	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	907	663	434
4.	Притягнуто до адміністративної відповідальності	осіб/ тис. грн	859/ 419,917	598/ 204,442	434/ 168,793
5.	Стягнуто адміністративних штрафів	тис. грн	359,04	167,722	141,066
6.	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн	135/ 13130,507	138/ 12715,189	305/ 42438,753
7.	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн	99/ 2961,985	80/ 3430,613	93/ 2978,809
8.	Кількість випадків тимчасового призупинення виробничої діяльності	од.	3	1	0
9.	Кількість випадків перевищення встановлених екологічних нормативів	од.	14	27	57
9.1.	на спеціальне водокористування	од.	0	3	0
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	5	8	1
9.2.	на викиди в атмосферне повітря	од.	5	14	0
9.3.	забруднення земель і ґрунтів	од.	4	2	56
10.	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	0	0	1
11.	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних впроваджень	од.	58	52	119

15.4 Виконання державних цільових екологічних програм

В області розроблено та затверджено три цільові екологічні програми, а саме:

«Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (Комплексна програма);

«Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони «Кіровоградська», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273 (програма Моніторингу);

«Регіональна екологічна програма «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85 (програма Ліси Кіровоградщини).

Метою Комплексної програми є охорона та поліпшення стану довкілля в області шляхом виконання заходів із зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зниження обсягів скидів забруднюючих стічних вод у природні водні об'єкти, зменшення негативного впливу промислових і побутових відходів на довкілля, розвиток та збереження природно-заповідних територій та об'єктів регіону, проведення заходів з екологічної освіти, виховання та інформування населення про стан довкілля.

Відповідно до Комплексної програми у 2024 році передбачалася реалізація природоохоронних заходів на загальну суму 94 224,40 тис. грн, із яких за рахунок обласного бюджету на суму 24 550,0 тис. грн, державного на суму 5 482,70 тис. грн та власних коштів підприємств на суму 64 191,70 тис. грн.

З метою вирішення визначених Комплексною програмою завдань, розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації від 21 грудня 2023 року № 1400-р «Про обласний бюджет Кіровоградської області на 2024 рік» (із змінами) було затверджено «Перелік природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2024 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища» (Перелік) на загальну суму 11 506,0 тис. грн.

Відповідно до зазначеного Переліку було заплановано здійснення 8 природоохоронних заходів.

Станом на 01 січня 2025 року на підставі Комплексної програми, та відповідно до Переліку, реалізовано 8 природоохоронних заходів на загальну суму 11 478,8 тис. грн.

Зокрема реалізовано такі природоохоронні заходи:

аварійно-відновлювальні роботи існуючої водовипускної споруди №1 на річці Чорний Ташлик у м.Новоукраїнка Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації) на суму 7 977,1 тис. грн.;

біологічна меліорація водних об'єктів Кіровоградської області (Кременчуцького та Кам'янського водосховищ на річці Дніпро) шляхом проведення їх зариблення на суму 498,1 тис. грн.;

забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження і захоронення побутових ламп розжарювання, отриманих філією Кіровоградська дирекція АТ «Укрпошта» від населення на суму 19,4 тис. грн;

внесення змін до проєктів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області на суму 20,2 тис. грн;

розроблення проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду Кіровоградської області на суму 1 121,1 тис. грн.;

розроблення проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду (Вільшанської селищної територіальної громади, Долинської міської територіальної громади, Кетрисанівської сільської територіальної громади, Перегонівської сільської територіальної громади, Добровеличківської, Компаніївської та Новгородківської селищних територіальних громад) Кіровоградської області на суму 1 253,0 тис. грн.;

проведення наукових досліджень з метою уточнення схеми складових елементів екологічної мережі регіонального значення на території Кіровоградської області на суму 440,0 тис. грн;

видання Екологічного паспорта Кіровоградської області за 2023 рік та Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області за 2023 рік на суму 149,9 тис. грн;

Кошти з державного бюджету та власні кошти підприємств на реалізацію заходів Комплексної програми не виділялися.

Відповідно до Регіональної екологічної програми «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки» у 2024 році здійснювалася реалізація природоохоронних заходів лише за рахунок власних коштів лісогосподарських підприємств. Кошти з державного та обласного бюджетів на реалізацію природоохоронних заходів, передбачених Програмою «Ліси Кіровоградщини», не виділялися.

Заходи програми Моніторингу у 2024 році не здійснювалися через відсутність фінансування з державного бюджету. Фінансування близько 65 % заходів програми Моніторингу передбачалося здійснювати за рахунок коштів державного бюджету.

15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

В області діє система моніторингу стану довкілля регіонального рівня, яка забезпечує систематичне спостереження за екологічною ситуацією, оцінку змін природного середовища та виявлення потенційних загроз для здоров'я населення і природних ресурсів.

Контроль за станом забруднення атмосферного повітря м. Кропивницького та м. Олександрії проводить лабораторія спостереження за забрудненням

атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології. У м. Кропивницькому спостереження проводяться на трьох стаціонарних постах, у м. Олександрії – на одному.

У м. Світловодську спостереження за станом атмосферного повітря здійснює Світловодська лабораторія спостережень за забрудненням атмосфери Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології – на одному стаціонарному посту.

Крім того, в області встановлено 17 постів громадського моніторингу за якістю атмосферного повітря, з яких 6 постів у м. Кропивницькому та 11 постів на території області.

На виконання вимог Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» від 14 серпня 2019 року № 827, розроблено та рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273 затверджено Програму державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони «Кіровоградська».

Державний моніторинг вод здійснюється відповідно до Порядку здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758.

Програмою державного моніторингу вод (в частині діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод), затвердженою наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 09 січня 2024 року № 37, визначено перелік пунктів моніторингу, відповідальних виконавців, показники та періодичність виконання вимірювань.

На території Кіровоградської області у 2024 році спостереження за станом поверхневих вод здійснювались у 25 пунктах моніторингу, із них: 6 розташовані на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних та господарсько-питних потреб населення та 19 – на масивах поверхневих вод, де є ризик недосягнення екологічних цілей.

Мережа спостережень за станом навколишнього природного середовища

Таблиця 15.5.1

з/п	Суб'єкти моніторингу	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	4	*	51	*	*	*	419	*	65
2.	Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області	*	*	25	*	*	*	*	*	*
3.	Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології	5	*	19	*	*	*	*	*	*

*Суб'єкт моніторингу не здійснює спостереження за станом довкілля по даному напрямку.

15.6 Оцінка впливу на довкілля

Процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД) запроваджено у 2017 році з метою наближення до європейських стандартів та практики, а саме: контролю ступеня забруднення навколишнього середовища та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (Закон) встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, перелік видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають провести оцінку впливу на довкілля та отримати висновок, визначені частинами 2 та 3 статті 3 Закону.

13 липня 2023 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких документів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля» (доповнення та зміни, що набрали чинності 29 грудня 2023 року).

Внесеними змінами до Закону скорочено строки громадських обговорень повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля та термін видачі висновку з ОВД уповноваженим центральним або територіальним органом.

Відтепер строк громадських обговорень повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля триває 12 робочих днів, а уповноважений центральний або територіальний орган протягом 15 робочих днів з дня завершення громадського обговорення звіту з ОВД має видати висновок з ОВД. Строк громадського обговорення звіту з ОВД залишився не змінним – 25 робочих днів.

Участь громадськості в процесі ОВД передбачено Законом на всіх етапах оцінки впливу на довкілля. Громадське обговорення та слухання проводяться відповідно до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Відповідно до вимог пункту 2² статті 17 Закону громадське обговорення планованої діяльності тимчасово, на період дії воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64, громадські слухання проводяться у режимі відеоконференції, про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля та у звіті про громадське обговорення.

Порядок проведення процедури з ОВД здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України:

від 13 грудня 2017 року № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»;

від 14 вересня 2020 року № 824 «Про внесення змін у додатки 2 і 3 до Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля».

Протягом 2024 року департаментом екології та природних ресурсів обласної військової адміністрації видано 17 висновків з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності суб'єктам господарювання.

15.7 Економічні засади природокористування

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Упродовж останніх років економічний механізм природоохоронної діяльності не змінювався, основними його елементами залишалися:

- ✓ сплата екологічного податку;
- ✓ система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
- ✓ відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення природоохоронного законодавства.

Фактичні надходження екологічних платежів до спеціального фонду Кіровоградської області (у тому числі до бюджетів місцевого самоврядування та обласного бюджету) у 2024 році склали 41 271,5 тис. грн, у тому числі:

за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів, як вторинної сировини – 25 101,2 тис. грн, або 60,8 % від загальних надходжень;

за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення - 3 776,5 тис. грн, або 9,2 % від загальних надходжень;

за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти – 8 507,0 тис. грн, або 20,6 % від загальних надходжень;

грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища у результаті господарської та іншої діяльності - 3 886,8 тис. грн, або 9,4 % від загальних надходжень.

Сплата екологічного податку залишалася головним джерелом надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів (90,8 % від загальних надходжень).

Фактичні надходження екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області за 2021-2024 роки

Таблиця 15.7.1.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис. грн	у тому числі:	
		обласний бюджет, тис. грн	районні, міські, фонди об'єднаних територіальних громад, тис. грн
2021	47 898,4	25 465,1	22 433,3
2022	37 761,9	19 963,8	17 798,1
2023	31 451,3	16 404,2	15 047,1
2024	41 271,5	21 502,2	19 769,3

15.7.2 Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

Ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України, офіційну інформацію Головного управління статистики у Кіровоградській області щодо фактичних витрат підприємств, організацій та установ області на охорону навколишнього природного середовища у всіх секторах економіки у 2024 році буде оприлюднено відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», через три місяці після завершення дії цього закону.

У 2024 році продовжували діяти вимоги «Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року № 590 (із змінами), тобто Казначейство та органи Казначейства здійснювали платежі за роботи та послуги, проведені за рахунок коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (екофонди), з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунку та в порядку черговості.

Крім того, у період дії воєнного стану з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України, забезпечення національної безпеки, заходів територіальної оборони, підтримки місцевої інфраструктури, соціального захисту населення обласні військові адміністрації можуть приймати рішення про передачу коштів із спеціального фонду місцевого бюджету (у тому числі і коштів фондів охорони навколишнього природного середовища) до загального фонду місцевого бюджету (пункт 22⁵ розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України»).

За даними департаменту фінансів Кіровоградської обласної військової адміністрації з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2024 році здійснено передачу коштів у сумі 14 150,0 тис. грн. із спеціального фонду до загального фонду обласного бюджету.

З місцевих бюджетів області (у тому числі з обласного) на реалізацію природоохоронних заходів фактично проведено касових видатків на загальну суму 26 036,8 тис. грн.

Фактичне використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області, 2021-2024 роки

Таблиця 15.7.2.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн	У тому числі:	
		обласний фонд, тис. грн	районні, міські, об'єднані територіальні громади, тис. грн
2021	68 551,0	31 292,0	37 259,0
2022	16 286,6	3 586,2 (передано кошти до загального фонду обласного бюджету)	16 286,6
2023	40 505,4	24 957,0	15 548,4
2024	26 036,9	11 478,8	14 558,1

Відповідно до Переліку природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2024 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, затвердженого розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 21 грудня 2023 року № 1400-р «Про обласний бюджет Кіровоградської області на 2024 рік» (із змінами, далі - Перелік) передбачалася реалізація 8 природоохоронних заходів та об'єктів на загальну суму 11 506,0 тис. грн.

Фінансування природоохоронних заходів здійснювалося у межах бюджетної програми «Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів». Усі заплановані природоохоронні заходи були реалізовані. Загалом проведено касових видатків на суму 11 478,8 тис. грн.

Зазначені кошти використовувалися на здійснення фінансування природоохоронних заходів, зокрема по:

- ✓ збереженню і відтворенню водних ресурсів у сумі 8 475,2 тис. грн;
- ✓ збереженню природно-заповідного фонду у сумі 2 834,3 тис. грн;
- ✓ поводженню з відходами у сумі 19,4 тис. грн.
- ✓ заходи з екологічної освіти, виховання та інформування населення у сумі 149,9 тис. грн.

У 2024 році залучено кошти з місцевих бюджетів у сумі 977,0 тис. грн. на фінансування робіт по розробленню проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду у Вільшанській селищній, Долинській міській, Кетрисанівській сільській, Перегонівській сільській, Добровеличківській селищній територіальних громадах.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (сільських, селищних, міських територіальних громад) використовувалися переважно на заходи з поліпшення стану водних ресурсів та заходи з озеленення населених пунктів.

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Підсистема управління і планування в галузі охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів. Це одна з центральних ланок всієї природоохоронної системи. Керівництво і координацію діяльності цієї підсистеми здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство економіки України. При цьому необхідно враховувати, що в системі планового управління раціональним природокористуванням провідним є територіальний підхід.

Адміністративне управління охороною навколишнього природного середовища полягає у здійсненні в цій галузі функцій нагляду, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування і іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Метою управління в галузі охорони навколишнього середовища є реалізація законодавства, контроль за виконанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів з охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгоджень дій державних і громадських органів у галузі охорони природного середовища.

В Україні існує система органів управління в галузі охорони навколишнього середовища. Це – юридично самостійні державні і громадські організації, які уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі,

координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції задля екологічної безпеки, активного використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, у сфері поводження з відходами; додержанням правил, нормативів, стандартів; додержанням умов виданих дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та допустимі рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів на його стан, транскордонне переміщення об'єктів рослинного та тваринного світу; додержанням вимог екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки здійснює Державна екологічна інспекція.

Одним із інструментів державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища є стандартизація та нормування. Державні стандарти у сфері охорони навколишнього природного середовища є обов'язковими до виконання.

Регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднювальних хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Екологічні нормативи мають відповідати вимогам охорони навколишнього природного середовища та здоров'я людей від негативного впливу його забруднення. На сьогодні можна стверджувати, що в Україні закладено основи економічного механізму природокористування.

Найважливішими економіко-правовими елементами його є такі платежі:

плата за забруднення навколишнього природного середовища;

плата за спеціальне використання природних ресурсів;

відшкодування збитків за завдану довкіллю шкоду.

Адміністративні інструменти регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання не відновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення

обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

15.9 Державне регулювання у сфері природокористування

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації у відповідності до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інших нормативно-правових актів приймає участь у видачі дозвільно-погоджувальних документів, які підпадають під визначення документів дозвільного характеру.

Для управління в галузі раціонального природокористування спеціалістами Департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації забезпечувалося неухильне дотримання чинного законодавства при видачі дозвільних та погоджувальних документів.

Впродовж 2024 року суб'єктам господарювання області видано 121 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Впродовж 2024 року було видано 1 дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

У звітному році розглянуто та надано зауваження і пропозиції до 30 заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (СЕО) та 20 звітів про СЕО (у 2023 році – 21 та 17 відповідно; у 2022 році – 18 та 12 відповідно).

У Єдиному Реєстрі з оцінки впливу на довкілля у 2024 році розпочато 23 справи за поданими повідомленнями про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля (у 2023 році – 16). Видано 17 висновків з оцінки впливу на довкілля (2023 рік – 10) та проведено 26 громадських слухань у режимі відеоконференції (2023 рік – 24).

15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища

Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики: опрацюванням існуючих наукових знань та інформації на предмет їх прикладного використання для реалізації регіональної екологічної політики; проведенням наукових пошуків за відповідними напрямами та науковим опрацюванням природоохоронних проєктів.

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля здійснюють установи природоохоронного спрямування та наукові установи області. Крім того, підтримується співпраця з освітніми, державними та громадськими закладами.

У 2024 році громадською організацією «Українська природоохоронна група» надано 14 наукових обґрунтувань щодо створення об'єктів природно-заповідного фонду в межах Кіровоградської області.

*В адміністративних межах
Вільшанської селищної
громади на площі 221,457 га*

*В адміністративних
межах Добровеличківської
селищної громади на площі
109,527 га*

*В адміністративних межах
Глодоської сільської громади на
площі 24,23 га*

*В адміністративних межах
Помічнянської міської
громади на площі 80,909 га*

В адміністративних межах Новомиргородської міської громади на площі 30,127 га, Піщанобридської сільської громади на площі 22,97 га, Рівненської сільської громади на площі 17,467 га та

У 2024 році, на замовлення департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації, товариством з обмеженою відповідальністю «Науково-технічний центр «Промекологія» проведено наукові дослідження та складено відповідний звіт з метою уточнення схеми складових елементів екологічної мережі регіонального значення на території Кіровоградської області.

15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є виключною передумовою сталого суспільного розвитку. Перехід суспільства до сталого розвитку залежить від екологічної освіти. Її суть полягає в тому, щоб кожна людина усвідомила пріоритетні загальнолюдські цінності, знала про основні джерела порушення природної рівноваги, усвідомлювала свою відповідальність перед суспільством.

В умовах зростання екологічної кризи першочергового значення набуває безперервна екологічна просвіта населення. Помітну роль у цьому складному та тривалому процесі відіграють бібліотеки, які вважають природоохоронний вектор одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності. Незважаючи на нелегкий час воєнного стану, працівники Орхуського центру екологічної інформації обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського, продовжують діяльність із поширення екологічних знань навіть під час війни. Працівники центру систематично долучають до організації та проведення заходів фахівців державних установ, закладів культури й освіти, представників громадськості.

Інноваційний підхід до організації роботи з екологічної просвіти населення дозволяє урізноманітнити діяльність Орхуського центру екологічної інформації нестандартними, цікавими, інтерактивними заходами.

На екологічному форумі «Екологія Кіровоградщини», який був присвячений Всеукраїнському дню довкілля, директорка бібліотеки Валентина Животовська представила діяльність закладу як центру екологічної інформації та освіти.

В умовах воєнного стану в країні та у зв'язку з відключенням світла багато організацій та установ, а також окремі громадяни використовували генератори (бензинові, газові, дизельні). Питанню впливу цих енергоємних машин на екологію – повітря, ґрунт та воду була присвячена чергова зустріч в рамках проекту «Інформаційний навігатор з питань праці», який обласна бібліотека започаткувала у 2021 році спільно з Південно-Східним міжрегіональним управлінням Державної служби з питань праці. Фахівці управління проаналізували вплив генераторів на довкілля та здоров'я людей, надали рекомендації щодо правил їх використання.

У рамках іншого спільного проєкту з Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області «Школа досвідченого споживача» відбулися дві інформаційні зустрічі, на яких розглядалися теми екологічної тематики.

Нездорова їжа – це не тільки шкода для здоров'я, а й загроза для планети. Тема «Маніпулятивна реклама нездорової їжі» розглядалася під час чергової зустрічі зі студентською молоддю, майбутніми спеціалістами у сфері харчування, торгівлі та надання послуг. Фахівці управління надали змістовну інформацію як нездорова їжа впливає на довкілля і здоров'я людей.

Сучасне сільське господарство зазнає дедалі більшого тиску з боку кліматичних змін, деградації ґрунтів та зменшення біорізноманіття.

Важливим фактором сталого агровиробництва є використання якісного насіння та садивного матеріалу, здатного забезпечити не лише високу врожайність, але й екологічну рівновагу в агроєко-системах.

Для майбутніх фахівців-агрономів Херсонського державного аграрно-економічного університету відбулася інформаційна зустріч з фахівцями управління фіто-санітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області.

Під час заходу було проаналізовано екологічні характеристики насінневого матеріалу, оцінено вплив традиційних і гібридних сортів на довкілля.

До **Всесвітнього дня води**, який у 2024 році проходив під гаслом «Вода для миру» відбувся захід у форматі круглого столу. Вода – це цінний ресурс як для людини, так і для довкілля. Внаслідок воєнних дій, окрім замінованих ґрунтів, спалених лісів та забрудненого повітря, отруюються й водні ресурси. Мета заходу – привернути увагу громадськості до проблем

збереження і охорони водних ресурсів України.

Як свідчить досвід роботи Орхуського центру екологічної інформації, наразі поширена така активна форма роботи з населенням, як вулична акція. Проведення вуличних екологічних акцій – це спосіб через враження, емоції та зацікавленість надати громаді міста якомога більше інформації з екологічної тематики.

До Дня довкілля була організована інформаційна акція «Збережемо довкілля разом».

Під час заходу було проведено опитування громади міста про доцільність раціонального використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів, забезпечення екологічної безпеки.

Усі охочі мали змогу ознайомитися

з яскраво ілюстрованою тематичною добіркою літератури «Екологія довкілля» про флору та фауну України, науково-популярною літературою з охорони навколишнього природного середовища.

Енергоефективність та економний підхід до використання енергоресурсів завжди були важливими для українців.

На сьогоднішній день в умовах війни питання впровадження практик енергозбереження у повсякденному житті набуває дедалі більшої актуальності. Ощадливе споживання ресурсів – це не про відмову від

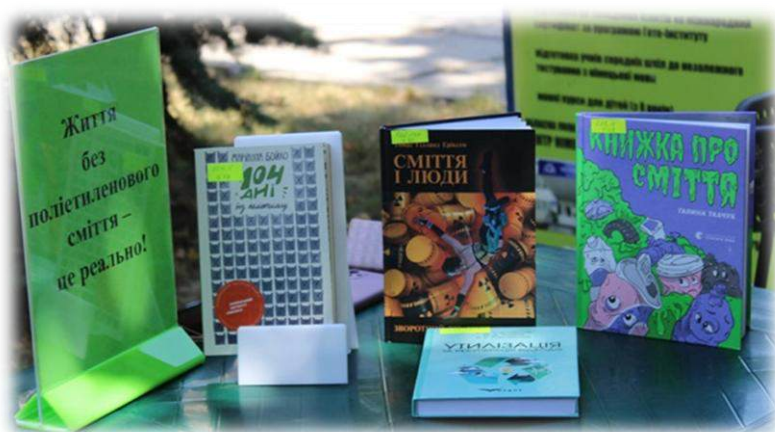
зручностей, а про раціональне їх використання.

До **Міжнародного дня енергозбереження** працівники центру провели вуличну акцію «**Бережи енергію – збережи Україну!**», спрямовану на поширення інформації про способи енергозбереження та наявні поновлювані джерела енергії.

У рамках акції кропивничани отримували тематичні магніти та інформаційні роздруківки-поради щодо ощадливого використання електроенергії в побуті. Також, підготовлена тематична добірка літератури, яка ознайомила з новітніми світовими тенденціями у сфері енергозбереження і раціонального використання енергоресурсів.

Міжнародний день відмови від поліетиленових пакетів

Працівники центру щорічно долучаються до відзначення Міжнародного дня відмови від поліетиленових пакетів.

На прибудинковому майданчику головної книгозбірні області вони провели соціально-екологічну вуличну акцію під гаслом «Життя без поліетиленового сміття – це реально». Мета акції – привернення уваги звичайних людей, користувачів поліетилену, до проблеми надмірного споживання одноразових поліетиленових виробів та, як наслідок, непоправного забруднення довкілля пластиковими відходами, а також популяризація доступних екологічних рішень заміни пластика. А ще учасники заходу познайомились з книгою Маріанни Бойко «104 дні без поліетилену».

сміття на планеті.

Авторка – відома українська екоблогерка, яка 104 дні провела без звичних пластикових речей. Вона розповідає про свій експеримент в українських реаліях і охоче ділиться лайфхаками. Зокрема, як відмовитися від використання поліетилену та усвідомити важливість зменшення

В умовах сьогодення через бойові дії без домівок залишилося дуже багато домашніх улюбленців, у притулках постійно зростає кількість «чотирилапих». Під час вуличної соціально-екологічної акції до **Всесвітнього дня безпритульних тварин «Безпритульні тварини і війна»** працівники Орхуського центру екологічної інформації розповідали містянам, як вони можуть допомогти постраждалим тваринам під час воєнного стану (зробити пожертву на їх потреби або допомогти з перетримкою).

До заходів екологічного просвітництва активно залучалась учнівська та студентська молодь.

Яка активно брала участь в екологічних квестах: «Що я знаю про довкілля», «Пригоди в царстві природи», «Вода – стихія і надія»; екологічних конкурсах, іграх, вікторинах, майстер-класах.

Всього у 2024 році працівники центру провели 64 заходи екологічного спрямування, які відвідали 1365 осіб.

15.12 Екологічна освіта та іфнормування

Екологічна освіта – важлива складова підвищення рівня обізнаності населення щодо навколишнього середовища, впливу на нього людства, розширення свідомості про екологічні питання та підтримки сталого способу життя.

Сучасна екологічна освіта спрямована у майбутнє. Вона спирається на ідеї гармонії природи та людини, стійкого розвитку біосфери, сприяє формуванню духовної, моральної, екологічно освіченої особистості та створенню умов для її розвитку. Підґрунтям екологічної освіти є життєва потреба дотримуватися законів природи, розуміти й беззаперечно сприймати вимоги та обмеження, які визначаються ними в усіх сферах життєдіяльності людини.

В умовах загострення екологічної кризи в Україні і її сьогоденної орієнтації на природоохоронну політику та входження в загальноєвропейську світову систему екологічної безпеки надзвичайно важливу роль має відігравати ефективно екологічне виховання дітей.

Заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування є основними соціальними осередками, що реалізують мету екологічної освіти та виховання учнівської молоді, роблять вирішальний внесок у формування екологічної свідомості, екологічного інтелекту.

Протягом 2024 року в області працювало 3 заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування: комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», Світловодська станція юних натуралістів Світловодської міської ради, станція юних натуралістів комунального закладу «Торговицький ліцей ім. Є.Ф. Маланюка» Новоархангельської селищної ради (філія), гуртки еколого-натуралістичного напрямку на базах багатoproфільних закладів позашкільної освіти.

У 2024 році в Кіровоградській області працювало 145 творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного спрямування, в яких налічувалося 2371 вихованець.

Позашкільна освіта в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» здійснюється за кількома напрямками серед яких вагоме місце займає еколого-природоохоронний.

Реалізація цього завдання досягається залученням учнівської молоді до оздоровлення довкілля, участі в обласних та Всеукраїнських масових заходах. У 2024 році проведено 31 очно-заочний обласний масовий захід з еколого-натуралістичного напрямку.

Понад 7000 школярів області взяли активну участь в обласних масових заходах еколого-натуралістичного спрямування проведеними комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»:

конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу»;
 конкурс учнівських колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім»;
 конкурс дитячої творчості «Свій голос віддаю на захист природи»;
 фестиваль «Українська паляниця»;
 конкурс з флористики та фітодизайну «Краса природи, оспівана Кобзарем»;
 зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2024»;
 зліт «Тобі Україно, наші знання та праця!» за номінаціями «Юні господарі лісу» та «Майбутні майстри сільського господарства»;
 виставки «Новорічна композиція» та «Український сувенір»;
 День Довкілля.

Обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу» з 05 по 28 лютого 2024 року

Метою обласного конкурсу є пошук інноваційних підходів до організації екологічної освіти школярів, широкого охоплення учнівської молоді науково-дослідницькою роботою з еколого-натуралістичного напрямку.

У Фінальному етапі обласного конкурсу взяли участь 41 учень (переможці відбіркового етапу) закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кропивницької, Знам'янської та Долинської міських, Компаніївської й Олександрівської селищних, Великоандрусіївської, Глодоської, Гурівської, Дмитрівської, Злинської, Мар'янівської, Первозванівської і Рівненської сільських рад, які презентували свої конкурсні роботи у номінаціях:

«Юний дослідник», «Екологія та проблеми довкілля», «Біологія», «Охорона здоров'я», «Сільськогосподарське дослідництво», «Лісогосподарське дослідництво».

В номінації «Юний дослідник» І місце посіла Мялова Софія, учениця 6 класу ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради з роботою «Вплив чинників зовнішнього середовища на ріст та розвиток цвілевих грибів на хлібові».

Перемогу в номінації «Екологія та проблеми довкілля» здобули Шабанова Вероніка, вихованка гуртка «Основи екологічного моніторингу» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради з роботою «Аналіз впливу кліматичних змін на

структуру рослинництва Кіровоградської області» та Неізнана Анна-Марія, учениця 8 класу Дмитрівського ліцею імені Т.Г. Шевченка Дмитрівської сільської ради з роботою «Моніторинг середньорічних температур та їх наслідків за останнє десятиріччя в селі Дмитрівка».

Холявінський Іван, учень 9 класу ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради з роботою «Виявлення забруднення міських ґрунтів важкими металами та їх вплив на живі організми» виборов перемогу в номінації «Біологія».

В номінації «Охорона здоров'я» кращими були визнані Вовк Катерина, вихованка гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради з роботою «Дослідження ефективних психосоціальних методів ментального здоров'я в освітньому середовищі» та Корнілова Аліна, учениця 8 класу комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради з роботою «Стан ментального здоров'я в умовах війни».

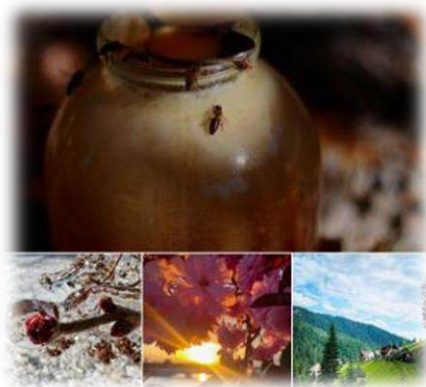
З роботою «Токсичність ґрунтів як екологічна проблема» в номінації «Сільськогосподарське дослідництво» посів I місце Чудний Дмитро, вихованець гуртка «Основи екологічного моніторингу» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради.

У фінальному етапі обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу», в номінації «Лісогосподарське дослідництво» стали призерами Рябич Дмитро, учень 9 класу ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради з роботою «Порівняння фітоценозів ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Чорноліський» та Тригубенко Анастасія, учениця 7-А класу ліцею «Крила України» Знам'янської міської ради з роботою «Вплив стимуляторів росту на коренеутворення у живців Туї звичайної».

Обласний конкурс «Свій голос віддаю на захист природи» протягом січня-лютого 2024 року

Метою проведення обласного конкурсу було формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в результаті людської діяльності.

320 учасників закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенської, Бобринецької, Гайворонської, Долинської, Знам'янської, Кропивницької, Помічнлянської, Світловодської міських рад, Заваллівської, Компаніївської, Новоархангельської, Новопразької, Олександрівської, Онуфрійівської, Петрівської, Устинівської селищних рад, Великоандрусівської, Ганнівської, Глодоської, Гурівської, Попельнастівської, Рівнянської, Соколівської сільських рад, комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» взяли участь в обласному конкурсі «Свій голос віддаю на захист природи».

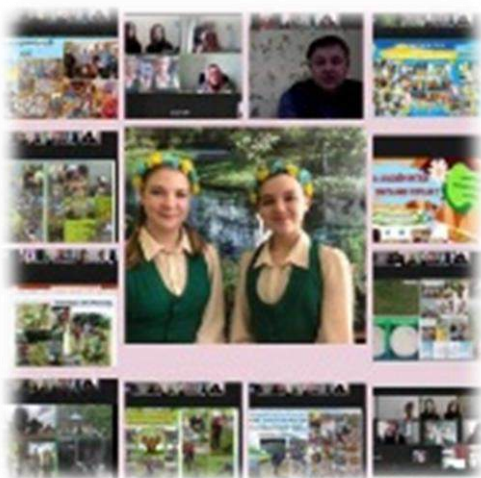

З метою формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі в результаті людської діяльності з 12 по 16 лютого 2024 року для учнів та вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти було проведено заочний **обласний етап Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста – 2024»** за темою «Нектар життя».

Для участі у Фестивалі було представлено понад 200 робіт із 23 територіальних громад. Учасники заходу презентували свої творчі фото та відеонаробки у номінаціях «Фото», «Анімація», «Відео».

Роботи надіслані на конкурс були дуже цікавими та різноманітними, кожна світлина була зроблена з душею, всі без виключення роботи демонструють любов їхніх авторів до рідного краю.

Обласний етап Всеукраїнського юннатівського природоохоронного руху «Зелена естафета»

Захід започатковано з метою поширення практичної природоохоронної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, залучення учнівської молоді до заходів щодо збереження та поліпшення стану довкілля, формування її життєвих компетентностей у контексті ідей сталого розвитку суспільства.

З 20 по 29 лютого 2024 року було проведено I заочний обласний етап. Естафета об'єднала навколо себе найактивніших, небайдужих, всіх тих – хто робить великий внесок у розвиток природоохоронного руху нашої області.

14 березня в дистанційному форматі відбувся II етап обласної Естафети, у якому взяли участь учні закладів загальної середньої й позашкільної освіти Долинської, Кропивницької, Новоукраїнської міських рад, Вільшанської, Компаніївської, Петрівської селищних рад та Злинської сільської ради.

Охорона природи неможлива без її дослідництва.

Презентуючи свої досягнення учасники команди «ЮННАТІЯ» комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради висвітлили найбільш актуальні для свого регіону питання – стан природних вод. Юні охоронці докільця працювали за різними напрямками діяльності, щороку долучаючись до процесу дослідження поширення явища цвітіння води у Кіровоградській області. У рамках науково-освітнього проекту «Учителі та учні досліджують явище цвітіння водойм в Україні», зібрану інформацію розмістили на інтерактивній карті Інституту гідробіології НАН України та Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, що слугує додатковим матеріалом для наукових узагальнень національного та міжнародного рівня. Дослідники особливу увагу приділили впорядкуванню території ботанічного заказника «Плетений Ташлик», дослідили його біорізноманіття, провели картографування та створили онлайн-альбом «Орнітофауна заплави річки Плетений Ташлик».

Ліцеїсти кожного року є багаторазовими переможцями різноманітних наукових конкурсів обласного та Всеукраїнського рівня, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України.

На рахунку команди «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» багато корисних справ. На базі комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради працює лабораторія лісорозведення, де юні природолюбви приділяють велику увагу самостійному розведенню посадкового матеріалу різних порід дерев та кущів. Слід відзначити креативний підхід до справи учасників естафети, які долучилися до загальнодержавної акції «Нагодуй птахів взимку» та власноруч виготовили екогодівнички та поїлки для птахів, що не завдають шкоди довкіллю та не потребують їх утилізації. Для справжніх екологів створено постійно діючі арт-майстерні, коуч-студії, воркшопи, марафон екологічної активності.

Свої моніторингові дослідження, щодо збереження природи та формування природоохоронного фонду ландшафтного заказника місцевого значення «Квіти на скелях» презентувала команда «Екоштурм» центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради.

Команда учасників «Еко-захисники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» розробили та впровадили соціально-екологічні проекти: «Нове покоління захищає природу», «Відходи – в доходи!» заради позитивного сприйняття майбутнього, прагнення діяти для збереження довкілля і досягнення сталого розвитку суспільства.

Юні природолюбви представили власні напрацювання зі збереження природи рідного краю, презентували природоохоронну роботу з покращення стану довкілля, що проводилась у закладах освіти протягом року.

Команди учасників «ЮННАТІЯ» комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради та «Еколенд» комунального закладу «Ліцей № 4 ім. А.С. Макаренка Долинської міської ради»

щорічно організують традиційні екоакції «Чисте подвір'я школи», «Зробимо наше село чистим», «Покинуті могили», «Здай батарейку – збережи планету», залучаючи усіх небайдужих учнів та дорослих до спільної справи.

Учасники команд «Екограй» Вільшанського центру дитячої та юнацької творчості Вільшанської селищної ради на базі Березовобалківської гімназії імені Т.Г. Шевченка та «Екоштурм» центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради взяли участь у Всесвітньому дні прибирання «Word Cleanup Day» під гаслом «Хай небо буде мирним, а Україна чистою».

Команда учасників «Еко-захисники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» долучилася до молодіжного руху «Let's do it Ukraine», зібравши близько 10 кг сміття навчилися його правильно сортувати.

Учасники загальноосвітніх команд активно долучилися до соціально-освітньої програми «Квітковий рай у кожній школі України», отримавши цибулини квітів для участі у благодійному освітньому проєкті «Flowers4school – подаруй дітям квіти перемоги», висадивши по 500 цибулин і тепер шкільні подвір'я квітують ранньоквітучими рослинами.

Не обійшли стороною юні природолюби і просвітницьку роботу, ділившись своїми успіхами у діяльності шкільних агітбригад, відзначення зелених дат календаря, зокрема, Міжнародного дня Землі, Дня довкілля, Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища, Всесвітнього дня захисту водно-болотних угідь, «День зустрічі птахів», «Міжнародні дні спостереження за птахами» та інші.

Учасники естафети щороку долучаються до Великого зимового обліку птахів, отримані дані якого реєструють до Міжнародної бази орнітологічних спостережень в додатку eBird.

Юні природолюби області за матеріалами дослідницько-пошукових експедицій, розробили on-line маршрути екологічних стежок та проклали віртуальні туристичні маршрути, пропагуючи розвиток екотуризму у своїй місцевості. Результатом діяльності є онлайн-ресурс «Невідомий Ташлик» («Плетеноташлицький ліцей»), «Стежками Компаніївщини», «Парк Перемоги» (комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»), «Степові перлини рідного краю» («Ліцей № 4 ім.А.С.Макаренка) та «Квіти на скелях» (центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ»).

Результати роботи учнів та вихованців, які мають високі досягнення та значну кількість перемог у Всеукраїнських заходах публікують на сторінках книги «Обдарована молодь Кіровоградщини» Кіровоградської обласної державної адміністрації.

Розвиток природоохоронного руху можливий за рахунок налагодження партнерських зв'язків творчих учнівських об'єднань з Міжнародними програмами, Українським товариством охорони птахів, громадськими екологічними організаціями, вищими навчальними закладами та науково-дослідницькими інститутами.

Виступи учасників команд гармонійно доповнювалися цікавими візуальними засобами: інформаційними, презентаціями, відеозаписами та віршованими декламаціями.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім» за темою «Земля, моя Україна! Ти вічно будеш жити!»

з 11 по 27 березня 2024 року

Метою проведення обласного етапу конкурсу підвищення рівня екологопросвітницької і природоохоронної діяльності учнівських колективів екологічно просвіти закладів загальної, середньої та позашкільної освіти.

В обласному етапі конкурсу взяли участь 10 учнівські колективи екологічної просвіти закладів загальної, середньої та позашкільної освіти Суботцівської сільської, Компаніївської, Новоархангельської, Онуфріївської, Петрівської селищних, Гайворонської, Кропивницької, Новомиргородської, Олександрійської міських рад.

Учасники Конкурсу екологічних агітбригад на розгляд журі представили відеозаписи виступів за темою: «Земля, моя Україна! Ти вічно будеш жити!» та презентації еколого-просвітницької і природоохоронної діяльності.

Переможці обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім» екологічна агітбригада «Еко-Варта» Онуфріївського ліцею Онуфріївської селищної ради у конкурсному виступі відобразила актуальність та соціальне значення порушених екологічних проблем, які виникли через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Також, агітбригада презентувала природоохоронну та еколого-просвітницьку діяльність, яку здійснювала протягом року.

Призери конкурсу екологічна агітбригада «Екомрія» комунального закладу «Ліцей «Мрія» Кропивницької міської ради» відзначилась оригінальністю виступу, виконавською майстерністю, актуальністю та соціальним значенням порушеної у виступі екологічної проблеми.

Агітаційний виступ екологічної агітбригади «Екодзвін» комунального закладу «Новоархангельський ліцей «Лідер» Новоархангельської селищної

ради висвітлив проблеми охорони довкілля як середовища життєдіяльності людини.

Колективи екологічної просвіти «Оберіг» Ліцею № 10 Олександрійської міської ради, «Весняночки» Новомиргородського міського центру дитячої та юнацької творчості Новомиргородської міської ради у виступі відображали власний досвід і результати практичної природоохоронної роботи та популяризували рух за збереження навколишнього середовища.

Екологічна агітбригада «СБР» Ліцею № 17 Олександрійської міської ради та екологічна агітбригада «ФЕРІ» Петрівського ліцею Петрівської селищної ради, відповідно тематиці конкурсу демонстрували власні досягнення в просвітницькій та природоохоронній діяльності. Також, висвітлили екологічні проблеми, які виникли внаслідок вторгнення російської федерації на територію України.

Агітаційні колективи «Джерело» комунального закладу «Гайворонський Центр дитячої та юнацької творчості» Гайворонської міської ради, «Екосвіт» Суботцівського центру дитячої та юнацької творчості Суботцівської сільської ради та «ECOSTYLE» комунального закладу «Компаніївська гімназія» Компаніївської селищної ради, виступаючи пропагували за збереження навколишнього середовища, гармонізацію взаємовідносин з природою та презентували результати еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності, проведеної протягом навчального року.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка «Зоологічна галерея» з 15 по 22 березня 2024 року

Метою обласного етапу конкурсу було виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття свого регіону, розвитку образного мислення і емоційної чуйності та розкриття творчих здібностей художнього смаку підростаючого покоління.

В ході конкурсу була активізована пізнавальна діяльність учнівської молоді до представників тваринного світу з різних зоогеографічних областей.

**Обласний етап Міжнародного конкурсу еколого-валеологічної
спрямованості «Квітка буття»
з 20 по 25 березня 2024 року**

Метою обласного етапу конкурсу було поповнення знань дітей про рослинний світ, формування основ екологічної культури та мислення, розвитку спостережливості, образної пам'яті, уваги, кмітливості, виховання любові до природи та бережливого ставлення до навколишнього середовища

Завданнями цього конкурсу є привернення уваги на величезну роль рослинного світу у підтримці біологічного балансу в природному середовищі; значення ролі рослин у збереженні життя на Землі; вдосконалення вміння висловлюватись з заданої теми в різних формах творчого самовираження; розвиток навичок та творчого мислення; підтримка всебічних талантів дітей, створення умов для розвитку інтересів; виховання у дітей віри у власні здібності; заохочування учнів до здорового суперництва; підвищення активності шкіл у навчальному процесі.

На конкурсі було представлено 36 робіт, виконані авторами в номінаціях: «Природні об'єкти «Квітка буття» очима дітей»; «Екологічна сумка з мотивами природних об'єктів – Квітка буття»; «Один день з життя природи» – відео-блог.

Презентовані конкурсні природні об'єкти вразили своєю красою та унікальністю. Всі вироби виготовлені з любов'ю до деталей та природи, виконані на високому рівні і мали естетичний вигляд та якісне виконання. У роботах були використані різноманітні техніки.

Усі прикраси вирізнялися яскравими кольорами та креативними рішеннями, адже вони виготовлені із різних матеріалів.

Екосумки пошиті з тканинного матеріалу, що надавали їм стійкості та елегантності одночасно, а завдяки дизайну і функціональності, стануть чудовим аксесуаром для повсякденного використання.

Кожна робота неповторна та особлива, адже автор завжди залишає в ній частинку своєї душі, свою мрію та своє бачення.

Красу природи рідного краю учасники висвітлили у відеоблогах, які знімали самостійно.

1 квітня – Міжнародний день птахів

З метою привернути увагу людства на проблеми збереження пташиного світу, долучилися до відзначення Дня птахів і вихованці гуртків еколого-натуралістичного напрямку комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», що діють на базі Плетеноташлицького ліцею та небайдужі любителі природи.

Юннати обговорили необхідність збереження видового складу птахів та потребу у створенні і розвішуванні штучних гніздівель, годівничок, поїлок. А також, позмагалися у тематичному інтерактивному квесті, перевіривши свої знання про птахів.

З березня по квітень 2024 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було проведено **обласний етап Всеукраїнського конкурсу «День зустрічі птахів»**.

У ході конкурсу юними природолюбцями була проведена цілеспрямована дослідницька, практична та просвітницька робота з приваблювання і охорони, поширення і збільшення чисельності та видового різноманіття перелітних птахів.

В обласному етапі Всеукраїнського конкурсу взяли участь педагогічні працівники, учнівські колективи, окремі учні, вихованці гуртків Благовіщенської, Долинської, Кропивницької, Світловодської міських рад; Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Устинівської селищних рад; Великоандрівської, Ганнівської, Гурівської сільських рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Було представлено понад 70 робіт учасників конкурсу.

Конкурс проводився за наступними номінаціями: майстер-клас «Шпаківні й дуплянки своїми руками», «Агітаційна робота», «Найщедріша годівничка», «Найкращий організатор біологічних свят».

Найбільш активними учасниками були учні, вихованці і керівники Компаніївської та Петрівської селищних рад.

Переможці обласного конкурсу довели, що є справжніми природолюбцями та піклуються про перелітних птахів нашої області.

День довкілля

В Україні День довкілля щорічно відзначається у третю суботу квітня. Головна мета свята – підвищення рівня свідомості українців в питаннях, що стосуються збереження безпеки навколишнього середовища.

18 квітня 2024 року з метою залучення учнівської молоді до роботи щодо поліпшення стану довкілля та підвищення екологічної свідомості і культури комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації на базі комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського» було організовано і проведено заходи приурочені до відзначення Дня довкілля.

В заходах взяли участь учні, вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кіровоградської області: Долинської, Знам'янської, Кропивницької, Маловисківської, Помічнлянської міських рад, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської селищних рад, Ганнівської, Злинської сільських рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Програма передбачала захист презентації кращих досягнень юннатів «Збережемо природу разом», екологічний квест «Дивосвіт природи» (для учасників заходу), оглядова екскурсія Кіровоградською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Д.І. Чижевського (для керівників), підведенням підсумків екологічного квесту, визначення та нагородження переможців.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл»

В умовах розвитку прогресуючих технологічних досягнень, різноманітних новітніх технологій, у людини яка живе в єдиному ритмі з часом, все сильніше виявляється потяг до природного, прекрасного.

Протягом 2023-2024 навчального року, задля формування екологічної культури особистості, набуття навичок і досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення

учнівської молоді до практичної природоохоронної роботи проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл».

Вихованці творчих учнівських об'єднань закладів загальної середньої та позашкільної освіти Олександрівської селищної ради, Ганнівської, Глодоської та Гурівської сільських рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» взяли активну участь в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу.

Юні природоохоронці долучилися до оздоровлення довкілля та збереження існуючих зелених насаджень. Учасники обласного етапу упорядковували свої пришкольні ділянки: садили дерева, кущі та квіти. Вихованці ознайомилися з досвідом створення, утримання зелених насаджень та вирощування посадкового матеріалу. Окрема увага була приділена традиціям природокористування.

Найкраще із завданнями обласного етапу справилися вихованці Веселобоківського учнівського лісництва Іванівської філії Комунального закладу «Гурівський ліцей Гурівської сільської ради» (керівник – Татлубаєва Лариса Леонідівна), які представлятимуть Кіровоградщину у заключному етапі Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл».

Обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2024»

30 травня 2024 року на базі комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського» комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» проведено обласний зліт юних екологів Кіровоградщини, який об'єднав навколо себе переможців та призерів Всеукраїнських конкурсів та акцій еколого-натуралістичного спрямування.

Мета заходу – популяризація, поширення результатів практичної природоохоронної та дослідницької роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, залучення учнівської молоді до заходів щодо поліпшення стану довкілля, формування її життєвих компетентностей у контексті ідей сталого розвитку суспільства.

Юні природолюби представляли власні напрацювання зі збереження природи рідного краю, презентували виконану протягом року дослідницьку, природоохоронну та просвітницьку роботу, обговорювали екологічні проблеми краю і шляхи їх вирішення.

Вихованки гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївський ліцей», керівник гуртка Полтавець Світлана Владиславівна презентували свою фейсбук сторінку «Зелена планета». Адже соціальні мережі – не тільки гарна можливість презентувати себе, а й інструмент спілкування, активний засіб згуртування людей за інтересами. Провели цікаву гру «Твої дії», закликаючи помічати красу та зробити свій власний вклад у збереження навколишнього середовища.

Екологічна агітбригада – одна з нетрадиційних форм екологічної освіти та виховання молоді, це дієва пропаганда екологічних знань. Команда Іванівської філії комунального закладу «Гурівський ліцей Гурівської сільської ради», керівник Татлубаєва Лариса Леонідівна презентувала свій надзвичайно оригінальний виступ «Про природу дбай – нащадкам красу її передай!», де висвітлили найгостріші екологічних проблеми сьогодення.

Формування шанобливого ставлення до народних традицій пропагували вихованки лялькового гуртка «Перлінка» Центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради, керівник Карбан Світлана Володимирівна. У своєму виступі діти розкрили традиції українського народу, її культуру, яка складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями.

Дементьєва Жанна, голова комісії партнерства «Парламенту дітей Петрівської громади» поділилася досвідом роботи, адже дитячий екологічний парламент є однією з форм організації позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку.

Бабіч Віталій, вихованець гуртка «Конструювання і пілотування безпілотних апаратів», керівник Леліков Володимир Васильович презентував проєкт «Застосування безпілотних технологій та альго технологій для запобігання цвітінню водойм».

Вихованці гуртка «Юні охоронці природи» комунального закладу «Ліцей № 4 імені Антона Семеновича Макаренка Долинської міської ради», керівник гуртка Стеблина Ольга Олександрівна, не залишають осторонь вирішення екологічних питань свого регіону та напередодні свята Дня захисту дітей оригінально привітали учасників.

Вихованці гуртка «Основи екологічного моніторингу», керівник гуртка Шабанова Лілія Сергіївна, який працює на базі комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради продемонстрували сучасні методики наукових досліджень в сфері екології.

Вихованці гуртка «Росинка» Благовіщенського центру дитячої та юнацької творчості Благовіщенської міської ради на базі Вільхівського ліцею імені

Леоніда Васильовича Куценка Благовіщенської міської ради, керівник Левендюк Ельвіра Олегівна презентували напрямки роботи гуртка, та підтвердили свою доповідь цікавими відеороликами зі збереження природи рідного краю.

Учасники Зльоту взяли участь в квесті «Екологічний експрес», де проявили свою комунікативну взаємодію, роботу в групі, знання, кмітливість, бажання пізнавати нове. У цікавій формі було проведено майстер-класи: «Еколаб», «Веселі звірята», «Олівець-сувенір», «Органайзер». Діти з великим бажанням брали участь та оригінально оформляли свої власні роботи.

Учасники мали можливість переглянути:

матеріали фото- та відеоробіт призерів Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста – 2024» за темою «Нектар життя»;

відкриту виставку обласного етапу Всеукраїнського дитячого конкурсу «Зоологічна галерея» під гаслом «Природи світ, як музика – чарівний»;

презентацію збірки робіт обласного конкурсу «Свій голос віддаю на захист природи».

По завершенню заходу всі учасники були відзначені спільними дипломами Департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» за проведену змістовну дослідницьку, природоохоронну та пропагандистську роботу з вирішення екологічних проблем свого регіону в рамках проведення обласного зльоту юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2024» та цінними подарунками.

Наша найактивніша молодь показала небайдужість та свою активну позицію щодо здійснення екологічної просвіти у своїй громаді.

Обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2024» об'єднав усіх учасників у єдину родину, яка творить наше прекрасне майбутнє.

Обласний конкурс з флористики та фітодизайну «Краса природи, оспівана Кобзарем»

з 05 по 07 червня 2024 року

З метою пошуку і підтримки обдарованої учнівської молоді, залучення її до художнього оформлення інтер'єрів закладів освіти засобами мистецтва, флористики, формування відповідних умінь і навичок, виховання в учнівській молоді екологічної та естетичної культури, ознайомлення дітей та молоді із сучасними тенденціями розвитку мистецтва

флористики, досягненнями вітчизняної та зарубіжної флористики було проведено обласний конкурс з флористики та фітодизайну «Краса природи, оспівана Кобзарем».

У конкурсі взяли участь 15 команд учнів та вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кетрисанівської сільської ради, Добровеличківської, Олександрівської, Петрівської, Побузької, Устинівської селищних рад, Гайворонської, Новоукраїнської міських рад.

У рамках Конкурсу учасники змагалися в двох номінаціях: «квіткові килими» та «флористична скульптура», програма передбачала створення композицій та їх творчий захист.

Обласна акція «Літо 2024. Незабаром Перемога!»

Для організації дозвілля та розвитку дітей влітку департаментом освіти і науки Кіровоградської обласної державної адміністрації проводилась обласна акція «Літо 2024. Незабаром Перемога!».

До Акції в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» була організована літня екологічна школа з різноманітними online заходами: обласний конкурс з флористики «Краса природи, оспівана Кобзарем»; челенджі: «Моя рідна домівка», «Сонцеворот», «Парад патріотичних ідей», «Життя без

поліетиленових пакетів», «Моє захоплення влітку», «Мої літні ЕКОпригоди», «Життя в гармонії з природою»; марафон «В жовто-блакитному вимірі» та екологічний марафон «Втамовуємо спрагу по-новому»; on-line біологічна вікторина «Я у світі не один! Що я знаю про тварин».

Екологічні ігри сприяють не тільки отриманню знань про предмети і явища природи, але і формують навички дбайливого і неруйнівного поводження з навколишньою природою. Граючи, діти вчаться любити, пізнавати, берегти і множити природу рідного краю.

У рамках «Літньої екологічної школи» педагогічні працівники комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» провели для учнів Балашівської гімназії рухливі екологічні ігри: «Я знаю...», «Рослини лісу, саду і городу», «Птахи, риби, звірі», «Переліт птахів». Запропоновані ігри містять цікаві факти про життя тварин і рослин, а також сприяють здоровому способу життя.

Челендж «Сонцеворот»

До дня літнього сонцестояння та з метою формування творчої особистості, екологічної культури учнів та привернення уваги громадськості до проблем екології навколишнього середовища з 17 по 21 червня 2024 року проведено челендж «Сонцеворот».

У челенджі взяли участь понад 170 учасників закладів освіти області: Знам'янської, Світловодської міських, Вілшанської, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Устинівської селищних, Ганнівської, Глодоської, Гурівської, Злинської, Кетрисанівської та Суботцівської сільських рад.

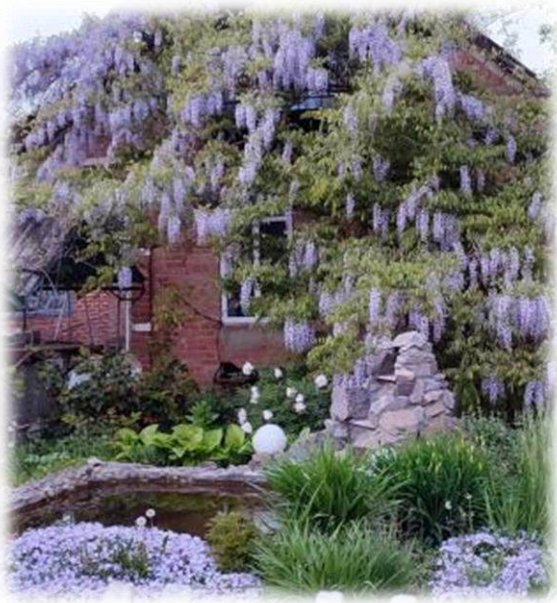
Челендж «Життя без поліетиленових пакетів»

Педагогами Кіровоградського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді з 01 по 05 липня 2024 року проведено челендж «Життя без поліетиленових пакетів».

Учасники обласного заходу продемонстрували свою обізнаність про екологічні проблеми, пов'язані із забрудненням пластиком. Юні природолюби, демонструючи альтернативні екологічні рішення для транспортування покупок, заохочували інших до екологічно свідомого способу життя та відмови від одноразових поліетиленових пакетів. Адже, відмовившись та замінивши їх на багаторазові еко-товари, ми робимо свій внесок у збереження довкілля для майбутніх поколінь.

Фоточелендж «Життя в гармонії з природою»

З 8 по 12 липня 2024 року з метою формування у дітей екологічної культури, бережливого ставлення до навколишньої природи, до себе, виховання в майбутньому свідомих громадян незламної України проведено фоточелендж «Життя в гармонії з природою».

У обласному заході взяли участь педагоги та учні закладів освіти Бобринецької, Новомиргородської, Помічнлянської, Світловодської міських, Компаніївської, Олександрівської, Онуфріївської, Устинівської селищних, Ганнівської, Глодоської, Злинської, Кетрисанівської, Попельнастівської, Соколівської та Суботцівської сільських рад.

Екологічний марафон «Мої літні ЕКОпригоди»

З 05 по 09 серпня 2024 року з метою формування основ екологічної свідомості, можливості спілкування дітей в умовах здорового середовища та набуття досвіду життя в природі було проведено екологічний марафон «Мої літні ЕКОпригоди».

Участь у марафоні взяли учні та вихованці Ганнівської, Злинської сільських, Компаніївської, Петрівської селищних, міст Кропивницького та Світловодська. Діти через відео та світлини поділились своїми літніми екопригодами, цікавими подорожами, яскравими враженнями та приємними емоціями.

Обласний зліт «Тобі, Україно, наші знання та праця!»

18 вересня 2024 року комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з Кіровоградським обласним товариством лісівників і Орхуським центром екологічної інформації провів на базі комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського» обласний зліт «Тобі, Україно, наші знання та праця!».

У обласному заході взяли участь учні закладів загальної середньої й позашкільної освіти Знам'янської міської, Компаніївської та Олександрівської селищних рад.

У 2024 році зліт проводився в новому форматі, об'єднавши юних аграріїв та лісівників, з метою підвищення рівня трудового виховання учнівської молоді та ефективності навчальної, природоохоронної й дослідної роботи в галузях лісогосподарського та сільськогосподарського виробництва. Учасники заходу презентували свою діяльність під час виставки та відкритого творчого звіту в номінаціях: «Юні господарі лісу» та «Майбутні майстри сільського господарства».

Команди естетично оформили виставку-презентацію в ході якої представили власні напрацювання, продемонстрували щоденники дослідницької роботи, які супроводжувалися схемами і методиками проведення дослідів та вирощену продукцію. Учасники під час відкритого творчого звіту презентували виконану дослідницьку роботу протягом року та зразки реалізації сучасних підходів щодо організації роботи учнівських виробничих бригад та учнівського лісництва.

Переможцем в номінації «Юні господарі лісу» було визнано команду Червоно-Нерубаївського учнівського лісництва Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради (керівник – Воробей Тетяна).

В номінації «Майбутні майстри сільського господарства» переможцем стала команда «Підлісненські агронавти» Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради (керівник – Кулик Аліна).

Обласний етап Всеукраїнської акції «День юного натураліста»

Наше довкілля, рідна природа чарує нас в усі пори року. Ми, українці, маємо пишатися тим, що доля подарувала нам це диво – чарівну й неповторну красу природи. Та багатства природи небезмежні. Маємо їх дбайливо оберігати, як порядні господарі. Адже природа – це наше життя, наше здоров'я.

Кожен із нас повинен чітко усвідомити, що ми не можемо просто заплющити очі на проблеми екології, які загрожують нашому життю та життю майбутніх поколінь. Свій

потужний внесок може зробити кожен: хоча б не засмічувати землю, по якій ходимо, посадити принаймні одне деревце, збудувати шпаківню навесні. Звичайно, це небагато, але, можливо, якщо кожна людина почне шанобливо ставитися до навколишнього середовища, це добре відіб'ється на ньому.

Юннати Кіровоградщини не могли залишитись осторонь і протягом року брали активну участь в природоохоронних акціях та трудових десантах по благоустрою свого регіону.

З метою активізації роботи з учнівською та студентською молоддю щодо формування у неї екологічної культури, залучення її до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів, підвищення ефективності навчально-дослідної роботи вихованців, учнів та студентів на навчально-дослідних земельних ділянках і задоволення потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації протягом вересня-жовтня 2024 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» проведено обласний етап Всеукраїнської акції «День юного натураліста».

В обласному етапі Всеукраїнської акції взяли участь 127 учнів та вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти Новомиргородської та Світловодської міських рад, Вільшанської, Компаніївської, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської, Устинівської селищних, Великоандрусівської, Злинської сільських, Благовіщенської.

Всесвітній день прибирання «World Cleanup Day»

Під гаслом «Зробимо Україну чистою разом!» вихованці гуртків комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» разом зі

своїми керівниками долучилися до Всесвітнього дня прибирання.

Основна мета заходу – формування культури чистоти, правильного поводження з відходами та відповідального споживання серед громадян, об'єднання зусиль заради екологічного майбутнього.

Вихованці гуртків «Основи екологічного моніторингу» (керівник гуртка Воробей Тетяна Іванівна) та «Лісознавство з основами лісництва» (керівник гуртка Чабан Анатолій Вікторович) на базі Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області взяли активну участь у Всесвітньому прибиранні «World Cleanup Day».

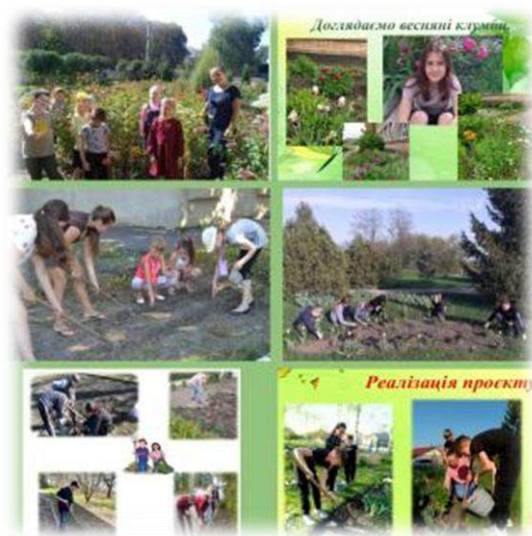
Під час всесвітнього прибирання у Дмитрівському ліцеї імені Т.Г. Шевченка Дмитрівської сільської ради вихованці екологічного гуртка (керівник гуртка Василюшана Людмила Миколаївна) долучилися до облаштування квітників та прибирання території свого навчального закладу.

Юні вихованці гуртка «Фітосвіт» (керівник гуртка Татлубаєва Лариса Леонідівна) на базі Іванівської філії комунального закладу «Гурівський ліцей Гурівської сільської ради» долучилися до всесвітнього заходу з прибирання прибережних смуг. Діти об'єднали зусилля довкола збереження чистоти навколо водойми своєї громади та раціонального водокористування. Адже забезпеченість водою громад, домогосподарств чи населених пунктів – сьогодні питання національної безпеки.

Виявом турботи про природу свого міста стала й активна участь вихованців гуртка «Лікарські рослини» (керівник гуртка Стеблина Ольга Олександрівна) на базі комунального закладу «Гімназія «Мрія» Долинської міської ради» у очищенні від сміття, опалого листя і приведення у належний санітарний стан прилеглих територій до закладу освіти в якому вони навчаються.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу зовнішнього озеленення закладів освіти «Парад квітів біля школи»

З метою залучення дітей та підлітків до благоустрою території, закладки та створення на території навчального закладу квітників, розаріїв та клумб різних типів, збільшення видового та кількісного складу квітково-декоративних рослин в зовнішньому озелененні закладів загальної середньої та позашкільної освіти протягом 2024 року проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу зовнішнього озеленення закладів освіти «Парад квітів біля школи».

В обласному етапі конкурсу взяли участь окремі учні, учнівські колективи, вихованці екологічних гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти Великоандрусівської, Ганнівської, Соколівської сільських, Компаніївської, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської селищних, Долинської, Маловисківської, Новомиргородської міських рад.

У рамках Конкурсу в закладах освіти області проведено благоустрій територій, закладка на території навчальних закладів квітників, розаріїв, клумб різних типів, збільшення видового та кількісного складу квітково-декоративних рослин, їх моніторинг, розроблені проекти зовнішнього озеленення.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Горобець хатній – птах року 2024» протягом лютого – жовтня 2024 року

З 1994 року Bird Life Ukraine (Українське товариство охорони птахів) щорічно обирає Птаха року. Традиція допомагає привернути увагу до певного виду птаха, більше дізнатися про його спосіб життя та залучити громадськість до вивчення та охорони обраного виду. Символом 2024 року в Україні обраний Горобець хатній.

Привернення уваги учнівської молоді до проблем охорони птахів та їх природних біотопів, залучення учнів до активної природоохоронної роботи стало основною метою проведення обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Горобець хатній – птах року 2024». До конкурсу долучились учні та вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Вільшанської, Добровеличківської, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Устинівської селищних, Великоандрусівської, Гурівської, Злинської, Попельнастівської, Тишківської сільських, Благовіщенської, Гайворонської, Долинської, Маловисківської, Світловодської міських рад.

В рамках конкурсу в навчальних закладах було сплановано та проведено низку заходів, зокрема: вивчення біології горобця хатнього шляхом організації експедицій (екскурсій), різноманітні конкурси, тематичні заняття, бесіди. У ході конкурсу юні орнітологи також вивчили біологічні особливості різних видів птахів України, які потребують охорони. Проведено моніторинг чисельності птахів, досліджено вплив господарської діяльності людини на чисельність цього виду. Крім того, було проведено природоохоронно-просвітницьку роботу, про що свідчили представлені матеріали.

Вихованцями Кіровоградщини було виготовлено власноруч велику кількість креативних поробок, оформлені галереї та фоторепортажі, створювалися листівки-звернення на захист птахів, кросворди, ребуси, головоломки, написані авторські вірші та твори.

Обласний фестиваль «Українська паляниця»

22 жовтня 2024 року

З метою залучення учнівської молоді до активної пізнавальної, пошукової й трудової діяльності, формування шанобливого ставлення до народних традицій комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» проведено обласний фестиваль «Українська паляниця».

Обласний етап заочного Всеукраїнського конкурсу «Ліси для нащадків»

Працівники лісової галузі Кіровоградщини щодня докладають максимум зусиль для збереження та примноження природного багатства – лісу, задля майбутнього, для нащадків.

Цю благородну справу підхоплює учнівська молодь області, приймаючи участь в обласному етапі заочного Всеукраїнського конкурсу «Ліси для нащадків», який щороку в листопаді проводить комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Метою конкурсу є виховання господаря, здатного працювати в умовах ринкової економіки, формування творчої працелюбної особистості, економічної та екологічної культури учнів.

Виховання бережливого ставлення до стану лісів, збереження і збагачення ресурсів живої і неживої природи – головні завдання над якими працювали учасники обласного етапу заочного Всеукраїнського конкурсу «Ліси для нащадків». В ході конкурсу юні лісівники засвоювали теоретичні знання та проводили дослідницьку роботу з основ лісознавства, виконали великий обсяг практичної природоохоронної роботи, здійснили масштабну агітаційно-просвітницьку діяльність.

В цьому році учасниками обласного заходу є творчі учнівські об'єднання закладів загальної середньої та позашкільної освіти Гурівської сільської, Компаніївської, Олександрівської та Петрівської селищних рад.

Перемогу вибороли вихованці Веселобоковеньківського учнівського лісництва. Юні лісівники, працюючи над завданнями конкурсу, навчалися у досвідчених працівників, набували практичних навичок з природоохоронної роботи, долучалися до важливих лісгосподарських робіт та заходів Дослідно-селекційного дендрологічного лісового центру «Веселі Боковеньки».

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу внутрішнього озеленення закладів освіти «Галерея кімнатних рослин»

«Галерея кімнатних рослин».

З метою залучення дітей та підлітків до роботи по озелененню закладів загальної середньої та позашкільної освіти, формування екологічної культури особистості, активізації пізнавальної, творчої та просвітницької діяльності учнів протягом 2024 року проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу внутрішнього озеленення закладів освіти

В обласному етапі конкурсу взяли участь окремі учні, учнівські колективи, вихованці екологічних гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти Аджамської, Великоандрусівської, Великосеверинівської, Ганнівської, Глодоської, Злинської, Попельнастівської сільських, Вільшанської, Заваллівської, Компаніївської, Олександрівської, Онуфрійівської, Компаніївської, Петрівської, Устинівської селищних, Маловисківської, Новомиргородської, Новоукраїнської міських рад.

У рамках конкурсу в закладах загальної середньої та позашкільної освіти області проведено: паспортизацію кімнатних рослин, підготовку та реалізацію проєктів озеленення навчальних кабінетів, створено колекції кімнатних рослин.

Обласний етап Всеукраїнської виставки-конкурсу «Український сувенір»

Задля виховання національного світогляду учнівської молоді через пізнання народного мистецтва, відродження національних традицій у дитячій творчості, залучення молодого покоління до джерел, процесу творення українського народного мистецтва в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» 21 листопада 2024 року організовано та проведено обласний етап

Всеукраїнської виставки-конкурсу «Український сувенір».

Такий конкурс сприяє налагодженню духовного контакту дитини, батьків та педагогів у процесі спільної творчості на традиційному ґрунті.

На виставці представлено 225 робіт здобувачів освіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти із 39 громад області.

Обласний етап Всеукраїнської трудової акції «Плекаємо сад»

Виховання сучасного господаря, здатного працювати в умовах ринкової економіки, формування творчої працелюбної особистості, економічної і трудової культури учнів, привернення уваги органів влади, громадськості до проблем сільської школи проведено в рамках обласного етапу Всеукраїнської трудової акції «Плекаємо сад» протягом грудня 2024 року.

В обласному етапі акції взяли участь окремі учні, учнівські колективи, вихованці екологічних гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти Великосеверинівської сільської, Компаніївської, Петрівської, Приютівської, Онуфріївської селищних та Світловодської міської ради.

У рамках проведення трудової акції «Плекаємо сад» в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області учні оволоділи сучасними технологіями вирощування плодово-ягідних культур, методами одержання врожаїв, вирощуванням високоякісного посадкового матеріалу; ознайомилися з основами ринкової економіки, з сучасними формами господарської діяльності; долучились до дослідницької роботи з садівництва; заклали плодові сади, шкільки, розсадники в школах, позашкільних закладах, фермерських господарствах, на присадибних та дачних ділянках.

Приймаючи участь в обласному етапі Всеукраїнської трудової акції «Плекаємо сад» Іванець Вікторія, вихованка гуртка «Європейський клуб» комунального закладу «Компаніївський центр дитячої та юнацької творчості» Компаніївської селищної ради, разом із батьками спланувала схему плодового саду та висадки саджанців. Заклала молодий сад, провела сезонні роботи в саду, збирала урожай фруктів, горіхів та екзотичних плодів таких як інжир, хурма, айва. В міжрядді молодого саду заклали ягідник з якого цього річ збрали перший врожай.

Вихованці екологічного гуртка комунального закладу «Червоновершський лицей» Компаніївської селищної ради навесні обробили дерева вапном,

обкопали землю навколо їх стовбурів та оновили свій сад новими сортами яблук.

Активно працювала над завданнями акції Личова Софія, учениця 8 класу Високобайрацької гімназії Великосеверинівської сільської ради, вивчивши техніку виконання окулювання в Т-подібний щит оволоділа знаннями та практичним досвідом літнього окулювання плодкових дерев яблук сорту «Новорічний»

Мороз Соломія та Мороз Софія, учениці 8 класу Балахівської філії Новостародубського ліцею Петрівської селищної ради опрацювали матеріали про переваги та технологію осінньої посадки дерев та кущів і дізналися, що пізня осінь – сприятлива пора для посадки плодкових і декоративних дерев, ягідних та декоративних чагарників.

Учнівський колектив комунального закладу «Червоновершський ліцей» Компаніївської селищної ради, підготували місце та ґрунт для посадки горіхів вирощених з насіння та ознайомилися з хворобами волоського горіха.

Вихованці гуртка «Садівництво» Світловодської станції юних натуралістів Світловодської міської ради, склали календарний план агротехнічних заходів у плодovому саду. Вивчили історію розвитку та стан садівництва в Україні. Ознайомились із будовою плодovого дерева. Проводили фенологічні спостереження та догляд за висадженими рослинами.

Активно працювали над завданням акції вихованці гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Онуфрїївський центр дитячої та юнацької творчості» Онуфрїївської селищної ради дослідили склад ґрунту, ознайомилися з сортами дерев в саду, провели висадку та щеплення дерев.

Недобиткіна Єлизавета, вихованка гуртка «Екологічне краєзнавство» Цукрозаводського ліцею Приютівської селищної ради, навесні разом з товаришами заклала сад. Восени провела корекцію саду під час якої було замінено два саджанці, також, висаджено чотири нові підщепи.

Учнівський колектив Володимирівської філії Ганнівського ліцею Петрівської селищної ради, вивчили поширення та середовище існування зіфіуса звичайного. Ознайомились з його характеристиками, сортами та різновидами. Висадили молоді саджанці зіфіуса, вже висадженим рослинам сформували крону. Вивчили корисні властивості зіфіуса та вже з дорослих особин зібрали врожай.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Новорічна композиція»

12 грудня 2024 року

Екологічне, природоохоронне та естетичне виховання учнівської молоді відбулося в рамках проведення обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Новорічна композиція».

Завданнями цього конкурсу є пропаганда серед учнівської молоді бережливого ставлення до природи; розвиток творчої ініціативи та пізнавальної діяльності молоді; формування практичних умінь та

навичок учнів по виготовленню новорічно-різдвяних композицій, які символізують та відображають Новорічну та Різдвяну флористику; сприяння розвитку флористичного мистецтва в Україні.

У конкурсі взяли участь 35 творчих учнівських об'єднань закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кіровоградщини.

Представлено понад 200 конкурсних робіт.

Однією з найбільш поширених форм екологічного виховання школярів в області є робота на екологічних стежках. Заслужують на увагу організація роботи на екологічних стежках: «Парк Перемоги» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», «Стежина здоров'я» Світловодської станції юних натуралістів, «Козацькими стежками» комунального закладу «Торговицький ліцей імені Є.Ф.Маланюка» Новоархангельської селищної ради та «Дуби-велетні Чорного лісу» Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради, на яких проводиться ґрунтова пошукова робота з визначення тваринного і рослинного світу, впливу антропогенних факторів на природні рекреаційні зони.

Юннати, у важкий для країни час, не зупиняються на досягнутому рідного краю. З 2020 року балка «Старі Обтоки» стала об'єктом дослідження учнів Ганнівської філії комунального закладу «Боківський ліцей Гурівської сільської ради» (керівник Світлана Ситай). Учні розробили екологічну стежину «Старі Обтоки», яка стала постійно діючим та ініціюючим природоохоронним об'єктом для проведення навчальних екскурсій, експедицій, польових практик, походів.

У 2024 році юні дослідники не припинили своєї природоохоронної роботи на цій території та працювали над створенням каталогу «Рідкісні рослинні угруповання екологічної стежини «Старі Обтоки».

Екологічна стежка «Дуби-велетні Чорного лісу» знаходиться на території села Підлісне в Червоно-Нерубаївському лісництві Олександрівської селищної ради. Восени 2024 року на площі 0,40 га вихованці учнівського лісництва зібрали 50 кг жолудів, частину яких висадили на шкільці біля школи.

На Кіровоградщині протягом 2024 року у загальноосвітніх закладах області працювало 229 шкільних парламентів, в позашкільних навчальних закладах – 15 дитячих екологічних парламентів, які крім основних завдань, вирішують питання екологічного напрямку.

В області найактивніше працюють екологічні парламенти на базах позашкільних центрів: центр дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради (координатор Білокоз Л.В.), комунального закладу «Петрівський ЦДЮТ» Петрівської селищної ради (координатор Дементьєва Н.В.) та осередок дитячого екологічного парламенту на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Всі вони відповідають Положенню про Всеукраїнську дитячу спілку «Дитячий екологічний парламент».

Новоукраїнський екологічний парламент дітей та молоді є найкращим в області і має вагомі результати. Він працює на базі Центру ініціатив молоді Новоукраїнської громади, має 26 депутатів, з них 3 – представники Кіровоградського обласного парламенту дітей.

У 2024 році ними був реалізований потужний проект разом з Українською волонтерською службою за підтримки дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Життя у ритмі волонтерства. Літній табір для молоді». З метою навчання волонтерів були проведені воркшопи в закладах освіти громади із залученням кваліфікованих тренерів. Підсумковий форум відбувся у жовтні 2024 року, у якому взяли участь 200 учнів.

Нещодавно відкрився ще один молодіжний простір «PRO MOLODY» у рамках програми UPSHIFT за сприяння Міжнародної організації ЮНІСЕФ (на базі центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради). Ними були реалізовані ряд проєктів: «Волонтерство», «Неформальна «Освіта», «Основи лідерства», «Медіа комунікації», проведено дебати, на старті – проєкт «Дозвілля».

Парламент Петрівської громади складає 36 депутатів та проводить 3 сесії на рік. Серед напрямів роботи провідне місце займає формування екологічної культури. Парламент пропагує відповідальне споживання, провівши конкурс «Друге життя старим речам». Під час проведення фестивалю дитячих громадських організацій «Сталий розвиток громади очима дітей» подбали про створення дитячих майданчиків та благоустрою парку для відпочинку відвідувачів.

Члени парламенту дітей Петрівської громади є активними учасниками Всеукраїнських та обласних заходів, конкурсів фестивалів різного спрямування. Так, Владислав Цапура, голова комісії культури та дозвілля парламенту дітей Петрівської громади, представив парламентарів Кіровоградщини на координаційній експрес-наradі Всеукраїнської дитячої спілки «Дитячий екологічний парламент».

Одним з пріоритетних напрямків діяльності парламенту комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» є формування екологічної культури дітей та дорослих громади. Комісія з екології, спорту та здорового способу життя восени проводить щорічну акцію «Чисте довкілля – здорове життя», метою якої є заклик до мешканців громади не спалювати опале листя та не шкодити довкіллю та собі, пропозиція альтернативних шляхів утилізації листя та нагадування про відповідальність.

Освітній процес в закладах освіти області здійснюється диференційовано (відповідно до віку, індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей) з використанням різних організаційних форм роботи: гурткова робота, індивідуальні заняття, вікторини, змагання, конкурси, турніри, виставки, екскурсії. Форма організації освітнього процесу – змішана. Під час дистанційного навчання керівники гуртків створюють робочі групи через онлайн-зустрічі, електронну пошту, соціальну спільноту Facebook, онлайн-

платформу Zoom, Microsoft Teams, працюють дистанційні комунікації (on-line, off-line режими) з вихованцями.

15.13 Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Кошти від міжнародних фінансових організацій безпосередньо на здійснення фінансування природоохоронних заходів та реалізацію природоохоронних проєктів у 2024 році не надходили.

Разом з тим, за інформацією департаменту економічного розвитку та торгівлі Кіровоградської обласної військової адміністрації, європейськими партнерами області на міжрегіональному рівні, у тому числі з питань співпраці у сфері екології, є Федеральна земля Штирія Республіки Австрія, місто Брага Португальської Республіки, міста Інчхон Республіки Корея та Сюйчжоу Китайської народної демократичної республіки.

ВИСНОВКИ

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону ґрунтується на оцінці екологічної ситуації області з урахуванням соціально-економічних і статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема нормативів якості водних ресурсів і атмосферного повітря, нормативів скиду забруднювальних речовин у водні об'єкти, а також просторових і часових масштабів прояву негативних процесів.

1. Основні чинники та критерії для визначення найважливіших екологічних проблем, у тому числі пов'язаних із:

1.1. Забрудненням атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту

Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту є серйозною екологічною проблемою.

Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології ведуться постійні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на стаціонарних постах м. Кропивницького, м. Олександрії та м. Світловодська.

Атмосферне повітря в рамках соціально-гігієнічного моніторингу досліджується на вміст азоту діоксиду, ангідриду сірчистого, вуглецю оксиду, пилу 10 РМ частинки, пилу 2,5 РМ частинки, пилу недиференційованого за складом, формальдегіду.

За період 2024 року проведено 6576 моніторингових досліджень атмосферного повітря, з яких 130 досліджень не відповідали нормативним значенням (2 %).

Крім вищезазначених досліджень також виконуються вимірювання інших показників, а саме: аміаку, кислоти сірчаної, сірководню, марганцю, хрому, фенолу, метану, вуглецю діоксиду. Протягом 2024 року лабораторіями досліджено 8121 зразок, із них 7118 зразків атмосферного повітря в міських населених пунктах та 1003 зразки у сільських населених пунктах. Перевищення гранично допустимих концентрацій зафіксовано у 131 випадку (в міських поселеннях). Точками моніторингових досліджень атмосферного повітря були перехрестя вулиць завантажених автотранспортом, межі санітарно-захисних зон промислових підприємств, житлова забудова.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, в 2024 році до повітряного басейну області надійшло від стаціонарних джерел викидів підприємств та організацій 7,4 тис. т забруднюючих речовин, що на 0,1 тис. т менше ніж у 2023 році (для порівняння у 2023 році кількість викидів склали 7,5 тис. т).

Основними забруднювачами атмосферного повітря області є підприємства, що здійснюють виробництво олії та тваринних жирів (1681,171 т), виробництво цукру (1237,924 т) та розведення свиней (860,823 т).

По області найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2024 рік надійшов від ТОВ «Марлен-КД» (Кропивницький район, смт Компаніївка) – 827,051 т.

Суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини за 2024 рік отримано 121 дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 25 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування і 96 об'єктів, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

Головним джерелом забруднення атмосферного повітря є викиди твердопаливних котелень, промислових підприємств та автотранспорту. З введенням воєнного стану в країні, вплив промислових підприємств на стан атмосферного повітря в регіоні дещо зменшився у зв'язку зі зниженням потужності роботи підприємств.

Для покращення стану атмосферного повітря області необхідно забезпечити впровадження сучасних технологій, що призводять до зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу, налагодити дієву систему контролю за виконанням підприємствами запланованих заходів з охорони атмосферного повітря, налагодити автоматизований контроль за викидами забруднюючих речовин та дотримуватись всіх вимог в галузі охорони атмосферного повітря.

1.2. Забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2024 році було забрано 454,643 млн куб. м води, що на 218,335 млн куб. м або на 92,39 % більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано 437,009 млн куб. м та із підземних – 17,634 млн куб. м.

За 2024 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 96,12 % до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел – 3,87 %.

Використання свіжої води в 2024 році склало 48,362 млн куб. м, у тому числі на виробничі потреби – 25,726 млн куб. м, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 17,136 млн куб. м води, зрошення – 4,517 млн куб. м.

Загальне водовідведення в 2024 році склало 41,097 млн куб. м води, у тому числі 35,678 млн куб. м – скид зворотних вод у поверхневі водні об'єкти.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, згідно з статистичною звітністю 2-ТП (водгосп) у 2024 році на території області не забезпечили нормативної очистки зворотних вод 25 підприємств.

У поверхневі водні об'єкти за 2024 рік відведено 35,678 млн куб. м зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах – 3,348 млн куб. м, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних

спорудах, нормативно чистих без очищення – 15,387 млн куб. м, недостатньо очищених вод – 16,944 млн куб. м, що складає 47,5 % від загального обсягу.

Скидання недостатньо очищених вод, порівняно з минулим роком, збільшилося на 0,655 млн куб. м.

Основними причинами забруднення поверхневих вод є скид забруднених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації, а також надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води із забудованих територій та сільгоспугідь;

1.3. Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

- ✓ скидання мінералізованих шахтних вод без очистки.

1.4. Забрудненням підземних водоносних горизонтів

- ✓ місця накопичення (акумуляції) комунальних і побутових відходів;
- ✓ сільськогосподарські угіддя, на яких застосовуються добрива, пестициди та інші хімічні речовини;
- ✓ промислові майданчики підприємств, поля фільтрації, свердловини та інші гірничі виробки.

1.5. Порушенням гідрологічного та гідохімічного режиму малих річок регіону

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

До основних проблем у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів на території Кіровоградської області належать:

- ✓ недостатня забезпеченість місцевими водними ресурсами;
- ✓ наявність населених пунктів, що користуються привозною водою;
- ✓ зменшення обсягів доступних до використання водних ресурсів, обміління поверхневих водних об'єктів, вичерпання підземних вод;
- ✓ втрати земель та забруднення поверхневих питних водозаборів через абразійні береги;
- ✓ ризики отримання збитків, завданих повеннями (паводками) чи посухами, що посилюються негативним впливом зміни клімату;
- ✓ відсутність встановлених меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон річок та як наслідок дифузне забруднення поверхневих водних об'єктів, пов'язане з агропромисловою діяльністю;
- ✓ більша частина існуючих випусків зворотних стічних вод у поверхневі водні об'єкти потребує реконструкції або будівництва каналізаційних очисних споруд;

- ✓ недостатня забезпеченість споживачів централізованим водовідведенням обумовлює забруднення поверхневих водних об'єктів від дифузних джерел;
- ✓ гідроморфологічні зміни річок, висока зарегульованість та втрата природної дрени водних об'єктів.

1.6. Утилізацією відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості

Промислове виробництво, незважаючи на свій важливий внесок у розвиток економіки, є одним із головних джерел утворення техногенних відходів. Особливо це стосується гірничодобувної, металургійної, енергетичної та хімічної галузей, де щороку накопичуються мільйони тонн відходів, які становлять загрозу для довкілля та здоров'я населення. Управління вказаними відходами є важливою складовою екологічно відповідального виробництва.

Найбільшим утворювачем промислових відходів в області є ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», яким у 2024 році утворено 26,603 млн тонн відходів (відходи видобування металевих корисних копалин (розкриті породи)), з яких 1,496 млн тонн перероблено. Загальний обсяг накопичених відходів у спеціально відведених місцях підприємства становить 634,216 млн тонн.

1.7. Вплив уранодобувної промисловості на навколишнє середовище

Кіровоградська область розташована у межах центральної частини Українського кристалічного щита, що обумовлює на її території значні запаси різних видів корисних копалин, у тому числі уранових руд.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану (83 % від загальних запасів в Україні) та займає монопольне становище (100 %) за його видобутком.

Основними радіаційно-небезпечними об'єктами та технологіями, пов'язаними з видобуванням уранових руд, є підземні комплекси видобування і шахтні поверхні обміну вагонів та сортування руди, транспортування руди по території промислових майданчиків шахт, поводження з відходами видобування уранових руд, відкачування підземних вод.

В атмосферне повітря надходять радіоактивні і хімічні речовини з організованих та неорганізованих джерел промислових викидів.

Радіаційний стан на територіях промислових майданчиків Новокосятинівської, Смолінської та Інгульської шахт ДП «Схід ГЗК», в їх санітарно-захисних зонах (СЗЗ) та зонах спостереження (ЗС) характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужностей еквівалентної дози гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

Роботи з радіаційно-екологічного моніторингу проводилися відповідно до вимог нормативних документів «Норми радіаційної безпеки України» (НРБУ-97), «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки

України» (ОСГГУ 2005) та нормативних документів з охорони атмосферного повітря.

Проведений протягом 2024 року радіоекологічний контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території СЗЗ й ЗС уранових шахт підприємства та хвостосховища у балці «Щербаківська» показав, що джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять негативного впливу на його якість. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновими значенням.

За наведеними результатами досліджень наднормативного впливу на об'єкти довкілля та умови проживання населення, зумовленого діяльністю підрозділів підприємства, не виявлено.

Усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

За результатами контролю якості показників рівня вмісту природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у рослинності, ґрунтах і харчових продуктах у районі розташування уранових шахт та хвостосховища у балці «Щербаківська», перебувають на рівні природного фону.

З метою безпечного зняття з експлуатації Смолінської шахти, запаси якої майже вичерпані, Міністерством енергетики України розробляється проєкт Державної цільової екологічної програми зняття з експлуатації уранового об'єкта на 2024-2028 роки. Вказаною програмою буде передбачено здійснення заходів з її ліквідації, забезпечення екологічної безпеки і зниження рівня забруднення радіонуклідами природного походження до рівня, що не впливає на здоров'я людини та навколишнє природне середовище. Також Міністерством енергетики України відповідно до статті 12 Закону України «Про видобування і переробку уранових руд» розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку припинення діяльності уранових об'єктів»;

1.8. Проблемами природно-заповідного фонду

Формування системи природно-заповідних територій є одним із пріоритетних напрямків заповідної справи. Метою є створення мережі природно-заповідних територій до рівня достатнього для збереження їх різноманіття та природних екосистем у цілому. В області постійно ведеться робота щодо організації заходів по заповіданню нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поряд з цим, існують питання, які потребують вирішення:

✓ відсутність проєктів організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

✓ відсутність проєктів утримання та реконструкції парків - пам'яток садово-паркового мистецтва;

✓ відсутність закріплених на місцевості меж заповідних об'єктів, інформаційних та охоронних знаків, що призводить до порушення заповідного

режиму територій, зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель природно-заповідного фонду та загрози їх втрати;

✓ відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам (землевласникам), а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

✓ складнощі щодо винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду через недостатнє фінансування робіт землевласників (землекористувачів);

✓ недостатнє фінансування заходів формування екологічної мережі області у бюджетах регіонального та місцевого рівнів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, охорони та утримання існуючих об'єктів природно-заповідного фонду.

Серед головних питань, які стримують розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, є великий відсоток розораності території області, який досягає 85 %, що ускладнює процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

2. Аналіз найважливіших екологічних проблем:

2.1. що вимагають вирішення на міжнародному рівні

✓ відсутність міжнародних інвестицій у сфері управління побутовими відходами.

2.2. проблеми загальнодержавного значення

✓ забруднення атмосфери викидами промислових підприємств та автотранспорту;

✓ забруднення водних об'єктів недостатньо очищеними стічними водами від комунальних господарств та промислових підприємств;

✓ засмічення довкілля побутовими відходами;

✓ відсутність сучасних механізмів стосовно заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та безконтрольного використання земель для сільськогосподарського виробництва;

✓ виснаження та деградація землі внаслідок вирубки лісосмуг та недотримання сівозмін сільськими господарствами (виробниками);

✓ формування єдиної державної системи спостереження за станом довкілля.

2.3. проблеми місцевого значення

✓ недостатній розвиток інфраструктури по управлінню побутовими відходами у населених пунктах області;

✓ перевищення середньорічних значень граничних рівнів або цільових показників та інформаційного перевищення або порогів небезпеки забруднюючих речовин у містах де розміщені пости спостережень, зокрема Кропивницький, Олександрія та Світловодськ;

✓ відсутність Регіонального плану управління відходами.

2.4. проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів

✓ впровадження сучасних підходів до управління відходами;

✓ еколого - просвітницьке виховання населення;

✓ будівництво нових або реконструкція існуючих очисних споруд;

✓ створення обласної електронної системи моніторингу.

2.5. екологічні проблеми, спричинені збройною агресією проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326.

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

✓ шкода, завдана земельним ресурсам;

✓ збитки, завдані водним ресурсам;

✓ шкода, завдана атмосферному повітрю;

✓ збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області), відповідно до методик, розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації за 2024 рік:

✓ за забруднення ґрунтів площею 3510,0 кв. м та засмічення земельних ресурсів площею 62 224,0 кв. м на загальну суму 12 589 668,25 тис. грн;

✓ за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 72 111,94 тис. грн.
